

**Commentariorvm, Ac Dispvationvm, In Tertiam Partem
Divi Thomae. Tomi Qvinque**

Mysteria Vitæ Christi, Et Utrivsqve Adventvs Eivs Accurata Disputatione Ita
complectens, vt & Scholasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi
Concionatoribus vsui esse poßit

Suárez, Francisco

Moguntiaë, M.DC.XVI.

6 V. iudiciaria potestas Christi se extendat ad Angelos

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94022](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94022)

ARTICVLVS V.

Virum post iudicium, quod agitur in presenti tempore, refert aliud iudicium.

324.
q. 47 q. 1.
ar. 1 q. 1. Et
4. contra c.
95. pri. & op.
3. c. 249 Et
op. 10 ar. 27.
Et 15. 30. lect.
3 prim.

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod post iudicium, quod in presenti tempore agitur, non refert aliud iudicium generale. Post ultimam enim retributionem premiorum & penarum frustra adhibetur iudicium. Sed in hoc presenti tempore fit retributio premiorum & penarum: dicit enim Dominus Latroni in cruce Lu. 23. Hodie mecum eris in paradyso & Lu. 16. dicitur, quod mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Ergo frustra expectatur finale iudicium.

2. Præterea. Nabum primo dicitur secundum aliam litteram: Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sed in hoc tempore Dei iudicium exercetur & quantum ad temporalia, & quantum ad spiritualia. Ergo videtur, quod non sit expectandum aliud finale iudicium.

3. Præterea. Premium & pena respondent merito & demerito. Sed meritum & demeritum non pertinent ad corpus, nisi in quantum est instrumentum: ergo nec premium seu pena debetur corpori, nisi propter animam. Non ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc quod homo premietur, aut puniatur in corpore: præter illud, quod nunc puniuntur aut premiantur anime.

Sed contra est, quod dicitur Ioann. 12. Sermo, quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Erat ergo quoddam iudicium in nouissimo die præter iudicium, quod nunc agitur.

Respondendo dicendum, quod iudicium de aliqua re mutabili perfecte dari non potest ante eius consummationem: sicut iudicium de aliqua actione qualis sit, perfecte dari non potest, antequam sit consummata. & in se & in suis effectibus: quia multæ actiones videntur esse vitales, quæ ex effectibus demonstrantur mortuæ. Et similiter de homine aliquo iudicium perfecte dari non potest, quoad eius vita terminetur, eo quod multipliciter potest mutari de bono in malum, aut de malo in bonum, aut de malo in perit. Vnde Apostolus dicit Hebr. 9. quod hominibus statutum est semel mori, post hoc autem iudicium. Sciendum tamen, quod licet per mortem vita hominis temporalis terminetur secundum se, remanet tamen ex futuris, secundum quod dependet. Vno quidem modo, secundum quod adhuc vivit in memoriis hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bonitas, vel male. Alio modo in filiis, qui sunt quasi aliquid patris (secundum illud Eccl. 1. stas. trigesimo capit. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se) & tamen multorum donorum sunt mali filij, & de contrario. Tercio modo, quantum ad effectum suorum operum: sicut ex deceptione Arrij, & aliorum seductorum, pululat infidelitas vsq. ad finem mundi: & vsque tunc proficit fides ex predicatione Apostolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quod quandoque honorifice traditur sepulture, quandoque verò relinquitur in sepulchro, & tandem incineratum omnino resolvitur. Quinto modo quantum ad ea in quibus homo suum affectum defixit: puta in quibusque temporalibus rebus, quarum quedam citius finiuntur, quedam diutius durant. Omnia autem hæc subduntur existimationi iudicii diuini. Et ideo de his omnibus perfectum & manifestum iudicium haberi non potest, quamdiu huius temporis cursus durat. Et propter hoc oportet esse finale iudicium in nouissimo die, in quo perfecte, id quod ad vnumquemque hominem pertinet quocumque modo, perfecte & manifeste iudicetur.

Ad primum ergo dicendum, quod opinio quorundam fuit, quod anime Sanctorum non premiantur in celo, nec anime

damnatorum puniuntur in inferno, vsque ad diem iudicii. Quod quidem apparet falsum ex hoc, quod Apostolus 2. ad Cor. 5. dicit, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum: quod est iam non ambulare per fidem, sed per speciem, ut patet ex his quæ subsequuntur. Hoc autem est videre Deum per essentiam, in quo consistit vita æterna: ut patet Ioan. 17. Vnde manifestum est, animas à corporibus separatas esse in vita æterna: Et ideo dicendum est, quod post mortem quantum ad ea, quæ sunt anime, homo sortitur quandam immutabilem statum. Et ideo quantum ad premium anime, non oportet ulterius differri iudicium. Sed quia quedam alia sunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis cursu aguntur, quæ non sunt aliena à diuino iudicio, oportet iterum in fine temporis, omnia hæc in iudicio adduci. Licet enim homo secundum hæc non mereatur, nec demereatur: tamen pertinet ad aliquod eius premium vel penam. Vnde oportet hæc omnia assignari in finali iudicio.

Ad secundum dicendum, quod Deus non iudicat bis in idipsum, id est, secundum idem: sed secundum diuersa non est inconueniens Deum bis iudicare.

Ad tertium dicendum, quod licet premium, vel pena corporis dependeat ex premio, vel pena anime: tamen quia anima non est mutabilis, nisi per accidens propter corpus, statim separata à corpore habet statum immutabilem, & accipit suum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitati subiectum vsq. ad finem temporis. Et ideo oportet, quod tunc recipiat suum premium, vel penam, in finali iudicio.

COMMENTARIVS.

Diuis Thomas in titulo vnum supponit, scilicet, fieri in presenti tempore priuatum iudicium: aliud verò inquit, ac probat, scilicet futurum aliquando vniuersale iudicium, & quoniam de vtraque refutatus disputatur sumus, & sententia D. Tho. satis perspicua est in textu, ideo hic nihil addendum superest. Quæstio verò grauis quam D. Th. attingit in sol. ad 1. an anime iustorum statim ac separantur à corpore, & sunt plene purgatae, videant Deum ante diem iudicii, non est hoc loco disputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

ARTICVLVS VI.

Virum iudiciaria potestas Christi se extendat ad Angelos.

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod potestas Christi iudiciaria, non se extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni quam mali iudicati sunt a principio mundi, quando quibusdam cadentibus per peccatum, alij sunt in beatitudine confirmati. Sed illi qui iudicati sunt, non indigent iterum iudicari. Ergo potestas iudiciaria Christi non se extendit ad Angelos.

2. Præterea. Non est eiusdem iudicare, & iudicari. Sed Angeli venient cum Christo iudicaturi, se undum illud Mat. 25. Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur quod Angeli non sint iudicandi à Christo.

3. Præterea. Angeli sunt superiores aliis creaturis. Si ergo Christus est index non solum hominum, sed etiam Angelorum, pari ratione erit index omnium creaturarum. Quod videtur esse falsum, cum hoc sit proprium prouidentie Dei. Vnde dicitur Iob. 34. Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est: Non ergo Christus est index Angelorum.

DISPUTATIO LII.

In duas Sectiones distributa.

De iudiciaria Christi potestate, atq. eius usui.

Expediimus superioribus disputa-
tionibus omnia, quæ de priori ad-
uentu Christi, totoque illius progres-
su ab incarnatione ex Virgine matre,
vsque ad reditum in calum ad Patrē,
dicenda occurrebant: postulat ergo doctrinæ ordo,
& complementum, vt de posteriori Christi aduen-
tu disseramus. Quia verò huiusmodi aduentus in
iudiciaria potestate Christi Domini nititur, idcirco
disputatio de hac potestate nobis præmittenda est,
quæ in hunc etiam locum à nobis est in superiori-
bus reiecta: tum vt D. Thom. teneamus ordinem:
tum etiam, quia vsus huius potestatis maxime vi-
detur Christo conuenire in statu gloriæ. Nam de
priori aduentu ipse dixit Ioan. 3. Non misit Deus filium
suum in mundum vt inducat mundum: sed vt saluet mun-
dus per ipsum. Dicemus igitur, quæ ratione data sit
Christo hæc potestas, & quid illa sit, & quinam vsus
eius, ac denique quando haberi, seu exerceri coe-
perit.

SECTIO I.

Quæ sit potestas iudicandi Christo data: & quam ob
causam, & ex quo tempore.

Sensus huius quæstionis, & omnium, quæ in se-
quentibus disputationibus explicandæ sunt, est
de Christo secundum humanitatem specificatiue,
an illi, vel secundum illam data sit Christo iudican-
di potestas. Vbi primo referri posset error eorum,
qui generatim negat futurum esse iudicium de hu-
manis actibus. Nam si Deus ipse iudicaturus nō est,
nec per humanitatem iudicabit. Fuerunt autem in
eo errore omnes Gentiles, qui vel animi immor-
talitatem, vel Diuinam prouidentiam ignorarunt,
contra quos alij in locis agendum est, & valere pos-
sunt multa ex iis, quæ de resurrectione diximus.
Multi etiam ex antiquis hæreticis in eodem versati
sunt errore, vt Gnostici, Borboriani, Manichæi, &
alii, vt viderelicet in Philastrio, Prateolo, & Castro.
Antiquiores enim Patres recensentes horum hære-
ticorum errores, nullam huius mentionē fecerunt:
est autem valde verisimile, in eum incidisse. Nega-
bant enim libertatem arbitrij, Deumque faciebant
malorum auctorem, & alia similia docebant, ex
quibus omnis ratio, & necessitas Diuini iudicij ma-
nifeste tollitur. Cōtra hanc verò hæresim afferemus
apertissima testimonia scēt. sequenti, & in sequenti
disp. sect. 1.

Secundo referri hic solet opinio Scoti in 4. dist. 48. quæst. 1. negantis, Christo datam esse potestatem
iudicandi. Quæ potest fundari in verbis eiusdem
Christi, Sedere ad dexteram meam, vel sinistram non est
meum dare vobis. Ex quibus colligi etiam potest ratio:
quia iudicium includit voluntatem efficacem re-
tribuendi talem, ac tantam penam, vel præmium
pro iis, aut illis operibus bonis, aut malis: sed pote-
stas definiendi singulis operibus talem retributio-
nem, & potestas etiam conferendi tale præmium
non conuenit Christo secundum humanitatem, sed
est proprium Diuinæ voluntatis, ac potestatis: ergo
Christus secundum humanitatem, non habet hanc
potestatem. Sed quamuis Scotus in modo proce-
dendi illius quæstionis videatur D. Thom. senten-
tiam reprehendere: tamen re ipsa nihil diuersum
sentit, neque sentire potuit. Quia vix est hic locus o-
pinio-

A Sed contra est, quod Apostolus dicit. 1. Corin. 6. An nescitis
quoniam Angelos iudicabimus? Sed Sancti non iudicabunt
nisi auctoritate Christi. Ergo multo magis Christus habet iu-
diciariam potestatem super Angelos.

Respondendo dicendum, quod Angeli sub sunt iudiciaria pote-
statē Christi, non solum quantum ad Diuinam naturam,
prout est Verbum Dei, sed etiam ratione humana natura.
Quod patet ex tribus: primo quidem, ex propinquitate natu-
re assumptæ ad Deum, quia, vt dicitur Hebr. 2. nusquam
Angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit: Et ideo
anima Christi magis est repleta virtute Verbi Dei, quam
aliquis Angelorum, vnde & Angelos illuminat: sicut Dion.
dicit. 7. cap. Cel. hierar. Vnde de eis habet iudicare. Secundo,
quia per humilitatem passionis humane in Christo meruit
exaltari super Angelos: ita, sicut dicitur Philipp. 2. vt in no-
mine Iesu omne genu flectitur, celestium, terrestrium, & in-
firmorum. Et ideo Christus habet iudiciariam potestatem,
etiam super omnes Angelos, & bonos & malos. In cuius si-
gnum dicitur Apocalyp. 7. quod omnes Angeli stabant in-
circuitu throni. Tercio ratione eorum, quæ circa homines
operantur: quorum Christus speciali quodam modo est caput.
Vnde dicitur Heb. 1. Omnes sunt administratores spiri-
tus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capi-
unt salutis. Sub sunt autem iudicio Christi, vno quidem mo-
do quantum ad dispensationem eorum, quæ per ipsos agun-
tur, quæ quidem dispensatio fit etiam per hominem Chri-
stum: cui Angeli ministrabant, vt dicitur Matth. 4. & à quo
dæmones petebant, vt in porcos mitterentur: vt dicitur Matth.
8. Secundo, quantum ad alia accidentaliter præmia bonorum
Angelorum, quæ sunt gaudia, quæ habent de salute homi-
num: secundum illud Luc. 15. Gaudium erit coram Angelis
Dei super vno peccatore penitentiam agente: & etiam quan-
tum ad penas accidentales dæmonum, quibus torquentur
vel hic, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad
hominem Christum. Vnde Marc. 1. dicitur, quod demon cla-
mauit: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarenæ: venisti ante tem-
pus perdere nos. Tercio, quantum ad præmium essentiale bo-
norum Angelorum, quod est beatitudo æterna: & quantum
ad penam essentialem Angelorum malorum, quæ est damna-
tio æterna. Sed hoc factum est per Christum, in quantum est
verbum Dei, à principio mundi.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iu-
dicio quantum ad præmium essentiale, & penam principa-
lem.

Cap. 35. fo. 11.

Ad secundum dicendum, quod sicut dicit August. in libr. de
Vera religione, licet spiritalis iudicet omnia: tamen iudica-
tur ab ipsa veritate. Et ideo licet Angeli, ex eo quod sunt spiri-
tuales, iudicent: iudicantur tamen à Christo, in quantum est
veritas.

Ad tertium dicendum, quod Christus habet iudicium non
solum super Angelos, sed etiam super administrationem to-
tius creature. Si enim (vt Aug. dicit in 3. de Trin.) inferiora
quodam ordine reguntur à Deo per superiora, oportet dicere,
quod omnia reguntur per animam Christi, quæ est supra om-
nem creaturam. Vnde & Apostolus dicit Heb. 2. Non enim
Angelis subiecit Deus orbem terræ futurum (scilicet subiectum
ei, de quo loquimur, id est Christo.) Nec tamen propter hoc
aliū constituit Deus super terram: quia vnus & i-
dem est & Deus & homo, Dominus Iesus Chri-
stus. De cuius incarnationis mysterio
ad præsens dicta suffi-
ciant.

Litera est clara, de re verò ipsa dicemus postea.

pinionibus, cum catholica doctrina ferè sit manifesta.

Christo ut homini potestas ad iudicandum data
D Thom. Primò ergo certum est, Christo domino, quatenus homo est, seu in humanitate sua datam esse specialem potestatem ad ferendum iudicium in ijs, quæ pertinent ad præmium vel pœnam, æternam salutem, vel damnationem. Ita D. Thom. hic & in. 4. distin. 48. vbi omnes Theologi idem docent. Et satis probatur testimonijs scripturæ explicatis in comment. art. 1. & 2. D. Thom. & testimonijs sanctorum Patrum, quæ in eorum explicatione retulimus: conuincitur etiam testimonio Petri Act. 19. *Es præcepit nobis predicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Vbi sermonem esse de Christo ut homine euidentem est ex ipso contextu. Nam immediate ante illa verba docuerat Petrus mysteria falsionis, & resurrectionis Christi: & proxime post illa, docet, solum ipsum esse mediatorē, per quē peccatorū remissionē consequimur. Itē verba illa *Constitutus est à Deo*, aperte declarāt illud esse opus ad extra liberè à Deo factū, atq; adeo non conuenire Christo, ut Deo: sed vt homini. Pro ut apertissimè etiam declarauit Paulus Act. 19. dicens de Christo. *In quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.* Deniq; hoc ipsum euidenter conuincit, quæ infra dicemus de vniuersali iudicio. Ostendimus enim, ad illud faciendum iterum esse Christum in terram descensurum: ergo habet iudiciariam potestatem in humanitate, & per humanitatem exercendam. Nam si per solam Diuinitatem iudicaturus esset, non oporteret secundū humanitatem descendere ad iudicandum. Rationes huius veritatis in cōmentarijs D. Tho. insinuatæ sunt, & statim amplius explicabuntur.

Potestas iudicandi Christo in humanitate data secundaria tantum & quasi ex cōmissione Dei.
 Secundo dicendum est, hanc potestatem Christo in humanitate datam non esse primariam, sed secundariam, & quasi ex commissione Dei datam, nihilominus esse veram, & propriam iudicandi potestatem. Priore partem docet Scotus supra, & illam tantum probat ratio ex eo adducta: sed immerito illam obijcit contra D. Thom. cum expresse hic idem omnino doceat. Et probatur aperte. Quia primaria potestas iudicandi in causis animarum, prout nunc loquimur, hæc omnia includit: Primum independetiam ab omni superiori potestate: Secundo, supremam auctoritatem in decernendis præmijs, vel pœnis singulorum hominum: Tertio, quod hæc potestas habeatur ex intrinsecis, & essentialibus principijs naturæ: hæc autem tria ita conueniunt Deo, vt Deus est, vt nequeant humanitati communicari. Omnis namque potestas, & actio humanitatis dependens est à Diuinitate, præmium, quæ, ac pœna singulis operibus debita, Diuina voluntate, ac sapientia taxata sunt, non humana, etiam ipsius Christi. Quia sicut Deus est supremus legislator, & gubernator hominum, ita ad illius prouidentiam spectat, debita meritorum præmia taxare. Vnde etiam ante Christi incarnationem singulis operibus tam hominum, quam Angelorum certum, ac definitum præmium, vel pœna respondebat. Denique, quidquid potestatis habet Christus homo in hoc iudicio, non conuenit illi ratione humanitatis, seu ex principijs illius: sed datum ei est vel propter vnionem ad Diuinam personam, vel propter infinitum meritum. Non potest ergo hæc potestas Christi vt hominis esse æqualis diuinæ, & consequenter neque primaria, & suprema: erit ergo secundaria, & subordinata Diuinæ potestati, & ab illa manans. Et hoc sensu dicitur esse, quasi delegata, & ex commissione Dei, quamuis sub alia ratione dici possit potestas ordinaria in suo ordine. Quia conuenit Christo ratione proprii muneris, & officij, quatenus est summus Sacerdos, ac spiritalis Rex, ratione cuius conuenit illi potestas excel-

A lentia, vt in priori tomo diximus disp. 47. & 48. vbi fere omnia, & quæ diximus de Christi dominio, & potestate iurisdictionis, ad præsentem iudiciariam potestatem possunt accommodari.

Quia hinc oritur difficultas, propter quam postremam conclusionis partem proposui. Videtur enim sequi, hanc Christi potestatem non esse propriè iudiciariam, cum non tam sit ad proferendum iudicium, & sententiam: quam ad promulgandam sententiam à Deo latam: promulgare autem sententiā superioris iudicis; non est iudicare (vt per se constat) sed solum alterius iudicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege sua, ac voluntate, statuit retributionem vnicuique operi respondentem. Vnde sit, vt omni homini in tali statu, & cum talibus operibus discedenti ex definito Dei decreto, ac iudicio, talis actantia pœna debeatur: ergo sententia iam est lata Diuino iudicio. Nihil ergo superest per humanitatem agendum, nisi hoc solum, quod illa sententia promulgetur. Dices, etiam superesse, vt executioni mandetur. Sed contra primo, nam hoc etiam non fit iudicando: executores enim sententiæ, siue per se, siue per alios id faciant, non sunt iudices, sed iudicum ministri. Secundo, si loquamur de executione sententiæ quoad præmium bonorum, hæc immediate fit ab ipso Deo, solus enim ipse potest homini beatitudinem conferre, quæ est præmium bonorum operum. Si vero sit sermo de supplicio malorum, hæc non propriè mandatur executioni per humanitatem Christi, nisi solum quatenus per ipsam sententia supremi iudicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nam statim ignis torquet damnatum, non vt instrumentum humanitatis Christi: sed Dei, & homo priuatur æterna beatitudine, absque actione humanitatis: sed solum, quia Deus non confert illam. Desperatio verò, & tristitia, quæ inde dimanant in damnato, minime proficiunt ab humanitate Christi, sed ab intrinsecis facultatibus cum concursu Dei. Ac denique, quidquid ministerij demones exhibent in hoc negotio, non tam est ex Christi imperio, quam ex æterna Dei lege, si de Diuino iudicio, ac sententia illis constet.

Nihilominus postrema pars conclusionis verissima, ac certissima est, nimirum, hanc Christi potestatem verè, propriè, & simpliciter esse iudiciariam potestatem. Quod in primis satis probant adducta in prima conclusione. Quia nisi hæc verè esset iudiciaria potestas, Christus homo non esset verè, ac propriè iudex, neque actus eius esset verum iudicium: falsum ergo esset, Patrem dedisse Filio potestatem iudicium faciendi, quia Filius hominis est, aut Christum esse constitutum iudicem viuorum, & mortuorum. Secundo declaratur à simili: quia Christus vt homo, est verus Rex, & habet verum, excellensque dominium creaturarum, quamuis in eo ordine non sit supremus, sed subordinatus regno, & dominio Diuinitatis: similiter habet Christus vt homo, veram potestatem iurisdictionis ad ferendas leges, & constituenda aliqua media ad salutem necessaria, quamuis secundum hanc potestatem subordinetur diuinæ voluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo non repugnat, habere veram potestatem iudiciariam inferiorem Diuina, illiq; subordinatam. Tertio declaratur ex re ipsa: nam in actu iudicandi multa considerari possunt. Primum est lex, quæ est veluti regula, ac mensura iudicij ferendi, iudiciumq; antecedit, & in præsentem est Diuina voluntas, quæ statuit, vt tali operi tanta pœna vel præmium respondeat, & hoc sine dubio factum non est per humanitatem Christi, sed lege mere Diuina, ac æterna stabilitum est: tamen hoc non pertinet ad iudiciariam potestatem intrinsecè, ac necessario, nisi fortasse illa in ordine suprema sit. Aliud enim est legem ferre

*Q*uia hinc

Responso Facultas Christo in humanitate ad iudicandum data dicitur ac proprie iudiciaria potestas.

Actus iudicandi quidam nam requiritur.

Ecc. 10.

ferre, aliud verò secundum legem iudicare, quod est, quasi applicare legem ad opus, secundum meritam causæ. Definire ergo præmium, vel pœnam operis ad legislatorem spectat. Quamquã ergo Christus secundum humanitatem, non habeat hanc potestatem, potest nihilominus habere veram potestatem iudicandi iuxta legem à Deo latam, atq; sanctam.

Secundo considerari potest in iudicio ipsa pronuntiatio sententiæ, quæ in iudice aliquid includit pertinens ad intellectum, quod est, talis cognitio causæ, quæ suo genere publica sit, & sufficiens ad iudicium ferendum ex vi illius. Vnde ex hac cognitione, sequitur hoc dictamen practicum, nimirum hunc esse tali præmio, vel pœna dignum, consideratis eius operibus, & cum æterna Dei lege, mensuraque collatis. Præter hoc autem dictamen requiritur voluntas, quia nisi hæc accedat, non obstante illo dictamine, poterit non ferri sententia promeritorum dignitate vel dispensando, vel condonando, si iudex sit supremus, aut simul sit Dominus, vel iudiciaria potestate abutendo: est ergo necessaria voluntas absoluta, & efficax, qua iudex vult hominem recipere præmium, vel pœnam iuxta illud dictamen, quod ex cognitione causæ resultauit. Quia verò hæc voluntas non erit satis, nisi sit efficax, requiritur, ut non solum à voluntate, sed etiam à potestate superiori, & iurisdictionis proficiatur. Præter hæc autem nihil aliud ad verum actum iudicij secundum se requiri potest, aut intelligi necessarium: sed ad summum respectu aliorum, interuenire potest manifestatio sententiæ, seu dictaminis: aut voluntatis iudicis, quæ fieri non potest, nisi per aliquam locutionem, vel sensibilem, si fiat ad homines, vel internam, & spirituales, si ad Angelos, vel ad animas fiat. Hæc autem omnia vere, ac propriè in Christo homine inueniuntur. Nam in primis in eo est perfecta cognitio totius causæ, id est, omnium humanarum actionum, & Diuinæ regulæ, ac mensuræ, qua metienda sunt. Nam licet solus Deus ex se, & essentialiter cognoscat à priori æquitatem, & iustitiam sui iudicij, quia solus ex se habet dictare, & definire, quid unicuique operi tribuendum sit: ratione tamen vnionis, datum est animæ Christi, ut in Verbo sufficienter videat hanc Diuinam voluntatem, & definitionem, æquitatemque, ac iustitiam eius. Si autem cognitio Dei, hoc ipso quod Dei est, summæ autoritatis & publicæ ac manifestæ veritatis est, & ideo per se sufficit ad iudicium ferendum: ita cognitio animæ Christi hoc ipso, quod est Diuinæ personæ in natura assumpta, habet sufficientem autoritatem, & veritatem manifestam ad iudicium ferendum, ex dignitate personæ participatam. Quia ab illa habet, ut nec falli possit, nec fallere, maxime cum eam cognitionem habeat ex clara, & perfecta Dei visione. Deinde potest etiam esse in Christo voluntas efficax, ut retribuat unicuique iuxta opera sua, quia hæc voluntas iusta est, & non superat Christi potestatem. Nam, licet voluntas humana Christi pendeat à Diuina: semper tamen sunt conformes, & ideo, quidquid Christus ut homo absolute vult, infallibiliter fit: hoc ergo satis est ut possit efficaciter velle & malorum pœnam, & bonorum præmium: præterquam quod etiam efficacia sua potest hæc aliquomodo efficere, vel imperare, ut postea dicam. Præterea est in Christo ut homine potestas quædam dominij, & iurisdictionis in vniuersos homines, & Angelos, ratione cuius, sicut potest eis imperare, & compellere eos, ut iussa capeant: ita etiam potest iuridice, & tanquam potestatem habens dictare, ac velle, quid unicuique homini retribuendum sit iuxta opera sua. Potest deniq; hanc suam voluntatem, & iudicium ita proferre, ac manifestare alijs, ut ex vi illius ceteri compellantur, ei subesse, ac parere. Quia, licet in eo non sit suprema

A potestas, est quædam eminens participatio eius, atque illi in omnibus conformis, eiq; subordinata, sicut causa secunda primæ, vel sicut organum, & instrumentum coniunctum principali agenti. Hæc ergo sufficiunt, ut in Christo sit propria, vera iudiciaria potestas.

Tertio considerari potest in iudicio aliquid veluti consequens sententiam iudicis, nimirum executio ipsius sententiæ, & hæc non oportet fieri per se, ac propriè per iudiciariam potestatem, neq; immediate ab ipso iudice: sed satis est, quod in iudice sit vis, & potestas imperandi talem executionem: quæ vis & efficacia in vnoquoque iudice erit proportionata potestati eius. Nam in supremo, ac principali iudice, scilicet Deo, qui habet hanc potestatem in eminentissimo perfectionis gradu, tanta est hæc efficacia, ut ex vi solius voluntatis eius infallibiliter sequatur effectus, eo modo, quo ipse vult: at verò in Christo ut homine, sicut est potestas iudiciaria secundaria, ita sufficit efficacia voluntatis, & imperij etiam secundaria, & per modum instrumenti Diuinæ voluntatis, & hoc modo, potest Christus etiam voluntate humana, vel præmium beatitudinis iustis conferre, vel damnatos compellere, ut debitas luant pœnas. Nihil ergo Christo deest ad veram, & propriam iudiciariam potestatem. Et difficultas, quæ in contrarium obiciebatur ex dictis soluta est, Quia licet Christus, ut homo proferendo, ac promulgando sententiam suam, simul Diuinam sententiam promulget, quia sunt omnino conformes, vel potius quia sunt vna, sicut actio instrumenti, & principalis agentis vna est: tamen non illam promulgat solum ut recitans: sed etiam ut potestate sua imperas, & faciens, Quia nihil repugnat, Deum hæc potestatem communicare eo modo, quo expositum est.

Ex dictis colligitur primo, quæ sit hæc Christi potestas. Est enim inferior Diuina, & hoc sensu dici potest ministerialis: tamen est suprema inter omnes quæ creaturis communicata sunt, & hoc modo vocari potest potestas iudiciaria singularis excellentiæ. Nam, si considerentur omnia, quæ ad hanc potestatem in Christo concurrunt, in omnibus habet singularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem sunt, scientia, rectitudo voluntatis, infallibilis veritas, dominium, seu iurdictio, potestas, ac efficacia voluntatis, de quibus omnibus superiori modo latissime dictum est. Vnde etiam constat, hanc potestatem sub hac ratione, & perfectione esse Christo propriam. An verò inferiori modo alijs communicetur, dicemus postea agentes de iudicio vniuersali.

Secundo colligitur, quo titulo conueniat Christo hæc iudiciaria potestas. Duo enim videntur esse necessaria, ut alicui derur iudicandi potestas. Primum ut talis potestas communi bono necessaria sit, vel conueniens. Potestas enim iudicandi, præsertim in publicis causis, ad commune bonum per se primo ordinatur, & hoc est ante omnia supponendum. Quia nisi necessarium esset iudicium, nemini daretur potestas iudicandi propter solam dignitatem eius: tamē supposita necessitate iudicij ac commune bonum, ratione illius datur hæc potestas. Et tunc ulterius necessarium est, ut in eo, cui tribuitur, concurrant conditiones omnes ad ferendum iustum iudicium necessaria: imo ratio æquitatis, & iustæ distributionis postulat, ut potestas hæc derur digniori, & qui pluribus virtutibus, & perfectionibus præditus est ad iudicium exercendum. In præfenti ergo manifestum est, ad commune bonum vniuersi necessarium esse iudicium bonorum, & malorum, & præmium, ac pœnam. Hæc enim est vna ex præcipuis partibus Diuinæ providentiæ, ut per se notum est. Quod autem hoc iudicium per hominem exerceatur, id non est simpliciter necessarium.

Iudiciaria potestas in Christo in qua sit

Iudiciaria potestas in Christo in qua sit

farium: est autem valde conueniens, primo ex parte hominum (vt supra dixi) quibus magis naturale est, vt habeant homogeneum caput, a quo sensibilibiter iudicentur. Secundo ex parte Dei, ad cuius liberalitatem spectat, communicare perfectiones suas cum creaturis, & efficere per causas secundas, quod per eas commode fieri potest. Tercio ex parte Verbi incarnati, cui ratione vnionis, debetur communicatio Diuinarum perfectionum in natura assumpta iuxta capacitatem illius. Propter has ergo causas conueniens fuit, hanc potestatem communicari hominibus, qua suppositione facta, consequenter necessarium fuit, vt Christo communicaretur. Primo quidem, & quasi radicaliter propter dignitatem suppositi: proxime verò & quasi formaliter, quia in eo concurrunt omnia necessaria, ad hanc potestatem, perfectius ac excellentius, quam in pura creatura inueniri possint. Quibus suppositis etiam titulus, & ratio meriti ad hanc dignitatem obtinendam fuit in Christo sufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus conuenienti modo, & iuxta suam dignitatem, & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes sapienter attigit Iren. libro 4. contra heres. c. 37. & Rupert. libr. comment. in Daniel. cap. 13. August. sermon. 64. de verbis Domini.

Iren.
Ruper.

Iudiciaria
potestas ab
instanti conceptione
Christo data.

Tercio potest colligi ex dictis, hanc potestatem iudiciariam secundum se, & quoad actum primum datam esse Christo ab initio incarnationis, sicut de dignitate capitis, & de omni potestate excellentia in priori tomo diximus. Nam cum hac omnia debeantur Christo ratione vnionis, sintque ipsi quasi connaturalia, simul omnia habuit cum ipsa vnione: quia ad nostram redemptionem non fuit illi necessarium carere huiusmodi potestate, aut dignitate. Christus autem non priuauit humanitatem suam vilo bono vel perfectione debita ratione vnionis, nisi quatenus necessarium vel conueniens fuit ad redemptionem nostram, vt sapienter in praedicto superiori tomo ostensum est. Dices, Christus non erat vsurus hac potestate a principio conceptionis: superflua autem esset potentia, quae non esset exitura in actum. Respondetur, quidquid sit de primo antecedenti, de quo sectione sequenti dicendum est, non fuisse superuacaneam hanc potentiam. Primo, quia pertinebat ad Christi dignitatem. Secundo, quia hoc est quasi connaturale omnibus rebus, vt a principio habeant facultates suas, quamuis non statim, sed suis temporibus illis sint vsurae. Tercio, quia non est hac potentia per se distincta a ceteris, vt sunt in Christo: sed est veluti vna quadam adaequata potestas excellentiae, seu regia dignitas, & maiestas, cuius vnus actus inadaequatus est iudicium. Vt autem potestas superflua non sit, non oportet vt statim in omnem suum actum erumpat, sicut etiam per potestatem excellentiae potuit Christus plures actus efficere, quos nunquam effecit, vt dominia rerum vsurpare, vel mutare, vel iudicium etiam in causis humanis dicere: quod tamen facere recusauit, & neglexit, iuxta illud Luc. 12. *Quis me constituit iudicem inter vos?*

Luc. 12.

Obiectio.
Responsio.

Sed dices: Quomodo ergo Christus potuit mereri hanc potestatem, si ab initio incarnationis illa habuit. Respondetur primo, quia non fuit principium meriti: & ita potuit in eodem instanti dari ex merito. Secundo & melius (prout in simili difficultate dixi superiori tomo, disput. 40. Sect. 3.) potestas hac secundum se, & quoad substantiam eius (vt sic dicam) non est data ex merito, ob rationem dictam, quia non tantum est simul tempore: sed etiam prius natura, quam meritum. Nam ea, quae sunt connaturalia, ordine naturae sunt priora liberis. Hinc ergo Christus ex merito habuisse hanc potestatem, vel quoad eius perpetuitatem, vel quoad vsum, & quasi actuale possessionem, & statum supremi iudicis, vel etiam quo ad manifestationem. Quibus mo-

A dis exponuntur à Patribus verba illa Christi. *Data Mat. 28. est mihi omnis potestas in calo, & in terra.*

SECTIO II.

Quos actus huius potestatis Christus exerceat, & praesertim, an particulare animarum iudicium exequatur.

I N praecedenti sectione solum ostendimus, esse hanc potestatem in Christo, & declarauimus, quid illa sit, quasue causas habeat, superest ad perfectam eius notitiam, vt de illius actibus nonnulla dicamus.

B Primo verò circa obiectum eius obseruandum est, cum iudicium sit actus iustitiae, quae alteri ius suum reddit: sicut in obiecto iustitiae, ita in obiecto iudiciariae potestatis, duo posse considerari, scilicet, personam cuius dicitur ius, seu causa iudicatur, & causam ipsam, seu rem, vel actionem, quae potest esse talis iudicii materia. In praesenti ergo personae iudicandae sunt homines, an verò sint omnes, & an Angeli etiam comprehendantur, dicemus commodius agentes de vniuersali iudicio. Rursus causae tractandae in hoc iudicio solum sunt, quae pertinent ad reddendum praemium, vel poenam actionibus moralibus debitam, iuxta illud, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat unusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum.* In hoc enim iudicio non agitur de remissione, seu absolutione peccatorum quoad culpam. Quamuis enim Christus etiam habeat hanc potestatem, quam sacerdotibus commisit, vt in hac vita illam exerceant in poenitentiae iudicio: tamen non spectat ad potestatem iudiciariam (de qua nunc agimus) sed ad potestatem excellentiae, quam Christus habet ad sanctificandas animas, infundendaeque sacramenta. Ac simili modo in hoc iudicio non agitur de rebus temporalibus, aut spiritualibus, prout ad humanam gubernationem huius vitae pertinent, atque adeo neque de vindicta peccatorum, prout ad iudicium humanum spectat. Quia licet in Christo etiam sit haec potestas (si absoluta excellentiae potestate vt voluisset) tamen per seipsam nunquam hac potestate vsus est: sed temporalia iudicia humanae, & quasi naturali potestati reliquit ad spiritualia verò iudicia, & omnia quae ad illa necessaria sunt, potestatem ligandi, & soluendi Ecclesiae suae commisit. Superest ergo, vt propria materia, & obiectum huius potestatis iudiciariae sint actiones humanae morales quatenus iuxta iustitiam aequitatem praemium, aut poenam illis sunt retribuenda. Et haec de obiecto huius potestatis.

Iudiciaria
Christi potestas
obiectum quod.

2. Cor. 5.

Secundo ad explicandos actus eius obseruandum est, ad potestatem iudiciariam (si loquamur de humano iudicio) duo pertinere. Primum est causae discussio vsque ad perfectam facti cognitionem, ad quam ordinatur in humano iudicio testium, & ipsius rei examinatio, & similia, quae hac ratione sub hanc potestatem cadunt. Alterum est, cognito facto, ius dicere, quod includit (vt supra tetigimus) & rationis actum distantis, & voluntatis efficaciter volentis, vt huic homini pro suis meritis tale praemium, vel poena reddatur. Prior actus non habet proprium locum respectu iudiciariae potestatis Christi domini, sed posterior, prout à nobis sectione praecedenti explicatus est. Quia licet haec potestas in humanitate sit, & per humanitatem exerceatur, magis tamen diuinum est eius iudicium, quam humanum: & in hoc maxime imitatur diuinum iudicium, quod sicut Deus per se habet sufficientem causae cognitionem, & non indiget coniecturis, neque extrinsecis testimoniis: ita Christus etiam secundum humanitatem per se habet sufficientem cognitionem ad iudicium.

Propter

Malach. 3.

Propter quod in persona eius dicitur Malach. 3. Et accedam ad vos in iudicio; & ero testis velox malis vestris, & adulteris, & periuuris. Ac si diceret: ego ipse ero iudex & testis. Quia nihil eorum, quae homines faciunt, me latet, & ideo sicut per testes iudicare solent homines: ita ego ex iis, quae per me ipsum noui iudicabo. Ita fere Hieron. & apertius Theodoretus, & August. 20. libr. de Ciuit. capite 26. ubi etiam notat appellari Christum *testem velocem*, quia sine prolixitate sermonis conscientias conuincet, reuocans line mora in memoriam, unde illas conuincat, & puniat.

Hieron.
Theodor.
August.Sap. 1.
Rom. 2.
Ambros.

Quia, ut dicitur Sap. 1. In cognitionibus impij interrogatio erit, & accusatione conscientiae suae conuincetur, ut dicitur ad Rom. 2. & eleganter explicat Ambr. Enarrat. Psal. prim. prope finem. Quamuis autem Christus secundum se non indigeat causae discussioni: tamen in ordine ad homines dicitur interdum in

Joel. 3.

Isai. 43.

Mat. 25.

Scriptura se habere tanquam discutiens, & discipulans cum reo, donec illum conuincat. Quomodo dicitur Joel. 3. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo cum eis. Et eodem sensu ait Deus per Isaiam, Reduc me in memoriam, & iudicemus simul, narra si quid habes, ut iustificeris. Sic etiam Matth. 25. ubi forma iudicij describitur, homines, conantur pro se respondere: Christus vero sententiae suae aequitate omnibus ostendit. Et hoc sensu solent distinguere Patres duplex Christi iudicium, alterum *Discussionis* vocant, alterum, *Solius sententiae prolationis*, ut late declarat Grego. 26. Moral. cap. 20. & ante eum attigerunt Basil. hom. in Psal. 1. exponens illa verba, Non reuerunt impij in iudicio: & Hilari, enarratione in eodem Psalmo, & Ambr. ferm. 20. in Psal. 118. Versiculo 2. Hae verò distinctio non potest intelligi ex parte Christi secundum se, quia ipse (ut diximus) nulla indiget causae discussioni: intelligitur ergo quoad nos ex parte iudicandorum, ut in sequentibus latius exponemus.

Greg.
Basil.
Psal. 1.
Hilar.
Ambr.

Hebr. 9.

Tertio omisso iudicio discussionis, quod metaphorice potius, quam proprie diuino iudicio accommodatur, circa iudicium ipsum retributionis obferuandum est, quoddam esse iudicium, quod dici potest vltimum, seu finale, quod non profertur, donec sint finita omnia hominis merita, vel demerita, quia est de perpetuo hominis statu, de quo scriptum est, ad Hebr. 9. Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium. Aliud vero est iudicium diuinum, quod vocare possumus non vltimum, quod exercet Deus cum hominibus quamdiu in hac vita viuunt in ordine ad singula merita, vel demerita. Vbiunque enim poenae, vel praemij retributio intercedit, modum aliquem iudicij interuenire necesse est: at vero in hac vita fit iustus, & iniquis aliqua operum retributio. Iusti enim pro suis meritis statim gratiae augmentum recipiunt, & si bene vtantur gratia, & auxilijs, quibus praeueniuntur, maiora recipiunt, & e contrario, si nonnulla peccata leuia committant, pro ijs puniuntur, interdum tempora libus afflictionibus, interdum etiam spiritualibus. Priuantur enim saepe hac de causa specialibus auxilijs. Et simili ratione iniusti in primis priuantur habituali gratia, si eam habebant: saepe etiam priuantur maioribus auxilijs, & propter quaedam peccata in alia maiora labi permittuntur, & interdum propter peccata temporaliter affliguntur: interdum vero permittuntur temporalibus bonis abundare, quae illis in occasione maioris damnationis futura sunt. Hae enim omnia, ad diuinum iudicium, atque adeo ad potestatem iudicariam pertinere, non obsecrare diuina Scriptura significat, cum docet, vel Deum deferere hominem propter peccata sua, vel obdurare, vel excacare, aut e contrario iustis bene operantibus opem ferre, & maiora gratiae dona praestare. Et Augustin. lib. 20. de Ciuita. cap. 1. omnia haec Dei iudicia accurate distinguit, & capit. 2. late differit, quomodo tam varia, tamque inaequalis tem-

August.

poraliū bonorū distributio, quantam inter bonos, & malos esse conspiciamus, ad occultum Dei iudicium pertineat. Est tamen differentia inter haec duo genera iudicij. Quia prius est manifestum vel omnibus, vel ipsi reo, cui statim, ac sententia profertur, nota fit: at vero posterius iudicium regulariter nunciat. Quia nec sententia promulgatur, aut manifestatur etiam ipsi reo, nec de effectu eius semper constat, an fiat, neque an ex hac, vel illa causa fiat, & ideo solent in Scriptura vocari haec iudicia Dei *occulta*. Vnde etiam factum est, ut hoc nomen interdum extendatur ad significandos quoscumque effectus diuinae prouidentiae, quorum rationes, & causae nobis occultae sint. Lege August. sermon. 229. de tempore, non longe à principio. Igitur de priori genere iudicij certum est ad potestatem hanc iudicariam Christi pertinere, ut postea explicabimus.

De posteriori vero non videtur res adeo constans. Vbiunque enim in Scriptura fit mentio de iudicio per Christum exercendo, videtur esse sermo de finali iudicio perpetuum effectum habituro: Nihilominus D. Thom. hic artic. 4. ad 3. significat, huiusmodi iudicia, licet ante Incarnationem per Christum, ut Dei Verbum exercerentur: tamen post Incarnationem communicata esse animae Christi Verbo personaliter vnita. Et potest hoc suaderi ex illo Ioann. Omne iudicium dedit filio. Nam licet illa vniuersalis distributio possit explicari ex parte iudicandorum, quia de omnibus Christus iudicabit: tamen optime etiam exponitur ex parte ipsius iudicij. Non enim solum iudicium externum, sed etiam internū, nec solum, quod in futura vita, sed etiam quod in praesenti peragitur, datum Christo est. Quod etiam confirmari potest ex ratione, quam Christus subiungit, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem. Pertinet enim ad magnum honorem Christi, ut homines etiam hic viuientes intelligant, ex Christi voluntate, ac misericordia, vel seueri iustitiae suae salutem, damnationem ve pendere. Præterea videtur hoc valde consentaneum vniuersali redemptioni Christi, & potestati excellentiae, quam habuit ad dispensanda spiritualia bona, atque etiam temporalia, praesertim quatenus ad spiritualia possunt conferre, vel impedire. Vnde Actor. 16. cum Paulus, & socij tentarent ire in Bithyniam, dicitur, Non permittite eos spiritus Iesu. Quibus verbis insinuat, ad Iesum, quatenus est hominum Saluator, pertinere etiam haec occulta Dei iudicia. Et ideo alijs locis absolute de Christo dicitur, Iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes. Mich. 4. & Psal. 71. Deus iudicium tuum Regi dabit, & in 95. & 97. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in aequitate. Neque contra hoc obijci potest aliquid, quod difficultatem ingerat. Nam licet haec omnia iudicia principaliter oriantur ex diuina voluntate, ac prouidentia: nihilominus tamen exerceri possunt per humanam Christi voluntatem, & imperium. Neque Scriptura repugnat: quin potius fauet, ut visum est.

Quarto loco omittis iudicij, quae in hac vita exercentur, iudicium finale, seu alterius vitae duplex distinguitur à D. Thoma hic artic. 5. & à ceteris Theologis in 4. distin. 47. vnum vniuersale, de quo in sequentibus disputationibus fusi dicendum est: aliud particulare, quod hic breuiter explicandum est. Non enim defuerunt haeretici, qui huiusmodi iudicium negauerint. Dicebant enim, omnium hominum animas incertas, & ambiguas de statu suo vsque in diem iudicij permanere, & consequenter neque recipere poenam, neque praemium, neque iudicari vsque ad diem vniuersalis iudicij. Vnde fit, ut praeter iudicium vniuersale nullum aliud sit particulare. Quam sententiam expresse docuit Lactant. lib. 7. diu. inst. cap. 21. & in eam citari potest Ambr. lib. 3. de Cain, & Abel, cap. 2. dicens, Soluitur à corpore anima, & post finem vitae huius, subiecta mensuratur iudicij.

D. Thom.

Ioann.

Mich. 4.
Psal. 71.
Psal. 95.
Psal. 97.
ad 16.

D. Thom.

Lactant.
Ambr.

dicij ambiguo suspenditur, & lib. de bono mortis. cap. 10. dicit. Corona diem expectari ab omnibus, ut intra eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoria. Idque confirmat ex lib. 4. Esdræ. c. 5. & 6. Et huc possent afferri multi ex Patribus, qui interdum negari videntur animas hominum recipere præmium usque ad diem iudicii, quæ omnia prætermitto, quia non sunt presentis instituti. Ratio etiam adiungi potest, quia anima, & caro simul bene, vel male operantur: ergo simul etiam iudicari debent: ergo nullum est iudicium usque ad generalem resurrectionem.

Nihilominus veritas catholica docet in primis, singulos homines iudicari statim in morte sua: quia de fide est, iustos, qui nihil habent purgandum, statim recipere præmium æternæ beatitudinis, iuxta illud secundæ ad Corin. 5. Scimus, quia si terrestri domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in celis: animas verò in peccato mortali decedentes statim in gehennam deituri, ut debitas penas luât. Quemadmodum de Diuid illo refertur Lucæ 16. Præmium enim, & pœna non dantur sine iusta, ac iuridica retributione. Et ideo dicitur Eccl. 11. Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique iuxta vias suas, & in fine hominis denudatio operum illius. Addi etiam potest illud ad Hebr. 9. Statutum est hominibus semel mori: post hos autem iudicium. Quamvis enim hæc verba exponi de vniuersali iudicio possint, quod post omnium mortem subsequetur (quemadmodum Oecumenius exponere videtur) tamen optime etiam de singulorum hominum morte, proprioque ac particulari iudicio intelliguntur, ut aperte exponit Ambrosius, dicens, Statutum est omnibus semel mori, & post mortem iudicabitur unusquisque iuxta merita sua. Eandem expositionem sequitur Anselm. Vnde Cyprian. lib. de mortalitate, Oportet, (inquit) temporis munus amplecti, quod, dum nostram fidem firmat promissus, & labore tolerato ad Christum per angustiam vi in periculum præmium vitæ & fidei ipso iudicante capiamus. Et toto illo libro eo maxime ostendit gaudendum esse iusto de morte corporis, quod per eam iusta bonorum operum præmia cum Christo, & per Christum obtineat. Idem docet aperte Chrysostom hom. 37. in Matth. dicens. Postquam diem tuum obieris, iudicium, & pœna consequetur. Scribit enim aduersus eos, qui locum penitentiarum post mortem sperant: Damascen. orat. de defunctis, Atque (inquit) viri diuinitus illustrati, quod cum exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur, &c. Idem late docent Tertullian. lib. de Anim. cap. vltim. & Augustin. 20. de Ciuit. cap. 1. & lib. 2. de Anim. & eius origine. cap. 4. Illud (inquit) rectissime, & valde salubriter creditur, iudicari animas, cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam reddituri corporibus iudicari: Et infra, Quis aduersus Euangelium tanta obfinatione mentis obstruit, ut in illo paupere, qui post mortem delatus est in Sinam Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, illa non audiat, vel audita non credat? Quo testimonio vsus est etiam ad rem hanc comprobendam Irenæus lib. 2. contra hæres. cap. 62. & 63. Præterea idem colligitur ex eodem Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & ex Gregor. lib. 4. dialog. cap. 36. & 38. Vbi referuntur visiones, seu reuelationes de particularibus iudiciis aliquarum animarum, & approbantur. Denique afferri hic possent testimonia Sanctorum asserentium, tempore legis gratiæ iustos æternam retributionem accipere statim in morte, quia iam est prolata Sanctorum via, ut dicitur ad Hebr. 9. si enim recipiunt præmium, necesse est ut prius iudicentur. Imo & ante Christi aduentum, quamvis re ipsa non acciperent visionem beatam, accipiebant tamen in spe certalocque, & statu segregabantur ab iniustis, & ideo, tunc etiam statim iudicabantur. Atque idem

Fr. Suarez. tom. 2.

dicendum esset nunc, etiam si verum esset animas sanctas non statim post mortem recipere beatitudinem, & ita in Sanctis Patribus nulla est in hoc diuersitas, etiam si olim, circa beatitudinem essentialē nonnulla fuisse videatur. Omnes enim distinxerunt status diuersos animarum tam loco, quam gaudio, vel pœna, ut videtur in Dion. ca. 7. de Ecclef. Hier. August. in Ench. cap. 108. 109. & 13. de Ciuit. cap. 10. & tract. 49. in Ioan. Ignat. Epistola ad Romanos Ambros. libro 7. Epist. 59 & libr. 10. Epist. vlt. & optimè Iren. lib. 2. cap. 62. & 63. Ratio denique adiungi potest: Quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur, ergo tunc est accommodatissimum tempus ut unusquisque de propriis actibus iudicetur: quia nihil est, cur amplius differatur: cur enim tanto tempore affligentur iusti non solum diu sperantes: sed etiam incerti de salute sua existentes? maxime cum ea afflictio nihil eis ad salutem prodesse possit. Cur etiam fere toto illo tempore erunt æquales iusti, & peccatores in statu illo formidinis, & dubitationis pleno: Possumus veritatem hanc Philosophorum etiam testimoniis confirmare, sed ne prolixiores simus, quem hæc delectauerint, legat Eusebium, lib. 11. de præparat. cap. 18. & 20. libr. 12. cap. 3. libr. 13. cap. 7.

Ex his sequitur primo hoc particulare iudicium ita fieri in morte vniuscuiusque, ut vnicuique pronuntietur, & nota fiat sententia, quæ ad ipsum spectat. Ita colligitur ex testimoniis adductis, & extratione facta: quia non erunt amplius pendentes animo: ergo cognosceret unusquisque statum suum, audiet ergo sententiam iudicis. Præterea de damnatis & iustis, qui beatitudinem consequuntur, id est per se manifestum: quia statim re ipsa incipiunt experiri sententiæ effectum perpetuo duraturum, de qua perpetuitate certi etiam redduntur: quia hoc ad suam condignam remunerationem, vel punitionem maxime spectat: de vtriusque enim ratione est perpetuitas, & consequenter desperatio, aut securitas, quæ ex illius agnitione sequitur. Nam ut ait Hieronymus. Matth. 25. Vita perpetua metum deinceps non habet ruinam. Et ideo iusti quando dies iudicii aduenit, stabunt in magna constantia, ca. 5. Quia iam sunt securi, & tunc illis aduenit, quod desiderant, ut recte tractat August. in illum Versic. Psalm. 55. Ego vero in te speraui. Qui de eadem re videri potest, libr. de prædest. sanct. c. 12. & 14. & lib. de Peccat. origin. c. 30. & libr. questionum in Gen. q. 168. & conc. 2. in Psalm. 2. & Enarrat. Psalm. 51.

De animabus autem purgatorij posset quispiam dubitare, quia non desunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas esse incertas de salute, vel damnatione sua. Sed nihil est de illis dubitandum, quia illæ etiam sunt omnino certæ de statu suo, ut contra Art. 38. Lutheri, dicitur definitum esse Leo 10. & ostendimus Deo dante in 4. tom. disputantes de purgatorio. Deinde nulla ratio reddi potest, cur non etiam ijs manifestetur iudicis sententia, quæ magis propter ipsas profertur, quam propter ipsum iudicem. Præsertim quia (quod ad statum attinet) ex effectibus ipsis, & supposita fide, quam illæ animæ in via habuerunt, quamque in purgatorio retinent, certo cognoscunt se non esse in statu damnatorum, quia nec desperant, nec blasphemant, nec Deum odio prosequuntur. Vnde necessario intelligunt, se esse in statu amicitiæ diuinæ: purgari tamen, ut deinde ad beatitudinem perducantur. Nam hæc omnia sese necessario consequuntur, supposita fide.

Rursus dubitare quis posset de animabus puero- rum. Sed de ijs vnum videtur certum, scilicet, statim cognoscere statum suum, & quod in eo sint perpetuo mansuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilitatem illius status. An verò cognoscant causam, propter quam illum statum accipiant, & rationem

Ggg

culpæ

culpe, quam in se habent, & consequenter etiam rationem pene, quae est in carentia visionis Beatæ, vel solum apprehendant illum statum, ut conaturaliter sibi hæc omnia incerta sunt. Illud tamē prius videtur probabilius, ut attigimus supra agentes de descensu Christi ad inferos, & dicemus iterum agentes de iudicio vniuersali. Superest igitur, ut post mortem nulla anima separata sit incerta, aut suspensa de statu suo perpetuo, quamuis de temporali incertē esse possint. De quo est exponendus Ambrosius in principio citatus, ut, verbi gratia, ignorant animæ beatæ, quanto tempore futuræ sint sine suis corporibus, atque adeo quando in publico iudicio accepturæ sint integram coronam, & sic de aliis.

Beda.
Ioh. Clym.

In iudicio
particulari
ante instant
mortis non
ferretur sen-
sentia.

Aug.
Gregor.
Leont.
Cyrill.
Alex.

Secundo facile ex dictis intelligitur, quo tempore proferatur sententia vltima in hoc iudicio particulari. Tria enim sunt tempora, de quibus dubitari posset. Primum est breue aliquod tempus, seu instant quod antecedit instanti mortis, in quo adhuc anima corpus viuificat. Leguntur enim apud graues autores reuelationes quædam, quæ indicant, tali tempore fieri hic iudicium, ut de Chrysorio, & de quodam monacho refert Gregor. libr. 4. Dial. ca. 38. qui paulo ante mortem sententiam suæ damnationis audierunt, & familia de alijs refert Beda libr. 5. hist. Angl. cap. 14. & 15. & Ioannes Clymacus, in Scala paradisi, gradu septimo, refert de monacho quodam, qui prope instantis mortis audiebatur, quasi positus in iudicio, & accusationibus sibi factis respondens. Nihilominus certum est, in iudicio hoc non proferri sententiam, ante instantis mortis. Quia nondum est completa hominis malitia, vel meritum, neque denegatum tempus ad agendam penitentiam vsque ad mortem. Quapropter illæ visiones (quas Gregorius & Beda referunt) ita sunt explicandæ, ut permiserit Deus aliquando propter peccata aliquorum hominum, ita eo tempore affligi, & terreri à dæmonibus, ut in desperationem deueniant, quamuis re vera ex parte Dei sententia nondum sit pro eo tempore data. In visione autem (quæ refert Clymacus) solum demonstratum est, quanta solitudine dæmones in eo tempore peccata preterita in memoriam reuocent, ut hominem in desperationem inducant.

Secundum tempus esse potest, paulo post instantis mortis. Quod etiam colligi potest ex alijs visionibus, quas refert Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & Gregorius dicto libro. 4. dial. cap. 36. & illa est peruulgata, quæ in vita sancti Brunnonis refertur de quodam Parisiensi Doctore, qui publicè in Templo, dum exequiæ pro illo fierent, primo die post mortem clamuit. In iusto Dei iudicio accusatus sum: in secundo, iudicatus sum: in tertio, condemnatus sum. Similia refert Leontius in vita Ioannis Eleemosynarij, ubi refert, fuisse reuelatum sancto Simeoni, exeuntem animam de corpore deferri ad iudicium, & ibi accusari à malis Angelis, & defendi à bonis, & tunc esse timore plenam, & de exitu iudicij incertam. Similia docet Cyrillus Alexandrin. in oratione de exitu animæ. Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedentem? & infra. Quanta formidine, & timore arbitrari animam die illa percelli, horribiles intuentem, & aduersos damnatos, quos aspiciens ad celestes Angelos confugiens sublimis petis: & infra, In medio stat anima meticulosa, & trepidans, quousque ob actiones, dicta, factaque sua vel damnata in vincula coniiciatur, vel iustificata liberetur. Sed nihilominus hoc etiam non est verisimile, quia statim ac anima separatur à corpore, accipit iustam retributionem (ut ex scriptura probatum est) nullus ergo temporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget testibus, aut proluxa causæ discussione. In illis ergo visionibus, sine vlla fallacitate ostenduntur res modo nobis accommodato,

quàmuis non eo modo, & ordine fiant, quo ostenduntur. Superest ergo tertium tempus, seu potius instans ipsius mortis: nam in eodem puncto, in quo anima separatur à corpore, audit suam sententiam, & cognoscit statum suum.

Dices, in eo puncto, si anima sit iusta, & pura, sit beata, & sic de ceteris statibus: ergo necesse est, ut ante illud instans iudicetur. Respondent aliqui negando antecedens, sed in eo instanti manere animam iuxta corpus suum, & ibi audire sententiam iudicis. & postea deferri in cælum, vel in purgatorium, aut in infernum, ut penam, vel præmium recipiat. Quod indicat Bonauentura in 4. distinct. 20. in 1. par. & tenet Sotus distinct. 45. quæstione 1. articulo 3. con. 2. Sed aliud est agere de loco, ubi tunc est anima: aliud de statu. Nam de statu dubitari non potest, quin statim videat Deum, si pura est. Quia, cum nullum habeat impedimentum, non est, quod differatur præmium, & ideo Paulus dicebat, Cupio dissolui, & esse cum Christo: quod alibi latius tractandum est. Et hoc est quod ad rem præsentem maximè spectat. Quia iudicium, & sententia oportet, ut antecedit statum retributionis, vel penæ. At vero si agamus de loco, in quo anima est in illo instanti, id pendet ex illa quæstione, an anima separata possit transire ab extremo ad extremum sine existentia in medio. Nam si non potest, cum non possit nisi in tempore moveri, necesse est, ut ipsum instans mortis, quod est primum non esse hominis, in quo dissoluitur vniuersum animæ cum corpore, sit vltimum non esse motus localis anime: & consequenter fieri necesse est, ut pro eo instanti maneat in loco corporis, in quo antea erat, quandoquidem nondum mota est mutatione locali. Si autem potest moveri in momento ad locum distantem, dicendū potius est, in eodem instanti mortis, in quo definit informare corpus, definire etiam existere in loco corporis. Ad quem autem locum transferatur, statim explicabo. Ad difficultatem ergo positam patebit responso ex dicendis.

Tertio ex dictis explicatur, quomodo iudicium hoc particulare per Christum Dominum exerceatur. Quamuis enim non sit tam certum, particulare hoc iudicium exerceri per Christi humanitatem, sicut vniuersale (de quo postea dicturi sumus) quia non sunt de hoc tam expressa Scripturæ testimonia: tamen probabilior & magis pia sententia est, etiam hoc iudicium pertinere ad potestatem iudicariam Christi, & per humanitatem exerceri. Quod à fortiori patet ex iudicijs huius vite. Nam si illa per Christum fiunt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium iudicariæ potestatis, & de illo magis procedunt coniecturæ omnes, & testimonia ibi adducta. Et hoc ipsum supponunt, quæ iam afferimus. Inquiri enim circa hoc potest, quomodo Christus hoc iudicium exerceat. In quo multa dubitari possunt, primum an animæ deferantur ad tribunal Christi, ut ibi iudicentur, vel è contrario Christus veniat ad singulos iudicandos. Item an anima, quæ iudicatur, clare videat suum iudicem saltem quoad humanitatem eius. Sancti enim Patres varijs modis, circa hoc loquuntur, Aug. lib. de vanitate seculi c. 1. Cum anima (inquit) separatur à corpore, veniunt Angeli, ut perducant illam ante tribunal iudicis. Et eodem modo loquitur Bernardus in meditationibus capite secundo, & Hugo de Sancto Victor. libro Hug. vid. primo, de Anim. capite secundo. Et Chrysostomus homilia 14 in Matthæum, Omnes (inquit) animæ, cum hinc emigraverint, ad terribile illud aduentur tribunal. Idem fere homilia 46. ad populum. Ex quibus, & similibus sententijs aliqui sumperunt occasionem, ut dicerent, omnes animas, statim ac separantur à corpore, deferri in cælum, & præsentari Christo. Sed de animabus damnatis, & purgandis id est incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam

Obiectio.

Responsio.

Bonauentura.

Sotus.

Philosophus.

Particulari.

humanitatem.

iudicium.

Christum.

etiam quomodo.

Dubium.

Augustinus.

Bernardus.

Hugo.

Chrysostomus.

illam celestem ciuitatem, & esset impertinens ille ascensus in celum, si statim descensura sunt in infernum. Nam ad audiendam sententiam non est necessarius (vt statim dicam) & alius locus ille non est consensuaneus, nec meritis earum debitus.

Matth. 23.
& 24.
Iunotemo.

Alij ergo indicant, Christum venire ad singulos homines morientes, vt de illis iudicium ferat, quia ipse dixit: *Vigilate, quia nescitis, qua hora filius hominis veniet.* Vnde Innocentius 3. lib. 2. cap. 43. de Contemptu mundi, dicit omnem animam, prius quam egrediatur e corpore, videre Christum in cruce positum, & adducit illud, *Videbunt, in quem transierunt,* quod non solum de iudicio generali: sed etiam de aduentu Christi ad diem mortis cuiuslibet hominis ait esse intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad

1. Timoth. 6.

Timoth. 6. *Vt serues mandatum sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, id est, vsque ad diem mortis.* Similia habet Ludolphus Carthusianus tom. 3. cap. 4. 6. Et de iustis saltem potest hoc confirmari verbis illis Christi Ioann. 14. *Si abiero & preparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipsum.* Sed neque hac sententia verisimilis est, si intelligatur de reali descensu Christi secundum humanitatem. Nam (vt supra vidimus) raro, aut nunquam Christus de celo descendit, postquam illuc ascendit. Alioqui oporteret semper esse quasi in continuo motu, imo saepe necessarium illi esset pluribus locis simul assistere. Nam contingit saepe multos iustos, & iniquos simul mori. Deinde ad proferendam sententiam hic aduentus non est necessarius. Quia per intellectualem locutionem, vel illuminationem fiet, quae a loco non pendet. Neque propter aliam causam est necessarius, nam si anime sunt sanctae, & purgatae, eodem puncto rapiuntur in celum: si vero sunt damnatae, vel purganda, statim deducuntur in aliquem inferni locum, vt in Conci. Florentino definitur in literis vnionis, iuxta illud Iob. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Concil. Florentin.
Iob 22.
Responsio.

Particulare iudicium anime excelsis e corpore ubi fiat & quomodo.

Quocirca dicendum est, neque animam iudicandam deferri in celum: neque Christum descendere ad iudicandam illam: sed in instanti mortis intellectualiter eleuari ad audiendam sententiam iudicis. Et hoc est duci ad tribunal eius, absque alia locali mutatione. Et verisimile est in eo instanti cognoscere sese iudicari, & saluari, vel damnari, imperio, & efficacia non solum Dei, sed etiam hominis Christi.

An verò ipsam humanitatem clarè intueantur omnes anime etiam damnatae, vel purgandae, incertum est, quia nullum est sufficiens fundamentum ad affirmandum. Nam ubi Scriptura dicit, videndum esse Christum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuersali, (vt infra videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad iudicium. Notat autem Augustinus Epistola 90. ad Ifychium, qualis vnusquisque moritur, talem inueniri, & iudicari in vniuersali iudicio: & ideo, cum Christus monet, vt vigilemus, ideo saepe addere, vsque ad aduentum suum, quia idem est vigilare vsque ad diem mortis, & vsque ad diem vniuersalis iudicii. Dicit etiam praeterea posset cum Abulen. Matt. 24. quaestione 239. aduenire Christum in morte vnus cuiusque non secundum praesentiam localem, sed secundum efficaciam, per quam fit, vt vnusquisque suum statum agnoscat, & imperium, ac sententiam iudicis audiat, & ex vi illius statim tendat in locum suis meritis debitum. Quapropter (si res spirituales transeunt ab extremo ad extremum sine medio) in eodem instanti, in quo ista anima separatur a corpore, & a Christo iudicantur, constituuntur in loco, in quo ex vi iudicii, & imperii Christi futurae sunt. Quia cum ille effectus, & mutatio ex se non requirat successionem, nec ex parte virtutis Christi sit necessaria, nulla intercedit mora,

Fr. Suarez. tom. 2.

A sed in ipso fit (vt inquit Iob.) Satis autem est quod Iob. 22. sententia naturae ordine antecedit, vt effectus statim subsequatur. Nam causa efficax simulac est, in eodem instanti operatur.

Vltimo intelligitur ex dictis, quando coeperit Christus vti hac iudiciaria potestate. Primum enim non est existimandum, statim ab Incarnatione coepisse vti hac potestate. Quamdiu enim in vita mortali vixit, illa usus non est, si proprie loquamur: quia pro eo tempore potius voluit iudicari, quam iudicare. Vnde Ioann. 12. ipse dicebat, *Non veni, vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundum,* significans primum aduentum suum non fuisse ad iudicandum. Et ideo dixerat in verbis proxime praecedentibus: *Si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum.* In quibus tamen verbis non negat se postea iudicaturum. Quocirca non dixit de futuro, non iudicabo eum: sed de praesenti, non iudico eum, id est, in hoc aduentu, sicut capite 3. dixerat, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde putandum non est, differre usum huius potestatis vsque ad diem iudicii vniuersalis, ac si per hanc potestatem nullum alium actum exercere possit. Otensum est enim habere etiam alios actus, quos nunc exercet. Superest igitur, vt hac potestate vti coeperit, ex quo in statu glorioso constitutus est, quando ipse dixit, *Datus est mihi omnis potestas, in celo, & in terra.* Sicut enim tunc desinit esse in statu passibili, & humili, in quo ad ministrandum venerat (vt etiam ipse testatur est) & coepit esse in statu regnantis, ac dominantis: ita etiam tunc potestatem hanc iudicandi exercere orsus est. Quinimo dicere possumus ab instanti mortis, in quo nostram redemptionem consummauit, coepisse in anima separata, & gloriosa potestatem iudicandi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio sanctarum animarum, & spoliatio inferni, & similes actus, quos in inferno exercuit, velligando potestatem daemonis vel animas aliquas e purgatorio liberando, vel certe iudicium etiam ferendo de ijs, quae eo tempore e corporibus exierunt.

iudiciaria potestate Christus vti quando incepit.

Ioann. 12.

Ioann. 3.

Matth. 28.
Matth. 20.
Marc. 10.

DISPUTATIO LIII.

In quatuor Sectiones distributa.

De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudicium.

Vamuis Theologi materiam hanc disputent in fine quarti sententiarum distinct. 47. & 48. quin etiam D. Tho. in finem huius 3. partis illam reiecerit: tamen, quia & ipse morte praeventus eam absolvere non potuit, & nobis non est in animo post disputationes de Sacramentis omnibus specialem tractationem de quatuor nouissimis instituire: ac denique quia ad completam, & exactam scientiam de Christo, & de rebus omnibus, quae ad ipsum spectant, materia haec pertinere videtur, idcirco eam hoc loco disputare decreui, vt hoc etiam modo huius doctrinae de Christo Domino finis principio respondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudaeos in cognitione Messiae valde errare, eo quod duplicem ipsius aduentum non distinguant. Cum ergo haec tenus ea omnia, quae de primo aduentu considerata videbantur, disputauerimus, conuenienti ordine sequitur, vt de secundo Christi aduentu, & consequenter de secundo eius in celum reditu perpetuoque ac immutabili statu, qui illum consequetur, disseramus. In hac itaque disputatione solum tractabimus quaestionem, an sit futurus aliter aduentus Christi. Et quoniam hoc pendet ex causa & ratione eius, illam simul explicabimus, attingendo etiam circumstantias loci, & temporis,

Ggg 2 quae

quæ cum huiusmodi mutationibus coniunctæ sunt. *caliginis, dies tenebræ, & clangoris: & Malach. 4. vocatur dies succensæ, quasi caminus, dies Domini magnus, & horribilis, dies, denique, quam ego facio, dicit Dominus exercituum.*

SECTIO I.

An futurum sit vniuersale iudicium, in quo Christus sit supremus iudex.

Quoniam potissima causa secundi aduentus Christi in futuro vniuersali iudicio posita est, ideo ab hac controuersia initium huius disputationis sumendum est. Fuerunt igitur heretici quidam, qui vniuersale iudicium futurum esse negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Albanensis, qui dicebant vniuersale iudicium, iam esse factum, & nullum aliud esse futurum. Quomodo autem intelligerent, esse factum, non explicat. Fortasse eo sensu loquuti sunt, quo illi, qui dicebant resurrectionem esse factam, scilicet, in solis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in singulis animabus, per singulalia iudicia multiplicata, intelligebant fortasse factum esse vniuersale iudicium omnium: vel certe quia in mente Dei, aut in Christi morte, & passione lata est sententia contra demonem, ac de eius sunt potestate erepti, quotquot per Christum redempti sunt, iuxta Christi verba Ioann. 12. Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras: sicut ibi exponunt Augustinus, tractat. 52. & Chrysostomus homil. 66. Et fortasse hoc idem tenferunt quidam alij (vt significant Hilarius, in Psalm. 1. & Augustinus de agone Christiano capite 27.) qui ad negandum vniuersale iudicium inducebantur verbis Christi. Ioann. 3. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est. Vnde colligebant, nullos superesse iudicandos, & consequenter non esse futurum iudicium. Quia omnes sunt vel credentes, vel non credentes in Christum: sed illi non iudicantur, isti iam sunt iudicati: ergo nullus superest iudicandus. Vnde potest confirmari hic error, quia iudicium animarum iam est factum, ergo non iterum fiet. Quia Deus non iudicat bis in idipsum, nec potest mutare iudicium semel factum. De corporibus autem non est necesse fieri speciale iudicium, quia illa non sunt capacia per se meriti, vel demeriti, nisi ratione animarum: ergo nec per se iudicari debent, sed in ipsis animabus censentur iudicari quasi in radice, sicut præmium, vel poena corporum ex præmio, vel pæna animarum resultat.

Iudicium hominum vniuersale aliquando futurum.

Symbol. August. Damasc. Chrysost.

Matth. 11. Matth. 12.

1. Thessal. 5. 2. Thessal. 2. 1. Petr. 3.

Sophon. 1.

Dico primo, futurum esse aliquando iudicium vniuersale hominum viuorum, ac mortuorum. Hæc assertio est vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apostolico, Niceno, & Athanasij profitentur: quem ex Scripturæ testimonijs, & ex Sanctis Patribus probare fere est superuacaneum. Quia nihil est in Scriptura, præsertim in nouo testamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia testimonia Augustinus 20. lib. de Ciuit. à capite 5. & Damascen. lib. 1. parallelorum, cap. 15. & in historia de Barlaam, cap. 8. & 9. & Chrysostom. homil. 46. 47. 49. & 50. ad populum. Breniter, vbicumque in Scriptura fit mentio in singulari, & quasi per antonomasiam de die iudicii, qui etiam dicitur dies Domini, dies ira, aut alijs similibus modis, sermo manifestus est de vniuersali iudicio, vt Matth. 11. Dico vobis, Tyro & Sidonem missus erit in die iudicii, & 1. ad Thessalonicens. 5. Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, & 2. ad Thessalonicens. 2. Non cito moueamini, quasi infset dies Domini. 1. Petr. 3. Igni reseruat in diem iudicii, & perditio impiorum hominum. Et similes locutiones sunt multæ in Prophetis Sophon. 1. Iuxta est dies Domini magnus, & infra vocatur Dies Domini amara, dies ira, dies tribulationis, & angustia, dies calamitatis, & miseria, dies tenebrarum, &

Circa quæ loca animaduertit August. 20. de Ciuitat. cap. 1. diem, indefinite positum esse pro tempore, more Scripturæ, Nam, per quot dies (inquit) iudicium hoc tendatur, incertum est. Et ita dies ille vocatur tempus nouissimum. 1. Petr. 1. & Iacob 5. & alijs Scripturæ locis.

Præterea vbicumque in Scriptura fit sermo de iudicio futuro post vniuersalem resurrectionem necesse est, sermonem esse de vniuersali iudicio, quia particulare multo ante resurrectionem fit, sic dicitur Ioan. 5. Veni hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, &c. Atque idem late describitur Matth. 24. & 25. Luc. 21. ad Corint. 15. & 1. Thessalonicens. 4. & Apocalyp. 20. & alia testimonia afferimus in sequentibus assertionibus. Rationes seu congruentia huius vniuersalis iudicii post particulare variaz afferuntur à Sacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione diuinæ iustitiæ. Quia iudicium actus est iustitiæ, & in eo interuenire possunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque seruetur æqualitas, quam distributiua, quatenus inter omnes seruetur debita proportio meritum, & retributionis.

Et quamuis iustitia Dei secundum se non indigeat nostro testimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt seipsum in omnibus perfecte manifestet, ideo multa operatur ad manifestationem iustitiæ suæ, & hoc potissimum præstare voluit in die iudicii. Cur autem in postremum diem hoc reseruauerit, optime declarat D. Thom. ratione, quam hic attigit ar. 5. Quia opera hominum quodammodo manent post mortem eorum, vel in aliorum existimatione, & fama, vel in effectibus suis, qui varij, & multiplices esse solent: ergo licet Deus iudicet actiones vniuscuiusque hominis in morte eius, considerando illas secundum se, id est, secundum id, quod re vera sunt: oportet nihilominus, vt de eis faciat publicum, & vniuersale iudicium, in quo constet tam de ipsis actionibus, quam de omnibus effectibus earum, & nocuentis, ac fructibus, qui ad alios ex eis redundarunt: tum re ipsa, tum etiam secundum aliorum existimationem. Dices, iudicium Dei tantum fertur secundum merita, vel demerita vniuscuiusque, sed hæc omnia consummantur in vita hominis, quæ consequuntur autem postea, siue in re ipsa, siue in hominum existimatione, accidentaria sunt: nihil ergo referunt ad diuinum iudicium. Respondetur, quamquam effectus mere accidentarij, qui nec præuii sunt, nec connectionem ullam habent cum actione hominis, non augeant meritum, nec demeritum, & consequenter nec præmium, vel poenam apud Deum: tamen illi effectus, qui aliqua ratione sunt præuii, vel quouis modo coniuncti cum actionibus hominis, ita vt illi eis tanquam in semine contenti fuerint, augent vel essentialiter meritum, ac præmium, poenam, ac demeritum, vel saltem accidentale. Vnde 2. Reg. 12. punitus est Dauid non solum propter peccatum commissum secundum se consideratum, sed etiam, vt alijs fuit occasio blasphemandi nomen Domini, sicut illi dixit Nathan Propheta. Secundo quæquam totum meritum, vel demeritum fit in actu libero, siue postea sequatur effectus, siue non, & id eo essentialiter præmium, vel poena conferatur in fine vite, quando via, & tempus merendi, vel demerendi terminatur: nihilominus tamen effectus postea subsequenti diuinus ex causis conferre possunt ad iudicium. Primo ad accidentarium præmium, vel poenam, vt iniqui omnium actionum suarum fructus intuentis magis confundantur: boni vero & contrarij de bonis fructibus gaudeant. Secundo

Obiicitur.

Respondetur.

1. Reg. 12.

Vniuersale iudicium hominum fieri vult.

cundo & maxime, quia effectus ostendunt malitiam, vel bonitatem operum, unde orti sunt, ut ergo illis omnibus propofitis, & ponderatis euidentius omnibus pateat æquitas diuini iudicii, valde congruū fuit, post consummatas, ac finitas omnes actiones humanas huius vitæ, omnesque effectus earum fieri vniuersale iudicium, in quo omnia exactissime perpendantur. Tertio accedit, quod ad manifestationem huius diuinæ iustitiæ non solum necessariū fuit, considerare singulorum hominum peccata secundum se: sed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius vniuersi, & ad vniuersalem, & specialem prouidentiam, quam Deus habuit, & respectu totius vniuersi, & respectu singulorum hominum: atque ideo voluit, non tantum quasi priuatim iudicare singulos homines: sed etiam publice totum vniuersum per modum vnius integri corporis politici, cuius bona omnia, & mala secundum omnes respectus, & habitudines suas in ferum examen adducantur. Quarto hinc fit, vt licet ex parte Dei ad ferendum iudicium singulorum non sit necessaria hæc generalis congregatio omnium: tamen ex parte ipsorum hominum sit quodammodo necessaria, tum ad publicam manifestationem diuinæ iustitiæ, tum etiam, vt quædam specialis retributio, proueniens ex publica laude, & honore, vel confusione, locum habeat. Hæc enim necessario resultat ex tali modo iudicii publici, & vniuersalis, non autem ex priuatis. Vnde aiebat Paulus 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & tunc laus erit unicuique a Deo.* Quinto hinc intelligitur, hunc modum iudicii esse valde conformem distributioni iustitiæ. Nam (vt Paulus ait 1. ad Corinth. 9.) quamdiu in hac vita viuimus, veluti in publico studio versamur laborantes, vt brauium, & coronam propofitam consequamur: quando autem publicū præmium certantibus proponitur, ratio communis boni, & iustitiæ distributionem postulat, vt in publico cōfessu omnium congregantium merita conferantur, vt debitis honor, ac præmium singulis tribuatur. Deus autem, qui sapienter, ac suauiter omnia disponit, homines iubernare statuit, ac iudicare modo illis maxime accommodato, atque adeo ratione distributionis iustitiæ perfectissime seruata. Et ideo vt Paulus ait 2. ad Corinthios 5. & ad Romanos 14. *Omnis non manifestari oportet ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis prout gesserit: & ob eandem rationem præmium beatorum vocatur in Sacra Scriptura Corona iustitiæ, vitæ, & gloriæ.* 2. ad Timoth. 4. Apocal. 2. Iacob. 1. illa enim proprie dicitur corona, quæ victoribus publicè, & cum celebritate donatur. Sexto ad hoc etiam confert illa ratio sumpta ex aliorum existimatione. Facile enim decipitur humanum iudicium, vel malitia, vel humano errore. Quia ex ijs, quæ exterius apparent, iudicat, unde fit, vt & bonorum fama sepe legatur, & iniquorum malitia adeo occultetur, vt boni, & iusti existimantur. Oportuit ergo, vt in diuino iudicio, quod non est secundum carnem, Ioan. 3. nec secundum visionem oculorum, aut auditum aurium. Isa. 11. sed corda omnium intuendo. 1. Reg. 16. oportuit, inquam, in hoc iudicio singulorum iniurias tanquam in seuera quadam trutina, diuinaque lance pensari: & iustis famam restituī, iniquorum verò rethnas, & versutiam de regi. Quare de illis dicitur Sap. 5. *Stabant iusti in magna constantia, &c.* De ijs verò, *Videntes turbabuntur timore horribili, & infra Dicentes hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, &c.* Huc etiam spectant similitudines illæ, quibus Christus vitur in Euangelio, quibus explicat bonos, & malos in hac vita esse permixtos, ita vt vix discerni possint, sicut virgines fatigæ, & prudentes: oportet ergo aliquando discerni, & separari, sicut triticum à zizanijs, & granum à palea, &c. Septim. Fr. Suarez. tom. 2.

A mo huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem spectare à Chrysostomo repetita, præsertim libro primo de prouidentia circa finem, & homil. 46. ad populum, quod sepe in hac vita iniqui felicitate quadam temporali fruuntur, & non solum ab hominibus honorari videntur, sed etiam à Deo ipso prosperari, iustos verò è contrario affligi. Oportet ergo vt occulta hæc ratio diuinæ prouidentiae, & iudiciorum eius, in publico, atque in vniuersali iudicio pandatur, vt constet malos recepisse bona in vita sua, & si quid fortasse boni operati sunt ultra debitum, vel potius sine debito fuisse illis remuneratū: è contrario verò bonos recepisse temporalia mala, vel vt eis magis in bono proficerent, vel certe, vt pro leuioribus culpis, temporalibus pœnis satisfacerent. Ac simili ratione diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vt rorūque sortes commutari, & impios à iustis conculcari ac confundi. Vnde Malach. 4. illis promittitur. *Egrediemini, & salietis sicut vituli de armento, & conculcabitur impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die quam ego facio: dicit Dominus exercituum.* Vltima ratio peti potest ex ijs, quæ supra diximus de corporum generali resurrectione, quam oportuit in finem referuari, postquam completæ essent omnium rerum generationes. Quia materia, ex qua humana corpora constat, est harum generationum subiectum, quibus prius deseruire oportebat. Facta autem generali resurrectione, optimo ordine consequitur generale iudicium. Quia cum non sola anima, sed homo integer peccet, aut bene operetur, homo etiam integer iudicare debet, & conuenientem pœnam, aut præmium in animo, & corpore debita proportionem recipere. Nec prætermittenda est illa ratio moralis, vtile fuisse vniuersale iudicium futurum, vt illius expectatio, ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Vtenim dixit Clemens Papa Epistola 1. ad Iacobum, *Qui peccare pœteritis, si semper ante oculos suos Dei iudicium ponat, quod in fine mundi certum est agendum?* Vnde recte Gregorius libro 6. Moral. cap. 2. de hoc iudicio explicat verba illa Iob, capite 5. *A flagello lingua abscondetur, &c.* dicens, *flagellum lingue esse sententiam vltimam iudicis, à qua absconduntur, qui illam in hac vita formidant.* Quo circa concludit, *Viuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accusatorem.* Iustus namque initium retributionis est ipsa plerumque in obitu securitas mentis. Et de eadem re legi potest Chrysost. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom.

Dico secundo, in hoc vniuersali iudicio futurum esse iudicem Christum Dominum, non solum per diuinitatem, sed etiam proxime per humanitatem suam. Conclusio est de fide, quam maxime probant omnia testimonia, quæ de potestate iudiciaria Christi adducta sunt, & præterea sunt expressa multa in Euangelio, Matth. 13. *Tunc mittet filius hominis Angelos suos, &c.* vbi multis parabolis, & similitudinibus hoc Christus exponit, & c. 16. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique secundum opera sua: & capit. 24. & 25. idem late describitur, & 1. ad Thess. 4. 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* In Veteri etiam testamento hoc fuerat prædictum, vt in sequenti sectione latius dicturi sumus. Optimum vero testimonium est illud Daniel. 7. *Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet: & infra, iudicium sedet, & libri aperti sunt, & inferius, Et ecce cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei potestatem, honorem, & regnum.* Quod testimonium in sequenti disputatione fufe interpretabimur. Recte verò ait Rupert. hunc locum exponens, suo cap. 13. in Daniel. vsque ad illa verba, *Ecce in nubibus celi, quasi filius hominis veniebat. Manifeste quidem descriptum esse iudicium diuinum, non tamen esse dictum, qualem per manum vel personam sit agitur.*

Hieron.
Theod.

gitandum. Non enim iudicabit per semetipsum ille antiquus dierum: sed ut ipse Dominus dixit, Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica visio (inquit) lucido satis ostendit testimonio. Et eadem est sententia Hieron. & Theodoret in eundem locum. Rationes, propter quas supra diximus, datam esse Christo potestatem iudicariam, maxime probant de hoc vniuersali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorum, nimirum ut videre possint, & audire suum iudicem: quam ex parte ipsius Christi, cui innumeris titulis supra expositis hoc munus debetur: cuius etiam victoriam, & iustitiam in illo celebri confesso, & conspectu manifestari deuit.

August.
D. Thom.

Occurrebat autem hoc loco explicandum, quàm vniuersale sit futurum hoc iudicium. Id enim, & ad complementum huius quæstionis, & ad soluendum hæreticorum fundamentum conferret: tamè quia hoc spectat ad disputationem penultimam huius materiae, ubi de forma huius iudicii, & de personis iudicandis agendum est, ideo nunc breuiter dicitur ad hæreticorum fundamentum, tam fideles, quam infideles esse iudicandos saltem iudicio retributionis, vel damnationis, licet de iudicio discussionis, forte dictum sit, qui non credunt, eos iam esse iudicatos. Quia apud Deum iam est prolata eorum sententia, quamvis nondum sit exterius pronuntiata, ut Augustinus exponit tract. 12. Ad aliud ex Nahum. 1. recte D. Thom. exponit. Deum non iudicare bis de eodem secundum eandem rationem: secus vero secundum rationes diuersas. Quod est dicere Deum non iudicare bis, ut priorem sententiam mutet, vel ut bis puniat: posse tamen bis iudicare, ut & suppleat quidquid ex debita pena deerat, & conuenienti modo sententiam proferat in eum qui peccauit, qui prius non omnino, sed quasi ex parte tantum iudicatus fuerat. Ex quo patet responsio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per se: sed ut pars totius compositi, sicut in probationibus primæ conclusionis insinuatum est.

SECTIO II.

An Christus secundo venturus sit in hunc mundum ad vniuersale iudicium peragendum.

August.
Lactant.

Quamuis dictum sit, Christum futurum iudicem in hoc iudicio: non tamen hinc necessario fit venturum esse ad hoc munus obeundum. Potuisset enim in celo manens sententiam proferre, & idcirco specialem hoc inuestigationem requirit. In qua simul refellendus erit Iudeorum error, qui, sicut de primo Messia aduentu increduli sunt, ita non possunt circa secundum non errare. Nam sicut dixit Augustinus Epistola octuagesima ad Hefychium, & Lactantius libro quarto, cap. 12. Qui aduentum Domini primum non cognouerit, preparare se non poterit ad secundum, credendo in eum: Iudæi igitur neutrum credunt, sed quendam alium fingunt, quin nunquā futurus est, mere humanum ad temporale regnum obtinendum. Refertur etiam hic potest error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. ubi sentit, secundum Christi aduentum non futurum esse corporalem, sed per solam manifestationem spiritualem, quæ fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quæ sententia est, & contra proprietatem Scripturæ, & contra Ecclesiæ sensum.

Symbol.

Igitur Catholica fides vnum Christi aduentum agnoscit iam factum, & alium confitetur futurum. In quo Christus Deus homo verè, ac realiter veniet de celo ad terram ad vniuersale iudicium peragendum. Hic est articulus fidei, quem illis verbis Symboli profitemur. *Inde venturus est iudicare viuos &*

A mortuos. Qui ex nouo testamento facile probari potest. Ut autem simul Iudæos conuincamus, oportet afferre veteris testamenti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Messia aduentus necessario conuincuntur: quorum conuenientias, & discrimina varia ex scripturis colligendo, veritatem propositam apertius confirmabimus, & occasionem errandi Iudæorum melius detegemus.

Primo ergo statuendum est, omnia testimonia Scripturæ, quæ de aduentu Messia loquuntur, ad eandem personam esse referenda, in quo etiam Iudæi nobiscum conueniunt. Quia, sicut in nouo testamento vnum tantum agnoscimus Redemptorē ac mediatorem: ita in veteri vnus est tantum Messias promissus, ut in princip. prioris tom. la. ostendimus.

Secundo hinc oritur alia conuenientia, scilicet quod is quia aduenit in vtroque aduentu est Deus & homo. Quod quidē de priori aduentu late probatum est in prædicto loco, & hinc sequitur, idem est dicendum de secundo, cum eadem sit persona, quæ venit. Sed vterius probari potest proprijs Scripturæ testimonijs. Quod enim Dominus ipse venturus sit ad iudicandum, docuit Isa. c. 3. dicens. Dominus ad iudicandum veniet cum senibus populi sui, & cum principibus eius. Habet autem varias expositiones hic locus. A quibusdam enim exponitur non actiue sed passiue, scilicet, quod Dominus veniet, non ut iudicet, sed ut iudicetur: & refertur ad primum aduentum & ad iudicium, quod Christus subinit sub Pontio Pilato. Ita Tertul. lib. de Resur. carnis ca. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 24. & Rufinus in expos. symbol. Alii verò actiue interpretando, Deum iudicaturum, explicant de iudicio Diuino, quod in Iudæos prolatum est, & executioni mandatum, quando à Romanis pene extincti sunt, ut exponit latè Iustinus dial. cum Tryphone. A qua expositione non multum quoque discrepant Hieron. & Cyril. qui in genere de iudicio diuino aduersus principes Iudeorum & Phariseos interpretantur. Nihilominus tamen satis accommodare intelligitur de iudicio finali, ut ibi Basilii interpretatur, & Gregor. lib. 1. in Ezech. hom. 9. apertius Aug. Enarrat. in Psal. 49. quod de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Quo testimonio etiam in præsentem vti possumus. Cui simile est illud Isa. 66. Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorē suum increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit. Quæ verba sunt tam aperta, tamque consentanea ijs, quæ de aduentu ad iudicium in Euangelio dicuntur, ut omnium patrum consensu de illo explicantur, ut patet ex Hieron. Cyril. lib. & August. 20. de ciuit. cap. 21. & Cyr. lib. de bono patientiæ prope finem: denique Psalmus etiam 96. de hoc aduentu recte exponitur, & tamen in illo dicitur, Dominus altissimus super omnem terram, & super omnes Deos: de quo prius dictum fuerat: Nubes, & caligo in circuitu eius iustitia, & iudicium preparatio sedis eius, Ignis ante ipsum præcedet, &c. Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis. Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes angeli eius. Alludit enim ad illa verba huius Psalmi. Adorate eum omnes Angeli eius. Constat igitur Deum esse, qui venturus est. Quod autem etiam sit homo, dixit Daniel c. 7. illis verbis. Ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat. Quibus consentanea sunt verba sepe repetita à Christo in Euang. Matth. 13. 16. 19. & 26. Amodo videbitis filium hominis venientē in nubibus caeli.

Tertia similitudo, & conuenientia huic affinis est, quod vterque aduentus futurus est per veram, & corporalem præsentiam CHRISTI. De hoc nulla nobis est controuersia cum Iudæis. Quia illi loca omnia veteris testamenti, quæ sunt de aduentu Messia,

Tertulian.
Ruffin.

Iustin.
Hieron.
Cyrill.

Basil.
Greg. 9. cap.
August.

Isai. 66.

Hieron.
Cyrill.
August.
Psal. 96.

Hebr. 1.

Dan. 7.

Matth. 16. 19. & 26.

Messia,

Messia intelligunt de visibili, & corporali aduentu quem vnum tantum futurum esse existimant. Nos autem idem de duobus confitemur. Et de primo quidem id satis constat ex ijs, quae haecenus diximus de vita, & conuersatione Christi Domini, & de veritate corporis, & humanitatis eius in priori tomo. De secundo vero id constat ex omnibus locis Evangelij, in quibus describitur aduentus Christi ad iudicium, ita vt ab omnibus tum bonis, tum etiam malis sensibilibus conspici possit, iuxta illud Matth. 26. Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Et illud Apocalyp. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et hoc modo colligitur idem potest ex illo Zach. 12. Aspicient ad me, quem confixerunt. Nam illum locum de die iudicii interpretantur Theodoretus, Rupertus, & alij ibi, vbi etiam Hieronymus idem indicat, & clarius Augustinus 20. de Ciuitat. cap. 30. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Quam expositionem doctè ibi comprobatur Franciscus Ribera, nec minus eruditè Franciscus Toletus Ioan. 19. aduertit, in illis duobus verbis duos Christi aduentus significari, primum in carne mortali in verbo, transfixerunt: secundum gloriosum in verbo, videbunt. Nam Iudaei, qui Christum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque vsque ad secundum aduentum videbunt.

Quarto conueniunt, quia vterque aduentus est admirabilis, supernaturalis, ac Deo dignus. De primo satis constat ex ijs, quae de mysterio Incarnationis haecenus tractata sunt. Et satis comprobatur ex illo Agg. 2. Ego commouebo caelum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus. Quem locum intelligendum esse de priori aduentu, in primo tomo demonstraui. Et iuxta probabiliorē sententiam de eodem loquitur Malac. cap. 3. quamuis in magna gloria, & maiestate illum describat. Propter quod multis visum est de secundo aduentu esse loquutum, non considerantibus hanc similitudinem, de qua agimus, ratione cuius vterque potest describi in maiestate, & virtute, quamuis diuerso modo, vt postea dicam. Nam, quod posterior aduentus futurus etiam sit admirabilis, & gloriosus, inferius latè differendum est, & ex testimonijs paulo ante citatis constare satis potest, quamquam nulla probatio necessaria sit, cum hoc neque à Iudaeis negetur.

Quinta conuenientia excogitari potest, quod vterque aduentus est ad bonum, salutemque hominum. De primo satis id constat ex superiori tomo. De secundo vero id testatur est Christus Luc. 21. vbi agens de secundo aduentu suo, ait, Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Quam enim ipse in suo primo aduentu sufficienter operatus est, tunc habebit in electis vltimum, ac desideratum effectum, de quo dixit Paul. ad Roman. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, & impli in nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Quamuis enim hic aduentus Christi multis futurus sit in penam, & damnationem: tamen primaria ac praecipue fit propter salutem, & gloriam bonorum. Nam haec est per se, & ex propria Dei voluntate intentata: alia vero sunt tantum permessa, & ex malitia hominum consequuta. Et ideo Ioann. 14. Christus consolabatur Apostolos & in eis omnes iustos dicens, Vado parare vobis locum, & si abiero, & preparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Vbi aperte loquitur de hoc secundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul. cum dicebat ad Philipp. 1. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Et apertius ad Titum 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, &c. 1. ad Corinth. 1. Ita vt nihil vobis

desit in vlla gratia expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsque in finem sine crimine in die aduentus Domini nostri Iesu Christi. Et apertissime ad Hebr. 9. vterque aduentus describitur, Christus semel oblatum est ad multorum exhaustiua peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem. Ac denique propter hanc causam rectè dicunt Sancti Irenaeus libr. 2. contra haeres. cap. 62. & Gregorius in id Cantic. Flores apparuerunt in terra nostra: expleto numero praedestinatorum futurum secundum Christi aduentum, iuxta illud Apocalyp. 6. Dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conferui eorum. Nam cum hic Christi aduentus propter bonorum gloriam praecipue futurus sit, expleto illo numero quem Deus praedefiniuit, non est, quod amplius expectetur.

Sexta conuenientia praecedenti non dissimilis, adiungi potest, quod Christus in vtroque aduentu venturus est, vt sibi regnum comparet. Nam de primo scriptum est apud Daniele, lapidem paruum, qui de monte abscessus est sine manibus percussisse statum, & contriuisse, ac comminuisse regna huius mundi, & creuisse in montem magnum, ac vniuersam terram impleuisse, regnumque comparasse, quod in aeternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur, comminuet autem, & consumet vniuersam regna haec, & ipsum stabit in aeternum. Quae scripta esse de Christo, & primo eius aduentu certius est, quam vt noua probatione indigeat. Nomine enim lapidis Christus in scriptura significari solet, Psalm. 117. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes. 1. Sai. 28. Mirram in fundamentis Sion lapidem probatum, Zachar. 3. super lapidem vnum septem oculi sunt. Dicitur autem lapis abscessus à monte sine manibus, propter natiuitatem eius ex Virgine, vt in superioribus exposuimus. Vnde constat sermonem esse de eius primo aduentu: quocirca appellatur lapis paruum, tum propter aetatem infantilem, tum etiam propter humilem, & pauperem vitam, vt postea dicam. Hic ergo lapis paruum dicitur creuisse in montem magnum, & omnia occupasse, quia aduentu suo aeternum regnum sibi comparauit, iuxta illud Luc. 1. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David Patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum. De quo regno dixit ipse Christus. Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra Et Regnum meum non est de hoc mundo. Et illud confessus est latro Luc. 23. dicens, Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. Hoc enim regnum (vt alibi latius explicuimus) non temporaliter, sed spiritualiter intelligendum est. Nihil n. est aliud, quam regnum Ecclesiae, vel triumphantis in caelo, vel in terra militantis. Vnde quia in primo aduentu non perfectè, & omni ex parte Christus hoc regnum obtinuit, neque de hostibus suis visibilibus, ac manifeste triumphauit, ideo etiam in secundo veniet obtenturus plenam ac completam proprietatem, & possessionem huius regni non solum spiritualem, sed etiam quodammodo corporalem, & visibilem, ac extremam, sicut scribitur Daniel 7. de illo filio hominis, qui iudicium facturus est, Dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & linguae ipsi seruiunt. Haec igitur sunt, & aliae facile excogitari possunt similitudines, & conuenientiae inter vtrunque aduentum, vt quod vterque dicitur futurus in nouissimo tempore, & ante vtrumque fuerunt mittendi praecursores ac prophetae, & alij similes, ob quas errarunt Iudaei hos duos aduentus confundentes, & ideo oportet etiam diligenter discrimina adnotare, vt rei veritas constet.

Prima igitur differentia sit, quae in ipsis nominibus primi, & secundi aduentus continetur, scilicet, quod vnus futurus fuit tempore, ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationem vnus vocatur primus

Hebr. 9. & alter secundus, quod in testamento nouo satis expressum est, ut patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex omnibus alijs locis, in quibus dicimur expectare aduentum Domini, quem necesse est fore secundum, cum Messiam iam venisse credamus: & hoc sit veluti primum noui testamenti fundamentum. Ex veteri autem testamento probari potest. Quia quidam Christi aduentus promittitur futurus in fine mundi, ut patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies veniet* scilicet, &c. Vbi dies iudicii, & aduentus domini ad illud describitur, & in eo dicuntur omnia consummanda, & faciendam aeternam separationem malorum, & bonorum. Et ex ijs, quae postea dicemus de tempore vniuersalis iudicii, & de signis, quae illud praecedent hoc apertius constabit. At vero etiam in testamento veteri praedicitur aduentus Messiae multo ante consummationem saeculi, ut patet ex praedictione Danielis de septuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod post illum aduentum praedicitur futurum, ut gentes ad Christum conuertantur, & terra repleatur scientia Dei, ut dicitur Isaia 11. & ut Ecclesia per vniuersum orbem diffundatur, iuxta illud Psalm. 71. *Replebitur maiestate eius omnis terra*, & illud Malach. 1. *Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus*, & alia multa, quae non nisi longissimo tempore impleri possunt, sicut re ipsa videmus impleta, partimque speramus implenda, ergo necesse est, ijs locis praedicti duos aduentus tempore distantes; erit ergo vnus primus, alter vero secundus. Quapropter (quod in priori tomo etiam admonui) cauendum est, ne quis decipiatur modo loquendi Scripturae, quae tempus vtriusque aduentus interdum vocat *nouum*, vel, quia totum tempus legis gratiae, quod à primo usque ad secundum Christi aduentum protenditur, licet in se longum sit, & multis annis duraturum, tamen respectu aeternitatis est breuissimum, & veluti dies vnus. 2. Petr. 3. vel quia est vltimus status viatorum, in quo data est vltima lex Dei, cui non succedet alia, sed status aeternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur à Ioanne *hora nouissima*. Ioan. 2. In qua est vterque Christi aduentus: sed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tempore nouissimo, & in diuersis temporibus.

3. Differentia. Secunda differentia cum praecedenti coniuncta est in substantia (ut sic dicam) vtriusque aduentus, seu in mutationibus, quibus fient. Priorem aduentum factum est per substantialem actionem, vel mutationem, scilicet per Incarnationem filij Dei, & per humanam conceptionem, & generationem Christi, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere*. Nihil ergo aliud fuit, filium Dei mitti, quam fieri hominem ex foemina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipsum est quod praedixerat Isaia cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, quod interpretatum significat, Nobiscum Deus. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinem prophetiae, ut iam factum praedixit idem Isaia cap. 9. *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis*. At posterior aduentus fiet per solum localem motum, quod licet non sit tam expresse dictum in veteri testamento (Quamquam enim interdum significetur hic aduentus per verba veniendi aut discendendi: tamen eadem reperientur dicta de primo aduentu, & ita possent aliter intelligi) sequitur tamen necessario ex ijs, quae dicta sunt. Quia postquam res aliqua substantialiter praedicta est, & existit, non fit corporaliter: & visibiliter praesens, ubi non erat nisi per localem aduentum: Christus autem supponitur iam existens Deus & homo, & solum per localem motum ab hoc inferiori mundo discessit quantum ad praesentiam humanitatis: ergo ut secundo adueniat, & fiat praesens, solum indiget motu locali. Atque ita potest optimè

hæc pars confirmari illis Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in celum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in celum*. Sicut ergo in celum iuit per solum localem motum (ut supra vidimus) ita per similem motum veniet. Hæc ergo est secunda differentia inter vtrumque aduentum.

Tertia, ac præcipua est in fine. Nam prior aduentus respectu nostri præcipue factus est ad operandam nostram redemptionem, & salutem per meritum, & satisfactionem, & ad docendos illuminandosque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicandos homines, & retribuendum præmium promeritis, & penam pro peccatis. Et hanc differentiam insinuat Christus Ioann. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vni-genitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam, & rationem subdit, Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum: sed ut saluetur mundus per ipsum*. Quibus verbis expresse docet priorem aduentum, & causam eius: posteriori vero tantum insinuat, ac si diceret, venturus quidem sum, ad iudicandum mundum: tamen nunc non ad id veni, sed ad saluandum mundum, ut ibi indicat Chrysostom. homil. 27. & Iarui ibidem Euthymius exponit. Et de causa quidem prioris aduentus satis dictum est à nobis in prioritomo. Quod autem secundus futurus sit ad iudicandum, passim habetur in Euangelio, & in toto nouo testamento: ex quo multa testimonia adduximus. Et illa etiam, quibus ex veteri probauimus, Deum hominem esse qui venturus est in vtroque aduentu, conuincunt quoque in vltimo aduentu venturum esse ad iudicandum. Et ratio etiam id probat: quia postquam Christus in priori aduentu sufficienter homines saluauit, eisque prouidit de rebus omnibus ad promerendam salutem necessarijs, nulla alia ratio visibiliter veniendi illi superest respectu nostri, nisi ut bonos à malis separet, eisque condignam retributionem impertiatur. Et quoniam finis, qui prior est in intentione, prima causa est, & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine, orta est alia supra posita de ordine executionis, seu temporis. Decuit enim diuinam misericordiam (ut Chrysostomus a r. dicta homil. 27. in Ioan.) prius nos redimere, ac saluare, & gratiam præbere, qua bene viuere possemus, ut postea nos posset ex illicita iudicare. Nam (ut rectè dixit Gregor. homil. 30. in Euang.) *Certe vni-genitus Dei filius iudex est generis humani. Sed quis eius iustitiam ferret, si priusquam nos per mansuetudinem corrigeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit mansuete corrumpere, ut haberet, quos postmodum in iudicio saluaret*.

Quarta differentia, quæ ex præcedenti consequitur, est in modo vtriusque aduentus. Nam prior fuit in carne passibili, & in exteriori apparatu humani, & abiectus. Quia hæc duæ conditiones maxime erant consentaneæ fini tam redemptionis, quam doctrinæ, & exempli. Quæ veritas manifesta est non solum in Euangelio, sed etiam in veteri testamento, præsertim in Isaia, & Psalmis, ut latissime in superioribus dictum est. At secundus aduentus futurus est gloriosus, tam quoad statum corporis impassibilis, quam in maiestate, & extremo comitatu, ut satis constat ex Angelorum verbis iam citatis, *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in celum, & ex alijs verbis Christi Matth. 26. A modo videbitis, filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli*. Quæ verba suæ responsioni Christus addit, ut Phariseorum tenebras depelleret, si seipsum vellent cognoscere. Cum enim princeps sacerdotum eum grauissima aduratione interrogasset, an esset Christus, ipseque respondisset *Tu dicis*, statim tacite eorum obiectioni respondens superior-

superiora verba subiungit, ac si diceret. Nec miremini, quod affirmem, me esse Christum, quia me abieci, ac infirmum hominem conspiciatis. Nam iterum venturus sum in gloria, & maiestate, & tunc me videbitis venientem in nubibus caeli. Degloria huius secundi aduentus frequentissima sunt Scripturae testimonia tam noui testamenti, Matth. 16. 24. & 25. Luc. 21. 1. ad Thessal. 4. 1. ad Cor. 15. quam veteris, Isa. 3. 66. & Dan. 7. & alijs supra citatis: atque eam latius descripturi sumus inferius. Disputa. penultima. De hac item differentia legi potest Augustin. sermone Dan. 7. 230. de tempor. ubi hoc ferè sensu, ait priorem aduentum fuisse occultum, alium fore manifestum, iuxta id Psalm. 49. *Deus manifeste veniet.* Hieronymus q. 11. ad Algas. Irenæ. libro 4. capit. 56. Tertullianus lib. cont. Iud. Theodor. in Epitom. c. de secundo aduentu.

Matth. 16.
24. & 25.
Luc. 21.
1. Thessal. 4.
1. Cor. 15.
Isai. 3. 66.
Dan. 7.
Augustin.
Hieron.
Tertul.

5. Differentia.

Quinta differentia est in modo comparandi sibi regnum, & triumphum de inimicis suis. Nam in priori aduentu meruit omnibus angelis, & hominibus colorum regnum, & specialiter pro hominibus satisfecit, eisque regni ianuam aperuit, & ideo sibi promeruit supremum quoddam ac coeleste imperium, & claritatem, & sui nominis exaltationem. Quamuis autem tunc consequutus sit perfectum ius regni: tamen (vt supra dicebam) non statim obtinuit integram possessionem eius, nec omnino debellauit omnes inimicos suos. Dico autem integrè, quia ipse quidem statim in fine illius aduentus ingressus est in gloriam suam, Luc. 24. ibique triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in caelo adhuc completum est praedestinatorum regnum: neque in terra omnes illum venerantur, & obedirent illi. Nondum enim videmus omnia subiecta ei, vt dicitur ad Hebr. 2. Et ideo in fine illius prioris aduentus dictum est illi, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* At verò de posteriori aduentu paulo inferius subiungitur, *Dominus à dextris tuis confregit in die ira suae reges, iudicabit in nationibus, implebit ruitas, conquassabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo significatur, eum in posteriori aduentu acquiritur perfectam regni possessionem. non iam illud merendo, sed re ipsa obtinendo, occupandoque, quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues suos exaltando, hostes vero debellando. Et hoc est quod Paulus, ait 1. Corinth. 15. *Oportet illum regnare, donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Hebr. 10. dicens. *Hic autem vnus pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de cetero expectans donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Est ergo valde diuersa ratio obtinendi regnum prioris, & posterioris aduentus. Et hanc differentiam cum aliquibus ex dictis attigit Athanasius libr. de Incarnatione Verbi, eiusque corporali aduentu iuxta finem, dicens. *Simul te latere nolim alterum eius aduentum illustrem, & diuinum, non humilitate conseruabilem, sed gloria magnificum, in expectatione esse, atque imminere, cum non, vt patitur, rediturus sit, sed vt fructus suae crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet, & resurrectionem, & incorruptibilitatem, neque vt iudicetur, sed vt iudicet.*

6. Differentia.

Atque hinc consequitur sexta differentia in ijs, quae suntque aduentum consequuntur. Nam primus in hoc terminatus est, vt Christus absoluta peregrinatione sua, quam per primum aduentum inchoauit, in caelum redierit, & illic sedeat: non tamen nunquam rediturus: sed, donec ponantur inimici eius sub pedibus eius. Et quia haec victoria non erat futura corporum, sed animarum, & armis spiritualibus comparanda, ideo post insignem illum triumphum eiusdem aduentus, factum est, vt haec Christi victoria per vniuersum orbem praedicaretur, vt spirituale bellum aduersus Christi hostes potentio-

ri virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc est, quod in citato Psalm. 109. post praedicta verba subiungitur, *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At vero post secundum aduentum nec bellum aliquod in terra supererit, neque Christus sedebit in caelo iterum in terram rediturus: sed perpetua ac stabili quiete illic regnabit, omniaque erunt subiecta ei, vt Paul. describit 1. ad Corinth. 15. & Daniel c. 7. & Ioannes Apoc. 12. 20. 21. & 22. & in fine huius materiae latius dicemus.

His addi possunt duae aliae differentiae, quas solum insinuo, quia pendent ex infra dicendis. Secunda ergo est in praecursoribus, quia praecursor primi aduentus fuit Ioannes Baptista (vt supra tractatum est) secundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infra dicemus.

Octaua est insignis vtriusque aduentus. Nam signa prioris fuere, vel septuaginta hebdomadae Daniels, vel cessatio sceptri Iudaeorum, vel pax, quae futura fuit in vniuerso orbe cum alijs, quae demysterijs vitae, ac mortis Christi à prophetis praedicta, & in superioribus tractata sunt. At verò signa posterioris aduentus tam in veteri, quam in nouo testamento praedicta sunt longè diuersa, vt postea trademus. Constat igitur, duos esse Christi aduentus, & adhuc superesse secundum, illumque ad iudicium ferendum de hominibus futurum.

Dices: cum potuerit Christus absque corporali praesentia sua iudicium hoc perficere, & sententiam proferre, quid necesse fuit ad hoc munus obeundum in terram descendere? Respondetur, in primis hoc positum fuisse in voluntate eius vel humana, vel diuina, quae reuelata est, & nobis est ratio sufficiens. Possimus tamen congruentiam adiungere. Quia ex parte iudicandorum decuit iudicium in terra fieri, tum quia ille fuit locus pugnae, & viae, & quasi indifferens ad praemium, & ad poenam obtinendam. Tum etiam, quia cum inter iudicandos sint multi damnati, nec decuit illos in caelum deferri, vt ibi iudicarentur, nec in infernum, an aliquam iudicarentur. Fuit autem conueniens, vt omnes iudicandi simul adessent, vbi & videri, & audiri mutuo possent propter rationes in superiori Sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuisse, vt illic iudex praesens adueniret. Primum, vt ab omnibus iudicandis videri, audiri posset absque inuitatis miraculis. Deinde vt hoc iudicium maiori quodam splendore, & maiestate fieret, qui iustis magnum solatium, & gaudium iniustis verò maiorem terrorem afferret. Denique vt vbi Christus de torrente in viam biberat, ibi caput exaltaret, & triumphum suae victoriae ostenderet in terra, vbi inique iudicatus fuerat.

Obiectio.

Responsio.

Psalm. 109.

SECTIO III.

In quo terra loco vniuersale iudicium futurum sit.

Ex hinc praecedentis Sectionis, atque ex articulo fidei colligimus, hoc iudicium futurum esse in terra, atque in determinato loco terrae, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines iudicandi, & sententia Origenis tractat. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria est, vt iam vidimus. Quaestio ergo solum superest, in qua parte terrae futurum sit. Est enim multorum opinio, hoc iudicium esse futurum in valle Josaphat, qui medius interiacet inter Ierosolymitanam urbem, & montem Oliueti. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 48. quaest. 1. art. 4. q. 4. quodli. 10. art. 2. & opus. 60. cap. vltim. Alber. eadem d. 48. art. 3. Palud. dist. 47. q. 1. art. 1. D. Anton. 4. p. tit. 14. capit. 11. §. 5. & hoc sequuntur Sotus, Carthus. & recentiores propter locum Joel 3. *Congregabo omnes gentes*

Orig.

D. Thom.
Albert.
Palud.
Antonin.
Sotus
Carthus.
Joel 3.

gentes, & educam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Alijs verò hæc sententia non solum non probatur: verum etiam expositio illius loci puerilis & friuola videtur: vt ait Glossa ordinaria, quam sequitur, & refert Magister sentent. d. 48 & clarius Alens. 3. p. q. 25. memb. 2. Significat Anselm. in Elucidat. vbi per Vallem interpretatur terrâ, quæ respectu cæli Vallis dicitur. Quare multi negant esse vallem aliquam, Iosaphat appellatam. Vnde fit, apud prophetam, illud non esse cognomen alicuius vallis specialis, sed denominationem sumptam à iudicio ibi futuro, vt idem fit vallis Iosaphat, quod vallis iudicii Domini. Nam Iosaphat iudicium Domini significat. Vnde Chaldeus non vertit in vallem Iosaphat: sed in vallem diuisionis iudicii. Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis sit ille locus, qui futurus est locus iudicii. Additur præterea cōiectura, quia vallis illa, quæ interiaceret inter Ierusalem, & montem Oliueti, minor est, quam vt tantam hominum multitudinem capere possit.

Gloss. Ordin.
Magist.
Alens.
Anselm.

1. Thessal. 4.
Iudicium vniuersale in
quoniam terra
loco futurum sit.

Obiectio.

Responsio.

Mihi tamen non videtur à communi, & recepta sententia recedendum, quanquam non certa sit sed probabilis, & pia. Est tamen in hunc modum explicanda. Primò non solum terræ locum, seu superficiem illius vallis Iosaphat ita credi futurum esse locum iudicii, vt tam omnes iudicandi, quam Christus Dominus vsque ad ipsam terram descendi sint ad iudicium. Hoc enim est, quod Glossa dixit, puerile esse credere, Dominum descensurum in vallem Iosaphat. Quia non (inquit) in terra: sed in spatio huius aeris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Vnde non negat, iudicium futurum in illo loco: sed solum negat iudicem descensurum vsque ad ipsam terram. Et idem est manifestus sensus Alex. Alens, qui verus est quoad hanc partem. Nam Paulus 1. ad Thessalonic. 4. etiam sanctos homines resurgentes negat esse manfuros in terra: sed statim esse rapiendos vna cum Christo in aera. Igitur Christus Dominus descendit vsque ad locum aeris, qui est super ipsam vallem Iosaphat, & ibi in throno suæ maiestatis sedebit, vt omnes ferè expositores docent. 1. ad Thessalonic. 4. Decet enim ipsum iudicem esse in eminentiori loco, & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maiestatem, ac corporis gloriosi agilitatem, tum etiam, vt ab omnibus videri facile audiri que possit. Rursus, omnes sancti tam angeli, quam homines erunt etiam à terra eleuati, vt Paul. significat. Quia ab ipso instanti resurrectionis eorum corpora erunt gloriosa, neque egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui non decet, vt per illud breue tempus damnatis hominibus permixti sint, sed honoratior locus & iudici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aeris vicina, & superiori valle Iosaphat. Denique soli reprobi iacebunt, vel stabunt super terram in ipsa valle Iosaphat. Non est autem intelligendum, solum ipsam vallem replendam esse corporibus: sed etiam montes seu alia loca finitima, quæ ad capiendam omnia damnatorum corpora necessaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiue futura esse in minori loco, quam natura rei postulet, quia nullum est fundamentum, neque necessitas huius miraculi. Dices, Occupabunt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Iosaphat, vt v. g. montem Oliueti, & locum Ierosolymitanæ ciuitatis, seu montem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius congreganda in valle Iosaphat, quam in alio loco? Itē multo magno intervallo à Christo distabunt, quomodo ergo eum videre poterunt & audire? Respondetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortasse iudex collocabit sedem suam super ipsam vallem Iosaphat: eoque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circumuicina, quantum necesse fuerit, & hac ratione dicuntur congregandi in valle Iosaphat. Ad posteriorem vero par-

tem dicitur, facile esse Christo domino tanta efficitate sui splendorem, vel speciem, aut vocem emit-tere, vt in tota illa distantia videri possit, & audiri, etiam si oporteat miraculosè id facere, & omnia impedimenta auferre.

Sic ergo explicata hæc sententia, satis probabiliter suaderi potest. Primo, quia nulla est difficultas, ob quam non possit facile credi ita esse futurum, alias verba Prophetæ simpliciter, & ad litteram intellecta, hoc indicant. Quia iuxta veriorum expositionem, de iudicio vniuersali ibi loquitur, (vt satis commodè exponit Hieronymus, & recentioresque sequuntur) & locum illius iudicii nominat communi, & vitato nomine, vnde vox illa Iosaphat ibi ponitur tanquam nomen, seu cognomen proprium, & consuetum illius vallis, non tanquam significans iudicium Domini, quamuis fortasse tale nomen non sine mysterio illi valli impositum sit. Ergo iuxta litteralem sensum significatur ibi vallis illa, cui hoc nomen impositum erat, & huius etiam rei signum est, quod Septuaginta illam vocem retinuerunt intelligentes esse nomen proprium, & non duas voces significantes iudicium Domini. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Denique ita etiam intellexerunt hunc locum Liran. Lyrani. Carthus. & alij recentiores & Aretas in 11. c. Apoc. Accedit præterea congrua ratio, ob quam Deus locum illum elegit ad vniuersale iudicium. Quia ex monte Oliueti in cælum ascendit, & Ierosolymis pro hominibus passus est, & (vt supra diximus) illud celsetur esse medium terræ, in quo Deus salutem operatus est: ergo conuenienter electus est ille locus, & vallis intermedia, quasi vtramque montem Caluarie & Oliueti complectens ad iudicium perficiendum, in quo sancti & gloriam ascensionis Christi participabunt, & fructum sanguinis, & passionis eius, & Christus iustam vindictam fumet de persecutoribus suis, ac de omnibus qui suo sanguine abluui noluerunt. Denique vbi Christus suæ gloriæ maiestatem ostendat, vbi summam ignominiam sustinuit. Neque enim refert, quod non in ipsa ciuitate, aut monte Caluarie: sed in valle Iosaphat dicatur sessurus ad iudicandum. Tum quia (vt ex 18. c. Ioan. constat) in valle Iosaphat, per quam fluit torrens Cedron (vt patet ex Beda lib. de locis sanctis c. 6.) passionem suam inchoauit, ibi enim comprehensus est Tum etiam quia totus ille locus tanquam vnus censetur, & (vt dicebatur) quia est medius inter vtrumque montem omnia loca, & mysteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Christus iudicaturus, in Syon & Ierusalem, vt eodem c. Ioel. 3. significatur, Dominus de Syon rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam. Aliquando vero dicitur descensurus in montem Oliueti ad iudicandum. Quod videtur infinuasse angeli dicentes, Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in ca. Ad. lum sic veniet. Est ergo hæc sententia pia, & valde verisimilis.

Vnum verò superest explicandum circa ea, quæ diximus, nimirum, si omnes iusti futuri sunt in aere, damnati vero in terra, quomodo ad dexteram intelligendum sit, illos futuros esse ad dexteram, hos vero ad sinistram Christi. Quia si non sunt omnes in terra, vel in aere, non oportebit hanc distinctionem fieri per localem separationem: sed omnes, qui in terra fuerint, erunt simul, & quasi in circulo congregati circa thronum Christi, vt quoad fieri possit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atque idem dicendum est de ijs, qui futuri sunt in aere eadem ratione, ac proportionem. Dupliciter responderi potest, primo (intelligèdo ad litteram, & in propria significatione dexteram & sinistram corporis Christi,) omnes reprobos, etiam si in terra sint, collocandos esse ad partem sinistram Christi: bonos vero in aere ad dexteram: quod si ita fiet, non erit respectus maioris propinquitatis, vel distantie ad iudi-

Vallis Iosaphat
pharaim
salus iudicij
& loci quoniam

Liran.
Carthus.
Aret.

Ioan. 18.
Beda.

Ioel. 3.

Dubium.

Responsio. iudicem, sed significationis potius. Secundo vero, & melius dicitur, more scripturæ, dexteram & sinistram significare felicitatis, & infelicitatis, honoris vel abiectionis locum. Et ita fere exponit Origenes tractat. 24. in Matt. quamquam ex falso fundamento, ut visum est. Eundem vero sensum indicat Hilarius canon. 28. dicens in dextera, ac sinistra collocans unumquemque, digna aut bonitatis, aut malitie sede constituit. Apertius Anselmus, Matth. 25. sic exponit ad dextram, id est, in æterna beatitudine: ad sinistram, id est, in æterna miseria, commodius in Elucidario inquit, ad dexteram scilicet sursum in gloria, ad sinistram deorsum in terra. Et hanc expositionem frequentius Scholastici sequuntur.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus sit secundum Christi aduentum ad iudicium.

Constat in primis, aduentum Christi iudicis non esse futurum ante ipsummet tempus, vel diem, in quo peragendum est iudicium. Tum quia, cum hæc sit sola causa huius aduentus, & præsentis corporalis Christi in hoc inferiori mundo, non est cur ante prædictum tempus fiat, tum etiam quia (ut supra agentes de resurrectione dicebamus) rationi magis consentaneum est, ut iudicandi expectent iudicem, aut illi venienti obuiam exeant, quam ut ipse eos præueniat, vel expectet. Nulla ergo, aut breuissima intercedet mora inter iudicis aduentum, & inchoationem iudicii: & ita fere semper hæc duo in Scriptura coniunguntur, & hoc fere ordine describuntur Matth. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit ab invicem: Et infra, Tunc dices Rex is, qui ad sinistram eius erunt, &c.

Secundo etiam certum est ex Scriptura, & interpretatione, & consensu totius Ecclesiæ, tam Christi aduentum, quam iudicium futurum esse in extremo tempore, seu die durationis mundi, ut patet ex testimonijs supra citatis, quod latius declarabimus disput. ult. huius materie. Quapropter sententiam Lactantij, & aliorum dicentium, aduentum Christi futurum mille annis ante finem sæculi, hæretica est, satisque in superioribus improbat, refellendo Chilistarum errorem. Hinc ergo fit, ut questio hæc de tempore iudicii & aduentus Christi coniuncta sit cum questione de duratione, & consummatione mundi. Est autem sermo de mundo, non quoad substantiam elementorum, & corporum cælestium (de quo in vltima disput. huius materie non nihil dicemus) sed quoad generationes, præsertim hominum, & consequenter aliarum rerum, quæ propter hominem conditæ sunt. De quo Aristotelis & quorundam Philosophorum opinio fuit, mundum hoc modo non esse consummadum, sed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re, quæ ratione naturali investigari non potest, iudicium tulerunt. Nam sicut creatio, ita & conservatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dixit Christus, Act. 17. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater possit in sua potestate. Supponimus ergo ex huius mundi sub hac consideratione aliquando esse periturum: inquirimus autem quando periturus sit, aut quor annis sit duraturus.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturum sex mille annis, & consequenter in fine eorum futurum esse iudicium, & aduentum Christi. Hic error tribui solet Millenarijs, illumque expresse docet Lactant. libr. 7. diuinar. Inst. cap. 14. & 24. qui tamen post sex mille annos expletos, dicit futuros esse mille alios felicitatis Sanctorum in terra. Et eiusdem

sententiæ est Iustinus Martyr quæst. 71. ad Gentem, & Irenæ. libr. 5. contr. hæres. capit. 28. & Hilarius. can. 17. in Matth. & Hieronymus. Epist. 139. ad Cyprian. Presbyterum, exponens verba illa Psalmi. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ, quæ præterij, & insinuat Miche. 4. in principio, ubi tempus fidei gentium, id est, Euangelicæ prædicationis, & conuersionis mundi sentit tantum duraturum quingentis annis, & hanc esse nouissimam horam, de qua loquitur Ioann. 1. canon. cap. 2. & Gaudens. Brixensis tractat. 10. qui est octauus in Exod. August. etiam 20. de Ciuitat. cap. 9. hanc referens sententiam, illam non iudicat improbabilem. Refert item Lactantius, apud Ethnicos fuisse hanc peruulgatam opinionem, & Sybillas multa de ea prædixisse. Hebræos idem fuisse sequutos, præter R. Salomonem, & Isaac, referunt Galatinus lib. 4. cap. 20. & Picus Mirandulan. lib. 6. Heptapli. capit. 4. ex quodam oraculo Eliæ, quod habetur in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius verba referunt prædicti auctores. Non est tamen illud oraculum Eliæ Prophetæ, sed alicuius Rabbini. Coniectura qua omnes citati Patres videntur, est, quia sex diebus creatus est mundus, & in septimo fuit Sabbathum, & requies: sed apud Deum mille anni sunt tanquam dies vna, ergo durabit mundus sex annorum millibus: postea vero sequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarij exstimaabant duraturam per alios mille annos terrenæ felicitatis, nos autem dicere possumus esse diem æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis. Alias similes coniecturas addunt Hebræi tam futes, ut illas referre superuacuum sit. Huic vero annorum numero quingentos annos addidit Germanus Constantin. in Theoria rerum Ecclesiasticarum parum à medio, qui refert Chrysostomum, Cyrillum, & Hippolytum in eam sententiam. Sed in oratione Hippolyti de consum. mundi, quæ extat, nullum verbum de hac re legitur: opuscula vero Chrysostomi, & Cyrilli de Antichristo non extant, neque in eorum operibus huius sententiæ vestigium inuenitur. Neque intelligo, quo fundamento Germanus hos quingentos annos addiderit. Quod enim ait, quando Pontifex populum obli-gnat seu benedicit, manum, & digitos attollens, in ipsa digitorum compositione, & figura significare prædictum numerum sex mille quingentorum annorum: hoc (inquam) quomodo, aut quo sensu intelligendum sit, concipi satis non potest, nedum explicari. Alios similes ac varios dicendi modos refert August. 18. de Ciuitat. cap. 53. quos omitto, quia nec maius habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione, simul enim cum prædicta sententia refelluntur.

De hac igitur veteri sententia tria mihi dicenda videntur. Primum prout à prædictis authoribus asserta est, ipso rerum euentu conuictam esse falsitatis, & erroris. Nam omnes illi auctores, sequentes septuaginta interpretes, arbitrati sunt, Christum natum esse currente iam sexto millenario à creatione mundi. Vnde si vera fuisset eorum sententia, iam nunc durasset mundus plusquam sex mille, & sexcentis annis. Vnde Lactantius dixit, sua ætate tantum superfuisset ducentos annos usque ad secundum Christi aduentum, & mille ducentos usque ad finem septimi millenarij, quem ipse ponit, qui omnes, & adhuc plures iam sunt transacti. Et eodem modo sentiunt reliqui scriptores citati. Et iuxta eandem supputationem dixit Cyprianus in præfat. libr. de exhortatione Martyr. ad Fortunatum, Sex mille anni iam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat, & Ambr. libr. 7. in Lucam, in principio, hoc argumento impugnat prædictam sententiam. Quia plures quam sex mille computantur anni, quamquam reuera eius ætate nondum essent completi sex mille anni ætatis mundi, iuxta prædictam supputationem. Atque simili argumento, præter alia, quæ statim subijcie-

4. *2. d. 5. r. 1.*
6. 14.

mus, conuincuntur falsa esse, & vana, quæ de mundi duratione traduntur libr. 4. Eldræ capit. 5. 11. & 14. quæ sufficiens causa est, vt ille liber è canone rejiciatur.

Secundo dicendum est, iuxta veram supputationem annorum à creatione mundi, non posse euidenti aut certo argumento conuinci falsum esse, quod prædicti Patres affirmant. Probatur apertè. Quia (vt latè ostendi præcedenti tomo) secundum veritatem Hebraicam Christus natus est circa quatermillesimum annum à creatione mundi, nunc ergo ad summum agitur annus quinquies millesimus sexcentessimus ætatis mundi: super sunt igitur quadringenti anni, vt compleatur numerus sexmille annorum: sed in ijs optime impleri possunt omnia, quæ in scriptura prædicta sunt, fore ante diem iudicii, ergo fieri rectè potest, vt finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur: nullo ergo argumento conuinci potest prædicta sententia falsitatis. Et hoc modo asseruerunt hanc sententiam Hebræi antiquiores, qui (vt referunt Galat. libro. 1. & Genebrar. in principio Chronographiæ) dicebant sex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inaneitatis, id est, ante legem: duo millia legis: & duo millia temporis Messie.

*Dies iudicii
mundique
futuri
ratio
propheta
incerta
et
innotuit.*

Tertio dicendum est, prædictos autores asseruisse rem prorsus incertam, quæ nulla auctoritate, vel ratione probari potest. Hoc probatur primo, quia nihil ab eis asseritur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum est à quodam Rabbino cōfictum. Coniectura autem illa sumpta ex sex diebus creationis mundi nullius momenti est, tum quia illæ metaphoricæ significationes non possunt ab vno loco ad alium liberè transferri. Dicuntur enim mille anni esse apud Deum tanquam dies vnus, vt immobilitas diuinæ æternitatis significetur: non vero vt dies creationis significet sæculum durationis mundi. Tum etiam quia dici potest, illos sex dies significare sex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundo ostenditur hoc probatur. Quia scriptura dicit, tempus aduentus Christi esse incertum, & incognitum nō solum hominibus sed etiam angelis Matt. 24. & Mar. 13. De die illa nemo scit. Neq̃ satis est, si quis respondeat diem & horam posse esse incertam, quamuis annus sit præfixus, & certus. Nam (vt rectè Aug. annotat,) dies, hora in huiusmodi scripturæ locis absolute pro temporis duratione sumitur. Non igitur solum nos latet, quæ die vel hora in rigore sumptis futurum sit iudicium: sed absolute quo anno, vel (quod idè est) post quem annorum numerum futurum sit. Vnde Actor. 1. interrogatus Christus de illo tempore, respondit. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Quo testimonio putat Aug. 18. de Ciuit. cap. 35. sufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definire conantur. Ex quibus alij (inquit) quadringentos: alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt, qui coniecturis vtuntur humanis, non ab eis aliquid de scriptura canonica auctoritate proferunt. Omnium vero de hac re calculantium digitos resoluit, & quæscere iubet ille, qui dixit. Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate. Atque eodem argumento contra hanc sententiam vtitur idem Augustinus Enarrat. in Pl. 6. in principio, & Enarrat. in Psalm. 89. circa illa verba, Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies besterna quæ præterit, & Epistol. 78. & 80. Sic etiam Cyrill. Ierosolym. catech. 15. de hac re agens inquit, Tempus nemo curiose inquirat, Non est enim nostrum scire tempora, quæ Deus posuit in potestate sua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rursus superius iaceas. Eandem sententiam grauitè, atque eueruditè docuit Beda lib. de ration. tempor. capit. 64. 66. vbi contrariam, friuolam & hereticam appellat.

*Matth. 24.
Marc. 13.
August.*

A. 1.

August.

Augustin.

*Cyrril.
Ierosolym.*

Beda.

Sed applicanda sunt singula singulis. Vocat enim hereticam quoad eam partem, quæ est de errore Chiliafarum, friuolam vero quoad aliam, quæ temporis, & annos definit. Chrysostomus etiam hom. 9. in 1. ad Thessalon. in hanc sententiam eleganter interpretatur illa verba capi. 5. De temporibus autem non opus habetis, vt vobis scribam: Ipsi namque scitis diem Domini, vt furem in nocte, ita venturum. Vbi inter alia inquit tam incertum esse tempus consummationis mundi, quantum vnique incertus est dies mortis. Idem latè tractat Autor imperfecti in Matth. hom. 50.

*Chrysost.
1. Thessal.*

Quartò tandem ex dictis concluditur à nemine posse affirmari quo tempore, anno, aut die futurus sit secundus Christi aduentus, atque adeo curiosum, & superuacaneum esse id inquirere: cum diuina prouidentia ita ordinatum sit, vt nobis sit occultus, vt constet ex citatis verbis Christi, & ex Luc. 17. & 21. Est etiam optimum testimonium illud Malac. 3. Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Si verum est ea verba de secundo aduentu esse intelligenda, vt vult ibi Theodor sequutus Eusebium libro 5. de Demonstr. capit. 28. in qua sententia est etiam August. 18. de Ciuitat. capit. 35. & libr. 20. cap. 25. & 26. Aptior locus est Zachar. 14. Et erit in die illa, non erit lux: sed frigus, & gelu, & erit dies vna, quæ nota est Domino, non dies neque nox, & in tempore vesperti erit lux: vbi ad literam loquitur de die iudicii, quæ nota Deo dicitur. quia soli ipsi est cognita. Ratio verò non est alia, nisi quia hoc pendet ex voluntate diuina, quæ nobis non est reuelata: & ratione inuestigare nequit, non solum ab hominibus, sed neque ab Angelis. Nam si aliqua in re, certè in hac maxime, ratio facti erit voluntas facientis. Præsertim, quia (vt supra dicebamus) tota pendet ex eo, quod numerus prædestinatorum compleatur, qui numerus quoad primam prædestinationem, & electionem ex sola Dei voluntate pendet, & ratione inuestigare non potest, nisi ipse Deus reuellet, vt per le notum est. Et licet numerus cognoscatur, adhuc esset incertum quanto tempore esset implendus.

*Demonstr.
iudicij
perquirere
curiosum,
et
vanum.
Lu. 17. & 21.
Malac. 3.*

*Theod.
Euseb.
August.
Zach. 14.*

Hic verò occurrebat tractandū, an animæ Christi sit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoscatur. Sed hoc satis attigimus superiori tomo q. 10. art. 2. in commentario, vbi locum Marci late tractauimus, & ostendimus animam Christi cognoscere illum diem non naturali scientia, sed beata, & infusa: de Angelis verò & alijs Beatis diximus esse incertum, an in Verbo cognoscant hunc diem: verissimilius autem duximus cum Rich. Soto & alijs in 4. d. 43. non cognosce. Quod tamen regulariter intelligendum est: nam fortasse à B. Virgine cognoscitur. Referunt autem Rich. Sot. & alij Aug. in Ench. c. 36. dicentem, sanctos Angelos cognoscere numerum hominum prædestinatorum. Sed in primis etiam hoc cognoscant, non inde fit, vt cognoscant tempus durationis mundi, vt dixi. Deinde Aug. in eo c. nihil dicit. in ca. verò 62. vbi hac de re agit, exponi posset non absolute docere, Angelos cognoscere totum numerum hominum electorum: sed solum quot homines assumantur ad reparandas ruinas Angelorum. Verba enim eius in fine c. 61. hæc sunt, Ex ipsa hominum redemptione ruina illius Angelice destrimentum reparatur: statimq̃ c. 6. subdit, Et vix nouerunt sancti Angeli docti à Deo, unus veritatem æternæ contemplatione beatissunt, quantum uni, quantum numeri supplementum de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet. At verò cum homines non solum assumantur ad beatitudinem ad supplendas ruinas Angelorum: sed etiam per se, & ex propria intentione, sicut ipsi Angeli, plures fortasse erunt homines prædestinati, quam ad reparandas ruinas Angelorum assumpti: & ideo licet hic numerus cognoscatur, non sequitur totum numerum prædestinatorum hominum agnosci.

Dubium.

Reponit.

*Rich.
Sot.*

Aug.

Ex di-

Ex dictis consequenter colligitur etiam esse incertum: quia die hebdomadis, & quia hora diei, id est, nocturna vel diurna aduentus Domini ad iudicium futurus sit. Quamquam de hora probabile sit futurum hora matutina, sicut supra diximus agentes de generali resurrectione. Addit etiam Lactant. li. 7. c. 19. futuram illam horam eadem, in qua Christus resurrexit, & in Dominica die. Sed quia coniectura hoc ipse dixit, posset alius excogitare, venturum Christum, quia die ascendit: vel iudicaturum quia die iudicatus fuit, aut quidpiam simile. Est ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Sed dicet tandem aliquis, quamvis definitè dici non possit, quot super sint anni usque ad diem iudicii, tamen ex signis, quæ de illo prædicta sunt, posse nos coniectare, vtrum iam appropinquet, an adhuc longissime distet. De qua re prolixè satis scripsit Hieronymus Vuelmius libr. de sex diebus conditi orbis lectio. 6. & refert contrarias, & valde dissentientes hac de re Theologorum sententias. Alij quippe dicunt, longissimè adhuc distare mundi consummationem, donec octava sphaera proprio motu perfectam conuersionem conficiat. Ac si duratio mundi esset propter motus caelestes, & non potius motus caelestis, propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæc coniectura, & similes valde infirmæ. Alij vero coniecturam sumunt ex eo, quod verisimile est, tanto tempore, vel maiori duraturum mundum post aduentum Christi, quanto antea durauit. Sed hoc etiam est incertum: quia cum in lege gratiæ plures saluentur quam antea, fieri potest, ut breuius absoluantur prædestinatorum numerus. Alij ergo è contrario opinati sunt, iudicij tempus non longè distare, quoniam multi ex signis illius, quæ in Euangelio prædicta sunt, partim impleta esse, partim continuè impleri videntur, nimirum prædicationem Euangelij in vniuerso orbe, seditiones, bella, perditos mores & similia. Mihitamen videtur, nihil etiam in hoc esse temere affirmandum, ut rectè monuit Beda prædicto c. 60. dicēs. *Cunctis in communi suademus, ut siue quis ex Hebraica veritate, siue ex septuaginta interpretum translatione, siue ex virg. commixto opere codicibus, ut sibi visum fuerit temporum curriculum notauerit: siue prolixiora, siue breuiora transacti seculi tempora signauerit, aut signata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breuiora qua restant seculi tempora putet, memor semper Dominicae sententiae. De die illa nemo scit.* Ratio vero conuincens esse videtur. Quia in primis prædestinatorum numerus, quantum sit, non solum ratione certa, sed neque probabiliter coniectura nobis constare potest. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines saluandi super sint, quam hæcenus salui facti sunt? aut quo testimonio, rationeue alteram partem definiat? Et siue numerus futurorum sanctorum sit maior, quam præcedentium, siue minor, vnde scire potest, quiseorum breuiori, vel longiori tempore absolueundus sit? Cum contingat vno tempore esse plures iustos, quam alio. Itaque considerata primaria causa, propter quam durat mundus, non potest à nobis cognosci, an eius finis longè, vel prope absit. Aliunde vero ex signis datis de secundo aduentu domini nulla fere coniectura sufficiens ad ferendum iudicium sumi potest. Nam ea signa, quæ apparent impleta, sunt valde generalia, & communia, & quæ ferè in omni tempore in Ecclesia fuerunt, non vero illa propria, & specialia, de quibus dixit Christus.

Responsio.

Beda.

Ex signis indicij prognostica, nihil de mundi duratione colligi certo, aut probabiliter potest.

Matth. 24.

Cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuam. Quod apertius constabit inferius, cum de his signis agemus. Nunc autem sufficiens huius rei argumentum est, quod propter huiusmodi signa fere ab initio nascentis Ecclesiæ orta est existimatio, quod dies Domini instaret, quam licet Paulus omnino e. 2. Thessal. 2. uellere conatus fuit 2. ad Thessalonicen. 2. semper

Fr. Suarez. tom. 2.

A tamen fuere, qui propinquum affirmarent esse aduentum Domini, licet fortasse non tam proximum, sicut Thessalonicenses putabant. Quamquam de quodam Iuda Catholico, & illustri scriptore refert Hieronymus de script. Ecclesiastic. quod circa sua tempora futurum iudicium dixerit *Quia magnitudo persecutionem præsentem mundi minabatur occasum.* Quem licet ipse reprehendat: idem tamen Hieron. Epistol. 11. ad Ageruchiam de Monogam. eadem mundi clades elegantissime describens, penè in eadem descendit sententiam. Ac reliqui Patres propter huiusmodi causam ferè semper monuerunt appropinquare diem iudicii, Tertullian. libr. de fuga in persecutione capit. 12. *Antichristo* (inquit) *iam instanti.* Quod perinde est. Et eodem modo loquitur Cypria. epistol. 58. & in Epistol. 56. *Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere, pressuram diem super caput esse coepisse, & occasum seculi, atque Antichristi tempora appropinquasse.* Rursum Epistol. 63. in fine, *Iam inquit secundu eius aduentus nobis appropinquat.* Basil. Epistol. 7. in fine, *gens de persecutionibus, quas Ecclesia suo tempore patiebatur. Accessit* (inquit) *ad hæc animi mei discipulationes, & ista cogitatio, an Ecclesiam suam profusus reliquit Dominus, an nouissima hora est, & hoc pacto initium sumit desectio.* Chrysostom. homil. 33. in Ioan. versus finem tractans verba illa Pauli ad Philippen. *Dominus prope est,* ea de propinquitate secundi aduentus exponit, quamvis fortasse melius ibi intelligatur Dominus esse prope, per præsentiam, & exilium. Addit vero, *Non longe a fine absumus, sed iam mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terremotus, hoc extincta charitas significat.* Ambrosius oratione in Satyrum fratrem ante medium. *Raptus est ne totus orbis excidat mundi finem videat.* Gregorius item Magnus libro 4. Epistolarum capit. 72. Epistol. 38. & homil. 1. in Euangel. latè hoc prosequitur. Atque eodem modo ferè loquuti sunt posteriores Patres, Bernardus sermon. 6. in Psalm. 90. Vincentius, & alij insignes diuini verbi concionatores. Ipso igitur longo rerum experimento constat, hæc signa insufficientia esse ad iudicandum de diei iudicii propinquitate. Nam eadem, quæ nunc sunt, fuere ante mille annos: & tamen nondum iudicium aduenit, nec certiora signa data sunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti sunt, vel quia mala præsentia semper videntur maiora, vel quia vehementius aut ipsi timebant, aut timore immittere peccatoribus cupiebant, & semper vere dicere poterant iudicium Domini magis, ac magis appropinquare, vel cerrè more Scripturæ loquebantur, considerando totum huius vitæ tempus, ut breuissimam moram æternitati comparatum. Vel si aliqui fortasse ita simpliciter existimauerunt, non satis experti fuerant, vel non animaduertuerunt eadem signa, quæ ipsos mouebant, multis antea seculis eodem modo contigisse.

Hieronym.

Tertullian.

Basil.

Chrysostom.

Philipp. 4.

Ambros.

Gregor.

Bernard.

Vincent.

DISPUTATIO LIV.

In tres Sectiones distributa.

De Antichristo.

P

ostquam ostensum est, futurum esse aliquando secundum Christi aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum est de ijs rebus, quæ proximè ipsius aduentum antecedunt, & in Scriptura nobis reuelatæ sunt, tanquam certa illius aduentus indicia. Inter quæ Antichristi persecutio sæpius, atque diffusius prædicta est. De qua in hac disputatione dicemus, explicando primo quis, & qualis futurus Antichristus sit, quæ deinde persecutio eius, & quis tandem ipsius futurus sit exitus. Quia tamen (ut

Hh

Iren.

Iren.

Iren. dixit libr. 4. capi. 43. prophetia, donec impleantur, obscurissimae sunt, hinc factum est ut tota haec materia de Antichristo perobscura sit, & in rebus multis incerta, & idcirco ea solum proferemus, quae in Scripturis sanctis, prout ab antiquis Patribus intellectae sunt, fundamentum habent. Sunt autem in veteri testamento tria tantum loca, in quibus ad litteram de Antichristo sermo est, Daniel. 7. 11. & 12. in nouo autem Testamento sex loca videntur esse potissima, Matthae. 24. Marc. 13. Ioan. 5. 2. Thessalonicen. 2. 1. Ioan. 2. Apocalyp. 13. In quibus locis videntur omnes Patres, & vbiunque de die iudicii seu de secundo Christi aduentu scribunt. Ex quibus varia loca indicauimus Disp. praecedenti, Sectione vltima, & ex recentioribus multa congerunt contra haereticos huius temporis Sanderus libro 8. de visib. Monarch. & Bellarmin. libr. 3. de Roma. Pontifice, Benedictus etiam Pererius lib. 14. & 15. in Daniele.

SECTIO I.

Virum Antichristum sit certus aliquis, ac determinatus homo.

Vox Antichristi quid denotet.

1. Ioan. 2.

1. Ioan. 4.
2. Ioan.

Damas.

Hieronym.

August.

Primum omnium supponenda est significatio, seu etymologia nominis *Antichristi*, quod in Scriptura solum reperitur apud Ioannem, & per illud euidenter denotat hominem iniquum, hostem Christi, atque in omnibus illi contrarium. Sic enim ait 1. canon. cap. 2. Filioli nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: & infra, Quis est mendax nisi is, qui negat quoniam Iesus est Christus, hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium, & capit. 4. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Et Epistol. 2. Qui non confitetur, Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & Antichristus. Significat ergo haec vox hominem Christo contrarium, & qui eius fidem, ac religionem euellere conatur. Et hoc sensu vtuntur hac voce omnes Patres, qui de Antichristo loquuntur, vniuersaque Ecclesia, & ipsa Graeca compositio vocis hoc praefert, quia vox *anti* oppositionem significat, ut notauit Damascen. 4. de fide, cap. 27. dicens, Venies non pro Christo, sed aduersus Christum, quae etiam de causa Antichristus dicitur: & Hieronym. Epistol. 151. ad Algasiam q. 11. dicens. Ipse est enim vniuersorum perditio qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus. Idem Augustinus tract. 3. in 1. canon. Ioann.

Ex hac ergo nominis etymologia, adiunctis praedictis testimonijs Ioannis, existimant aliqui Antichristum non fore certam aliquam, & determinatam personam: sed significare quemcumque hominem Christo contrarium, ut Iulianum apostatam, Mahometem, Arium, Lutherum, & similes. Quo sensu haeretici huius temporis dicunt, Romanum Pontificem esse Antichristum, quamuis non sit vnus determinatus homo, sed multi, qui in eadem sede sibi succedunt. Quorum mendacium euidentibus demonstrationibus conuincunt autores nuper citati: nobis autem non est in hoc immorandum. Constabit enim manifeste ex ijs, quae dicemus, nullam Antichristi notam seu proprietatem in Romanum Pontificem conuenire.

Secunda sententia hic referri potest, nimirum Antichristum fore determinatam personam, non tamen hominem, sed ipsum Daemonem, vel fortasse Daemoniorum principem apparentem in forma humana, non vera, sed phantastica. Ita sentit Hippolytus libr. de consum. mundi. Alij vero dixerunt futurum esse Daemonem, simul tamen verum hominem, scilicet incarnatum Daemonem in vera humanitate. Quorum fundamentum non videtur fuisse

Hippolyt.

A se aliud, nisi quia ea, quae de Antichristo dicuntur 1. 2. Thessal. ad Thessal. 2. & praesertim eximia illa superbia extollendi se supra omne quod dicitur Deus, & se ostentandi tanquam sit Deus, non potest de alio, quam de ipso Dæmone existimari. Hoc indicat Theodor. libr. 5. diuinorum decretorum, capit. de Antichristo, dicens, Ante aduentum Domini veniet, humanam naturam subiens, hominibus perniciosus, Deique aduersarius Daemon, & sicut olim hoc nomen, Deus, usuratus id sibi imposuit, ita Christi Domini appellatione usurpata omnes decipiet. Citari etiam solet Ambrosius 2. ad Thessalonicen. 2. vbi dicit Daemonem sub Christi nomine tempore Antichristi conaturum homines adducere ad se adorandum. Et sunt, qui existiment Hieronymum Daniel. 7. & Bedam Apocalyp. 13. indicare hanc sententiam. Nam reprobandes praecedentem, dicunt futurum esse hominem in quo Satanas habitaturus est corporaliter. Nam hoc dicendi genere solet vera incarnatio significari, iuxta illud ad Colossen. secundo. In quo habitas plenitudo diuinitatis corporaliter.

Theodor.

Ambros.

Hieron.

Beda.

Coloss.

Dicendum vero est primo, Antichristum futurum esse verum hominem. Existimo esse assertionem certam de fide. Primo ex 2. ad Thessalon. 2. Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati. Vbi ex sententia omnium sermo est de Antichristo, qui homo à Paulo appellatur: non posset autem ita simpliciter vocari, nisi esset verus homo. Et simili modo ponderat pro hac veritate Hieronymus illa verba Daniel. 7. Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentis, vbi est sermo de Antichristo, qui dicitur futurus homo, oculos, & os habens. Et confirmatur ex verbis Christi Ioan. 5. annis quinto. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Vbi illae voces alius, & illum euidenter alium hominem denotant: est autem ibi sermo de Antichristo, vt exponunt ibi Chrysostomus, & Cyrillus Damascen. Chrysost. & Hieronymus supra citati. Irenaeus libro 5. capit. 25. & Cyrillus Hilarius libro 9. de Trinitate, & libr. de vnitat. Patris & filij, & Ambrosius libro 1. de Spiritu sancto capit. 14. & Theodoretus lib. diuinorum decretorum capit. de Antichristo. Secundo, quia ita docent omnes Patres citati, & alij qui de Antichristo scribunt & hic est vniuersalis consensus Ecclesiae. Tertiò confirmari potest, quia mors supponit veram vitam sed Antichristus verè morietur: ergo viuet etiam vera vita corporali hominis, erit ergo verus homo. Minor propositio conitatur ex Paulo, secunda ad Thessalonicen. 2. dicente, Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Interfectio enim veram mortem significat. Quod si quis fortasse contra hanc rationem obijciat, Antichristum non esse moriturum, ex Apocalyp. 19. vbi de Bestia, & Pseudopropheta eius dicitur. Vni missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis. Respondetur primum etiam hoc admittamus, eandem esse argumenti vim, quia viuere vita humana, de qua ibi est sermo non conueniet nisi vero homini. Deinde dicitur cum Beda Anselm. & D. Thom. illos dici in Apocalyp. viuos detrudendos in infernum, non quia morituri non sunt: sed vt acerbitas poenae eorum significetur. Vel melius fortasse eos viuos terra absorbebit in suu Christi, & ideo dicuntur descendere viui: tamen interficientur in ipsam terram antequam perueniant ad gehennam, sicut de Dathan, & Abiron interpretatur Abulen. Numer. 16. quaestione 20. Atque huc simile argumentum est, quia humana origo, & generatio non est nisi veri hominis: ostendimus autem in sequenti Sectione ex sanctis Patribus, Antichristum ducturum originem ex Iudeis, & (quod mirum est) ipsemet Hippolytus docet futurum ex Tribu Dan, quod non potest consistere cum eius sententia: nisi hoc intelligat solum secundum apparentiam, id est (hoc enim indi-

Antichristus verus homo futurus.

2. Thessal.

Hieronym.

Dan. 7.

Ioan. 5.

Chrysost.

Cyrill.

Damas.

Hieron.

Iren.

Hilar.

Ambros.

Theod.

2. Thessal.

Hippolyt.

indicat) demonem formatum in vtero alicuius feminae (quae originem ducat ex tribu Dan) humanum corpus, non verum, sed apparens, atque ita nasciturum ex illa etiam phantastice, & secundum apparentiam, atque hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum est à sensu omnium Patrum, & à veritate absoluta locutionis.

Secundo dicendum est, Antichristum non solum futurum verum hominem: sed etiam veram humanam, personam propriam, & connaturalem humanitati: itaque non erit persona demonis incarnata. Hanc conclusionem docuit expresse Damasc. libr. 4. capite 27. reprobans contrarium errorem. Neque vero (inquit) quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit, ita etiam diabolus homo efficietur, (absit enim hoc) verum homo ex fornicatione parietur, atque omnem Sathanae asflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futurae ipsius voluntatis perversitatem praeostens, Diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet. Et eodem sensu loquuti sunt Hieron. & Beda. Neque enim oportet, ut illud corporaliter, eodem sensu acceperint, quo Paulus: sed vbi sunt eo modo loquendi ad explicandum, eum esse futurum veluti proprium demonis domicilium. Atque ita etiam loquitur & luculenter exponit Autor libri de Antichristo inter opera August. 6. neque Ambrosius dissentit, & Theodo. in eundem modum pie explicandus est. Ratio vero est, quia in primis probabilis est, fieri non posse, ut creatum suppositum alteri naturae hypostaticè uniatur, ut in superiori tomo ostensum est. Deinde est certum, etiam si hoc in se non implicet contradictionem, non tamen posse fieri virtute demonis. Deus autem cur efficeret tantum miraculum & supernaturalem unionem in persona demonis, cum illud ad nullum finem bonum, ac Deo dignum conferre possit? Adde etiam neque ad praeos fines ipsius Demonis, neque ad omnem malitiam, quam in illum hominem effunderet aliquid conferre huiusmodi unionem. Quia etiam si fingamus humanitatem unitam hypostaticè Angelo, non haberet natura angelica maiorem virtutem in voluntatem humanam: neque alio modo posset illam malum vel bonum inducere, quam nunc possit, etiam si in suppositis diuersis exsistat: ergo quantacumque superbia, vel malicia futura sit in illo homine, & quantumvis à demone sit decipiendus, ac regendus, non est ea de causa necessaria hypostatica unio.

Hinc etiam obiter intelligitur, Antichristum non esse hominem formandum virtute demonis absque humano semine ex sola virgine, seu femina (ut quidam commenti sunt, teste autore lib. de Antich. nomine Aug.) hoc enim erroneum est. Quia demon non habet virtutem ad formandum, & organizandum verum humanum corpus, & hoc facere sine causis secundis est opus solius virtutis Dei, qui tantum in prima hominum creatione, & in Christi Domini conceptione ea usus est. Tribuere autem hoc miraculum Deo in generatione antichristi, impij ac stultum est: tribuere autem illud demoni, erroneum est. Quia est attribuere demoni diuinam potestatem. Si quis autem diceret, Antichristum generandum esse à demone succubo, & incubo medio semine humano, diceret quidem rem incertam, non tamen impossibilem, neque erroneam.

Dico tertio Antichristum propriè, & iuxta primum impositionem huius vocis significare quendam certum, ac singularem hominem insignem hostem, & aduersarium Christi. Est res certissima, & de fide. Cuius sensum his verbis rectè explicuit Damascen. sup. omnis qui filium Dei, ac Deum in carne venisse ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum minime confitetur, Antichristus est. Ceterum peculiari, ac praecipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophem venturus est. Itaque sicut Christus prius in

Fr. Suarez. tom. 2.

A lege promissus, certus, ac singularis homo existit, quanquam secundum quandam participationem gratiae, aut sacerdotalis, vel regiae vocationis, alij sint Christi appellati, ita quidam est singularis homo Christi hostis omnium acerrimus, quem Antichristum appellamus, & de quo totus hic sermo instituitur, qui secundum Domini aduentum proximè antecedit, quamvis propter participationem, vel similitudinem cum illo alij etiam Antichristi dicantur. Et hoc modo explicata conclusio est expressa in Scriptura sacra Ioannis quintò. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepisti me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Qui locus est probabilis propter auctoritatem Sanctorum (quos supra citavi) tamen per se sumptus non videtur cogere. Quia post Christum plures fuere, qui sua auctoritate se Christos finxerunt, & à Iudaeis recepti sunt, ut patet ex Iosepho libro 2. de bello Iudaico, capite 6. alias 12. & libro 20. Antiquitatum capite 2. alias 4. & de Simone Mago legimus Actuum 8. quod se Christum finxerit, & à multis Iudaeis receptus sit. Christi autem verba non ad vnum tantum, sed ad hos omnes applicari possunt, ut non singulariter, sed indefinite intelligantur. Sed prior expositio (ut dixi) est verior. Quia vnus est, quem Iudaei expectant, & vnus erit, quem omnes tandem recipient. Nam illi alij, qui se Christos finxerunt, non sunt ab omnibus Iudaeis recepti: sed paucos quosdam deceperunt. Expressiora vero testimonia sunt 2. ad Thessalonicens. Nisi venerit discipulo primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, & infra, Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, cuius est aduentus secundum operationem Sathanae, in omni virtute, &c. Vbi euidenter est sermo de singulari persona, & ideo in Graecis codicibus additur semper articulus, quo denotatur singularis persona. Et idem colligere licet ex Danielis 7. 11. & 12. & Apocalyp. 13. vbi praedicitur quidam singularis Rex futurus, qui destruet alia regna, & Sanctos Dei crudelissime persequetur, Et exsollet se supra omne, quod dicitur Deus, quas prophetias de Antichristo intelligunt omnes Patres supra citati, & non possunt de throno aliquo, vel hominum successione intelligi, sed de vno singulari homine. Dices: Alia regna, quae apud Daniele in quatuor bestiis, vel decem cornibus ostenduntur, non sunt singulares tantum personae, sed Monarchiae cum multorum Regum successione: ergo idem dici poterit de Antichristo. Respondetur negando consequentiam, tum quia ibidem dicitur, regnum Antichristi cum ipso esse extinguendum (ut infra videbimus) tum etiam quia opera, quae ibidem praedicuntur de Antichristo non possunt nisi in vnum singularem hominem conuenire. Quae omnia ex dicendis clarius constabunt. Et specialiter confirmari hoc potest ex loco Apocal. 13. vbi describuntur propriae actiones, & mores illius bestiae, per quam Antichristus significatur, qui habiturus dicitur proprium ac peculiare nomen. Ipsi enim signis, & notis solent indicari singulares & indiuiduae personae. Non aperuit autem Ioannes clarè, quod sit futurum proprium nomen illius hominis, sed in ænigmatè illud proposuit dicens, in nomine eius futurum numerum sexcentorum sexaginta sex, id est, nomen illius componendum esse ex literis Graecis (Ioannes n. Graecè scripsit) quae illum numerum contineant. Vnde orta sunt varia iudicia, & diuinationes illius nominis, quae in praedictis autoribus videri possunt. Mihi enim non placet in eis referendis immorari, quoniam verissimam censeo sententiam Irenaei, dicto libro 5. nihil in hoc constanter affirmari posse. Quia multa excogitari possunt nomina, sicut à multis extogitata sunt, quorum literarum numerum illum contineant. Eamque ob causam Spiritus sanctus sub illo tantum ænigmatè nomen proposuit: quia sciri noluit, donec prophetia esset impleta, quando id

Hhh 2

pro-

Damasc.

Hieron.

Beda.

Aug.

Ambros.

Theodor.

Antichristi

generatio

conceptio

qualis

Aug.

Antichristus

singularis

quidam ho-

mo, Christi

hostis acer-

rimus.

Damasc.

Ioan. 5. 43.

Ioseph.

2. Thessal.

Dan. 7. 11.

12.

Apoc. 13.

Apoc. 13.

Antichristi

nomen.

Iren.

prodesse poterit ad ipsum Antichristum cognoscendum. Vltimo, Antichristus, & eius persecutio proposita sunt in Scriptura, vt signū certum, quod præcedere debet secundum Christi aduentum, vt patet 2. ad Thessalonicen. 2. Rogamus vos, vt non cito moueamini, neque terreamini, quasi instet dies Domini. Quia nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, &c. Sed si non esset Antichristus certus, & determinatus homo, nullum esset hoc signū: ergo.

Antichristi
multi quo-
modo.
1. Ioa. 2. & 6.

Neque contra hoc obstat locus Ioan. 1. canon. ca. 4. Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, & ideo capite. 2. dixerat multos esse Antichristos. Nam ibi Ioannes vttramque significationem huius vocis ponit à Damasceno indicatam. Sic enim ait capite. 2. Audistis, quia Antichristus venit, vbi Græcè ponitur articulus &, vt significet, se loqui de singulari illo, ac proprio Antichristo, qui ab initio Ecclesiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propositam. Deinde subiungit, Nunc Antichristi multi facti sunt, scilicet, secundum quandam participationem, & similitudinem in spiritu contradicendi Christo, & discedendi ab illo.

SECTIO II.

Verum Antichristus iam venerit, aut quando, unde, & ex quo genere expectandus sit.

QVid non existimant, Antichristum fore aliquam singularem personam: sed aliquod imperium & successionem hominum in illo regnantium, vel quemcunque insignem hostem Christi, facile existimant venisse Antichristum. Et ita sentiunt omnes hæretici huius temporis fingentes spirituale Romani Pontificis imperium esse regnum Antichristi. Ex ijs vero, qui certam aliquam personam designant, non defuerunt, qui dicerent, Antichristum iam venisse, & quidam dixerunt illum fuisse Neronem, vt notauit Hieron. Dan. 11. & Seuerus Sulpitius, libr. 2. sacre histor. Quæ opinio (vt Aug. notauit 20. de Ciuitat. cap. 19. occasionem sumpsisse videtur ex verbis Pauli 2. ad Thessal. 2. vbi loquens de Antichristo ait, Nam mysterium iam operatur iniquitatis, quod videtur propter Nerorem dixisse, qui tunc Ecclesiam persequabatur, & tamen illum vocat Antichristum qui iam operabatur: non posset autem operari, nisi iam existeret. Vnde expressius Ioan. 1. Canon. ca. 4. dixit. Antichristus iam in mundo est. Quod si inquiras, quomodo Nero, qui iam fuit, persequiturus sit Ecclesiam in fine mundi. Respondent, vel suscitandum fuisse, vel nondum esse mortuum. Ita refert Augustinus supra, Sed multum, inquit, mihi mira est hæc opinantium tanta presumptio. Quæ enim maior temeritas excogitari potest, quam fingere, iniquum, ac crudelem Ecclesiæ persecutorem diuinitus ac miraculosè viuum conseruari, & reuera mortem non subijisse, quam omnes historiæ referunt? Aut vero damnatum iam hominem miraculosè suscitandum esse vt iterum Ecclesiam diuixeret? Alii excogitarunt Mahometem fuisse Antichristum. Ita refert Clichtonæus in commentariis, Damasc. lib. 4. capit. 27. qui non audet definire, an falsa sit hæc opinio, & affert plures coniecturas, quibus eam sitadeat. Potissimæ sunt, quia Mahometes in doctrina & moribus, fuit valde dissimilis, atq; contrarius Christo. Quæ ratio valde infirma est, tum quia communis fere est multis hæreticis, & apostatis, & non facile potest iudicari, ex omnibus, qui hæcenus Christo aduersati sunt, quis fuerit illi maxime contrarius. Tum etiam quia ad ostendendum aliquem esse Antichristum, non satis est, quod aliqua, vel multa iudicia, eorum, quæ de Antichristo dicta sunt, in illum conueniant, si multa alia deesse reperiuntur. Sed iniquum, prædi-

Hieron.
Seuer.
Sulp.
2. Thessal. 2.

1. Ioan. 4.

Clichton.

Mahometes
non fuit An-
tichristus

atum esse Apocal. 13. Antichristum futurum anno sexcentissimo sexagesimo sexto ab aduentu Christi: Mahometes autem eo anno exortus est, & sectam suam disseminare cœpit. Respondetur, assumptionem esse falsam, quia in Apocal. nihil prædicitur de anno, in quo venturus est Antichristus: sed solum prædicitur numerus continendus in elementis nominis eius. Deinde quod subsumitur, etiam est incertum. Nam licet constet Mahometanam sectam cœpisse post sexcentimum annum Domini: tamē non constat, peruenisse ad sexcentimum sexagesimum sextum annum. Nam potius chronographi referunt, sexcentesimo vigesimo tertio anno prædicare ac regnare cœpisse Mahometem, & ad summum quatuordecim annis postea vixisse. Denique tempore Paschalis secundi, (vt in actis eius legitur) quidam Episcopus Florentinus ausus est affirmare, Antichristum ortum esse anno Christi millesimo, & coacto concilio damnata fuit à Pontifice eius sententia.

Dicendum igitur est primo, Antichristum propriè dictum, & quem singulariter scripturæ prædicant fore, nondum venisse, seu regnasse. Hanc conclusionem existimo omnino certam, eamque docent omnes Patres hæcenus citati, qui de Antichristo scribunt, & quos statim indicabimus. Eius vero probatio pendet ex multis, quæ inferius dicenda sunt, alijs signis, quæ diem iudicii præcedent, qualia sunt euerio Romani imperij, prædicatio Euangelij in vniuerso mundo, aduentus Eliæ, & Enoch, & alia signa, quæ in celo, & in elementis fient, & de ordine horum signorum inter se. Et ideo, ne confundamus ea, quæ de singulis dicenda sunt, nunc solum probatur ex ordine regni Antichristi ad alia regna, & ex breui duratione, & extinctione personæ, ac regni eius, ac deniq; ex temporis breuitate, quæ intercedet inter eius obitum, & idem iudicii. Primū declaratur ex c. 2. & 7. Dani. vbi iuxta eiusdem prophetæ interpretationem, per quamdam statuum habentem caput aureum, pectus argenteum, ventrem æneum, & tibias ferreas significata sunt quatuor imperia Afsyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum, quæ eodem ordine sibi successerunt, quæ etiam significantur c. 7. per quatuor bestias. Postea verò prædicitur Romanum imperium diuidendū in decem regna, quæ c. 2. significantur per decē digitos, quos statua habebat in tibijs: ca. vero septimo per decem cornua, quæ ex quarta bestia adnascabantur, quæ sub eodem enigmate prædicuntur Apol. 13. Postmodum vero additur, post illa decem regna oriri aliud, quod per cornu parvulum Dan. 7. significatur, & de eo dicitur, habiturum os loquens ingentia, & futurum maius cæteris, & facturum bellum aduersus Sanctos, &c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichristum intelligunt, vt patet ex Hier. & Theodor. ibi, & Iren. dicto li. 5. contra hæc. & Aug. 20. lib. de Civ. c. 13. Hinc ergo omnes colligunt, Antichristi regnum esse postremū inter omnia temporalia regna, seu monarchias mundi, & ita post illud non describitur in Daniele, neq; in Apocalypsi aliud temporale regnum, quod illi succedat, sed iudicium Dei, & æternum regnū Sanctorum. Colligunt præterea, regnum Antichristi non esse futurum, donec imperium Romanum in plura regna sit diuisum, & extingatur. Ex ijs ergo concluditur ratio. Hæcenus imperium Romanum non est prorsus extinctum: nam licet in plura regna sit diuisum, adhuc tamen durat & nomen & dignitas Romani imperij. Rursus nondum extitit Rex aliquis, qui omnia illa regna, in quæ Romanum imperium diuisum est, inuasit, sibiq; subiecerit, signum ergo est, Antichristi tyrannidem nondum incepisse. Hæc ratio pendet ex multis quæ postea dicturi sumus Disputatione 56. Sectione 2. & ideo vt sit effeaz, coniungenda est cum sequenti.

Antichristum
nondum ve-
nit.

Danieli

Apoc. 13.

Dan. 7.

Hieron.

Theodor.

Iren.

Aug.

Secur-

Secundum argumētum sumptum est ex eo, quod Antichristi regnum brevissimo tempore duraturum est. Vt enim colligitur ex Dan. 7. & 12. & ex Apocalypf. 11. 12. & 13. Antichristi suprema potestas, ac monarchia tantum per tres annos, & dimidium durabit. Loquor autem de monarchia, & suprema potestate, quia, ut ibidem dicitur, *Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem*, quam (ut infra dicem) paulatim acquirere partim diuitijs ac muneribus, partim vi, & fraude. Quantum vero temporis in augenda stabiliendaque monarchia ponere debeat, non mihi constat: quia neque ex prædictis locis colligitur, neque videtur admodum verisimile, brevi tempore trium annorum cum dimidio hec omnia esse perfecturum. Illud ergo solum est certum, ad summum permansurum in throno suo tribus annis cum dimidio, statimque & ipsum interficiendum, & regnum eius euertendum. Assumptum probatur ex prædictis locis. Nam Dan. c. 7. loquens de regno Antichristi ait, *Et tradetur in manu eius, usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, id est per annum, & duos alios annos, & dimidium anni, ita enim per enigma loquutus est Propheta ad celandam prophetiam, & eodem vsus est Ioa. Apoc. 12. quod repetens Dan. cap. 12. ita explicat, *A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille, ducenti nonaginta*. Ex quibus verbis probabiliter colligere licet, hoc tempus computari ab eo tempore, seu statu, in quo Antichristus principatum orbis iam obtinebit, antea enim non cessabit sacrificium iuge. Addit vero in hoc posteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis, & dimidio supra dictis, ut denotet tempus illud fore præcisum, ac omnino definitum, quamvis iuxta cōmunem loquendi modum præscribatur certus annorum numerus, etiam si pauci dies supersint, desintve. Et eodem modo dixit Ioan. Apo. 11. *Ciuitatem sanctam conculcabunt mensibus quadraginta duobus*, qui conficiunt prædictos tres annos cum dimidio. Omittit autem duodecim dies, quia non complent mensem, & ita non computantur in numero illo perfecto. Subdit vero de Elia, & Henoch. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*. Quia videlicet tempus prædicationis eorum triginta diebus breuius erit. Et similiter c. 13. *Data est ei potestas facere menses quadraginta duos*. In quo etiam videtur indicari hoc tempus futurum integri regni, & potestatis Antichristi. Nec possunt hæc loca improprie exponi, ut numerus certus ponatur pro incerto. Tum quia (ut dixi) ille præcisus modus numerandi non solum annos, & menses, sed etiam dies, & semper cum eadē proportionē, aperte indicat, definiri tempus. Tum etiam, quia nunquam per huiusmodi numeros tam varias solet in Scriptura signifiari indefinite aliquis incertus numerus, præsertim cum non solum numeri perfecti, sed etiam imperfecti addantur. Tum etiam quia in alijs Scripturæ locis semper indicatur, illud tempus fore brevissimum propter electos, ut dicitur Mat. 24. & ideo Apo. 12. & 20. modicum tempus illud appellatur. Vnde Patres omnes & verbi Scripturæ, & ijs rationibus adducti huiusmodi futurum esse existimant tempus persecutionis Antichristi, & addunt cōgruentiam: ut sicut Christus tribus annis cum dimidio prædicauit, ita eodem ferè tempore Antichristus Ecclesiā Christi persequi permittatur. Ita ferè Hiero. & Theod. in Dan. Ansel. Bed. Rup. & alij in Apo. Irē. Aug. Cyr. & alij supra citati. Iam vero, nullum hæcenus extitit imperium vniuersale, quod alia regna sibi subiugarit, & tantum per tres annos cum dimidio durauerit. Imo neq. de Rege aliquo hoste Christi, & persecutore Ecclesiæ, qui hæcenus fuerit, id poterit vel probabiliter affirmari, ut ex omnibus historijs constat: quin potius nulla huiusmodi extitit persecutio in Ecclesia tam acerba, quam futura est persecutio Antichristi, ut postea videbimus, ergo.

Fr. Suarez. tom. 2.

Tertium argumentum est, quia statim post interitum Antichristi, futurus est secundus Christi aduentus, diesq. iudicij, ut omnes citati Patres docent ex Paul. 2. ad Thess. 2. dicente. *Nisi venerit discessio prima, & reuelatus fuerit homo peccati*. In quo non solum significat secundum Christi aduentum non esse futurum antequam Antichristus veniat: sed etiam statim post illum esse futurum, atque adeo tunc verè timeri posse, quasi iam in fine dies Domini, quando reuelatus fuerit homo peccati. Vnde infra subdit, quod quando Christus veniet, destruet Antichristum illustratione aduentus sui. Vnde multi colligunt ipsomet aduentu Christi esse Antichristum interficiendum, de quo postea dicemus. Præterea Christus Dominus Matth. 24. post prædictam Antichristi persecutionem, subdit proxima signa iudicij & aduentus sui, *Statim (inquit) post tribulationem illorum dierum, sol obscurabitur, &c. & infra, Et tunc apparebit signum filij hominis in celo, & videbunt filium hominis vententem in nubibus cali*. Et ideo etiam Dan. 7. post illa verba, *Et tradentur in manu eius usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, subditur, *Et iudicium sedebit, ut auferatur potentia, & conueratur, & dispercat usque in finem*. Quibus verbis non solum significatur, iudiciū futurum statim post Antichristum: sed etiam ad hoc statim futurū, ut auferatur eius potentia, eiusq. persecutio cesset. Nam (ut Christus dixit,) *Propter electos breuiabuntur dies illi*: & inferius expressius dicit Daniel, *Ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & præualebat eis donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit sanctis*. Excelsis: & in Apoc. c. 11. idem aperte dicitur, ut in lequentibus latius exponemus. Et hoc idem docent sancti, vel hoc loca exponentes, vel de mundi consummatione scribentes, Irē. Hippol. Aug. &c. Hinc Irē. ergo euidenter concluditur, Antichristum nondū præterisse, cum iudicium nondum factum sit. Cōiunctur etiam, nondum regnare cōpisse: imo nec natum esse. Quia ex signis, & rebus reuelatis, que debent præcedere iudicij diem, fere euidenter constare potest, longiori tempore distare iudiciū, quam Antichristus victurus sit, vel naturaliter viuere possit. Dices quantum igitur temporis intercedet inter mortem Antichristi, & iudiciū, seu aduentū Christi. Respondeo primum, illud tempus futurum brevissimum: & hoc nobis satis esse ad vim rationis factæ. Nam licet intercedant aliqui dies verbi gratia decem, aut viginti, vel etiam annus integer, eadem est prædictæ rationis efficacia. Considerato autem modo loquendi Scripturæ, vix existimari potest, illud tempus fore diuturnius. Deinde multi colligunt ex Dan. 12. tempus illud futurum quadraginta quinque dierum, quos Deus concedet hominibus ad augendam penitentiam post mortem Antichristi. Nā postquam Daniel dixerat, persecutionē Antichristi duraturam mille ducentis nonaginta diebus, subdit, *Beatus, qui expectat, & peruenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque*, ubi adduntur prædicti dies propter dictam causam, ut notant Hier. Theod. & alij. Hieron. Ansel. vero in Elucid. ponens tantum quadraginta dies, perfectum numerum posuit omisso imperfecto: nam 2. ad Thess. 2. quadraginta quinque dies posuit, sicut etiam Bed. Apo. 8. At vero hæc communis sententia dubia est, eo quod Eze. 39. post distinctionem & cladem Gog. & Magog, septem menses, vel etiam septem anni futuri esse significantur. Propter quod Lira ibi, & Dan. 12. existimat, illos dies apud Dan. non proprie sumi, sed metaphorice, diem pro anno vsurpari. Sed hoc est incredibile contra communem expositionem, & contra proprietatem verborum sacræ Scripturæ, & contra contextum Danielis. Nam ibi numerus mensium per numerum dierum declaratur. Alij negant Daniele loqui de die iudicij futuro post illum numerum dierum. Sed eadem facilitate negari potest, Ezechielem loqui de morte Antichristi, sed de alijs principibus, eius ministris

Hhh 3

nistris, & exercitiis eius, qui fortasse interficiuntur aliquibus mensibus ante Antichristum. Aut certe per metaphoram dicamus significatam esse acerbissimam illius stragis. Est ergo res hæc valde lubrica, & incerta. Vnde satis constat, quid respondendum sit interroganti, quando venturus sit Antichristus. Dicendum est enim tam incertum hoc esse; quam est incertum, quando futurus est dies iudicii, solumque affirmari posse, futurum prope diem iudicii.

Dubium.

Quæri verò hic ulterius potest, vnde venturus, seu vbi sit nasciturus, & ex quo genere, & quibus parentibus: hæc enim omnia antiqui Patres inquirunt. Et quidam dicunt nasciturum Babylone, vt Autor operis de Antichristo, nomine Aug. & Hieron. Dan. 11. & Anselm. in Elucidario. Lactantius vero libr. 7. capit. 17. dicit oriundum ex Syria. Rursus affirmant generandum esse ex fornicatione, Damasc. supra, & Anselmus. Tandem docent generandum esse ex ludæis parentibus, & multi efficiunt futurum ex Tribu Dan. ita interpretantes prophetiam illam Genes. 49. *Fiat Dan coluber in via, levasset in semita, & illud le-*

Genes. 49.

Ierem. 8.

rem. 8. ex Dan adiuimus fremitum equorum. Et propter hanc causam existimant Ioannem in Apocalypsi. capite 7. omisisse Tribum Dan, in odium nimirum Antichristi. Atque ita sentiunt Iren. & Damascen. locis citatis, Beda, Rupert. & Anselm. Apocalypsi. 7. Theodor. quæst. 109. in Genesim, Ambros. libr. de benedictionib. Patriarch. capit. 7. Augustin. libr. quæstionum in Exod. quæstion. 22. & in tractat. de benedict. Patriarchæ Iacob (qui nomine eius circumfertur tomo 3.) Prosper in dimidio temporis, capit. 9. Gregor. 31. Moral. capit. 18. Eucherius, & alij, quos refert Lipomanus in catena super Genesim. Hæc verò omnia incerta sunt, cum neque ex scriptura, neque ex alia divina revelatione nobis tradita, sufficienter colligantur. Illud tamen inter omnia verisimilimum est, futurum scilicet Antichristum Iudæum & origine, & professione, vt præter citatos affirmant Hierony. Daniel. 11. Ambros. 2. ad Thessalonicens. 2. qui aperte dicit, Antichristum futurum circumcisum, & Senecus Sulpitius lib. 2. Dialo. ait, illum imperatorem, vt omnes circumcidantur. Coniectura autem est, quia (vt infra ostendimus) ipse in principio suadebit ludæis se esse Messiam, ipseque eum recipient iuxta illud Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Nam vt ait Paul. 2. ad Thess. *Quia veritatem recipere noluerunt, mitter illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio:* non est autem verisimile recepturos Iudæos in Messiam nisi Iudæum hominem, & circumcisum. Ex qua autem Tribu futurus sit, incertum est, tum quia locus ille Gen. ad literam de Samsone explicatur à Hier. in traditionibus Hebraicis, quia reuera ibi Iacob nō videtur mala: sed bona potius predicere. Tum præterea quia tempore Antichristi tam confusæ erunt tribus Iudæicæ, sicut nunc sunt. Vnde vix poterit hominibus constare, ex qua tribu ortus sit. Atq; ideo credibile est, quod ait Cyril. Iero. cat. 15. studiosissimū futurum Antichristum templi Ierosolymitani, vt ipse de progenie David esse videatur, qui templum, solum à Salomone extructum, ipse sit edificaturus, vt nimirum pro Messia haberi, ac recipi possit. An verò nasciturus sit, ex impuro, atq; illegitimo thoro, magis incertum est: facile tamen credi potest tam iniquū hominem, tamq; Christo contrarium, turpissimam habiturū originem, & sicut Christus de purissima Virgine conceptus est; ita illū ex impurissima femina fore generandū. Atq; ex ijs omnibus confici potest noua ratio ad ostendendū nondum Antichristum venisse. Quia nullus Iudæus homo, quicq; à ludæis pro Messia susceptus sit, temporale regnum obtinuit, aut Ierosolymitanū templum instaurare potuit. Ac similes rationes sumi poterūt ex his omnibus, quæ de vita, regno, ac persecutione Antichristi dicturi sumus.

*Cyrril.
Ierosolym.*

Vna vero obiectio superest soluenda, quæ superius indicata est, ex Paulo 2. ad Thessalon. 2. dicente de Antichristo, *Myfterium iam operatur iniquitatis.* Nam si iam tunc operabatur: ergo iam erat. Vnde & Ioan. 1. canon. capit. 4. ait, *in mundo est.* Respondetur ex ipso contextu euidenter constare mentem Pauli. Nam, vt Thessalonicenses liberet metu instantis iudicii, docet eos, prius venturum Antichristum, qui nondum venerat. Cum ergo ait, *Myfterium iam operatur iniquitatis,* non loquitur de persona Antichristi: sed de membris eius, vt sunt hæretici, & tyranni, qui eodem spiritu aguntur, & iam tunc operabantur, quo ipsa persona Antichristi regetur. Et eodem modo ait Ioannes, Antichristum iam venisse secundum eam participationem, ratione cuius Antichristi vocantur omnes illi similes, seu (quod idem est) dicitur venisse non in persona: sed in spiritu. Sicut Matt. 17. dicit Christus, venisse Eliam, quia Ioannes Baptista venerat in spiritu eius. Ita exponunt super hæc loca Chrys. Ambr. August. & alij Græci, Latiniq; & Hieron. dicta quæ 11. ad Galas. & Aug. 2. de Ciuitat. ca. 19. August. D. Thom. supra quæ. 8. art. 3. ac ferè alij Patres supra citati.

Matth. 17.

Chrysost.

Ambros.

August.

D. Thom.

SECTIO III.

Quales sint futuri Antichristi mores.

Oscendimus, proximè ante iudicium venturum quandam hominem singularem hostem Christi, & Sactorum eius, superest, vt mores, doctrinam, ac persecutionem eius exponamus. Vt autem de moribus dicamus, ab exordio vitæ eius initium sumendum est.

Principio igitur dicunt aliqui, ab initio suæ conceptionis ita fore à dæmone possidendum, vt omni eius malitia repleatur. Quo modo intelligunt, quod Paul. 2. ad Thess. 2. dicit *aduentum eius esse secundum operationem Satanae*, quocirca eum vocat hominem peccati, id est, diaboli (vt Sedulius exponit) non quod à diabolo generandus sit: sed quia omnem operationem diaboli in se suscipiet, vt ibi ait Theod. Et Occume. ibi asserit, Antichristum oblidendum, regendumque à Satana, & hæc sententia est Anselm. in Elucidar. & Aug. seu Raban. citato lib. de Antichristo. Est tamen sano modo intelligenda. Nam in primis (vt ex superioribus constat) dæmon non efficiet conceptionem Antichristi: operabitur autem (quantum in se erit) commouendo humores, & applicando agentia, & materiam, vt fiat temperamentum illius hominis maximè proportionatum, atq; propensum ad vitia. Quod non aliaratione asseritur, nisi quia talis futura est vita Antichristi: vt videatur Deus, omnē licentiā dedisse dæmoni, vt totam suam malitiā, ac potentiam in illū exequatur. Et quia ille homo futurus est in omnibus maximè contrarius Christo, & ideo sicut Christus opera Spiritus sancti cōceptus est, ita in Antichristi cōceptio ne spiritus dæmonis eam præstabit operā, quam suo modo potest, & hoc fortasse sensu Hiero. Itai. 16. dæmonem appellat patrem Antichristi. Deinde obseruandum est non esse anticipandum Antichristo vsum rationis, vt eo sensu intelligatur replendus ab infantia omni malitia dæmonis. Illa enim anticipatio non potest fieri sine miraculo, quod nulla ratione fingendum est sine fundamento, & ad finem prauum. Dici ergo potest replendus ab infantia dæmonis malitia quia statim tradetur potestati dæmonis, ita vt dæmon intelligat sibi permitti à Deo, vt omnibus modis eum teneat & ad malum inducat, & ideo ita illū etiam in infantia circūueniet, & omnes eius motus, actusq; dirigit, vt semper fiat proliuior, & facilius ad malum. Et hoc etiam modo intelligendum est, esse oblidendū à dæmone, nō quod iudicio priuandus sit

Antichristi.

stus ab initio

conceptionis

suæ à dæmo-

ne obliden-

des quomo-

do.

Hieron.

aus sit, & libertate (sicut solent arreptitij cogi, aut deimentari a dæmone) alias non peccaret in actibus suis, quod est aperte contra Paulum, & alia Scripturæ testimonia. Sed dicitur obfidentus a dæmone, quia semper, & in omnibus eum dirigit, & gubernabit ab infantia sua. Quo sensu dixit Damasc. lib. 4. c. 27. Ex fornicatione parietur, atque omnem Satanā aflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem præsens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.

Secundo, postquam ad vsum rationis peruenerit dicunt aliqui scriptores (vt Anselm. in Elucidar. & Author libri de Antichristo inter opera Aug.) educandum eum fore in Corozaim, & Bethsaida. Quod vbi legerint, aut quo fundamentò dixerint, melatet. Fortassis moti sunt, quia illæ ciuitates maximæ incredulitatis, & obstinationis inculatæ a Christo sunt: sed hoc fundamentum nullius roboris est. Damasc. quidem dicto cap. 27. solum dicit, clam esse educandum. Quidquid verò sit de loco, & modo educationis eius, omnes tamen docent, a principio esse imbuendum omnibus iniquis moribus, ac prauis artibus, & a maleficis & ariolis instruendum, & præsertim astutia dæmonis. De quo Cyrill. Ierosol. cat. 15. Inducet (ait) quemdam magnum hominem (sic vocat Antichristum) veneficis, & incantationibus, & malis artibus instructissimum: Et inferius de moribus illius loquens dicit, talem futurum, vt omnes qui ante illum improbi, & impij fuerint, excellat malitia, mentemque habeat homicidariam, præfictam, immisericordem & variam. Quæ omnia in diuinis literis magnum fundamentum habent. Primum, quia illa epitheta,

Damas.

Anselm. Aug.

Marth. 11.

Damas.

Cyrill.

2. Thessal. 2.

Dan. 8.

Mores Antichristi quales.

2. Thessal. 2.

Dan. 7.

Dan. 8. & 11.

Greg.

August.

Ioann.

Dan. 11.

D. Thom.

2. ad Thess. 2. Homo peccati, filius perditionis, ille iniquus, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni seductione iniquitatis: & illud Dan. 8. Cum creuerint iniquitates, conuerget Rex impudens facie, hæc, inquam, & familia indicant ingentem malitiam, & corruptissimos totius vitæ mores, adeo, vt aliqui sentiāt, nunquam esse bene moraliter operaturum. Quod licet sit incertū tamen, non est incredibile. Deinde, quia expresse prædicuntur de illo cum magna exaggeratione immania vitia, quæ sunt fontes aliorum. Primum, ac præcipuum est superbia, de qua dicitur 2. ad Thess. 2. Extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus: & Dan. 7. Sermones contra excelsum loquetur, & putabit, quod possit mutare tempora, & leges, & c. 9. Cor suum magnificabit, & c. 11. Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabit aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica. Propter quæ Greg. lib. 4. Epistol. 38. Regem superbia, Antichristum vocat, indicans, eum in hoc vitio posse fere cum Lucifero conferri. Colligitur enim ex dictis locis peruenturum eum ad superbiæ fastigium, præsertim tunc, cum rebus omnibus potius fuerit, antea verò totum virg sue cursum ad eam gloriam obtinendam esse institutum. Vnde Aug. tract. 29. in Ioan. conferens, atq; coniungens illa verba Christi. Qui a semetipso loquitur, propriam gloriam querit: cum illis, alius veniet in nomine suo, & hunc suscipiet, dicit, eum, qui veluti per antonomasiam gloriam propriam querit, esse Antichristum, Qui gloriam nominis sui quasiuauis est, inflatus, non solidus, non stabilis: sed virg, ruinosus, in quo inuolutus est non veritas. Tribuitur præterea illi Dan. 11. quod erit in concupiscentijs seminarum, quod Deum patrum suorum non reputabit: denique, quod omnia faciet iuxta voluntatem suam: vt ostendamus homicidia, & crudelissimam tyrannidem, de qua postea dicendū. Erit ergo omnium hominum iniquissimus. Propter quod, Caput iniquorum dicitur, vt supra dixit D. Th. q. 8. art. 7. An verò idolorum etiam cultor futurus sit, dicemus scilicet sequenti.

Ex ijs autem colligunt aliqui, pauld postquam exierit Antichristus rati one vti, ab Angelo custo-

de desertum iri, propter nimiam eius malitiam, & pronitatem ad malum. Quam sententiam tribuit D. Th. Viguerius in institutionib. c. 21. §. 3. Vers. 3. Ego verò in D. Tho. id non reperi. At Anton. 4. patit. 13. c. 4. §. 3. sic inquit, Quamuis Angelus bonus ei non subtrahetur ad custodiam: tamen postquam inripit malitia vti nullum effectum custodiæ in eum exercebit, eo obstinato. Itaque non est verisimile, esse deserendum ab Angelo custode, quantum est (vt sic dicam) ex parte Angeli, quia semper paratus erit ad custodiendum illum, & ad suggerendum bona, & auertendum a malis. Quia quamdiu ille est viator, commissus erit curæ, & custodiæ sui Angeli. Item quia neque existimandum est, Deum illi denegaturum gratiam suam sufficientem, & necessariam, quantum est ex parte Dei, seu (quod idem est) si ipse impedimentum non posuerit. Est autem verisimile tantam fore Antichristi malitiam, ac tam frequentem vsum operandi, & cogitandi mala, tantamq; cum dæmone familiaritatem, & coniunctionem, vt vix vnquam det locum alicui bonæ inspirationi, aut effectui spiritali Angelicæ custodiæ, aut diuinæ gratiæ.

Tercio obseruant Patres, præsertim Cyrill. Ierosol. cat. 15. & Damasc. dicto c. 27. & Hippol. in li. de conf. mun. licet ab ineunte ætate Antichristus flagitiosissimus futurus sit, ac crudelissimus: tamen in principio simulaturum, & boni specimen præbiturum, vt Iudæos possit decipere, & paulatim regnum tyrannice occupare. Constat enim ex sententia horum Patrum, & reliquorum, quod licet Antichristus non mittetur a Deo: venire tamen permittetur, vt Aug. loquitur tract. 29. in Ioan. in fine, sic tacite exponens illud 2. Thess. 2. Mittet illi Deus operationem erroris, id est venire permittet. Interdum enim ita Scriptura loquitur de permissione, ac si res a Deo fieret, vt declararet (quasi per exaggerationem) iustitiam, & vindictam Dei, & infallibilitatem effectus, qui consequeretur. Hoc ergo sensu mittetur Antichristus, seu veniet, vt Iudæos decipiat in penam incredulitatis suæ vt insinuat Christus illis verbis. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quod clarius explicuit Paulus citato loco, vt ibi notarunt omnes interpretes, & Hieron. dicta q. 1. ad Gal. & Iren. dicto lib. 5. contra hæres. Gregor. 13. moral. cap. 16. & Hilar. canon. 25. in Matth. Cum ergo hoc sit futurum primum, ac præcipuum Antichristi institutum, vt Iudæos fallat, eisque persuadeat se esse Christum, & Mesiam, non est dubium, quin aliquo saltem tempore ita sit mores suos simulaturus, vt facilius possit Iudæos decipere, & ab eis suscipi, crediq; Mesias. Ostendit ergo se benignum, & humanum (vt Cyrill. Ierosol. dicit) & bonitatis speciem præ se feret (vt ait Damasc.) & quoniam ipsi regem temporalem, bonaque temporalia præcipue sperant, in ijs elargiendis maximè se liberalem ostendet, ijs enim rebus abundabit, vt infra videbimus. Adiungit etiam aliqua signa, de quibus postea etiam dicturi sumus: atque ijs modis tandem efficiet, vt a Iudæis pro Mesia recipiatur. Cum autem rerum potius fuerit (inquit Dam.) omnem suam peruersitatem depromer. Quæ omnia, supposito prædicto fundamento per se sunt credibilia, & ex ijs, quæ dicemus, verisimiliora fient.

Atque ex ijs colligi potest vna ex potissimis causis, ob quas Deus permittitur esse, vt dæmon in illum hominem tantam habeat potestatem, vt ad omnem iniquitatem, & deceptionem eo quasi organo proprio vti possi. Causa enim erit ad conuincendam Iudæorum perfidiam, vt qui verum Christum, honestissimosq; illius mores, & verissima, stupendaq; miracula reuereri, & sectari noluerūt, falsum Christum, falsaq; miracula suscipiant, & improbiissimos mores imitentur. Permittit etiam hoc Deus ad ostendendam gratiam suam, & benignissimam providentiam erga homines, vt hoc exemplo constet,

Hhh 4 quan-

Antonin.

Antichristi
simulator,
& insinuator.
Cyrill.
Ierosolym.
Damasc.
Hippolyt.August.
2. Thessal. 2.Hieron.
Iren.
Hilar.
Greg.Cyrill.
Damasc.

quanta sit hominis fragilitas, quantaq; demonis efficacia ad superandum illum, si Deus permisisset. Item ex illius hominis perversitate, & malitia fumet Deus occasionem exercendi Sanctos suos, & illusterrimas victorias per illos obtinendi, ut recte dixit Hippolyt. lib. de consummat. mundi, & inferius latius dicturi sumus. Tandem Iren. lib. 5. cap. 29. sic inquit, *Propter hoc in bestia veniente recapitulatio fit vniuersæ iniquitatis, & omnis doli, ut in ea confluent, & conclusa omnis virtus apostolica, in caminum mittatur ignis.*

Hippolyt.
Iren.

SECTIO IV.

Quæ sit futura Antichristi doctrina, & modus suadendi illam.

Quæstio hæc solum intelligitur de doctrina, quæ in diuinarum rerum cognitione, seu fide consistit, & fundamentum est religionis, diuini cultus. Nam de aliarum rerum sententia, & cognitione nihil nobis est de illo reuelatum, neque ad institutum nostrum quicquam spectat. Duo autem inquiri possunt. Primum quid reuera ipse sentiet de Deo, ac rebus alijs, quæ ad salutem animæ pertinent. Secundo, quid exterius docebit, ac persuadere conabitur. Dicemus autem prius de hac posteriori parte, quia illa poterit esse hominibus notior: ex decisione vero eius aliquid postea de priori conieciabimus.

Primum igitur, ac veluti fundamentum doctrinæ Antichristi erit, Iesum Christum Dominum nostrum non fuisse verum Messiam, neq; filium Dei; neque hominum saluatorem, & consequenter totam eius religionem, & sacramenta esse vanam superstitionem, & è contrario Moyse legem esse seruandam, circumcisionem retinendam, &c. Hæc omnia colliguntur primo ex ipso nomine Antichristi. Ideo enim sic per antonomasiam appellatus est, quia potissimum eius institutum erit, Christum negare, & è medio tollere. Quod plane docuisse videtur

Joan. 2.
Primum Antichristi doctrina & institutum, Christi diuinitatem & religionem negare.

Matth. 24.

Dan. 7.

Greg.

Hippolyt.
Hieron.
August.
Chrysost.

Joan. 1. can. c. 2. dicens. *Quis est mendax, nisi qui negat Iesum esse Christum, & hic est Antichristus?* Et in Græco ponitur articulus, & quo significatur hoc fore potissimum dogma & institutum illius, qui proprie Antichristus appellatur. Secundo hoc probatur ex ijs, quæ supra dicta sunt, quod Antichristus primum omnium incipiet doctrinam suam Iudæis suadere, ut ab eis pro Messia recipiatur: ergo necesse est, ut prius suadeat, nullum alium esse verum Christum, seu Messiam. Hoc quoque significauit Christus Matt. 24. vbi de temporibus Antichristi loquens, nos monet, *Si quis nobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetae.* Significat ergo Antichristum negaturum verum Christum, & alium falsum introducendum. Tertio ex effectibus idem constat. Nam hæc de causa faciet bellum aduersus Sanctos, & Ecclesiam Christi oppugnet, & vniuersa Sacramenta, ac iuge sacrificium auferet (ut constat ex Daniel. 7. 11. & 12. & infra sect. 6. latius explicabimus) ergo signum euidentis est odio habiturum Christum, eumque precipue, & totam eius religionem esse euersurum. Et hinc è contrario facile credi potest instauraturum Moisaicas ceremonias, saltem in principio, cum suos instillare genti suæ errores ceperit. Quia nulla alia ratione poterit eis melius persuadere, se esse Messiam, cum illi existiment legem Moysis esse perpetuo duraturam. Vnde Gregor. libr. 11. Episto. 3. eos, qui docent, legis ceremonias esse obseruandas, Antichristi prædicatores vocat, Nam ille (inquit) *Iudæis are populum compellet, ut exteriorem ritum legis reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat.* Similia docet Hippolyt. dicta orat. de consum. mun. Hieron. Dan. 11. August. 20. de Ciuit. cap. 8. Chrysostom. & alij Græci. 2. ad Thessal.

A 2. circa illa verba, *Nisi veneris disceptio primum, vbi per discessionem apostasiam à Christo interpretantur, & intelligunt, ea voce significare ipsum Antichristum.* Quia erit multis causis recedendi à Christo, & quia hoc erit potissimum eius institutum.

Secundo dicendum est, Antichristum in initio doctrinæ suæ persuasurum Iudæis se esse Messiam in lege promissum. Excluso enim vero Messia, nihil ei restabat aliud, neque de eius superbia, & ambitione aliud sperari poterat, quam ut se Messiam simularet. Hoc intelligunt Patres significasse Christum illis verbis. Si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Quamquam enim videatur sermo conditionalis tamen ab omnibus Patribus supra citatis intelligitur esse absoluta prophetia de Antichristo, ut illa particula, si, posita sit pro, cum, vel, quando. Deinde idem significatur in verbis illis Matth. 24. Si dixerint vobis, ecce hic est Christus, aut ecce illic, ut notat Cyrill. Ierosolym. dicta cat. 15. dicens venturum Antichristum se ipsum Christum vocantem, ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: & infra. Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens, temperantiam, atque humanitatem simulabit, signumque, & portentis magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus. Addit etiam Ambros. libro. 10. in Lucam, cap. de signo appropinquantis desolationis, quod erit etiam ex Scriptura disputans se esse Christum. Denique reliqui omnes, qui de Antichristo scribunt, præsertim Irenæus Hippolyt. & Hiero. dicunt esse suscipiendum à Iudæis ut verum Messiam, & hoc esse futurum initium tyrannidis eius, ergo.

Antichristum in principio doctrinæ suæ Messiam se esse mentisur. Ioan. 5.

Matth. 24.
Cyrill.
Ierosolym.

Ambros.

Iren.

Hippolyt.
Hieron.

Tertio dicendum est, Antichristum docturum, ac persuasurum hominibus, ut credant, nullum esse verum Deum præter seipsum: verisimile autem est, non esse hoc docturum, donec rerum omnium potiarur. Prior pars probatur ex Paulo 2. ad Thessal. 2. Extolletur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus, seu (ut habent Græci codices, & alij Latini) ostendens se quasi sit Deus, igitur inducet homines ut se tantum venerentur, & recognoscant ut Deum, & ut excellentiorem, ac potentiorem omni illo, qui hætenus nominatus est Deus. Hoc enim est extollere se supra omne, quod dicitur Deus, ut ibi exponunt Chrysostom. Ambros. & alij, & idem Chrysostom. hom. 49. in Ioan. Iren. autem lib. 3. c. 6. putat Paulum loqui tantum de idolis, non de vero Deo. Quia loquitur de ijs, qui dicuntur Dij, non tamen de eo, qui est verus Deus. Tamen cum Paul, hunc non excludat, qui maxime dicitur Deus, sed generaliter loquatur de omnibus, simpliciter intelligendus est, præsertim cum dicat, Antichristum seipsum ostensurum Deum, quia necesse est, ut introducendo se falsum Deum, verum excludat. Præterea hoc aperte confirmat Daniel cap. 11. dicens, *Eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & Deum Patrum suorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia aduersum vniuersa consurget.* Quæ verba adeo perspicua sunt, ut nulla egeant expositione.

2. Thessal.

Chrysost.
Ambros.
Iren.

Dan. 11.

Oritur tamen ex verbis sequentibus difficultas, Quia ex dictis sequi videtur, Antichristum ablaturum idola, & illorum cultum. Id enim expresse videtur asserere Paul. & Daniel, vnde Iren. libro tertio capite sexto, & libro quinto, capite vigesimo quinto, tractans hæc loca dicit. Antichristum ablaturum omnia idola. Idem sentit Hugo Aetherianus libro de regressu animarum, capite 23. & Cyril. Ierosolym. mitan. cat. 15. dicens, *Odio habebit idola.* Idem Hippolyt. supra Chrysostom. cum alijs Græcis. 2. ad Thessal. 2. Hieronymus super Daniele, & dicta questione 11. ad Algiam: consequens autem videtur esse contra eundem Daniele capite vndecimo dicentem, *Deum autem Maazim in loco suo venerabitur, & Deum quem*

Obiectum.

Iren.

Hugo.

Cyrill.

Hippolyt.

Chrysost.

Hieron. quem ignorauerunt Patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis, & faciet, ut maniat Deum Maozim cum Deo alieno, quem cognouit.

Responsio. Ex quibus verbis constat, Antichristum idolum aliquod veneraturum. Responderi potest primo, verba illa non esse intelligenda de Antichristo: sed de Antiocho. Nam de illo precipue instituerat sermonem Propheta in illo cap. & quamuis more prophetico (quoniam Antiochus fuit quædam figura Antichristi) ab vno ad alterum sermonem transtulerit, vel (ut alij volunt) de Antichristo in persona Antiochi loquutus sit: postea redit ad Antiochum, & nonnulla dicit, quæ ei soli conueniunt. Hæc verò interpretatio non placet Hieronymo, qui potius ait hæc conuenire Antichristo, quam Antiocho. Nam Antiochus semper adorauit idola, quæ Patres eius cognouerunt, & adorauerunt, Theod. etiam eundem locum de Antichristo interpretatur: intelligit autem Antichristum non adoraturum Deum alium, nuncupatum Maozim, sed seipsum glorificaturum, & nominaturum Deum Maozim, id est fortem, & potentem, sic enim ipse interpretatur, & ubi Vulgata habet, venerabitur, & colet ipse legit, glorificabit. Verbum enim Hebræum optime hunc sensum admittit, & verbum etiam Grecum ἀγαλλῆσθαι, quo Septuaginta vsi sunt. Altera interpretatio est Lyra. & Glossæ ord. & aliorum, Antichristum publice, & coram alijs ablatum idola, & omnem Deorum cultum, nec permittitur, ut alij alium præter se adorent: ipsum verò occultè adoraturum dæmonem, cum quo pactum perpetuum inibit, eiusque ope potentiam, & regnum terrenum consequetur, & deo priuatim cum pro Deo colet, & vel illum appellabit Maozim (quod præsidium, vel auxilium significare dicitur) quia in eo ponet totam spem suam, vel (ut alij volunt) eius proprium idolum in aliquo loco munitissimo, & occultissimo ponet, qui vocabitur Maozim, Nam de eo statim subdit Daniel, & faciet, ut muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit.

Hieron. Hinc colligitur primo, verisimile esse Antichristum non omnino crediturum, quæ alios docebit, & credere compellet. Nam licet in principio ludæis persuadeat, se esse Mesiam, & missum à Deo fingat, quæ se credere legem Moyse esse veram: & obseruandam: tamen omnia hæc faciet simulare, ut eos decipiat, & regnum obtineat. Postea enim & Moyse legem abijciat, & Deum verum, à quo data est, negabit. Vnde multi existimant, etiam callide ablatum esse idola, ut ludæis imponat. Quod fortasse in principio ita erit. Nam postquam imperium obtinuerit, non tantum ob hanc causam: sed maxime propter eximiam superbiam id faciet, ut nullus alius præter sese ab alijs colatur. Quæ autem futura sit eius perfidia, & quid reuera existimaturus sit de Deo, diuinare non possumus. Est autem credibile, illum futurum Atheum, nullumque præmium, aut penam in alia vita speraturum, ac propterea solum illum dæmonem veneraturum, à quo fallendi artem addiscet, diuitias obtinebit, & cuius ope imperium comparabit.

Lyran. Gloss. Secundo colligitur, qualis futura sit doctrina mortui, si quam fortasse Antichristus docebit, & obseruare faciet. Nam cum potissima huius doctrinæ pars sit, quæ ad Dei cultum pertinet, hæc tota erit plena errore, ac superstitione, prius contra Christum, Christianamque religionem: postea verò etiam contra Mosaicam, & contra rationem naturalem. Nam sibi soli dicari templa, offerriq; cultum imperabit. Et hinc facile coniectare licet, quid facturus sit in rebus alijs, quæ ad iustitiam, temperantiam, virtutesq; alias spectant. Nam in omnibus ea tantum curabit, quæ sibi ad gloriam, vel voluptatem, vel imperium augendum, & conservandum conducere existimabit: in reliquis verò amplissimam licentiam & facultatem concedet: nihil enim aliud

Antichristus diaboli cultor.

Antichristus atheus.

ex principijs positis probabiliter colligere, aut existimare possumus.

Tertio colligitur verum esse, quod in vltima parte tertiæ assertionis dicebamus, Antichristum non manifestaturum totam impietatem suam, donec plenam regni potestatem obtineat, ut expresse etiam notant Patres citati, præsertim Dam. Cyril. Hippoly. & patet facile ex discursu rerum omnium, quas hæcenus tractauimus.

Quarto, & vltimo dicendum est, Antichristum varijs modis persuasurum hominibus doctrinam, & obseruantiam superstitionis suæ, potissime verò id facturum signis, & prodigijs falsis quidem, specie tamen admirabilibus. Prior pars constat, nam quatuor precipue modis (ut recte notat Anselm. in E. lucidario) vretur ad decipiendos homines. Primus erit persuasione, & eloquentia. Erit enim à dæmone instructus, & edoctus in rebus omnibus, quæ ad hunc finem necessariæ fuerint: imo ait Anselmus, quod erit sapientia, & eloquentia incredibili, & omnes artes, & Scripturam memoriter sciet. Secundus erit per liberalem elargitionem diuitiarum, ut latius dicemus sectione sequenti. Tertius per terrores & minas, de quo in sectione vltima. Quartus denique per signa, & prodigia hominibus admiranda: vnde Paulus 2. ad Thessal. 2. ait. Cuius est aduentus secundum operationem Satanae: in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Nam sicut Christus miracula edidit in confirmationem veritatis: ita ipse faciet signa mendacia in confirmationem falsitatis, ut ibi notant Chrysost. & Ambros.

B est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanae, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus sed falsa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, sed phantasticae, ut videatur suscitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut postea non vere viuere, ut notauit Athanasius questione 3. in Antiochum, aut si interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculose fiunt: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Quod si inquiras, quæ sint futura huiusmodi signa & miracula? Respond. verisimile esse futura similia illis, quæ Christus Dominus operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, ut notant Hippolytus dicto libro de consummatione mundi, & Lactantius libro septimo, capite decimo septimo, qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hæc coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysen similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichristo dicitur, Et vidi vnu de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Cuius communis expositio est, quod finger se mori, & resurgere, ut ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Gregorius libro v. decimo. Episto. cap. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis consentaneus literæ est, quod aliquis ex principibus testatoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtus dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroq; autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum. Vnde subditur, Et admirata est vnusquisque terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestia? Postea verò subiungitur aliud signum. Ecce signa magnas ut etiam ignem faceret descendere à celo in terram in conspectu hominum. Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestie sed alteri, & quamquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significare eundem Antichristum, verisimilius tamen est (quod Anselm. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 23. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem Anti-

C est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanae, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus sed falsa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, sed phantasticae, ut videatur suscitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut postea non vere viuere, ut notauit Athanasius questione 3. in Antiochum, aut si interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculose fiunt: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Quod si inquiras, quæ sint futura huiusmodi signa & miracula? Respond. verisimile esse futura similia illis, quæ Christus Dominus operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, ut notant Hippolytus dicto libro de consummatione mundi, & Lactantius libro septimo, capite decimo septimo, qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hæc coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysen similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichristo dicitur, Et vidi vnu de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Cuius communis expositio est, quod finger se mori, & resurgere, ut ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Gregorius libro v. decimo. Episto. cap. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis consentaneus literæ est, quod aliquis ex principibus testatoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtus dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroq; autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum. Vnde subditur, Et admirata est vnusquisque terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestia? Postea verò subiungitur aliud signum. Ecce signa magnas ut etiam ignem faceret descendere à celo in terram in conspectu hominum. Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestie sed alteri, & quamquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significare eundem Antichristum, verisimilius tamen est (quod Anselm. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 23. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem Anti-

D est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanae, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus sed falsa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, sed phantasticae, ut videatur suscitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut postea non vere viuere, ut notauit Athanasius questione 3. in Antiochum, aut si interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculose fiunt: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Quod si inquiras, quæ sint futura huiusmodi signa & miracula? Respond. verisimile esse futura similia illis, quæ Christus Dominus operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, ut notant Hippolytus dicto libro de consummatione mundi, & Lactantius libro septimo, capite decimo septimo, qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hæc coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysen similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichristo dicitur, Et vidi vnu de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Cuius communis expositio est, quod finger se mori, & resurgere, ut ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Gregorius libro v. decimo. Episto. cap. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis consentaneus literæ est, quod aliquis ex principibus testatoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtus dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroq; autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum. Vnde subditur, Et admirata est vnusquisque terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestia? Postea verò subiungitur aliud signum. Ecce signa magnas ut etiam ignem faceret descendere à celo in terram in conspectu hominum. Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestie sed alteri, & quamquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significare eundem Antichristum, verisimilius tamen est (quod Anselm. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 23. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem Anti-

E est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanae, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus sed falsa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, sed phantasticae, ut videatur suscitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut postea non vere viuere, ut notauit Athanasius questione 3. in Antiochum, aut si interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculose fiunt: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Quod si inquiras, quæ sint futura huiusmodi signa & miracula? Respond. verisimile esse futura similia illis, quæ Christus Dominus operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, ut notant Hippolytus dicto libro de consummatione mundi, & Lactantius libro septimo, capite decimo septimo, qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hæc coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysen similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichristo dicitur, Et vidi vnu de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Cuius communis expositio est, quod finger se mori, & resurgere, ut ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Gregorius libro v. decimo. Episto. cap. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis consentaneus literæ est, quod aliquis ex principibus testatoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtus dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroq; autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum. Vnde subditur, Et admirata est vnusquisque terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestia? Postea verò subiungitur aliud signum. Ecce signa magnas ut etiam ignem faceret descendere à celo in terram in conspectu hominum. Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestie sed alteri, & quamquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significare eundem Antichristum, verisimilius tamen est (quod Anselm. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 23. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem Anti-

F est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanae, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus sed falsa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, sed phantasticae, ut videatur suscitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut postea non vere viuere, ut notauit Athanasius questione 3. in Antiochum, aut si interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculose fiunt: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Quod si inquiras, quæ sint futura huiusmodi signa & miracula? Respond. verisimile esse futura similia illis, quæ Christus Dominus operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, ut notant Hippolytus dicto libro de consummatione mundi, & Lactantius libro septimo, capite decimo septimo, qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hæc coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysen similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichristo dicitur, Et vidi vnu de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Cuius communis expositio est, quod finger se mori, & resurgere, ut ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Gregorius libro v. decimo. Episto. cap. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis consentaneus literæ est, quod aliquis ex principibus testatoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtus dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroq; autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum. Vnde subditur, Et admirata est vnusquisque terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestia? Postea verò subiungitur aliud signum. Ecce signa magnas ut etiam ignem faceret descendere à celo in terram in conspectu hominum. Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestie sed alteri, & quamquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significare eundem Antichristum, verisimilius tamen est (quod Anselm. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 23. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem Anti-

Antichristus

Antichristi, & prædicatorum eius, ac pseudopphetam illum, de quo fit mentio in eodem libr. Apoca. ca. 19. de quo etiam ibidem dicitur, *fecit terram & habitantes in ea adorare bestiam primam*, id est, Antichristum, & postea subditur, hanc posteriorem bestiam crexisse imaginem, seu effigiem Antichristi, & coegisse homines, ut eam adorarent, & ad hoc aliud etiam signum effecisse, scilicet ut imago bestie loqueretur. Vnde coniicimus Antichristum non solum per seipsum, sed etiam per alios effecturum signa ad suam doctrinam suadendam. Et propterea fortasse in plurali dixit Christus Matth. 24. *Dabunt signa & prodigia magna, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Et ideo erit illa tentatio omnium grauius propter multitudinem & magnitudinem signorum, ut notauit Greg. 32. Moral. c. 12. & li. 33. c. 20. & 21. & Ild. lib. 1. de summo bono. c. 28. Nam olim (inquit) faciebant miracula Martyres, tunc autem videbuntur facere ipsi persequutores. Et eleganter Aug. Psal. 9. tractans illa verba. *Infradiatur in occulto, quasi leo in spelunca sua*, ubi per leonem in spelunca, Antichristum intelligit, in quo vis & dolus operabitur, cuius persequutio superest, quia nihil est periculosius, quoniam violenta, & fraudulenta erit. *Vim habebit in imperio, dolum in miraculis*. Dices, Videtur esse contra suam diuinam providentiam gubernationem, ut permittat fieri tam stupenda signa in confirmationem fallitatis. Tum quia hoc videtur esse permittere tentari homines ultra id, quod possunt: tum etiam, quia hinc potest labefactari fides diuinorum miraculorum, quia semper formidari poterit, an falsa sint. Respondeo non esse contra ordinem diuinæ providentiæ, tum quia hæc permissio effectus erit diuinæ iustitiæ in vindictam incredulitatis Iudæorum, & aliorum peccatorum, quæ illo maxime tempore multiplicabitur, ut ex Matth. 24. & ex aliis Scripturæ testimoniis supra citatis aperte colligitur. Vnde Cyrill. Ierosol. supra, *Fraternum* (inquit) *odium locum dabit Antichristo, præparat diabolus schismata populorum, ut tanto facilius hostis recipiatur*. Deinde erit etiam effectus diuinæ misericordiæ, ut Sanctorum fides, & constantia magis crescat, & eluceat. Neque erit tentatio supra humanas vires diuina gratia adiutas, præsertim cum ob hanc causam hæc omnia prædicta sint, ut falsus Christus à vero, & similiter falsa signa à veris miraculis discerni possint, ut notauit Athan. q. 29. ad Antiochum, & Cyril. supra.

SECTIO V.

Quale futurum sit Antichristi regnum, quibusque modis obtinebit illud.

Primum omnium Antichristum futurum esse Regem, magnumque Monarcham aperte colligitur ex Daniel. 7. & 11. capite, supposita communi interpretatione Sanctorum, qui de Antichristo ea loca intelligunt. Cap. enim 7. explicatur, cornu illud paruulum quod Antichristum significare diximus, ijs verbis, *Cornua decem, decem Reges erant, & alius consurgens post eos, & ipse potentior erit prioribus, & vires Reges humiliabit*, & cap. 11. de eodem Antichristo dicitur. *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex: erit ergo absque ulla dubitatione Antichristus rex temporalis*. Secundo est certum, Antichristum non habiturum aliquod regnum iure hereditario, sed habiturum potius humilem originem: & paulatim, ac fraudulenter regnum occupaturum. Hoc significauit Damasc. dicto c. 27. illis verbis, *Ex fornicatione itaque nascetur, & clam educabitur ac repente insurget, caputque attollet, atque imperio potietur*, & Cyril. dict. ca. 15. dicens, *Antichristum per magicum maleficium deceptorum gentes, & Romanum imperium usurpaturum*. Clarius

A Hier. Dan. 11. de Antichristo sic scribit, *Qui consurgere Hieron. habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum, & tam Dan. 11. humilis erit, atque despectus, ut ei non detur honor regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatum*. Quod colligit ex illis verbis Danielis, quæ de Antichristo interpretatur. *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia*. Atque idem colligi potest ex c. 7. & 8. ubi, propter humile principium, per cornu paruulum Antichristus significatur. Nam licet hæc possint de Antiocho intelligi: tamen multo verius creduntur implenda in Antichristo, cuius Antiochus typus erat. Denique addi potest coniectura. Nam (ut diximus) Antichristus ex Iudæis orietur, qui nullum regnum, aut imperium possident: sed per vniuersum orbem dispersi, & abiectissimi sunt, neque ullam spem habent sceptri & imperij usque ad Antichristi tempora. Nam (ut Hieron. ait Dan. 11. circa illa verba, *Faciet, quæ non fecerunt patres eius*) nullus Iudæorum absque Antichristo regnauit.

Tertio dicendum est, Antichristum per dolum ac fraudem inceptorum regnare Babylone, & inde pugnaturum cum alijs regibus, & tres potissimos debellaturum, ac tandem septem alios, & vniuersum orbem sibi subiugaturum. Hæc assertio magna ex parte colligitur ex Scriptura, & probabilibus coniecturis ex ijs, quæ in Scriptura dicuntur. Et in primis, quod regnum Antichristi inchoandum sit Babylone multi colligunt ex illis verbis Zachar. 5. *Et leuauerunt amphoram inter terram, & celum, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me. Quos isti deserunt amphoram? & dixit ad me, ut adificetur ei domus in terra Senaar: & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam, ubi Septuaginta legunt, in terra Babylonis*. Quia (ut Hieron. notat) Senaar campus est Chaldæorum, in quo extructa est Babylon. Genes. 10. 11. & 12. Significata autem est in illa visione (ut Rupert. ibi notat) impietas, & incredulitas Iudæorum, & supplicium diuinum, quod sustinent. Quia videlicet nec terra sua capit eos: nec calum admittet eos. Quod supplicium usque ad finem mundi, & Antichristi aduentum durabit: tunc autem ædificabitur eis domus Babylone, quia ibi Antichristum pro Melsia recipientibusque regnare incipiet. Quod etiam verisimile sit ex sententia eorum Patrum, qui dicunt Antichristum nasciturum Babylone. Deinde quod initium huius regni futurum sit per dolum, ac fraudem, asserunt Hieron. Cyril. Damasc. & alij supra citati. Et per se est verisimile: quia non est obtinendum iure hereditario, neque etiam in principio potest comparari per potentiam, & vim, nisi fingamus solum demonem illaturum bellum hominibus pro Antichristo, ut illi per vim regnum obtineat quod posset facile fingi, si demones in corporibus assumptis pro illo pugnaret. Sed non oportet hæc sine fundamento fingere, præsertim cum demon non tam intendat homines per vim debellare, quam decipere, & in errorem inducere. Prius ergo, quam Antichristus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem sibi adiungat, præsertim Iudæos, ut supra dictum est. Hæc autem fraus non solum consistet in falsa doctrina supra explicata: sed etiam in promissionibus temporalibus, quas Iudæi potissimum expectant, & (quod caput, & maximum robur illius) ingentibus diuitijs abundabit, & amplissimis largitionibus facile infinitam hominum alliciet multitudinem. Quia (ut dicitur Dan. 11.) *Dominabitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Aegypti*. Vnde Ansel. in Elucidario ait, *quod industria demonum, omni pecunia occulta, erit ei manifesta: siue sit in mari, siue in reconditis terræ sinibus*. Imo fortasse etiam mineralia auri, & argenti virtute demonum elaborata, omnia illi offerentur, & vsui erunt ad imperium obtinendum. Atque hoc modo tantum crescat in initio regni sui, ut potentior fiat quolibet alio

Dan. 7. alio rege : sicut enim de illo dicitur Dan. 7. Cornua decem, decem reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe poſterior erit prioribus. Additur verò ſtatim, Et ipſe tres reges humiliabit, ex quo colligimus non iam fraudibus, aut donis: ſed potentia, & vi, illa tria regna obtenturum. Vnde ibidem dicitur : Tria de cornibus primi euulſa ſunt, & facie eius. Significat autem Dan. cap. 11. illa tria regna futura, regnum Egypti, Lybiæ, & Æthiopix. Sicut enim dicit, & mittet manum ſuam in terras, & terra Egypti non effugies, per Lybias quoque & Æthiopiam tranſibit. Quibus locis di notant Hieronymus, & Theod. & Iren. lib. 5. c. 25. & Cyrill. dicta cap. 15. & Laſtanti. libr. 7. c. 16. Qui omnes addunt cæteros ſeptem Reges (ſiue illi in hoc certo numero futuri ſint, vt eſt maxime probabile, ſiue per illos vniverſitas Regum, & Principum ſignificetur) ſubdendos Antichriſto tanquam ſupremo Monarchæ, & Imperatori. Quod non obſcure colligitur ex cap. 17. Apocalyp. illis verbis, Decem cornua, qua viſiſti, decem Reges ſunt. Hi vnum conſilium habent, & virtutem, & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent. Cap. etiam 13. deſcribitur poteſtas Antichriſti tanquam ſuprema, Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & ſimiliter Dan. 8. De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum, & factum eſt grande contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem. Loquitur autem de Antichriſto. Nam de illo ſtatim ſubdit, ablatum iuge ſacriſcium. Obtinebit ergo Antichriſtus vniverſalem Monarchiam, quam Romani obtinebant : & hanc (vt ſupra dixi) interpretantur Patres Græci, eſſe defectionem Romani Imperij, de qua

Obiectio. Dices, Quomodo poterit Antichristus tam breui tempore vniuersum orbem subiugare, præsertim quoad regiones remotissimas Indiarum, vel similes.

Responsio. Respondetur, quamuis tempus Antichristi post Monarchiam comparatam, quod erit proprie tempus persecutionis Ecclesiæ, futurum eius breue (vt supra diximus) tamen tempus bellorum eius non constat futurum adeo breue. Quia ignoramus, quæ ætate incipiet regnare, & qua morietur. Deinde, cum dicitur regnaturus in vniuerso orbe, non est necesse intelligi de omnibus prouincijs mundi: sed de Romano imperio veteri, atque de ijs prouincijs Asiæ, Africæ, & Europæ, in quibus fides, & Ecclesia diutius viguit. Præterea etiam si priori modo intelligatur, non erit factum difficile, præsertim, cum neque copia auri & argenti, neque demonum industria defutura sit. His enim duabus alis facile erit vniuersum mundum peragare. Non quod necesse sit, Antichristum per seipsum omnia loca lustrare: sed per duces, & ministros. Quin potius arbitror (& colligi potest ex dictis testimonijs Daniel. & Apoc.) non fore illi necessarium bella, & exercitus ad omnia regna subiuganda: sed summa facilitas, & velocitate debellatis illis tribus prioribus regnis sibi viciniorebus, ita eius fama, potentia, atque diuinitijs terrendos esse reliquos reges, vt facile illi subijciatur.

Quarto dicendum est, Antichristum præcipuum
sedem Monarchiæ suæ Ierosolymis collocaturum,
vt in Ierosolymitano templo a se insinurato sedeat,
& tanquam Deus adoretur. Hæc est sententia Pa-
trum omnium, qui de Antichristi scribunt, quos se-
pe citamus, & statim necesse erit eos indicare. Colligi-
turateum ex duplici loco Scripturæ. Prior est 2. ad
Thess. 2. Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam
fit Deus. Quanquam enim Patres interdum alijs mo-
dis metaphoricè interpretentur templum illud: ta-
men sensus maximè proprius, & literalis esse vide-
tur, vt de templo Ierosolymitano intelligatur, vt ex-
ponunt Iren. Cyri. Iero. & Damasc. citatis locis, & Se-
uer. Sulpitius ex sententia S. Martini in li. 2. dialog. &
Sedul. 2. ad Thess. 2. & Hippol. dicta orat. de consum-
matione mundi, & Orig. tract. 29. in Math. qui addit, in sensu
spirituali per templum diuinæ Scripturæ intelli-

A
seim. verò 1. ad Thesla. 2. animas hominum exponit
in quibus Antichristus federe studebit, vt Deus, à
qua expositione parum discrepat aliorum interpre-
tatio, qui per templum Dei, Ecclesiam intelligunt, vt
Hieron. dicta q. 11. ad Aliai. Ecclesia enim nihil aliud
est quam ipsi fideles. Alii vt Chrysost. Oecumen. &
Græci per templum intelligunt Christianorum Ec-
clesias, seu templa. Deniq. August. 20. de Ciuit. ca. 19.
probabile putat, per templum non significari locum
in quo Antichristus sedeat, vt Deus: sed significari
ipsam Antichristum cum suo populo. Atq. ita non
esse legendum, *Vi in templo, sed, Vi in templo Dei se-
deat*, (prout habent Græca) & sensus sit, Antichristus
suum, *vi in templum*, id est, *vi Ecclesiam*, ac ipse cu-
lus esset verus populus Dei. Quæ expositio inter o-
mnes magis displicet. Quia neq. cum verbis ante-
cedentibus, nec cum sequentibus, connecti potest.
B
Etenim, quæ præcedunt, sunt, *Ex tollitur supra omnia
quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in templo Dei sedeat*.
Ex hoc autem, quod prædicto modo, *sedeat in tem-
plum Dei*, non sequitur, quod se extollat supra Deum.
Omnes enim hæretici contendunt in ipsis esse Ec-
clesiam Dei, atq. adeo sedent in illo sensu *in templum
Dei*: & tamen non se extollunt supra omnia, quod di-
citur Deus, vt Paul. loquitur. Sequentia autem verba
sunt, *Offendens se tangam sit Deus*: si autem solum se-
deret, *vi in templum Dei*, non se offenderet Deum. Recte
ergo noster interpretes vertit, *in templo Dei*. Nam li-
cet Græce sit, *ἐν τῷ ἁγίῳ*, tamen iuxta Græcum idio-
ma eadem est significatio, quæ cum aliis etiam lo-
cis Scripturæ magis consentit, vt iam dicam. Posita
autem hac lectione, probabilius est, templum ibi su-
mi pro templo materiali, & sensibili: nam hæc est
C
natina significatio, quæ cum propriè saluari possit,
non est necesse metaphoricè exponi. Templum au-
tem Dei eo tempore, quasi per antonomasiam dice-
batur templum Ierosolymitanum, vt patet ex Luc.
vltim. Act. 3. & 5. & sæpe alias, cum enim tunc non
domus essent erectæ, & dicata Christianorum templa,
solum Ierosolymitanum singulariter dicebatur tem-
plum Dei. Verisimilius ergo est, de hoc esse loquutur
Apostolum. Præterea, quia hæc videtur esse abomi-
natio desolationis, de qua prædixit Daniel c. 9. *Erit
in templo abominatio desolationis, abominationem enim
vocat Antichristum propter abominanda eius sceler-
a, desolationis autem, ob atrocem persecutionem*.
Ita interpretatur Iren. lib. 5. con. hæres. c. 25. & Orig.
dicto tract. 29. in Mat. Quamvis enim ille locus alias
D
habet interpretationes, & præsertim illam August.
epist. 80. qui eum locum intelligit de exercitu Ro-
mano circumdante Ierusalem, vsque ad desolatio-
nem eius tempore Titi, & Vespasiani, quia & con-
textui Danielis hæc videtur facile accommodari, &
de illa videtur loquutus Christus Matth. 24. dicens:
*Cum videritis abominationem desolationis, sedentem in
loco sancto, quæ dicta est à Daniele Propheta, qui legis in-
telligat*, licet hoc (inquam) ita sit: nihilominus non
videtur reiicienda interpretatio Patrum, qui de An-
tichristo hæc intelligunt. Sic enim verba Christi in-
terpretatur Hilar. can. 25. in Matth. & Amb. lib. 10. in
Luc. c. de signo appropinquantis desolationis, qui ad
literam hoc intelligunt de Antichristo sedente
E
in Ierosolymitano templo. Neq. alij Patres hanc sen-
tentiam reiiciunt, vno, vel alio excepto, quamuis
addant, Antichristum non solum solum in templo
Ierosolymitano: sed etiam in Ecclesia Chri-
sti seu in Ecclesijs Christianorum. Quod quatio-
ne intelligendum sit, in sequenti sectione explica-
bimus.

Hieron.
Chrysoſt.
Oecumen.
August.

Luc. 24.
Act. 3. 69

f Dan. 9.
 n
 -
 .
 g. Iren.
 s Orig.
 . August.

6: *Matth. 24*

1 Hilat.
i Ambrosij

- Obiectio:
e Dan. 9.
- Responsio:

tempora templum instaurandum non est. Deinde etiam tunc non proprie instaurabitur, non solum materialiter, quia fortasse tam breui tempore non integrè & perfectè: sed utique reedificabitur, sed etiam formaliter (quo ad rem maximè spectat) quia non instaurabitur in templum veri Dei, sed in sedem Antichristi. Nam licet fortasse in principio, ad decipiendos Iudæos, Antichristus simulaturus sit se velle instaurare templum in cultum Dei (vt Cyrill. Ierololim. supra notauit) tamen re vera, & ex animo non id faciet, nisi ob gloriam suam, & vt ipse in eo colatur & ita semper manebit desolatio, & abominatio desolationis vsque ad finem. Dices: Quomodo ergo Paulus vocat templum Dei, & Christus locum Sanctum illum, qui ad solam superstitionem Antichristi instaurandus erit? Respondetur, appellasse illum locum à primæua eius institutione & dedicatione. Fuit enim ille sanctus, & in templum Dei electus, licet fuerit prophanatus. Ex his ergo constat Antichristum sessurum Ierololymis tanquam in primario, ac regio loco, quem potissimum eligit vt ibi colatur.

Rursus quod diutius ibi sessurus sit, colligi potest ex Apocalyp. 11. vbi aperte dicitur Eliam, & Henoch fore occidendos ab Antichristo Ierololymis, vbi Dominus eorum crucifixus est. Cum ergo Elias & Henoch mittendi sint, vt Antichristo resistent, & Ierololymis prædicaturi sint, ibidemque morte sua testimonium redditori veritatis, quam prædicauerunt, signum manifestum est, ibi potissimum sessurum Antichristum, eamque futuram esse quasi radicem, & cathedram falsæ doctrinæ, ac persecutionis eius. Scio Hieron. epist. 17. ad Marcel. locum hunc de mundo, & non de Ierusalem interpretatum esse, ductum studio laudandi, & honorandi Ierusalem, ad quam Marcellam inuitabat: tamen literalis sensus est, quem diximus, quem omnes interpretes sequuntur. Neq. obstat, quod obicit Hieron. supra, quod Ierusalem eo loci Sodoma vocetur, quando quidem principes eius, principes Sodomorum dicuntur Isa. 1. Deniq. ex ijs, quæ diximus, Antichristum futurum esse genere Iudæum, & in Iudæis maximè esse negaturum, statim credibile fit, eum potissimè instauraturum ciuitatem Patrum suorum, de qua, ac de templo suo ipsi maxime gloriantur. Vnde etiam fit, vt vel ob hanc causam in eo potissimum colli loco, & honorari studeat. Potest hoc etiam confirmari, quia, (vt postea videbimus) Sancti docent, Antichristum fore occidendum in monte Oliueti: ergo signum est ibi potissimum esse regnaturum, vt etiam Theod. & Hieron. colligunt ex Dan. 11.

Contra hanc verò sententiam, hæretici huius temporis (solum, vt contra Apostolicam sedem blasphemant) fingunt Antichristi sedem in Romana ciuitate esse futurum, cum nullo id fundamento niti queat, & potius ex Apoc. 17. colligi possit: Vrbē, vel iam antea euersum iri adueniente Antichristo, vel certe ab ipso, & ministris eius esse euerendam.

SECTIO VI.

Qualis sit futura Ecclesiæ persecutio sub Antichristo, & quis finis, ac consummatio eius.

Primo certum est, Antichristum persecuturum esse Ecclesiam, & fideles, ac Sanctos acerbius, & crudelius, quam ab vilo vnquam tyranno tentari, aut affligi fuerint. Hoc de fide est: at enim Christus Matth. 24. Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vsque modo, neq. fiet. Et de hac tribulatione dicitur Dan. 7. Et ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & preualebat eis: Et infra, Sanctos altissimi conteret: & putabis, quod possit mutare tempora & leges, & traduntur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidiū temporis. Idem colligitur ex cap. 8.

A & 11. & 12. quorum verba omitto ad prolixitatem & 12. vitæ adam, licet grauissima sint, & statim illa attin- gemus. Præcipue verò Ioan. Apoc. 20. hanc atrocem persecutionem describit, dicens, Cum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanus de carcere suo, & ex- ibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos ter- ra Gog, & Magog, & congregabit eos in prælum, cuius nu- merus est sicut arena maris, & ascenderunt supra latitu- dinem terra, & circueverunt castra Sanctorum, & ciuita- tem dilectam, id est, vniuersam Ecclesiam, vt expo- suit Augustinus 20. de Ciuitate capite vndecimo, Lactant. lib. 7. c. 24. & sequentibus. Cauendus tamè est error illius, & aliorū Chiliastarū intelligentium hunc locum non de persecutione Antichristi, sed de alia, quam existimarunt passuros Sanctos post mille annos felicitatis huius vitæ, quam non dicunt esse persecutionē Antichristi: hanc enim ante mille an- nos antecessuram sentiunt. Quæ sententia & in erro- re fundatur, & aperte repugnat Euangelio Matth. 24. & 25. & alijs testimonijs Scripturæ, quibus supra probatum est, statim post Antichristi mortem, futu- ram esse mundi consummationē. Hinc enim ne- cessario fit, Antichristi persecutionē futurā postre- mam: non ergo potest ille locus de alia posteriori persecutione intelligi. Neque etiam potest exponi de persecutione aliqua, quæ persecutionem Anti- christi antecesserit, vel antecessura sit, quanquam id insinuet Ambros. lib. 2. de fide c. vltimo, in fine, per Gog, Gothos intelligens. Quia Ioannes dicit, illam persecutionem futuram post mille annos, id est, in fine durationis Ecclesiæ, vt supra exposuimus. Vn- de etiam dicit, post illam persecutionem, vniuersa- lem resurrectionem statim futuram: necesse est ergo intelligi de persecutione Antichristi. Est autem in illis verbis Ioannis obscurū, quid per Gog, & Ma- gog, intelligatur. In quo laborant Aug. dicto c. 11. lib. 20. de Ciuit. & Hieron. Ezech. 38. & 39. Sed non est nostri instituti in hoc immorari, lege Franc. Riber. in id c. Apoc. Denique ait Ioannes, ad commouen- dam, & concitandam hanc persecutionem solu- dum esse Satanam, qui vsque ad illud tempus liga- tus fuerat, vt significet, tanto fore persecutionem illam diuiniorem, quanto magis potest aliquis nocere solutus, quam ligatus, lege August. 20. de Ciuitat. cap. 8. & 9.

Secundò dicendum est persecutionem hanc non tantum futuram esse temporalem, sed etiam spiri- tualem, atque ita tam in prauo fine persecutorum, quam in medijs fore acerbissimam. Explicatur, & probatur. Quia in primis certum est, hanc persecu- tionem, quæ per modum prælij in dicto loco Apo- calypsis describitur, non esse præcipue futuram ad vsurpanda temporalia bona, nec propter hunc so- lum finem inferenda bella, & temporalia damna, quæ illam consequentur (talis enim perfectio non esset magni momenti cum alia comparata) erit ergo, auertendum homines à fide, & vero Dei cultu, vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Hanc igitur vocamus spirituales persecutionem ex par- te finis, & prauæ intentionis persecutorum, nocu- mentique illatijs, quos in persecutiōe vicerint. Deinde ex hoc cap. erit grauissima persecutio. Pri- mo, quia cogentur fideles negare Iesum esse Chri- stum, aut Dei filium. Secundo cogentur, & Dei cultum omnesque ritus, ac caeremonias Christianas deferere, propter quod Daniel. 12. dicitur, eo tem- pore auferendum esse iugē sacrificium, quod de tem- pore Antichristi intelligunt ibi Hieron. & Theod. Iren. & Hippol. locis supra citatis, quo tempore om- nem cultum diuinum, qui à Christianis exhibe- ri solet, cuiusque suprema pars est sacrificium Eu- charistiæ, ad quod cætera omnia referuntur, ces- saturum dicunt persecutionis acerbitate, & violē- tia. Tercio (quod grauissimum est) cogentur verum Deum abnegare, noliq. supremo nomini cultum exhi-

Persecutio
Ecclesiæ sub
Antichristo
omnium a-
cerbissima.
Matth. 24.
Dan. 7.

Dan. 8. 11.

Apoc. 20.

August.
Lactant.

Matth. 24
& 25.

Ambros.

Gog, & Ma-
gog, quid.
August.
Hieron.

August.
cap. 8. & 9.

Antichristi
persecutio
temporalis,
& spiri-
tualis.
Matth. 24.

Dan. 12.

Hieron.

Theod.

Iren.

Hypolyt.

exhibere : sed tantum cuidam homini mortali omnium iniquissimo, nimirum Antichristo, ut colligitur ex 2. ad Thess. 2. & ex alijs locis supra tractatis. Quapropter, ubi Antichristus in persona sua praesens non adfuerit, cogetur fideles imaginem eius, seu eum in imagine adorare, & hoc modo Antichristus per se, vel sui imaginem sedebit in omnibus templis, & Ecclesijs Christianorum, ut ab eis tanquam Deus adoretur. Hæc omnia colliguntur ex Apocal. 13. ubi, præter Antichristum, dicit Ioannes, se vidisse aliam bestiam (quam supra diximus fore tyrannum aliqueum Antichristo subditum, & ministrum eius) de quo ibidem scribitur, *Dicit habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii, & vixit, & infra, Et faciet, ut quicunque non adorauerint imaginem bestiae, occidantur.* Quorum verborum literalis sensus videtur supra positus. Vnde inter falsa miracula ministrorum Antichristi ibidem ponitur, quod facient loqui imaginem bestiae, quod multi referunt ad homines sectatores Antichristi, sed re vera propriè, & ad literam intelligendum videtur de effigie, & simulacro Antichristi. Atque hinc colligo, quamuis Antichristus omnem aliam publicam idololatriam detestatur sit: nihilominus effecturum, ut fideles omnes ad horrendam idololatriam inducat. Quæ enim maior, aut detestabilior idololatria esse potest, quam Diuinum cultum tribuere iniquissimo homini, & imagini eius? Vltimo efficiet, ut omnes, in professione, seu potestatem huius cultus, characterem bestiae, seu Antichristi publice deferant in frontibus, seu in manibus, ut habetur eodem cap. 13. Apocalyp. *Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis, & subditur, tamen necessariam futuram omnibus huiusmodi characteris gestationem, ut non possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiae, aut numerum nominis eius.* Quod autem hoc signum non solum futurum sit in recognitionem temporalis subiectionis: sed maxime in professionem superstitiosi cultus, ex eo colligi potest, quod in maximam laudem Sanctorum prædicatur, quod characterem bestiae non acceperint, & è contrario æterna poena puniuntur, qui illum acceperint; Apocalyp. 14. 16. 19. & 20. quibus locis illa duo coniunguntur, nempe, *adorare imaginem bestiae, & accipere characterem eius*, tanquam æque superstitiosa, & Diuino honori contraria. Vnde D. Thom. infra q. 63. art. 3. ad 3. dixit characterem bestiae esse professionem illiciti cultus. Qui autem futurus sit hic character Antichristi, incertum est, solum cogitare possumus, futurum esse aliquod signum, quod Antichristus instituet, quasi ad sigillandum cultores suos, sicut nos possumus dicere, signum crucis esse characterem Christi. Ita sentit Lactant. li. 7. c. 17.

Vltimo facile etiam intelligi potest, futuram esse grauissimam illam persecutionem, etiam ex parte mediocrium, qualia sunt illa quatuor, quibus supra diximus Antichristum usurum ad suam doctrinam perluadendam, scilicet, eloquentia verborum, amplissimis largitionibus, ac diuitijs, signis mirabilibus, vi, exquisitisque tormentis. De quibus nihil in particulari dici potest, quia nihil in Scriptura reuelatum est. Non est dubium tamen, quin illa tormenta sint futura plura, & grauiora, quam à Christo persecutoribus infligita vnquam fuerint. Quod, præter loca Scripturæ supra citata, facile colligi potest tum ex maiori potestate Antichristi, & ministrorum eius, tum etiã, quia daemon illo tempore solutus maiorē licentiam habebit homines varijs tormentorum generibus efficiendi. Quapropter acute dixerunt Cyr. & Hippolyt. citatis locis, eo tempore futuros esse martyres illustriores, quia priores pugnarunt contra homines ministros diaboli: ij vero contra ipsum daemone solutum, & omnes vires suas contra illos

Fr. Suarez. tom. 2.

A exercentem. Accedit tandem, illam persecutionem fore vniuersalissimam per totum orbem, ut aperte colligitur ex Apoc. 13. & 20. *Ascenderunt super latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum.* Ex quo loco notat Aug. 20. de Ciuit. c. 9. omnes prauos homines hæreticos, & similes coniungendos esse Antichristo, ut vbiq; fideles persequantur.

Tertio dicendum est, per hanc persecutionem maiorem fortasse fidelium partem à Christo defecturam: nihilominus tamen militantem Ecclesiam non esse vi persecutionis extinguendam. Prior pars colligitur primò ex ipsa persecutionis acerbitate, & ex modo, quo in Scriptura describitur. Vnde Dan. 7. dicitur, *Eccle cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & praeualebat eis:* & Apoc. 13. *Et est datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos:* & Christus ad exaggerandam multitudinem eorum, qui à fide deficient, dixit, *Ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi, & Luc. 18. Cum venerit Filius hominis, putas ne, inueniet fidem in terra?* Potest deniq; colligi ex illis verbis, 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit discissio primum.* Nam, licet (ut supra dixi) pleriq; Latini interpretentur de defectio ne Romani imperij: tamen proprius intelligitur de defectione à Christo. Nam verbum Græcum est, *apostasias*, & ita interpretantur omnes Græci, & Aug. 20. de Ciuit. cap. 19. Quamuis enim sæpe contigerint in Ecclesia defectiones à Christo propter persecutiones hæreticorum, vel tyrannorum: illa tamen, quæ futura est sub Antichristo, quasi per antonomasiam Apostasia dicitur, quia erit maior, & vniuersalior cæteris. Vnde Lanctan. lib. 7. cap. 16. dicit de cultoribus Dei duas partes interituras: sed de hoc nihil certi affirmari potest.

Posterior pars de fide certa est, ut notauit Aug. 20. de Ciuit. c. 11. Quia non potest Christus Ecclesiam suam ita deserere, ut omnino vincatur. Nam porte inferni non praeualebunt aduersus eam: & ideo idem Christus dicit Matth. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi.* Erunt ergo multi electi, qui non vincantur, & in quibus Ecclesia manebit. Et ideo in Apocal. semper ponitur illa limitatio, *Adorauerunt bestiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt nomina scripta in libro vite.* Patres etiam supra citati supponunt, tunc futuros esse multos, & eximios martyres, qui vsque ad mortem erunt in fide constantes: ergo pari modo in montibus, & speluncis perseuerabunt multi confessores, qui superstities manebunt post mortem Antichristi. At in eis non deficiet vsus sacramentorum & sacrificij Eucharistici in locis abditis. Persecutores enim non poterunt hæc auferre nisi in eorum cognitionem venerint: non permittet autem Deus, daemone aut omnia Sanctorum abdita loca perustrare, aut persecutoribus reuelare. Atque in hunc modum sunt pie intelligendi Catholici scriptores, si quando dicunt eo tempore defecturam fidem in vniuerso orbe, aut quid simile. Lege Sot. in 4. d. 46. q. 1. ar. 1.

Quarto & vltimo dicendum est, tam Antichristum, quam ministros eius Ecclesiæ persecutores speciales Christi virtute, atque imperio interficiendos esse. Hæc assertio sic absolute proposita videtur de fide. Nam de Antichristo ait Paul. 2. ad Thess. 2. *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Quod nonnulli ita intelligere videntur, ut Christus Dominus in persona descensurus sit, ut aduentu suo Antichristum interficiat, quod significat Lanctan. dicto lib. 7. c. 19. Non est autem hoc verisimile: Quia secundus Christi aduentus erit quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi: neq; Paulus dixit à Christo occidendum Antichristum per aduentum, sed illustratione aduentus sui, id est, aliquo signo & prælagio, quod erit quasi splendor quidam appropinquantis aduentus ipsius. Neque dixit, suis manibus, sed spiritu oris sui, id est, præcepto, & mandato suo, ut ibi D. Thom. exponit & D. Thom. signi-

lii

signi-

Chrysost.
Hier.
Theod.

significat Chrysost. hom. 4. in 2. ad Theff. dum ait, sufficit solum iubere: & idem sentiant alij interpretes, & Hieron. ac Theodo. Dan. 11. Addit vero D. Thom. ibi, Michaellem Archangelum iussu Christi interfectorum Antichristum, in monte Oliueti. Sed hoc & est incertum, & intelligendum est iuxta supra dicta. Quod autem simul cum Antichristo igne de caelo missio perimendi sint alij persecutores Ecclesiae, patet ex illis verbis Apoc. 20. Descendit ignis a Deo de caelo, & deuorauit eos. Christus etiam dicens, propter electos futurum breue tempus illius persecutionis, satis significat intra illud breue tempus esse ubiq; finiendam. Sancti etiam supra citati docent, illos quadraginta quinq; dies post mortem Antichristi vsq; ad iudicium concedendos esse iustus ad requiem: peccatoribus autem ad penitentiam. Existimo ergo, vel diuina virtute futurum esse, vt eadem die, qua interfectus fuerit Antichristus, ubiq; interficiantur ministri eius, quia vt dicitur Ezech. 38. Gladius vnus cuiusq; in fratrem suum dirigetur, & iudicatio sua per eum pectus, & sanguine, & igni vehementi, & lapidibus immissis. Vel certe (vt supra ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichristi, incipient interfici fautores eius omnibus supradictis modis donec intra paucos menses omnino imperiū eius destruat. Et ipse cū p̄cipio Pseudopropheta suo in stagnum ignis viui descendit.

Apoc. 30.

Ezech. 38.

DISPUTATIO LV.

In tres Sectiones distributa.

De bonis praecursoribus secundi aduentus Christi.

Postquam dictum est de Antichristo, qui non vt praecursor, sed vt acerrimus hostis, & persecutor Christi, & Christianorum, secundum aduentū Seruatoris nostri p̄ueniet, sequitur vt de bonis praecursoribus eiusdem aduentus differamus. Sicut enim in superioribus agēs de primo Christi aduentu, disputationem de Ioanne Baptista illius praecursore praemissimus: ita oportet hoc loco de praecursoribus secundi aduentus differere. Est autem discrimen inter praecursores vtriusq; aduentus, quod Ioannes Baptista ijs temporibus natus est, educatus, ac penitentiam egit, in quibus testimoniū Christo reddidit, & suum praecursoris ministerium expleuit, ac tandem mortuus est. At vero ante secundum aduentum non sunt promissi in Scriptura praecursores, qui eo tempore nascitur sint, vt nouo exemplo vitæ, & doctrinae Christo testimonium reddat: sed ex veteribus illis hominibus, qui ante multa secula praecesserūt, Henoch, & Elias venturi creduntur, vt homines praesertim Iudeos ad secundū Christi aduentum disponant. Quamobrem de horum praecursorum genere, vitæ conditione, & sanctitate eximia, quam dum inter homines degerent, consecuti sunt, non est, quod hoc loco disputemus. Pertinent enim hæc (vt ita dicam) ad veterem eorū statum, aliudq; vitæ, & officij genus, quod olim tenuerunt: quæ omnia in veteri testamento satis perspicua, expressaq; sunt. Explicandum ergo nobis erit primum vnde venturi sint: & consequenter an nunc viuunt: vbi & quomodo viuunt: deinde quando, & quomodo venturi sint, quid agent, & quem tandem finem habituri sint: postremo inquiremus, an praeter hos duos alius eis sit futurus comes, Christi praecursor.

SECTIO I.

Vtrum Elias, & Henoch nunc viuunt, vbi, & quomodo.

Ex. Senen.

DE Elia nullum circa hoc fuisse errorem repetio. De Henoch vero Iudæi quidam (vt Sixtus

A Senensis refert lib. 2. Bibl. sanctæ) afferunt, mortuum esse ante tempus, ne malitia immutaret cor eius, ita exponentes illud Genes. Non apparuit, quia tulit eum Dominus. Solet enim Scriptura hoc dicendi modo mortem significare, Iob. 32. Nescio enim, Iob. 32. quamdiu subsistam, & si post modicum tollas me factor meus.

Genes. 2.

Henoch ad. hic vinit.

Dicendum vero est primo, Henoch, & Elia haecenus non obiisse mortem, sed corpore, & animo viuere. Est de fide. Et de Henoch patet ex praedicto loco Genes. Illa enim Iudeorum interpretatio stare non potest. Primo quia ex diuerso modo loquendi de Henoch, & de alijs constat, aliquid speciale de illo dici. Secundo id satis ostendunt antecedentia verba, Ambulauique cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus. Vbi Septuaginta, ad sensum magis explicandum, verterunt, quia transtulit illum Deus: & eodem modo legit Philo Iudæus in libr. de vita sapientis. Tercio id aperte testatur Sapiens Eccl. 44. Henoch placuit Deo, & translatus est in paradysum, vt det gentibus penitentiam, & adhuc apertius Paulus ad Hebr. 11. Henoch translatus est, ne videret mortem. Dices, ex his solum probari non fuisse mortuum quando transtulit illum Deus: tamen quod postquam translatus est, nunquam ibi mortuus sit, vnde constat? Nam Philo supra, significat illam translationem solum fuisse per quandam separationem a consortio, & frequentia improborum hominum, ad locum vulgo ignotum, & vix pauci vsq; praesentis viri cognitum. In quo significat tantum fuisse translationem quandam ad solitariam, & quasi eremiticam vitam. Respondetur, quamuis fortasse ex loco Genes. per se sumpto id non conuincatur: tamen ex alijs locis adiunctis id satis concluditur. Quia Paulus ait translatus esse, ne videret mortem, sentiens non esse mortuum, in eo loco, ad quem translatus est. Sapiens etiam dicens, translatus esse vt det gentibus penitentiam, sentit, non esse mortuum: donec illud munus expleat. Huc accedit communis traditio, & consensus Patrum, quos statim referemus.

Genes. 2.

Philos.

Eccl. 44.

Hebr. 11.

Obiectio.

Philos.

De Elia est manifestus locus 4. Reg. 2. vbi refertur Deum transtulisse Elia per turbem in calum, & latit? Eccl. 48. dicitur. Receptus est & tectus in turbine, & inscriptus in iudicio temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor Patris ad filium, & resisteret tribus Iacob, & alia loca postea afferemus.

Elia, et Henoch adhuc viuunt.

4. Reg. 2.

Eccl. 48.

Augus.

Secundo probatur ex traditione Sanctorum. Augustinus libr. 1. de peccator. meritis cap. 3. Neque Henoch (inquit) & Elias per tam longam aetatem senectute maruerunt: & lib. 2. de gratia Christi, seu de peccato orig. ca. 23. inter quaestiones, quæ ad fidem non spectant, ponit, vbi modo sint Elias & Henoch, quos tamen (inquit) non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus viuere, idem lib. 9. Gen. ad litteram c. 6. Hieron. epist. 61. ad Pammachium, Henoch (inquit) translatus est in carne, & Elias carneus translatus est in calum, nec dum mortui, & paradisi iam coloni, habent quoque membra, cū quibus rapti sunt, atque translati. Quod nos imitatur ieiunio, illi possident Dei consortio: vescuntur caelesti pane, & saturantur omni verbo Dei, habentes eundem Dominum, quem & cibum. Idem Ambr. libr. 4. de fide cap. 1. & lib. 2. in Lucam sub finem, Gregor. libr. 9. Moral. cap. 4. & li. 21. ca. 36. Cyprian. li. de montibus Sinæ, & Sion, Tertull. li. de anima, capit. 35. & 50. Translatus est Henoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet: & lib. contra Iudeos, capit. 2. hæc ratione vocat Henoch. aternitatis candidatum, & lib. de resurrectione carnis, capit. 58. de vtroque loquens inquit, Aternitatis candidatus, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni iniuria, & contumelia immunis aem carnis ediscunt. In eadem sententia est Irenæus libro 4. contra hæreses, capit. 30. vbi de Henoch fies loquitur, Translatus est, & conseruatus vsque nunc testis iusti iudicii Dei. Idem tradit Iustinus in quaestio. 85. ad Orthodoxos. Iustinus Optime

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Augus.

Chrysostom.
Theod.

Optime Chrysost. hom. 22. in epist. ad Heb. & hom. 21. in Gen. & Theod. quæst. 45. qui varias rationes & congruentias adducunt. Epiph. sect. 9. latius hæref.

Athanas.

64. post fragmentum ex Methodio, & optime in Anchorato satis post medium. Athanasius in epistola quadam continente decreta concilij Niceni contra hæresim Arianam, Basiliius hom. 11. Exameron. de

Basil.

Henocho ait, A generatione hominis septimus mortem non vidit. De utroque idem affirmat Eucher. lib. 1. in Genes. capit. 18. Ac demum omnes reliqui Patres, quos

Eucher.

postea referemus, ne iusto prolixiores simus. Tertio (cum hoc inusitatum privilegium ex Diuina ordinatione pendeat) ratio à priori eius est diuina voluntas: congruentia vero sumenda ex proprio munere, & fine, propter quem à Deo conseruantur, de quo dicturi sumus sectione sequenti. Addunt vero fere omnes citati Patres congruentiam ex resurrectione sumptam. Dicunt enim, voluisse Deum cōseruare hos viros post tot sæcula in typum, & exemplar resurrectionis, ad illius spem confirmandam, ideoque elegisse duos, alterum ex præputio, alterum ex circumfisione: vnum virginem, alterum coniugatum, vt significaret omnibus hominibus cuiuscumq; status, & conditionis spem vitæ immortalis concedi. Addit Clemens libro quinto constituit. capite octauo alias. 6. ostendisse DEVM in Henoch & Elia, quos mortem experiri non permittit, potuisse homines immortales conseruare, si voluisset.

Clem. Pap.

Henoch &
Elia nondū
glorificati.

Dicendum secundo est, hos duos viros nondum esse animis, & corporibus gloriosos, sed solum per fidem, & abstractiuam cognitionem Diuina con-

Procop.

templatione, & amore frui. Hæc assertio est contra Procopium Gazam in Genes. qui affirmat Eliam, &

Aug. Eug.
Catharin.

Henoch videre Diuinam essentiam, & in corporibus gloriosis cum Christo regnare. Idem tenent Augustinus Eugubinus in recognitionib. veteris testa-

Epiphani.
Hieron.
August.

menti, in capit. 2. Genes. & Catharin. opuscul. de consummata gloria Christi. Quibus videtur interdum fauere Epiphanius & Hieronymus, quos postea explicabimus. Prior ergo conclusio pars, quantum ad

corpora pertinet, traditur ab August. 1. de peccatorum meritis, cap. 3. dicente, Nec tamen credo eos iam

in illam spirituales qualitates corporis cōmutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præ-

cessit. Et videtur satis conuinci. Quia Elias, & Henoch referuntur aliquando morituri (vt sectione sequenti ostendemus) ergo non est verisimile, nunc

esse translatos ad possidendam gloriam, & immortalitatem corporis. Quia huiusmodi corporis status est perpetuus, & cui femel datur, nunquam aufer-

tur, & nouum in hoc miraculum fingere sine auctoritate, vel exemplo, temeritate non vacaret. Ex hoc

vero vltius concluditur, neque etiam in anima esse gloriosos, nec frui clara Dei visione. Quod quidem de toto tempore ante Christi passionem ex alio

principio fidei certissimum est. Quia tunc non erat ianua regni hominibus aperta. De reliquo vero tempore probatur ex dictis. Quia etiam nunc

non habent gloriosa corpora: ergo neque animæ gloriam, patet consequentia. Tum quia gloriam animæ consequitur statim gloria corporis, propriūque

privilegium: ac miraculum in Christo fuit, gloriam animæ in corpore mortali possidere. Tum etiam, quia cum postea venient morituri, non erunt

beati secundum animam: ergo nec nunc etiam sunt: quia beatitudo illa multo magis est perpetua. Et

quamuis nonnulli Patres senserint, Paulo, & Moyse esse concessam ad breue tempus: tamen & multo plures id negant, & longe maius privilegium esset,

magisque supernaturale, si tam diuturno tempore Eliæ, & Henoch id esset concessum. Et hoc docuit Iustinus Martyrilla quæst. 85. Qui tamen idem sentit de omnibus Sanctis, qui cum Christo regnant, quos non in cælo, sed in paradiso celesti degere pu-

Fr. Suarez. tom. 2.

Iustinus.

tat, & ideo Henoch, & Eliam illis facit æquales. Idē Greg. Naz. significat Gregorius Naziazenus orat. 34. vbi ostendens neminem in corpore mortali vidisse Deum, de Henoch dicit, licet translatus sit, non tamen constat, quod Deum comprehenderit. In Elia vero, quem igneus currus in cælum euexit, significatam esse testatur singularem quandam hominis virtutem, & humanum fastigium excedentem. In quibus verbis significat postremam partem assertionis, nimirum, quamuis Elias post translationem non fruatur clara Dei visione: obtinuisse tamen singularem quandam perfectionem diuinæ contemplationis. Atq; idem significauit Hieronymus in dicta epistola ad Pamachium, dicens, eos frui diuino consortio, & cibo celesti, & Epiphanius dicta hæref. 64. scribens, eos nutriri quodam spiritali alimento, cuius suppeditator est, qui oculis cognoscit, & inuisibilia creauit, Deus. Apertius Augustinus libr. 9. Genes. ad liter. capite 6. dicit, Neque enim arbitrandum est, Eliam vel sic esse iam, sicut erunt Sancti, quando per actio operis die denarium accepturi sunt: vel sic, quemadmodum sunt homines, qui ex ista vita nondum emigrarunt. Iam itaque aliquid melius habet, quamuis nondum habeat, quod ex hac vita recte gesta in finem habiturus sit: Elegantissime Bernardus sermone 6. de ascensione Domini, Felices (inquit) viri illi, per quos diuina ascensio legitur præsignata: Henoch raptus, translatus Elias, felices plane, qui soli iam Deo viuunt, soli vacans intelligendo, diligendo, fruendo. Et ratio est clara, quia non est existimandum illos sanctissimos viros, & Prophetas perpetuo esse quasi in continuo somno, absque operationibus vitæ, præsertim intellectuallibus: ergo maxime occupabuntur in perpetua Dei contemplatione, & amore. Quia (vt inferius videbim?) magna spiritus, carnisque concordia, & quiete fruantur, & nullum impedimentum habent, quo minus vel frequentissime sese in huiusmodi actibus exerceant. Neque enim decet, vt otiosi sint, neque externis actionibus corporis indigent quibus occupentur.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse videntur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici præsentia, & horum vili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadā pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tātum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tāquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, transducti sunt.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse videntur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici præsentia, & horum vili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadā pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tātum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tāquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, transducti sunt.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse videntur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici præsentia, & horum vili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadā pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tātum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tāquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, transducti sunt.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse videntur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici præsentia, & horum vili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadā pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tātum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tāquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, transducti sunt.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse videntur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici præsentia, & horum vili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadā pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tātum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tāquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, transducti sunt.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse videntur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici præsentia, & horum vili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadā pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tātum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tāquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, transducti sunt.

Henoch &
Elias confir-
mati in
gratia.

Hinc sequitur primo, eos in translatione ipsa confirmatos esse in gratia, & in bono, ita ut nullum peccatum committere possint, quæ est magna pars illius qualiscunque felicitatis, quam nunc possident. Ratio est, quia cum sint iusti, & mereri non possint, nulla ratione expedit, ut possint demereri: non enim fuisset hæc æqua, iustave conditio.

Sapient. 5.

Secundo infero, eos minime pati inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem, quæ aggrauat animam, & sensum deprimit multa cogitantem. Tum quia ad perfectam animi puritatem, & quietem hoc fere necessarium est: tum etiam quia cum priuenter perfecta felicitate, eamque Dei absentiam, propter ipsummet Deum patientissime ferant, decet, ut saltem fruantur maximis bonis, & gaudiis, tam animo, quam corpore. Docuit hæc eleganter Bernardus loco proxime citato dicens, Neque enim corpora, quæ corrumpuntur, illas aggrauant animas: aut terrena inhabitatio sensus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio: occasio vniuersa sublatæ, materies nullæ relicta est, quæ eorum affectum aggrauet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem (id est Henoch) ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne forte vinceret malitia sapientiam, & intellectus eius, vel anima vltra decipi valeat, aut mutari.

Bernard.

Tercio colligo, maximis Dei consolationibus, diuinisq; illustrationibus, ac frequentibus reuelationibus gaudere, de ijs saltem rebus, quæ eorum statui consentaneæ sunt. Vnde non dubito, quin aduentum Christi, mundi redemptionem per ipsum iam consummatam agnouerint. Illius enim venturi expectatam fidem prius habuerunt, eiusq; aduentum maxime desiderarunt: non ergo decebat, eos in tenebris nunc, & in errore versari. Quin potius de Elia constat ex Euangelio in die transfigurationis vidisse, & allocutum fuisse Christum; atq; idem existimari potest de Henoch, scilicet quod aliquando ipsum viderit. An vero nunc videant illum saltem secundum humanitatem, incertum est.

Responsio.

Ex ijs denique patet responsio ad difficultatem propositam. Non enim expediebat, tanto tempore permanere in statu merendi: sunt ergo quodammodo extra viam, quamuis non sint omnino in termino. Neq; etiam hoc veluti exilium sustinent cum aliquo labore, aut pena, quia charitas, & conformitas cum diuina voluntate magnam consolationem, & suauitatem præstat. Neq; etiam id erit sine magna eorum utilitate, tum quia quando ex hac vita translati sunt, intelligentes diuinam voluntatem, & magnam dilationem suæ beatitudinis, magna charitate, & obedientia eam amplexi, illo actu plurimum meruerunt. Tum etiam quia, cum ante diem iudicii venturi sint ad resistendum Antichristo, magna merita, magnumq; gloriæ augmentum consequentur, & hoc maioris æstimationis est, quam temporalis dilatio beatitudinis, quantacunque illa sit. Vnde hac spe patiendi pro Christo plurimum reficiuntur, & illius absentiam æquo animo ferunt.

Augustin.

Dico tertio: Verisimilius est Eliam, & Henoch non indigere corporalibus cibis, sed absq; vlla corporis immutatione, vel alteratione à Deo conseruari. Hæc assertio non est certa, cum non sit reuelata, & quia Deus varijs modis potest homines in corpore mortali viuos diuturno tempore conseruare. Vnde Augustinus dicto l. de peccatorum meritis c. 3. post citata verba, sic inquit. Nisi quia isti fortasse neq; in cibis egent, qui sui consumptione reficiant: sed, ex quo translati sunt, ita viuunt ut simile habere faciet sem illis quadraginta diebus quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride parus sine cibo vixit. Aut si etiam iis sustentaculo opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur, si ut Adam priusquam propter peccatum inde exire meruisset. Habebat enim (quantum existimo) & de lignorum fructibus refecionem contra deflectionem, & de ligno vite stabilitatem.

Atatem contra vetustatem. & l. i. contra aduersarium legis, cap. 15. dicit, non temere esse asserendum, vtrum illo cibo vescatur nunc aliquis nisi forte Henoch, & Elias. Quod etiam de illis interdum affirmat D. Thom. infra citandus. At vero Hiero. in epistol. ad Pammach. verbis supra citatis, sentit eos non indigere cibo corporali: sed pacisci solo cibo spirituali. Epip. etiam sic intelligendus est hæref. 64. cum inquit, eos viuere spiritualiter, & non animaliter, propter translationem. esset, in corpore, seu carne spirituali, & non opus habente, ut per coruon nutriatur, sed nutriatur alio spirituali alimento, cuius suppetitor est Deus, qui occulta cognoscit, ambrosium quendam, & incorruptibile cibum habens. Coniectura huius rei est, quia hæc modus conseruandi vitam est facilius, & spiritalior, & ab omnibus huius vite curis abstractior, diuinaque potetia dignior. Quia non in solo pane viuunt homines, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Sicut ergo conseruauit Deus Moysen in monte per quadraginta dies sine villo cibo, & potu, & Israelitarum vestes per tot annos absq; villo detrimento: eadem virtute conseruat mortalia istorum Heroi corpora in eodem statu, ac sine villo defectu, suspendendo suum influxum, ne ab vlla externa, internave causa alterari ad corruptionem possint.

Dico quarto. Quem in locum Elias, & Henoch translati sunt, incertum est. Ita docent Chrys. ho. 21. in Gene. & hom. 22. in ad Hebræos, & ibi Theophyl. & Oecum. Theod. q. 45 in Genes. & August. lib. 2. de peccato orig. cap. 2. & 3. Cyprianus dicto libro de montibus Sina, & Sion. Translati sunt inquit de Henoch) vbi Deus sit. Quia scriptura nobis hoc non aperuit. Nam licet Eccl. 4. dicatur Henoch translatus in paradysum: tamen & vox illa in paradysum, in Græcis exemplaribus desideratur, & plures habet significationes. Potest enim significare paradysum terrestrem. Et ita intellexisse videntur illum locum patres qui affirmant Eliam, & Henoch translatos esse in paradysum, quod expresse docet Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 5. idque confirmat ex traditione presbyterorum Asiæ, qui id ab Apostolis acceperunt, & Iustinus Martyr quæstione 85. ad Orthodoxos, Athanas. in epistola supra citata, dicit, Adam statim ac fuit conditus, in paradiso fuisse collocatum: Henoch vero post tempora natiuitatis suæ, cum Deo placuisset, in paradysum fuisse translatus. Idem significat Augustinus dicto lib. de peccatorum meritis, capit. 3. & Hieronym. dicta epist. ad Pammachium vocans Eliam, & Henoch paradysi colonos, Ildorus lib. de vita, & obitu Sanctorum, sic ait, cap. 3. Henoch septimus ab Adam mortuus ignarus meruit in eum locum trans ferri, vnde fuerat protoplastes expulsus, sicut in æqualem habitationem beatæ vite: manet autem hæcenus in corpore, in consummatione mundi restituetur cum Elia ad mortalis vite conditionem. In eadem sententia est D. Thom. supra q. 49. art. 5. ad 2. & 1. p. q. 102. art. 2. ad 3. & in 2. dist. 29. qu. vnica, art. 5. ad 4. vbi probabile credit, ligni vite subsidio conseruari. Potest tamen aliter vox illa, in paradysum, exponi, ut non sit proprium nomen illius loci, in quo conditus est Adam, sed generale, significans locum quemlibet amantem, & speciosum, ac iucundum. Hæc enim est primæua, valdeque vfitata significatio illius vocis, ut omnes interpretes docent in principio secundi cap. Genes. & patet ex illo Cant. Emissiones tue paradysus. Atque hoc sensu ex illo loco colligi non poterit, Henoch fuisse translatus in illum paradysum, in quo conditus fuit Adam, sed solum (ut scribit Gregor hom. 29. in Euang. agens de Elia) sublatum esse in secretam aliquam terræ regionem, vbi iam magna carnis, & spiritus quiete viuat. Quapropter Rupertus lib. 3. de Trinit. & operib. eius capit. 33. disertè dicit, nunquam Scripturam significare Eliam, & Henoch translatos esse in illum paradysum, vbi comedere possint deligno vite: sed in secretam aliquam regionem.

hem, vt Greg. scribit. Tertio, quamuis in eo testimo-
nio Ecclesiastici, nomine paradisi intelligamus locū
illum, in quo creatus fuit primus homo, & confe-
quenter fateamur, in eum locum translatus He-
noch, non inde sit, in eo nunc esse, neq; Eliam in eum
translatum esse. Quia multi probabiliter existi-
mant, terrenum paradysum aquis diluuij perijisse.
Quæ opinio licet antiqua non sit: tot vero coniectu-
ris in scriptura fundatis nititur, vt non possit im-
probabilis existimari, vt copiose disputat Benedi-
ctus Pererius tom. 1. in Genesim, libro 3. disp. 1. qu. 5.
& lib. 7. qu. vltima totius libri, & breuius attigit, &
asserantius affirmavit Genebrard, libro 1. Chrono-
graph. in prima ætate. Atq; idem sentit Iansen. in cō-
cord. Euang. ca. 143. Oleaster in 2. cap. Genes. & Aug.
Eug. loco supra citato. Quod si verum est, dicendum
erit Henoch tempore diluuij aliō translatus fuisse,
atq; ita incertum esse, vbi ipse & Eliam nunc sint.
Quarto, non defuerunt Patres, qui dicerent, trans-
latos esse Henoch, & Eliam in locum aliquem cele-
stem omni loco terræ superiorem. Ita insinuat Hier.
Amos 9. dicit enim eos ascendisse in celum, & ex cō-
textu videtur colligi, non loqui de cælo aereo. Amb.
lib. de paradiso, ca. 3. de Henoch ait, raptum esse ad ca-
lum: Dorotheus in synopsi sic de Elia scribit, Primus
ex hominibus est, qui hominib. cursum ad celos abmonstra-
uit, primus ex hominibus vnam Angelorum, & hominum
viam ostendit, qui terræ fueras, sortitus domicilium, celum
quoque subito penetravit. Qua antithesi satis indicat
de cælo æthereo loqui. Et eam magis explicans sub-
dit, Qui humi incedebat, instat spiritus cum Angelis in
calu agit. Similiter Alchimus Auitus libro quarto,
de diluio, capit. 6. de Noe agens in hunc modum
scribit:

A prauo, quem prisca fides, & conscia virtus

In calum sin. morte tulit, sic celsa petenti

Succesit magnis non impar filius actis,

Nec minimum est illum salui cum corporis vsu

Terrenas liquisse domos, intrasse supernas.

Vbi, cum similiter supernam Henoch habitatio-
nem, terræ opponat, plane sentit, de cælesti habi-
tatione loqui, in quam etiam ascendisse Eliam sic a-
pertius scribit:

Quamquam quo Noe prædixit conscenderat Henoch:

Elias cur post tempora longa sequutus,

Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis.

Inferius vero concludit.

Nos igitur satis est, celum potuisse mereri

Membrorum sub lege sitos

Ex ijs igitur satis constat vere à nobis assertum
esse locum, in quo Henoch, & Eliam habitant, inco-
gnitum esse, nimisque licenter assertum Sixtum li-
bro 5. Bibl. annotat. 36. contra regulā rectæ fidei esse
negare Henoch & Eliam translatos esse in paradysum
terrestrem. Sapientius quidem August. dicto li-
bro 2. de peccato orig. capit. 23. negat quæstionem
hanc ex ijs esse, quæ ad dogmata fidei spectant. Si ta-
men iudicium aliquod ferendum est, longe proba-
bilius videtur, eos aliquem terræ locum incolere,
quàm celestem: sicut affirmant Greg. & Rupertus,
& supponunt August. & reliqui Patres citati. Vnde
reliqui fere omnes, qui de ascensione Domini
scribunt, inter alias differentias, hanc constituunt
inter ascensionem Christi, & raptum Eliæ, quod il-
le vere ascendit in celum æthereum, vt in eo habi-
tet: Eliam verò solum in celum æreum eleuatus est,
non quidem, vt in eo permaneret, sed vt per eum in
aliam terræ regionem transferretur. Otto modo in-
telligendum putant illud 4. Reg. 2. Ascendit Elias per
turbinem in calum: & illud 1. Mach. 2. Elias, dum zelat
celum legis, receptus est in calum. Atque eodem modo
exponendum erit, quod de Henoch dicitur Ecclef.
48. Nemo natus est in terra, qualis Henoch, nam & i-
pse receptus est à terra. De qua re potest legi Chryso-
stom. Fr. Suarez, tom. 2.

A mus hom. de ascens. Domini, optime Ambr. lib. 4. de
fid. cap. 1. Greg. Maxim. & alij hom. de ascens. Theop. Ambros.
Luc. 24. & ex supradictis potest coniectura sumi. Nā
Elias, & Henoch adhuc viuunt in corporibus mor-
talibus: locus autem ijs corporibus accommodatus
non est celestis, sed terrestris. Rursus (si terrestris pa-
radysus adhuc extat) nullus prudens, & cordatus ne-
gabit, hos sanctos viros ibi degere, tum propter au-
toritatem Patrum, tum etiam quia ille locus valde
est accommodatus felici eorum vitæ, quam supra
descripsimus. Quin potius, licet gratis demus para-
dysum amoenitatem aquis diluuij perijisse, adhuc fieri
potest coniectura probabile, hos sanctos viros in il-
lo terræ situ, vbi paradysus à principio constitutus fuit,
spatiari quia locus ille non solum superabat alia ter-
ræ loca in arborum ornatu, atq; elegantia, terræque
fecunditate: sed maxime aeris temperie, calig. be-
nignitate: dictum autem est ex sententia Gregorij
& Ruperti eos colere secretam aliquam regionem
terræ, optimam tamen, ac felicissimam, prout eor-
um statui conuenit, nulla autem videtur esse ap-
tior, quam illa. Sed siue illa sit, siue alia eque fortasse
commoda, & nota Deo, verisimile tamen est locum
illum, quem ipsi incolunt, pulcherrimum esse atque
ornatissimum non minus fortasse, quàm esset para-
dysus terrestris: Quod si per diluuium obrutus, dissi-
patusque fuit locus is, in quo debebat Henoch,
ipso interim inde sublato, vel alio modo diuinitus
conseruato, credi etiam potest, post transactum di-
luuium diuino imperio ad pristinum decorem, &
statum fuisse restitutum. Si enim Deus tam admira-
bili modo Henoch conseruauit, vt eum in pristinu
locum restituerit, quid mirum, quod loci etiam
pulchritudinem, & amoenitatem similiter instau-
rauerit. Cur enim illum bonis ijs, quæ ei donau-
rat, eaq; quicquid felicitatis parte sine culpa pri-
uaret? Demum cum Deus à principio paradysum
voluptatis plantauerit propter homines, quos scie-
bat breuissimo tempore illo vsuros, quid mirum
est, quod vel eundem, vel similem locum, magnitu-
dine fortasse imparem, ornatu vero, elegantiaq; nō
disparem post diluuium reparauerit, vt duo viri tā
sancti, ac sibi chari, qui tam diuturno tempore pro-
pter eius amorem, & obedientiam cælesti beatitu-
dine carent, eodem tempore vitam & animo, & cor-
pore felicem in terris ducant? Videtur ergo existi-
matio hæc satis verisimilis, posseth variis conie-
cturis verisimilior fieri, nisi prolixitatem vitare cu-
peremus. Ex ijs vero, tandem coniectare licet, hos
duos viros eandem regionem, eundemq; locum in-
colere, simulq; conuersari, & de diuinis rebus inter-
dum loqui. Hæc enim & familia bona, quæ ad felici-
tatem huius vitæ aliquaratione conducunt, & aliū-
de nullum incommodum, vel repugnantiam indi-
cant, non est cur illis denegata esse credantur.

SECTIO I.

*Virum Elias, & Henoch venturi sint tempore An-
tichristi, & quidnam acturi, vel passuri sint.*

Hæretici huius temporis negant, Henoch, &
Eliam in proprijs personis venturos, vt Anti-
christo resistent, & homines ad secundum Christi
Domini aduentum disponant. Nam de Henoch ni-
hil circa hoc expresse scriptura loquitur. Quode-
nim dicitur Ecclesiast. 44. Translatum est, vt dei genti-
bus penitentiam, Græce legitur: Translatum est exemplū
penitentia generationibus. Quod recte exponi potest,
(vt à Catholicis etiam exponitur) translatus esse,
vel quia fuerat exemplum quoddā penitentia ho-
minibus, vitæ sanctitate, & morum innocentia, vel
vt illo exemplo incitarentur homines ad peniten-
tiam, videntes hominem iustum, & sanctum ita à
Deo honorari. Vnde non defuerunt aliqui ex Patri-
bus,

*Hilar.
Victorin.
Malach. 4.*

Matt. 11.

Matt. 17.

Hieronym.

Rupert.

*Burgens.
Varab.
Elias, &
Henoch se-
cundum aduen-
tus Christi
præcursores
Apoc. 11.*

Arct.

*Beda.
Anselm.
D. Thom.
Ambros.
Victorin.
Greg.
Malach. 4.*

*Hieron.
Theod.
Cyril.
Tertullian.
August.
Euthym.
Chrysost.
E. 48.
Matt. 17.*

bus, qui Henoch negauerint fore secundi aduentus præcursores. Videlicet Hilarius, Victorin. & alij citandi seq. quod autem Malach. 4. de Elia dicitur, quod venturus sit, antequam veniat dies Domini, ab ipso Christo Mat. 11. de Elia non in persona, sed in spiritu explicatum est. Sic enim de Ioan. ait, ipse est Elias, qui venturus est. Et cap. 17. interrogantibus discipulis, Quid ergo dicunt, quod Eliam oportet primum venire? Respondit Christus: Elias iam venit, & non cognouerunt eum. Quod necesse est de Elia in spiritu intelligi, simili ergo modo dicitur Elias venturus in secundo aduentu, non in persona, sed in spiritu. Vnde Hieronymus, exponens prædictum locum Malachiae, non de persona Eliae intelligit, sed illius nomine omnem prophetarum horum, qui Christo testimonium perhibent, dicit significari. & Rupertus ibidem propter Hieronymum, autoritatem definire non audet, an ille locus sit intelligendus de persona Eliae; alij vero propter Christi testimonium de Ioan. illum interpretantur, ut Burgensis, & Varabius.

Dicendum est primo, Eliam, & Henoch futuros esse præcursores secundi aduentus Christi. Hæc assertio est aut de fide, aut fidei valde proxima. Quæ probatur primo. Nam Apocal. 11. dicitur, venturos esse duos diuinos testes facis amictos, qui prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta tempore Antichristi: est autem evidens ex contextu per duos illos viros non significari generatim quosvis sanctos, aut præcursores Christi, sed in singulari duos determinatos homines eximia cuiusdam sanctitatis, & virtutis. Nam de eis dicitur, ij, uni dicitur, & duo candelabra in conspectu Domini stantes: & additur, habituros facultatem ad faciendam eximia signa, & miracula, ac tandem esse occidendos, & corpora eorum in plateis Ierusalem per tres dies cum dimidio in sepulchris permanens, & de eorum morte impiis hominibus gaudendum esse. Quoniam hi duo Propheta cruciaverunt eos, & similia, quæ infra dicemus, quæq; nullo modo possunt, nisi de duobus determinatis hominibus intelligi.

Quod vero hi duo viri futuri sint Elias & Henoch, à Ioanne non declaratur aperte: tamen confidatis circumstantiis earum personarum, quas ibi describit, & quæ in alijs locis de Elia, & Henoch scripta sunt, fere communi consensu omnium expostitorum & totius Ecclesie (ut Aretas in eum locum dixit) creditum est, illos duos non esse alios, nisi Henoch, & Eliam, neq; in alium finem translatos esse & in mortali vita conseruari, nisi in finem mundi Antichristo resisterent, Christoq; testimonium præbeant. Ita docent ibi Beda, Anselm. D. Tho. Aug. & Ambrosius. (Hæc sunt commentarii) & Victorin. Martyr. Greg. hom. 1. inzechiel & lib. 9. moral. c. 3. alias 4. & præterea omnes Patres superiori sectio, citati qui eos viuere affirmant, & alij, quos statim referam.

Secundo probatur de Elia, ex prædicto loco Malach. 4. qui nullo modo intelligi potest de Ioan. Baptista. Quia sermo ibi est de die iudicii, ut aperte constat ex principio capitis, usq; ad finem, & ex illis epithetis D. Domini magnus, & horribilis. Neq; etiam intelligi potest de aliquo alio, qui sit habiturus spiritu Eliae. Primo ex proprietate nominis, quam nō licet ad metaphoram sine autoritate transferre, præsertim quia etiam cognomen Theobitus, videtur ibi esse additum à Septuaginta interpretibus, quantum ex Hieronymo. & Theodoro colligi potest, & ex Cyrillo lib. 1. in Ioan. c. 24. & Tertulliano lib. de anima, cap. 35. Aug. 20. de Ciuitate. c. 29. Euthymio Mart. 17. Chrysostomo hom. 58. in Mat. Secundo hoc facile intelligitur conferendo hunc locum cum c. 48. Ecclesiastice, ubi sine vlla controuersia est sermo de persona Eliae, de quo dicitur, Quia reuerentius est in turbine ignis lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob. Quorum verborum sensus est, eum destinatum esse à Deo ad ea munera aliquando peragenda, scilicet, ad le-

niendam iracundiam Dei, & conuertenda corda hominum: Malachias autem ad hæc eadem ministeria eum venturum esse dicit fere eisdem verbis, cum ait, Et conuerter cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathematice. Loquitur ergo de eadem persona: quin potius Autor libri Ecclesiastici ad hunc locum allussisse, eumq; interpretatus esse videtur. Deinde Christus Dominus hanc intelligentiam non excludit, sed supponit potius, cum interrogantibus discipulis, Quid ergo scribe dicunt, quia Eliam oportet primum venire. In primis respondit, Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Quibus verbis non potest loqui de Ioanne Baptista. Quia ille iam venerat, nec erat amplius venturus: nec de illo verificari potest, quod restituerit omnia, neque de aliquo alio quam de vero Elia, de quo discipuli loquebantur, qui quæ multos Iudæos, & apostatas ad Christum conuertet, & ideo dicitur de illo, quod restituet omnia: postea vero cum Christus subdit, Dico autem vobis, quod Elias iam venit, iam loquitur metaphorice de Ioanne Baptista propter spiritum, & ministerij similitudinem. Et ita interpretantur hæc loca Patres omnes, Origen. tract. 3. in Matth. Hilar. can. 17. & Cyrillus hom. 58. in Matth. & ibidem Hieronymus. Beda. Anselm. Theophyl. Euthym. qui fere omnes coniungunt locum Malachiae cum verbis Christi. Eodem modo exponunt hæc loca Theodoret. & Glossa ibi, Orig. tom. 7. in Ioann. & Gregor. Nyssenus lib. contra Iudæos de aduentu Domini in carne parum à principio. Greg. Mag. 11. moral. cap. 9. alias 10. Iustin. Martyr in dialog. cum Triphone circa medium, egregie Tertullian. lib. de anima. cap. 35. Aug. tractat. 4. in Ioannem, & lib. 5. de Trinitate. cap. 14. qui tandem 20. de Ciuitate. cap. 29. testatur hunc sensum esse celeberrimum in sermonibus, cordibusq; fidelium.

Tertio de Henoch, non habemus tam expressa scripturæ testimonia: insinuat tamen verbis illis Ecclesiæ. 44. Henoch translatus est, ut det gentibus penitentiam. Non enim sine causa viuens mortali vita in hunc diem seruatur. Vnde in illis ultimis verbis significatur prædicatio illius futura in fine mundi, Neque obitare debet, quod Grace legatur, In exemplum penitentia generationibus, quia hæc lectio non est contraria, admittitque sensum, quem verba vulgari interpretis præ se ferunt, quæ nullo modo resicienda sunt, maxime cum omnes patres citati, & quos referemus, hoc testimonio comprobent futurum aduentum Henoch. Item ex illo sensu colligitur optima congruentia, ob quam ante secundum aduentum duo mittuntur præcursores, cum ante primum vnus tantum aduenerit. Quia scilicet, in primo aduentu Christus immediate tantum missus est ad Iudæos, iuxta illud, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, & ideo tantum est missus vnus præcursor etiam ex Iudæis: at vero in secundo aduentu venit ad vniuersam Ecclesiam ex Iudæis, gentibusq; congregatam, & ideo vnus præcursor mittitur ex circumcisione, cui specialiter attribuitur Iudæorum conuersio, Ecclesiæ. 48. Hæc restituet tribus Iacob, alius vero ex preputio cui in prædicto loco videtur specialiter committi gentium conuersio ut det gentibus penitentiam.

Quarto tandem addi potest omnium Patrum traditio, quæ satis constare potest ex omnibus adductis, tam in hac, quam in præcedenti sectione. Præsertim vero notari possunt verba Ambrosii. 1. ad Corinth. 4. circa illa, Puto enim, quod Deus nos Apostolos non nisi nos ostendit, Hoc (inquit) ideo persona sua deputatus, quia semper in necessitate fuit, persecutiones & pressuras ultra ceteros passus, sicut passus sunt Henoch, & Elias, qui ultimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad preparandum populum Dei, & vniendas omnes Ecclesias, ad resistendum Antichristo, quos & persecutiones passi, & occidi lectio Apocalypsis testatur. Similia

*Orig.
Hilar.
Chrysost.
Hieron.
Beda
Anselm.
Euthym.
Theodor.
Glossa.
Greg. Nyss.
Iustin.
Tertull.
August.*

Henoch translatus est, ut det gentibus penitentiam

*Ecclesiæ. 48.
Ecclesiæ. 44.*

Ambros.

Tertul.

Similiarepetic. ad Thessalon. 5. in principio. Optime Tertul. lib. de anima capit. 35. ubi disputans contra Pythagoricam transmigrationem animarum (secundum quam quidem heretici interpretabantur illud, *Elias iam venit*, id est anima Eliæ in Ioanne Baptista) Nunquid (ait) & Iudei ex opinione Pythagorica consulebant Ioannem, Tu es Elias, & non ex prædicatione divina? Et ecce mittam vobis Eliam Thebitem? sed enim metempsychosis illorum reuocatio est anima iam pridem morte functa, & in aliud corpus iterata. Eliæ autem non ex discessione vite, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemplum: sed mundo reddendus, de quo est translatus, non ex postliminio vite, sed ex supplemento prophetia, idem & ipse, & sui nominis, & sui hominis. De utroque vero loquens capite 50. inquit, Morituri reseruantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant. Præterea Hieronym. de Eliâ idem affirmat Matth. 11. & 17. licet in Malachia sensum spirituales potius quam literales declararet. Idem Dorotheus in synopsi, Contra Antichristum (dicit de Eliâ) duæ belliferauat, &c. Idem fere Theophylact. Matth. 11. & Marc. 9. Theodor. Daniel. 12. & Malach. 4. Lactant. libro 7. cap. 17. Iulianus Pomerius libr. 1. contra Iudæos, ante medium, Chrysostomus homilia 4. in 2. ad Thessal. qui licet vnum tantum numerent, non excludunt alium. De Henoch vero ait August. lib. 1. de mirabilibus scripturæ capit. 3. *Adhuc sine morte in testimonium nouissimi temporis reseruat.* Eundemque simul cum Eliâ nominat libr. 8. Genes. ad liter. capit. 6. Prosper. in dimid. temp. cap. 13. Damasc. lib. 4. cap. 27.

Dorothe.

Theoph.

Theodor.

Lactant.

Iulian. Pom.

Chrysostom.

Vltimo loco possent afferri congruentia, ob quas voluerit Deus potius per hos viros, quam per alios, mundum ad aduentum suum præparare. Item cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætate reseruat, quam per alios ex ætate natos. Sed hæc, & similia vel nullas habent causas præter Diuinam electionem, & voluntatem, vel hæc latent in thesauris sapientiæ Dei, qui hæc, & similia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Dicunt autem veteres scriptores, Deum elegisse Henoch, quia inter primos homines in Dei cultu, & religione maxime excelluit. Eliam vero, quia zelator maximus fuit Diuini cultus, & quia spiritu, & efficacia prophetiæ maxime enituit. Quæ vera quidem sunt, ordinem executionis considerando. Nam (si spectemus Diuinam prædestinationem) potius hæc dona spiritus receperit, quia ad tam maximum munus electi fuerunt. Voluit autem Deus hos viros ex prioribus ætatibus ad hoc munus, ad finem vique mundi reseruare, tum ut admirabilior esset eorum prædicatione, ac testificatio: tum etiam, ut ostenderetur idem Deus autor omnis legis, naturæ, scripturæ, & gratiæ, atque idem Christus, eadem fides, quæ ab initio mundi, usque ad finem prædicatur, & in eadem militante Ecclesiæ perseverat.

Prædicatione
Henoch, &
Eliæ breui
tempore du-
raturæ.
Apoc. 11.

Secundo dicendum est, Eliam, & Henoch breui tempore hoc munere præcursum functuros, ac tandem Martyrium subituros. Hæc constant ex Apocal. 11. cum expositione, quam ex traditione Patrum confirmamus. Primo enim dicitur, vel potius supponitur, hos duos viros repente apparituros. Quomodo autem venturi sint, an scilicet visibiles sint per aera transferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio simili modo: an vero inuisibiles, id est nulli hominum eorum translatione demonstrata, subito Ierosolymis, aut alio in loco conspiciendi sint, neque in scriptura dicitur, neque à Patribus explicatur. Non est ergo, quod à nobis inquiratur: faciet enim Deus, prout sibi placuerit. Secundo dicitur. *Prophetabunt dies mille ducentis sexaginta.* Vbi constat, verbum *Prophetandi* non significare futurorum prædicationem (quæ tunc non erit necessaria) sed veram fidei & scripturæ sacræ interpretationem magno Dei spiritu propositam, ac prædicatam, & vitæ sanctitate, ac prodigiis confirmatam. Vnde de eis dicitur, quod

A erunt, *induti sacis*, quo significatur vitæ asperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus verbis explicatur eorum virtus, & potentia: hoc ergo vitæ genus agent illis mille ducentis sexaginta diebus. Ex quo intelligimus, eorum prædicationem breuiorem esse futuram, quam imperium Antichristi, triginta diebus. Vnde fit verisimile, eos venturos postquam Antichristus iam rerum omnium potitus fuerit, ut significat Aug. li. 1. questionum Euang. quæst. 21. dicens venturum Eliam, ut restituat eos, quos persecutio Antichristi conturbauerat, clariorque id docet Anselm. in Elucidario. Et ratio adhiberi potest, quia hi sanctissimi viri venient, ut Antichristo resistent, ergo tunc venient, quando persecutio Antichristi apertior erit, & potentior. Item, quia (ut ex eodem loco Apocalyp. colligitur) paulo post mortem horum præcursum peribit Antichristus & cessabit persecutio eius: ergo, cum hæc sit duratura mille ducentis sexaginta diebus, simul fere cum illa, vel paulo post illam incipiet præcursum prædicatione. Dices. Quomodo poterunt tam breui tempore per vniuersum mundum prædicare. Respondetur.

Angustin.

Anselm.

Primo non oportet, ut vbique doceant: sed præcipue ea circumbunt loca, in quibus vel Antichristus ipse, vel potiores eius ministri versabuntur. Deinde, non est credendum Henoch & Eliam semper simul incessuros: sed verisimilius est, diuersas regiones peragraturos, donec diuino nutu in eum locum conueniant, ubi simul cruciandi sunt. Denique credibile est non solum verbo, sed & scriptis consulaturos, & confirmaturos fidelium animos, quos etiam plurimum eriget fama virtutis eorum, & potentia aduersus Antichristum. Addunt quoque aliqui, habituros discipulos, quos per vniuersum orbem mittant. Tertio post hoc tempus interficientur ab Antichristo, & eorum corpora iacebunt in plateis Ierosolymitanæ urbis per tres dies, & dimidium, in conspectu omnium inhabitantium terram illam, & gaudentium de eorum nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur satis aperte Apocalyp. 11. Colligitur autem ex eodem loco, quamuis Antichristus à principio capitali eos odio profequatur, non tamen machinaturum illis antea necem, quapropter incredibilem eorum virtutem & potentiam nullus præualebit contra illos, Et si quis voluerit euadere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum. Quibus verbis videtur alludere Ioannes ad historiam libro 4. Regum capite 1. ubi iubente 4 Reg. 1.

Obiectio.

Responsio.

Apoc. 11.

Eliâ descendit ignis de caelo, & interfecit ministros Regis: & ad verba Eccles. 46. *Surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat, verbo Domini continuit caelum, & deiecit à se ignem terra.* Sic ergo potest ad literam in præsentem intelligi, quod etiam tunc faciet descendere ignem de caelo, quo se à suis hostibus tueatur: vel sub hoc signo possunt intelligi alij modi mirabiles, quibus vtentur ad deterrandos inimicos. Postea vero cum tempus præfinitum à Deo aduenerit, cessabunt ea signa stupenda facere, atque ita interficientur. Quod autem eorum corpora in publico loco inhumata reliquenda sint, licet ex ira, & odio inimicorum Christi futurum sit: fiet tamen ex speciali Dei prouidentia ad illustriorem fidei confirmationem. Quarto ergo additur, post tres dies, & dimidium esse surrecturos stupentibus hominibus, qui videbunt eos, & vocandos hac voce de caelo, *Ascendite huc*, & statim ascensuros in caelum in nube in conspectu omnium. Et subditur, *In illa hora factus est terramotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terramotu nomina hominum septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo caeli.* Quæ omnia adeo perspicua sunt, ut non egeant expositione, atque ita (ut contextus præ se fert) ad literam intelliguntur ab omnibus patribus supracitatis.

Virum Ioannes Euangelista, vel aliquis alium præter Eliam & Henoch, futurum sit præcursor secundæ aduentus Christi Domini.

DE tribus tantum alijs hominibus inuenio fuisse inter viros Catholicos opinatum, quod futuri sint Christi præcursores, vel simul cum Elia, & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo sententia fuit Victorini in expof. capit. 11. Apocalyp. qui dixit, Ieremiam futurum esse vnum ex præcursoribus secundæ aduentus, & videtur sentire, solum illum futurum socium Elia. Quam opinionem plurimorum extitisse affirmat Hilarius can. 20. in Matt. Quæ niti potest verbis illis Ieremiæ, *Antequam exires de vulua, sanctificauit te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Nam Ieremias hætenus nõ fuit Prophetæ gentium, sed Iudæorum: ergo iterum venturus est, ante diem iudicii, vt gentibus prophetet. Confirmat hoc Victorinus traditione veterum asserentium Ieremiam adhuc viuere, quia mors eius in scriptura non inuenitur. Hæc vero opinio merito ab Hilario in prædicto loco reijcitur, & tacite reprobat ab omnibus Patribus supra citatis, qui dum affirmant, Henoch futurum socium Elia, & vbiq; duos tantum præcursores numerant, satis excludunt hanc opinionem. Præterea nullum habet in scriptura fundamentum. Quia Ieremias non prædicitur futurus Prophetæ in gentibus, quia aliquando esset concionaturus gentibus: sed quia vel non tantum in Iudæa, sed etiam in Babylonia, & Aegypto prophetauit, scribens ad Iudæos, qui ibi morabantur: vel etiam quia in sua prophetia non solum de rebus ad Iudæos spectantibus, sed etiam ad gentes prophetauit, nimirum de Assyrijs, Aegyptijs, & alijs, vt ibi Hieron. exponit. Multo ergo magis friuolum est, asserere Ieremiam non esse mortuum, quia in scriptura mors eius non scribitur: quasi vero omnes illi, quorum decessum scriptura non narrat, propterea semper viuere existimandi sint. Quod igitur in Aegypto lapidibus à populo obrutus, ac mortuus fuerit, scribunt Epiphanius lib. de prophetar. vita, & interit, Isidorus lib. de vita, & morte Sanctorum, & Dorotheus in Synopsi, qui addunt, sepultum esse in eo loco, vbi Pharaon habitauerat, & in magno honore eius sepulchrum ab Aegyptijs habitum. Igitur hæc opinio, vt improbabilis reijcienda est.

Hilar.
Ierem. 1.

Ieremias
Christi ad
iudicium
vniuersale
venturi præ-
cursor non
fuiturus.

Hieronym.

Epiphanius.
Isidorus.
Dorotheus.

Hilar.

Catharinus.
Ioan. Arbor.

Ioachim.

Gagneus.

Gagneus.
Apoc. 11.

Moyse sc.
cundi adu.
sus Christi

Secunda sententia est, Moysem venturum cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can. 20. in Matt. vbi affirmat eum viuere. Hanc sententiam quoad hanc posteriorem partem supra tractauimus agentes de transfiguratione: quoad vtramque vero eam sequutus est Catharinus Genes. 3. & Ioan. Arbor. in Theosophia lib. 11. c. 11. Hi vero non affirmant, solum Moysem venturum cum Elia, sed simul cum Henoch. Ferrur etiam tenuisse hanc sententiam Ioachim Abbas, in expof. super Apocal. capit. 11. & eandem, licet diuerso modo, sequutus est Gagneus Apocal. 11. Existimat enim, Moysem mortuum esse: suscitandū tamen eo tempore, vt secundum Christi aduentum præueniat. Fundamentū Hilarij fuit, quia in primo aduentu Elias, & Moyses fuerunt testes gloriæ, & manifestatis Christi in die transfigurationis: ergo ijdem erunt testes eius ante secundum aduentum. Confirmat hoc Gagneus ex verbis illis Apoc. 11. *Potestatem habebunt super aquas conuersendi eas in sanguinem, & percussere terram omni plaga.* Hæc enim potestate Moysem duntaxat vsum legimus, & ideo optime in illum hæc verba conueniunt. Nihilominus hæc sententia parum probabilitatis habet, primū propter antiquam fere omnium veterum traditionem affirmantium (vt vidimus) Henoch venturum cum Elia. Secundo quia supra ostendimus ex scriptura, Moysem defunctum esse, ex quo fit, animam eius & cum sanctis Pa-

A tribus in Sinu Abrahæ fuisse ante Christi mortem, & post illam, cum eo regnare, esseq; beatam. Quis enim temere audebit ab hac generali regula fidei sanctam Moyse animam excipere sine autoritate, vel rationis fundamento? Ergo non est verisimile redituram ad corpus mortale, quia nec priuanda est gloria, quam iam possidet, nec in corpore mortali futura est beata. Vtrumque enim est inusitatum miraculum, quod sine magno fundamento fingendum non est, sicut supra de Henoch, & Elia argumentabamur. Præterea, quod Moyses in transfiguratione Christi apparuerit, argumentum est, quod sit etiam venturus ante iudicium. Quæ enim est huius consequentionis ratio? Tunc ergo apparuit propter speciales congruentias, tunc occurrētes, quas suo loco terigimus. Illa autem verba Apoc. licet videantur alludere ad signa facta per Moysem in Aegypto: non tamen propterea indicant eundem Moysem venturum, qui tunc illa signa patrauit: sed solum significant, facile post Christum similem potestatem suis præcursoribus tribuere.

Tertia sententia est, Ioannem Euangelistam futurum esse præcurem secundæ aduentus Christi simul cum Henoch & Elia. Quæ primo supponit, illum nondum esse mortuum propter verba Christi Ioan. ultimo. *Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te?* Nam ibi Christus de secundo suo aduentu loquitur, cum ait, *donec veniam*, quia non est alius aduentus Christi post resurrectionem eius: ergo ex voluntate Christi, sic, id est, sine morte mansurus fuit Ioannes vsq; ad secundum Christi aduentum, & ita verba Christi intellexere discipuli. Et confirmatur hæc sententia ex historiis. Quia nec mors Ioannis Euangelistæ narratur, nec reliquæ corporis eius inueniuntur: sed solum refertur, quod viuus sepulcrū ingressus discipulos suos abire iusserit, qui altera die reuersi ibi nihil inuenierunt. Secundo hinc colligitur, eum adhuc manere in corpore mortali, & aliquando moriturum. Probatur primo ex illa generalis sententia, *Statutum est hominibus semel mori*, ad Heb. 9. Psalm. 88. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Ergo ab hac sententia non est excipendus Ioannes sine fundamento: rediturus ergo est, vt debitum mortis soluat, sicut de Elia, & Henoch argumentantur August. lib. 9. Genes. ad lite. cap. 6. & D. Thom. ad Hebr. 11. & hoc est, quod corrigere voluit ipsemet Ioannes dicto cap. ultimo, cum scripsit, *Et non dixit Iesus non moritur, sed sic eum volo manere, donec veniam.* Quamquam enim recte intellexissent, Ioannem ita mansurum vsque ad aduentum Domini, errabant inde colligentes, non moriturum, quia hoc non dixerat Christus, neque sequitur ex verbis eius. Nam verba illa, *donec veniam*, non sunt intelligenda inclusiue (vt sic dicam) sed exclusiue, id est, donec inflet aduentus meus. Secundo confirmari hoc potest ex alijs verbis Christi Matthæi 20. *Calicem quem bibetis, bibetis.* Vbi Chrysost. hom. 66. ita exponit, *Martyrij corona potestini, & violenta morte, sicut & ego à vita discedetis.* Cum ergo hætenus Ioannes Euangelista non sit passus martyrium, vt hæc Christi verba impleantur, necesse est vt aliquando Martyrium vsque ad mortem sustineat. Et hinc tandem fit verisimile, venturum Ioannem cum Henoch, & Elia, vt in fine mundi Christo testimoniū perhibeat. Quia neque in aliud tempus, neque ad alium finem videtur posse referuari. Et confirmatur ex 10. ca. Apocal. vbi angelus dixit Ioanni, *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populo, & linguis, & regibus multis: sed hoc hætenus impletum non est: erit ergo implendum saltem in consummatione mundi.* Deniq; addi potest congruentia, quia testimoniū Ioannis aptissimum erit, & efficacissimum, cum quia si vñturi sunt testes legis naturæ, & veteris, cur non etiam legis graciæ? Tum etiam quia Ioannes erit testis oculatus, quib; diutius cum Christo conuersatus est, & omnia quæ

præcursus
non fuit

Ioan. 11.

Heb. 9.
Psalm. 88.

Augustinus.
D. Thom.

Ioan. 21.

Matth. 20.

Apoc. 10.

ad Antic.

Hippolyt.
Damas.
Luc. 9.

ad Antichristum, & diem iudicii spectant, fufius, quam alius, prædixit. Atque hanc sententiam ex antiquis tenuit Hippol. dict. orati. de consum. mundi, eamque indicat Damasc. orat. de transfiguratione, ubi tractans verba illa Luc. 9. *Sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis in regno suo*, sic inquit: Sane si tanquam de vno dixisset, est quidam de hic stantibus, idem fortasse significari concessimus, quod per verba, sic eum volo manere, donec veniam, quid ad res? Quod de Ioanne Theologo dictum est, ut qui vique ad Christi aduentum mortis omnino expectaturus sit: sic enim iam nonnulli præstanti eruditione viros hunc locum exposuerunt. Eandem fere sententiam tenet Ambr. tractans eadem verba Luc. lib. 7. in Lucam in principio. Et eandem referunt Theoph. Ioan. vltimo, & Euthym. in Matth. c. 43. ut probabilem relinquunt. Eam vero tenuit etiam Simcon Metaphr. in vita Ioann. ex recentioribus vero defendit Sabellicus lib. 1. de moralibus factis, & dictis capit. 8. & Georg. Trapezuntius libello circa dicta verba, sic eum volo manere, & Catharin. Genes. 2. Item Anton. 4. p. tit. 13. cap. 4. §. 2. pro hac sententia refert Theophylum, & Ioannem Dominicum, à qua ipse non discedit. Idem videtur sentire Freculphus in chronico, c. 2. lib. 2. cap. 9.

Ambros.
Theophyl.
Euthym.
Sim. Meta.
Sabellic.

Trapezun.
Catharin.
Anton.

Freculph.

Nihilominus probabilis apparet, Ioannem Evangelistam mortuum esse. Primo quia antiquissimi Patres, & historici hoc testantur, Euseb. lib. 3. Histor. cap. 31. alias 25. qui id refert ex Polycrate in epist. ad Victorem Pontificem, cuius verba valde notanda sunt. In Asia prælati nostra religionis tanquam seminaria morte conspiciunt, quæ resuscitabuntur in extremo die aduentus Domini. Et infra. His accedit Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui sacerdos, Martyr, & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormiuit. Idem Euseb. lib. 5. cap. 24. Hieron. lib. de script. Eccles. Confessus (inquit) senio sexagesimo octavo post passionem Domini anno mortuus, iuxta eandem urbem sepultus est. Quod repetit libro 1. contra Iovinianum circa medium, & Matthai 20. & Niceph. lib. 1. Hist. capite 35. & lib. 2. capite 42. Tertullian. libro de anima capite 50. Obijt & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes. Ambros. lib. de fide resurrect. parum ante medium hanc sententiam insinuat, cum dicit. Neque quisquam sibi, ut sic maneret optauit, Ioanni promissum estimatum est, sed non est creditum: verba tenemus, sententiam deriuamus. Ipse in libro negat sibi, quod non meretur, esse promissum, ne quem vana spes exemplo incesset. Augustinus sermone 549. de tempore dicit, Ioannem obdormiuisse sine vulnere, sine ruitu, & ita exponit verba Ioannis 21. vt dicemus. Idem latius tractat, ac docet tract. 124. in Ioan. Et ita etiam sentit Beda lib. 1. Theophyl. & Euthym. locis supra citatis, & Chrysost. homil. 1. in Ioan. Dicit enim, Ioannem corpore quidem habitasse in Asia, animo vero in eum fecisse locum, qui idoneus, & accommodatus ei esset, qui eiusmodi operaretur, vt Gentilium opinionem penitus aboleretur, sua autem indies fierent clariora. Idem lib. de vita & obitu sanctorum capite 74. & Dorothe. in synopsi in Ioanne, solum dicit, Ioannem vixisse annos centum viginti, quibus finitus seipsum Ephesi, viuus adhuc, volente Domino sepeliuit. Quod apertius explicuit Epiphani. hæref. 79. ubi, cum Eliam & Ioannem in virginis donis æquales fecisset, subdit. Sed neque El. as adorandus est, sed de latria iustis viuus sit, neque Ioannes, quamquam per preces suas propriam dormitionem suam admirandam effecerit: imo potius ex Deo gratiam acceperit. Præterea in Concil. Ephesi. tomo 3. capite 6. sic dicitur, Sacras Sanctorum triumphatorumque martyrum: maxime vero beatissimi Ioannis Theologi, ac Euangeliste reliquias videndi, easdemque complectendi desiderio flagrant, & tomo 2. capite 14. Cælestinus Papa in Epistola ad Synodum Ephesinam, ante, inquit, vos præcipue considerare, iterum atque iterum reuolere decet, quibus Ioannes Apostolus predicauit, cuius reliquias presentes honoratis. Idem fere habetur in 7. Synod. act. quinto, prope fi-

August.

Beda.
Theophyl.
Euthym.
Chrysost.

nem, ubi narratur miraculum de Ioanne Anachoreta. Ex ijs satis ergo constat, & mortuum esse Ioannem, & eius corpus Ephesi fuisse sepultum. Nā quod quidam finxerunt, vt Augustin. & Isidor. supra referunt, Ioannem quidem vere fuisse sepultum: tamen viuum, & dormientem sub terra seruari, & incredibile est, & sine vilo fundamento confictum. Huic etiam sententiæ Ecclesiæ autoritas magnam fidem facit, vt iam dicam. Neque ex verbis Christi Domini aliquid sumi potest contra hanc receptam historiam, & traditionem. Vt enim omittam multa quæ de multiplici lectione illius loci possent scribi, quæ in recentioribus expostitoribus illius loci, & apud Franciscum Lucam in suis notationibus videri possunt, quia si legatur si vel sic, vel si sic eum volo manere, non multum refert, nec variat sensum verborum Christi: His, inquam, omisiss, tres sunt probabiles sensus: primus vt Christus non loquatur de secundo suo aduentu ad iudicium, sed de aduentu ad vindictam fumendam de Iudeis non personali presentia, sed per effectum, iuxta quam expositionem significare voluit Christus Ioannem viuum permanfurum vsque ad destructionem Ierusalem. Hanc expositionem refert Theophyl. eamque sequitur Franciscus Tolerus. Secundus sensus est, Christum loquutum esse de proprio aduentu, & vltimo: tamen nihil affirmasse, sed solum interrogando Petrum, conditionali locutione, illius curiositatem eluisse. Et hunc sensum videtur sequi Chrysost. & apertius eum tradit Cyrillus. Tercius est, Christum solum affirmasse Ioannem non futurum sui sectatorem per crucem, & violentam mortem Martyrij, & hoc sensu dixisse, sic eum volo manere, donec veniam, scilicet, vt ipsum ad me recipiam. Ita August. locis citatis, quem Beda, D. Thom. super Ioan. imitantur.

August.
Isidor.

Franc. Luc.
Testimonij
Ioann. 21.
Expositio.

Theophyl.
Tolet.

Chrysost.
Cyrill.

August.
Beda.
D Thom.

Ioannes Eu.
angel. sta.
beatitudina
iam fruuntur.

Ex hoc autem fundamento colligitur, Ioannem iam cum Christo regnare in beatitudine cœlesti, vt patet ex ijs, quæ de Moyse dicebamus. Quia generalis fidei regula est, hominem iustum, ac perfecte purgatum, post mortem statim consequi beatitudinem. Et hoc plurimum cōfirmat Ecclesiæ traditio. Celebrat enim festum Ioan. Euangelistæ, cum neminem colat nisi beatum, Deoq. fruientem, & ita hoc aperte supponit in toto officio illius festiuitatis. Et hunc etiam cōfirmatur q. diximus de morte eius. Quia ante mortem corporis nullus hominum beatitudinem ingreditur. Dixerunt vero aliqui, Ioan. non solum animo, sed etiam corpore iam esse beatum, non quod absq. morte media ad illum statū fuerit assumptus: sed quod statim post mortem resurrexit gloriosus. Quod confirmant cōiecturis supra adductis, quia reliquie eius nō apparēt: & præterea, quia verba Christi videntur hoc modo proprius exponi. Nā propter breuitatem mortis, & accelerationē resurrectionis, potest dici sic semper manere, quia illa mors, quasi nihil reputatur: sicut supra in simili diximus, exponentes locum Pauli 2. ad Thess. 4. Et huius sententiæ meminit Ambr. serm. 2. o. in Psalm. 118. & Hier. in ser. de assum. neq. eam reiiciunt: neque D. Tho. lect. 5. in c. 21. Ioan. eamq. sequitur Niceph. supra. Sed nullum habet sufficiens fundamentum. Quia ex antiquis patribus (quos retulimus) constat reliquias eius diu Ephesi permanfisse, quinimo Chrysostomus homilia 26. in Epistola ad Hebræos cum dixisset, Apostolorum plurimorum ossa nescimus, ubi iacent, subdit, Petri & Pauli quidem, Ioannis & Thomæ manifesta sunt sepulcra: loquitur autem manifeste de sepulcro, in quo erant Ioannis ossa, quæ supponit Ephesi fuisse. Postea vero alio trāsferri potuerūt, & ignorari, vel casu aliquo perire. Historia autem illa, quod viuus ingressus fuerit sepulcrum, apocrypha est & incerta, maxime si fidem adhibeamus Abdæ, qui lib. 5. hist. Apostolicæ in fine, aliter refert mortem eius, & illi se interfuisse affirmat. Et quamuis priorē historiam admittamus, ex ea solū habetur (quod supra ex Epiphanio retuli-

Ambros.
Hieron.
D Thom.
Niceph.

Chrysost.

Abdæ.

retuli

retulimus) Ioannem singulari, & admirando quodam modo obijisse.

Ioannes Euangelista secundum aduentum Christi sit præcursor non futurus
Atque ex his concluditur, Ioannem non esse venturum cum Elia, & Henoch, ut sit præcursor ultimi iudicii, probatur ex dictis, applicando rationes supra adductas de Moysè, & Ieremia. Quia anima iam beata non est iterum unienda corpori mortali, ut patiat, præsertim cum nullum sit fundamentum ad hoc inusitatum miraculum confingendum. Vltimo concluditur, solum Henoch, & Eliam futuros esse secundi Christi aduentus præcursores. Probatum à sufficienti enumeratione. Et omnia confirmantur testimonio Apocal. 11. ubi duo tantum præcursores venturi, & sub Antichristo passuri dicuntur. Quod vero capite 10. de se dicit Ioannes, se adhuc prophetaturum gentibus, hunc habet sensum, quod in illa reuelatione, quam eo capite narrat, intellexisset se plures alias visiones propheticas ad varias gentes pertinentes deinceps habiturum, & scripturum. Alij exponunt, illud dictum esse propter Euangelium, quod postea scripsit, & per illud multis gentibus, regnisque prophetavit. Alij simplicius dicunt, illud impletum fuisse cum iterum in Asia prædicavit, quando ex Insula Patmos, in quam fuerat relegatus, rediit.

Responsio ad argumenta in oppositum Matth. 21. Hieronym. Abdias. Terull.
Et ex his fere satisfactum est fundamentis prioris sententiæ. Solum superest respondeamus ad illa verba Christi, *Calicem quidem meum bibetis*. Quibus respondet ibi Hieron. hoc impletum esse, quando Ioannes in feruentis olei dolium missus est: vel Ephesi ut scribit Abdias dicto libro 5. vel Romæ, ut scribit Tertul. lib. de præscrip. hæreticor. c. 36. & antiquissima Ecclesiæ Romanæ traditio confirmat. Nam licet tunc mortuus non fuerit, tamen quia & voluntarie se morti obtulit in testimonium fidei, & causa illa de se sufficiens erat ad mortem inferendam, nisi miraculose esset impedita, id satis est, ut dicatur *bibisse calicem Christi*, propter quod sæpe ab Ecclesia *martyr* appellatur. Addit Euth. in Matth. 43. calicem Christi bibere, non solum qui violenter mortuus est propter Christum: sed etiam, qui exilia, flagella, aliaque similia propter eum patitur, & sic certans usque ad mortem perseverat. Quæ omnia cum magna perfectione, & dignitate in Ioanne reperiri manifestum est.

Euthym.

Ad ultimam vero congruentiam facile est respondere in lege gratiæ tot esse testes Christi, & doctrinæ eius, ut non sit necessarium tunc novum Ioannis testimonium. Erunt enim tunc multi Sancti, & prædicatores Euangelij, qui Elia, & Henoch adhærebunt. Nec fidei testimonium pendet ex visione oculorum, ut propterea necessarius sit testis oculatus. Quod si hoc etiam cōcedere velimus, aderit Elias, qui Christum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate in die transfigurationis.

DISPUTATIO LVI.

In quatuor Sectiones distributa.

De signis, quæ præcedent aduentum Christi ad iudicium.

Agg. 2.
Heb. 12.
Vponimus, multa signa, & indicia antecessura esse diem iudicii, & aduentum Christi Domini, ut ex scriptura statim ostendemus. Quod (ut D. Th. in 4. notauit) partim pertinet ad Christi dignitatem, & gloriam aduentus eius, iuxta illud Aggæi 2. *Adhuc modicum, & ego commouebo celum, & terram, & mare, & aridam, & veniet desideratus cunctis gentibus*. Nam, licet intelligi hoc possit de primo aduentu, tamen potest etiam referri ad secundum, ex Paul. ad Heb. 12. partim ad vtilitatem hominum, ut se præparent ad iudiciū. Dicemus igitur de illis signis, quæ in Scriptura sacra habent fundamentum.

D. Thom.
Hieronym.
Sotus.
Euseb. Emi.
Matth. 24.
1. Tim. 4.
2. Tim. 3.
Matth. 24.
Cætera enim, quæ afferri solent, nullius sunt autoritatis, qualia sunt illa quindecim, quæ ex Hieron. referunt Scholastici in 4. D. Tho. dist. 58. q. 1. art. 4. q. 1. & Sotus dist. 46. q. 4. art. 1. Illa enim neque apud Hieronymum, reperi, & prædicti autores affirmant Hieronymum, non ea referre ex propria sententia: sed ex apocryphis quibusdam Iudæorum annalibus. Attigit autem illa Euseb. Emisen. homil. in Dominicam secundam aduentus, & (tacito nomine Hieronymi) inquit, in Annalibus Iudæorum scripta referri. Postquam vero ea retulit, subiungit, *Non tamen is quidem autoritatem non damus: ideo vero scripsimus, quia Evangelij verbis conuenire videntur*. Illis ergo, & aliis id genus prætermisissis, signorum, quæ in scriptura indicantur, quædam sunt valde generalia, & communia, quæ fere quamdiu Ecclesia Christi durat, diuersis temporibus accidunt, quamquam veluti per antonomasiam illi temporibus, quod proxime iudicium antecedit, attribuantur. Huiusmodi sunt multa ex ijs, quæ Matth. 24. narrantur, ut illud: *Multi ventent in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt*. Audientur estus prælia, & opinioniones prætorum, conuerget gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentie, & famines, & terremotus, & alia huiusmodi: eiusdem generis sunt illa, quæ narrat Paul. 1. ad Timoth. 4. Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinam Demoniorum, & 2. ad Timoth. 3. *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, blasphemii, &c.* Hæc igitur signa, quia communia sunt, & per se satis clara, nulla demonstratione, aut explicatione indigent: declarando autem propria signa iudicii constabit, quomodo singulari modo, & per antonomasiam illi temporibus attribuantur. Alia ergo sunt propria illius diei signa, quæ ad duo reuocari capita possunt. Quædam, quæ antecedent iudicium, & initium eius, id est, aduentum iudicii, & conuocationem iudicandorum, quæ fiet angelica tuba personante: alia, quæ cōmitabuntur, vel inchoabunt ipsum iudicium, quorum signorum initium intelligi potest futurum in prædicto sono tubæ, homines ad iudicium conuocantis. De ijs posterioribus signis sermo erit dispo sequenti, hoc solum de prioribus, de quibus Christus dixit, *Cum videritis hæc fieri, scitote, quia prope est in ianuam*. Possent autem merito inter hæc signa numerari Antichristi Regnum, & persecutio, & aduentus, ac prædicatio Eliæ, & Henoch, de quibus propter materiam amplitudinem proprias disputationes præmisimus. Hic ergo explicanda supersunt tria alia illustriora signa, quæ partim Antichristum antecedent, partim sequuntur. Huiusmodi sunt prædicatio Euangelij per vniuersum mundum: euerlio Romani imperij, atque Vrbs: cœlestes immutationes Solis, & Lunæ, & Stellarum, ac elementorum, & rerum omnium, de quibus, & de ordine, quo euentura sunt, differemus.

SECTIO I.

Virum ante iudicium prædicandum sit Euangelium in vniuerso orbe, sique hoc signum iudicii appropinquans.

D.
Matth. 24.
IN hac re vnum est certum, multa vero dubia. Certum quidem, ac de fide est, ante diem iudicii prædicandum esse Euangelium in vniuerso orbe. Hos enim eiusdem fere verbis docuit Christus, Matth. 24. idque aliis testimoniis postea confirmabitur. Tria vero ad hoc explicandum inquiri possunt. Primum, quomodo hæc vniuersalis prædicatio, intelligenda sit. Secundum, quem effectum sit habitura, priusquam iudicium inchoetur. Tertium, quando, quove ordine perficienda sit.

Circa primum, ratio dubitandi sumi potest ex Paulo ad Rom. 10. dicente, *In omnem terram exiit sonus eorum, & in fine orbis terræ verba eorum*: & ad Colo. 1. de verbo

de verbo Euangelij, inquit, Quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat. Iam ergo tempore Pauli prædicatum erit Euangelium in vniuerso orbe. Quod si quis respondeat, per synecdochen esse intelligendum in ijs locis vniuersum orbem, qui tunc erat cognitus, vel qui Romano subiacebat imperio, sicut Lucæ 2. dicitur. Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis: Simili modo poterunt intelligi, verba Christi, Matt. 24. Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe, & ita hoc non erit peculiare, sed valde commune signum futuri iudicii. Et auget difficultatem Chrysostom. hom. 76. in Matth. qui hæc verba Christi per illa loca Pauli interpretatur. Vnde, quod Christus subiungit, Et tunc veniet consummatio, non intelligit de consummatione mundi: sed de euersione Ierusalem. Nam de illa Christus sermonem fecerat, & de eadem fuerat à discipulis interrogatus, Quando hæc erunt? Quam expositionem sequuntur Theophyl. & Euthym. & eadem fuit expositio Hilarij canon. 25. in Matth. nec multum discrepat Hieronym. libi. & Ambros. lib. 10. in Lucam, ca. de signis futura destructionis templi. Nam, licet de sæculi consummatione hoc signum intelligatur: tamen existimât iam fuisse suo tempore impletum. Non enim puto (ait Hieronym.) aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret, & quamquam non habuerit prædicatorem: tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare. Vnde Anselmus, eandem sequens interpretationem huius vniuersalis prædicationis, consequenter exponit illa verba. Tunc veniet consummatio, his verbis. Non dicit statim: sed non prius veniet consummatio ciuitatis vel mundi.

Nihilominus dicendum est, verba Christi propriè esse intelligenda, de vniuerso orbe, atque de omnibus prouincijs, & locis, in quibus homines habitant ita vt in omnibus illis prædicandum sit Euangelium, antequam Christus ad iudicium veniat. Hæc est sententia Aug. multis in locis, præcipuè vero Epistola 78. & 80. ad Hefichium, & lib. 2. de sermone Domini in monte, capite 10. & libro de vnitæ Eccles. capite 13. & libro 2. de consensu Euangel. capite 77. & lib. de agone Christiano, capite 29. Prosperus de Prædict. & Promis. Dei parte 3. capite 40. Et prius eam docuit Origenes tractat. 28. in Matth. vbi loquens de statu rerum in fine mundi, sic inquit. Et in hoc statu constitutis rebus, Euangelium, quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo (multi enim non solum barbararum, sed etiam nostrarum gentium vsque nunc non audierunt Christianitatis verbum) tunc prædicabitur, vt omnis gens Euangelicam audiat prædicationem, & nemo dereliquatur, qui non audiat. Et inferius id latius prosequitur concludens, Si quis temere dicere vult, prædicatum iam esse Euangelium in toto orbe in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit iam finem venisse. Idem sentit Damasc. lib. 4. cap. 27. vbi de Antichristo loquens, inquit, Primum itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est, actunc ille ad prodendam Iudeorum impietatem veniet. Idem ferè affirmat Cyril. ca. 16. quamuis existimauit ipse, suo tempore prædicatum fuisse Euangelium ferè in vniuerso mundo. Optimè Theodoretus 2. ad Tessa. 2. tractans illa verba. Et nunc, quid dicitur, scitis, vt reuelatur in suo tempore, sic enim exponit, Cum didicisset Apostolus, dixisse Dominum oportet Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum, dixit sequens doctrinam Domini fore, vt prius euertatur superstitio, & impius demonum cultus, & vbique fulgeat diuina prædication, & tunc appareat veritatis aduersarius. Idem sentit Greg. lib. 25. Moral. c. 15. & apertius Beda Marc. 2. 4. Ac denique Bernard. lib. 3. de consideratione ad Eugenium, & D. Thomas lect. 3. in ad Roman. 10. Secundo probari hoc potest ex prædictis verbis Christi, Dedit enim hoc tantquam signum consum-

mationis mundi. Hoc namque significat, cum inquit, Et tunc veniet consummatio, sed nisi hoc intelligatur propriè de generali prædicatione per vniuersum mundum, nullius momenti esset hoc signum. Quia alio proprio modo, & per synecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Euangelium per vniuersum orbem, & nondum venit consummatio. Nec potest conuenienter dici, Christum folum significasse non futuram sæculi consummationem, donec præcedat vniuersalis prædication. Nam verbum illud, Et tunc veniet, in sua proprietate, & rigore proximam consecutionem vnus post aliud significat: & quamquam necesse non sit, quod sæculi consummatio post vniuersalem prædicationem immediate futura sit: tamen vt minimum significatur illo modo loquendi inter vnā rem, & aliam non

interpositum iri magnam temporis moram: at duratio mille quingentis annis comprehensa, longissima est: non igitur intelligi potest ille locus de prædicatione vniuersali, tam remotis seiuncta temporibus. Neque etiam videtur commodè exponi de sola euersione Ierusalem. Tum quia discipuli, teste Matthæo, non tantum de euersione Ierosolymitana suscitati sunt, sed dixerant, Quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi? & tamen Christus eorum interrogationi respondet. Deinde vitur voce consummationis absolute & simpliciter, qua vniuersi potius, quam vnus ciuitatis tantum consummatio significatur. Præterea multa signa præbet, quæ non videntur antecessisse ante destructionem Ierusalem,

vt illud, Consurget gens contra gentem, regnum aduersus regnum, & terremotus magni erunt per loca, & pestilentia, & fames, terroresque de celo, & signa magna erunt: & illud, Multi prophetae surgent, & seducunt multos, & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Hæc enim & similia, licet ex parte inchoata fuerint à principio nascentis Ecclesie: integre tamen, & prout à Christo videntur prædicta, non nisi in toto progressu Ecclesie videntur impleri. Denique addit Christus, Euangelium esse prædicandum in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, vt nimirum in die iudicii nulla sit gens, quæ excusari ex eo possit, quod sibi non fuerit Euangelium prædicatum: ergo loquitur propriè de vniuersali prædicatione. Tertio probat hoc Augustin. ex illis locis veteris testamenti, in quibus promissa est Christo omnium gentium, nationumque possessio, dominium, ac veneratio, Psal. 71. Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum Psalmo 85. Omnes gentes, quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te, Domine: Sophon. 2. Et adorabunt eum omnes de loco suo, omnes insule gentium Malach. 1. Ab ortu Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Ergo oportet, vt ante mundi consummationem Christus per Euangelij prædicationem, totius mundi possessionem, & dominatum accipiat. Et confirmatur, quia pro omnibus mortuus est Christus, & ex omnibus gentibus, populis, & linguis aliquos saluabit, vt dicitur Apocalyp. 7. omnes iudicabit: ergo ad omnes etiam Euangelij prædicatione diffundetur. Vltimo ex ijs, quæ in discursu Ecclesie vsque ad nostra tempora gesta conspiciunt non obscure declaratur, hanc Christi prædicationem non modo Apostolorum tempore, verum neque vsque ad hanc ætatem esse impletam, sed paulatim impleri: atque adeo non esse mundum finiedum, donec integre compleatur. Nam & Origenes, & Augustin. citatis locis referunt, suis temporibus non fuisse prædicatum Euangelium in vniuerso orbe, & (ne verera repetamus) constat, nostra ætate inuentas esse plures prouincias, ad quas prædicatione Euangelij nunquam perueherat, cum illæ nesci Apostolis, neque ante nostram fuerint ætatem cognitæ. Nunc autem videmus in eis Ecclesiam esse diffusam, & quotidie novas nationes inueniri,

Vniuersalis
Euangelij
prædicatione
instantis iudicii signum
& consummationis
sæculi.
Matth. 24.

August.
Psal. 71.
Psal. 85.
Sophon. 2.
Malach. 1.

Apos. 7.

niri, ianuamque paulatim aperiri ad prædicandum eis Euangelium, cuius neque notitia, neque vestigium in ipsis reperitur. Ergo vniuersalis hæc prædicatio Euangelij intelligenda est propriè, ac simpliciter de toto orbe.

Responsio ad argumentum in oppositum August. Ad difficultatem autem propositam responderet primo Aug. Paulum in illo loco ad Roma. 10. more Prophetico, quod futurum erat tanquam iam factum prædixisse, sicut & Dauid eodem genere loquutionis de præterito dixit, *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Ad alium fere locum ad Colos. 1. responderet, Paulum non asserere Euangelium totum mundum occupasse actus, sed virtute. Quia ita seminatum erat, ut in toto mundo fructificaret iamiam, cresceretq. Quare posterior hic locus difficultatem non habet: in priori vero nonnulla est difficultas.

Testimonij Pauli ad Rom. 10. Expositio. Quia Paulus rationem ibi reddit, cur essent etiam suo tempore inexcusabiles, qui in Christum non credebant. Vnde cum sibi obieisset, *Nunquid non audierunt?* Respondet, *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum.* Ergo necesse est, ut loquatur de re iam facta, alioqui non ostenderet, quomodo essent inexcusabiles homines, qui tunc vivebant, sed qui futuri post essent, quando illa impleretur propheta.

Hieronym. Ideo aliter responderi potest ex verbis Hierony. supra citatis, sonum Euangelij dupliciter posse peruenire ad aliquos: primo per proprios prædicatores, & sufficentem Euangelij propositionem, & hoc modo nondum peruenisse Euangelium ad vniuersum mundum, peruenturum tamen aliquando: alio modo per solam famam ab ijs locis emanantem, in quibus Euangelium prædicatum est, & hoc modo intelligi Paulum, cum ait, *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Ita fere D. Thom. supra, & Ambrosius. Sed hæc etiam responsio difficultatem habet. Tum quia sonus Euangelij per solam rumorem, ac famam non videtur esse satis, ut homines fiat inexcusabiles, nisi fortasse talis, tamque probabilis sit, ut eos obliget ad inquirendam veritatem: tum maxime, quia neque hoc modo percubuerat tunc sonus Euangelij per omnes mundi prouincias: sed ad summum per prouincias in hoc nostro orbe notissimas. Ergo necessario fatendum videtur, Paulum de hoc solum fuisse loquutum. Quod etiam videtur maxime consentaneum intentioni eius. Nam potissimum intendebat convincere Iudæos, & de eis loquitur, cum dicit, *Nunquid non audierunt?* ut exponunt Theodor. & Ambrosius: & licet exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos versabatur, & hos dicit esse inexcusabiles, quia vel audierunt, vel facile audire potuerunt Euangelij vocem, quæ per totum orbem insonuerat. Hæc igitur expositione admissa, negatur, eandem posse applicari ad verba Christi, quia in loco Pauli circumstantiæ contextus, & materia, de qua agitur, nos cogit, ut per tropum, & synecdochen verba illa exponamus: at vero in verbis Christi, in primis nulla est necessitas, & ideo ex regula generali exponendi scripturam, proprietas verborum tenenda est. Deinde circumstantiæ sermonis Christi potius nos ad hanc intelligentiam inducunt. Ac denique consonantia scripturarum eam valde confirmat. Cum enim Christus dicit Apostolis Matth. vltim. *Euntes docete omnes gentes*, vel clarius Marc. vlt. *Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creature*, non est loquutus per synecdochen, sed propriè. Nam re vera in vniuersum orbem dedit potestatem Apostolis, eorumque successoribus. Huic etiam veritati concordant veteres prophetiæ supra adductæ, & aliæ, quæ videri possunt Isaïæ 66. & Ezech. 11. & 37.

Matth. 28. Marc. 16. Isaï 66. Ezech. 11. & 37. Sed adhuc superest aliquid addendum prædicto loco Pauli, quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic vltimæ expositioni ob stare, quod cum Paulus verba Psalmitæ vsurpet, eodem sensu, quo ille loqui credendus est: at in Psal. 8. verba illa,

Obiectio.

In omnem terram exiuit sonus eorum, propriè, & in rigore intelliguntur de vniuersa terra. Nam ad litteram ibi est sermo de cælis, qui per vniuersum orbem enarrant gloriam Dei, in sensu vero mystico de Apostolis: ergo eodem modo loquutus est Paulus. Ex qua obiectione in primis sumimus, quod sicut prædicatio cælorum in omnem terram exiuit: ita Euangelij prædicatio aliquando exitura est. Nam Psalmita (exponente Paulo) hoc prædixit sub illa figura. Vnde vltèrius elicimus (exponendo simul Augusti. sententiam) Paulum eodem sensu esse locutum: ita tamen, ut non docuerit, illam prophetiam iam omnino esse impletam, sed ceptam impleri, ita ut ea ratione fierent inexcusabiles. vel Iudæi, vel Gentiles, ad quos

verbum Euangelij præuenierat.

*Ad Chrysostrum, & alios Patres citatos, non negamus, quin Christus Dominus in eo cap. Matth. 24. euerfionem Ierosolymitanam, multa que signa, quæ eam præcesserunt, prædixerit, & ita hunc sensum interdum Sancti declarant: tamen negari quoque nequit, quin de aduentu suo ad iudicium, & de signis, quæ illum antecederent, multa ibi tractauerit: vel quia discipuli existimantes, euerfionem Ierosolymitanam non esse futuram vsque ad secundum Christi aduentum, simul de vtriusque consummatione interrogauerant (ut ibi Diuus Thomas notat) vel quia Ierosolymitana euerfio, & signa eius futura erant quasi imago quadam diuinæ vindictæ in die iudicii futura: solet autem diuina Scriptura futurorum veritatem in figuris præmittere, ac præsignificare, simulque multa dicere, quæ & in rem illam, quæ figura est, apte conueniant & in re repræsentata perfectius euentura sint. Sic Psal. 71. principalis est sermo de Christo, in persona Salomonis, qui fuit eius figura, & multa in eo dicuntur, quæ & Salomoni, & Christo quadrare possunt aliqua soli Christo. Sic etiam Danielis 11. de Antichristo, & de Antiocho simul est sermo, & Isaïæ 14. de Nabuchodonosor, & Lucifer, & de Babylone, & mundo, ut ibi notat Hieronym. & similia sunt multa scripturæ exempla. Ad hunc ergo modum loquutus est Christus Dominus in eo cap. prædicens signa, & terrores iudicii simul cum Ierosolymitano excidio. Quapropter licet aliqua verba interdum exponantur à Patribus de euerfione Ierusalem, non excluditur, quin exponi possint de vltimo iudicio, præsertim si secundum proprium verborum sensum, illi melius accommodentur. De qua re legi potest Chrysostr. hom. 11. in Matth. circa illa verba, *Paleas autem comburent igni inextinguibili.* Vbi tradit regulam generalem seruandam in Scriptura, scilicet, *Christum sæpe in eisdem rebus duas prophetias pariter collocare, quarum vnam hic impleat, alteram spondeat in futuro, ut ab iis, qui de promissionibus eius pertinacius dubitant, ex hac, quæ iam facta est, etiam illa, quæ nondum facta est, credatur implenda.**

*Superest vero exponendum (quod secundo loco proposuimus) quoniam sit expectandus effectus huius vniuersalis prædicationis, id est, an non solum prædicandum sit Euangelium in vniuerso orbe: sed etiam ab omnibus sit recipiendum, ita ut totus orbis ad Christum conuertendus sit, & religionem Christianam professurus, antequam adueniat dies Domini. Ratio dubitandi est, quia Christus non dixit, *Credetur hoc Euangelium in vniuerso*, sed, *prædicabitur*, nec dixit, *prædicabitur*, ut omnes credant, sed in testimonium omnibus gentibus, id est, ut qui noluerint credere, nullam excusationem habeant (ut omnes exponunt) ergo non constat, Euangelium vbique esse suscipiendum, sed prædicandum tantum. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Augustini sententia paulò ante adduximus, de promissionibus Christo factis, *Dominabitur à mari vsque ad mare*: & de vniuersali tam gentium, quam Iudæorum conuerfione. Et de priori quidem multa supra retulimus ex Dau. de. Isa. Ezech. de posteriori vero e-*

claa

Hieron.

Cyril.

Basil.

Rom. 11.

Ieron. 21.

Ieron. 10.

Ieron. 52.

Sophon. 3.

2. Thess. 2.

Aug.

Ieron. 12.

Ieron. 4.

Apo. 7.

Ribera.

Lyon.

Alia prædictio Isai. ca. 11. Et erit in die illa adiciet Dominus secundo manum suam, ad possidendum residuum populi sui, ut Hieron. Cyril. Basil. & alij exponunt. De utraque verò est expressum testimonium Pauli ad Rom. 11. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec intraret plenitudo gentium, & sic omnis Israel, saluus fiet. Quod etiam videtur significasse Ioan. c. 11. exponens sensum ab spiritu sancto intentum in verbis illis Caiphæ, Expedit, ut vnus moriatur homo pro populo, ut non tota gens pereat, Prophetavit (inquit) quod Iesus erat moriturus pro gente, id est pro Iudeis, & non tantum pro gente, sed, ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum, id est, ut omnes tam Iudeos, quam gentes in vnam Ecclesiâ cogeret. Quod etiam confirmant verba illa Christi, Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ovile, & vnus pastor. Sic etiam de vtroque populo prædictum erat Psal. 78. Dominabitur Iacob, & finium terra, & Sophon. 3. Tunc loquitur de die iudicii reddam populo labium electum, ut inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno, & postea hanc conuersionem tam gentium, quam Iudeorum late describit. Et confirmatur tandem ex Paulo 2. ad Thessalon. 2. dicente, Nisi venerit discessio primus, seu apostasia. Supponere enim videtur, prius vniuersum orbem futurum esse vnius Christianæ religionis: postea vero aduentum Antichristi maiori ex parte à Christo recessurum.

In hac renihil video esse in Scriptura perspicue prædictum, neque ab antiquis Doctoribus traditum: exijs verò, quæ dicta sunt, hæc videntur colligi verisimiliora. Primo ita esse Euangelium per vniuersum orbem prædicandū, ut vbiq; id est, in omnibus regionibus, & præcipue prouincijs templa fundentur, & Christiana religio recipiatur, & exerceatur, & hoc modo Christus vbiq; agnoscat, & colatur. Hæc est sententia Augustini. citatis locis, & eandem significant reliqui Patres citati, & hoc probant testimonia prophetarum, qualia etiam sunt elegantissima apud Isaiam capite. 2. & apud Mich. cap. 4. Præterea facit, quod supra ex Apocalyp. 7. adduximus, ex omni populo, & omni lingua aliquos esse saluandos. Deniq; per se, ac fine alia probatione verisimile est, si Euangelium vbiq; est prædicandum non solum per famā, & rumorem, sed per proprios prædicatores, vbiq; etiam fructificaturum, atq; adeo vbiq; esse Ecclesiam propagandam, & fundandam. Quod etiam euentus ipsarum rerum, quas experimur, satis confirmat. Hoc enim modo, & fructu videmus, Euangelium esse disseminatum in remotissimis regionibus, de quibus ante centum annos vix esse potuisset humana spes. Quapropter eundem modo in cæteris regionibus sperare licet exitū. Neq; huic veritati dissonant verba Christi, quia Euangelium vbiq; prædicatum erit in testimonium omnibus: in testimonium quidem premij, ac mercedis ijs qui credunt: in testimonium autem iudicij, & condemnationis ijs, qui non credunt.

Vnde secundo dicendum est, licet vbiq; sit fundanda, & propaganda Ecclesia: non tamē omnes in vniuersum homines esse credituros. Hoc enim nec necessarium est, neque villo testimonio probabili affirmari potest, neque est consentaneum humano ingenio, ac libertati, nec experientia, nec modo Diuinæ prædestinationis, quæ ita videtur res hominū disposuisse, ordinasse, ac permisisse, ut semper sint inter eos boni, & mali, fideles, & infideles. Quod varijs parabolis in Euangelio Christus significauit, & in omnibus indicat, hanc permixtionem vsque ad finem mundi duraturā. Quocirca licet per hanc vniuersalē prædicationem ex omnibus nationibus aliqui sint conuertendi, nō tamē necesse est, ut omnes homines cuiusvis nationis conuertantur, ut recte notauit Francisc. Ribera Mich. 4. citans Lyrannū, & Fr. Suarez. tom. 2.

Adrianum Finum lib. 7. c. 5. Neque etiam mihi constat, an vbiq; sit idololatria tollenda. Fieri enim potest, ut in eisdē prouincijs, vel ciuitatibus fundentur Ecclesiæ Christianorū, & tamen idolorum templa non euerantur; ut in principio Ecclesiæ accidit, & nunc in Iaponia conspiciamus. Et hoc satis est ad complementum huius prædictionis, & signi, de quo agimus, quamuis non constet, an sit maiorem effectum habiturum.

Hinc addo tertio, per hanc vniuersalem prædicationem, quæ antecessura est aduentum Antichristi, non esse consummandam Iudeorum conuersionem à Paulo, alijsq; prædictam. Neq; enim id necessarium est ad vniuersalem prædicationē, ut dixi. Colligitur autem hoc aperte ex ijs, quæ supra diximus de aduentu Antichristi, scilicet, eum à Iudeis præcipue esse suscipiendum, sicut Christus prædixit Ioan. 5. quia in poenā cæcitatē, & incredulitatis eorū, maximē venturus est, teste Paulo 2. ad Thess. 2. non ergo erunt tunc Iudei ad fidem conuersi. Et ita supponunt Cyr. c. 15. Damasc. lib. 4. c. 25. Hippolyt. de consum. mundi. August. 20. de Ciuit. c. 29. Verum est, statim c. 30. circa finē, sentire, aduentū Eliæ, & conuersionem Iudeorum fore ante Antichristum. Potest autē exponi, id est, ante finitam persecutionem Antichristi, nō verò ante inchoatam, quia ante inchoatam nō potest esse verum, ut patet ex supradictis de aduentu Eliæ. Idem Hilari. docet Hilari. c. 26. in Matth. vbi ait, Sicut pars Iudeorum Theod. per Apostolos creditur, ita est creditura per Eliam. Idē Theod. & Ansel. ad Roma. 11. Conuersio ergo illa Iudeorum consummata est postea per prædicationem Eliæ, & Hier. Henoch, ut idem Patres notāt, & Hier. in id Psal. 20.

In reliquis tuis preparabis vultum eorum. Et colligitur ex illis verbis Christi Matth. 17. Elias venturus est, & resurget omnia, & ex alijs supra adductis, Malach. 4. & Apoc. 11. Et confirmari potest Ioel. 3. Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum conuertero captiuitatem Iude, & Ierusalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat. Vbi aperte dicitur, post Iudeorum conuersionem statim futurum esse iudicium. Erit ergo Iudeorum conuersio proxime ante iudicium, eodem tempore, quo acris Antichristus Ecclesiam Dei persequetur. Erit autem facile, tam breui tempore Iudeos per Eliam conuerti, quia verisimile est, audita fama Antichristi, & quod a suis receptus sit ut Messias, & quod Ierusalem ac templum reedificat, ex vniuerso orbe Iudeos omnes confluros Ierusalem, seu in eam regionem, vbi potissimum Antichristus imperabit: illuc ergo adueniens Elias facili negotio docebit vniuersos. Præter sanctitatem autem Eliæ, & vim, efficaciamq; dicendi, atq; operandi, erit ex parte Iudeorum apta dispositio ad veritatem suscipiendam, quod experimento cognoscant, se esse ab Antichristo deceptos, quoniam non ad veri Dei cultum, sed ad se adorandum, ut Deum omnes allicere conabuntur. Et (quod præcipuum est) Deus speciali gratia concurret ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere, cūctos omnino Iudeos esse conuertendos, & credituros in Christum: sed solum eos, qui ad æternam vitam fuerint præordinati, iuxta illud Dan. 12. In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. Soli ergo illi credent, si de scilicet viuā, & stabili, ac permanente vsq; ad finē. Non est autem, cur dicamus, omnes Iudeos, qui tunc veniunt, fore prædestinatos vel ad æternam vitam, vel ad fidem. Quia verò aliquid specialius illo tempore promittitur, credendum est, maiori ex parte tunc fore Iudeos conuertendos, quod notauit Oecum. ad Ro. 11. dicens, Vere omnis Israel saluus erit, id est, plures, quidem auerentur à peccatis, & conuertentur ad ipsum, & idem significat Theoph. ibidem.

Quarto, non videtur necessarium, ut per hanc vniuersalem Euangelij prædicationem efficiatur, ut aliquo tempore ante iudicium vniuersus mundus, totus simul in Christum credat, & Catholicam amplectatur.

Kkk

plecta.

Iudeorum conuersio quando futura.

Ioan. 5. 1. Thess. 2. Cyril. Damasc. Hippolyt. Aug.

Hilari. Theod. Ansel.

Hier.

Mat. 17. Malach. 4. Apo. 11. Ioel 3.

Dan. 12.

Oecum.

Theop.

plectatur religionem. Nam Christi prædictio, in qua A
signum potissimum fundatur, satis verificatur, si
paulatim, & successiue Euangelium in vniuerso mun-
do prædicetur, quamuis fortasse, cum ad vnam par-
tem orbis peruenierit, alia, quæ illud audierat, & su-
sciperat, vel per hæresim, vel per paganisum, aut
aliud apostasiam genus ab illo discedat. Quamobrem
non videtur necessarium, vt propter hoc signum fu-
turi iudicii dicamus, antequam Christus ad iudica-
dum veniat, in tota Asia, vel Africa iterum esse præ-
dicandum Euangelium, atque omnes illas gentes
prius esse ad fidem cōuertendas. Cum enim iam in ijs
prouincijs prædicatum sit Euangelium, fundataq;
Ecclesia, & ex illis gentibus multi fuerint salutem
consequuti, ex nulla prophetia, aut Scripturæ testi-
monio colligi potest, iterum esse ibi prædicandum,
aut illas gentes iterum ad fidem cōuertendas. Qua-
re, licet definite negari non possit, ita esse futurum,
quia hoc etiam ignoratur: tamen neq; affirmari po-
test, cum nō sit reuelatū. Illa enim verba Ioannis 10.

Ioan. 10.

Erit vnum ouile, & vnus pastor, non significat, fore a-
liquando, vt vniuersus orbis, & omnes homines sint
intra Ecclesiam, ita vt nullus sit infidelis, sicq; con-
stituant vnum ouile sub vno pastore Christo, & vi-
cario eius. Nā Christus ibi de hoc nō diserebat, sed
solum prædixit futuram gentium cōuersionem, & ex
gentibus, & Iudæis constituendum esse vnum ouile,
atq; vnam Ecclesiam vniuersalem, & Catholicam,
quæ (quod in se est) omnes complectatur. Quod au-
tem plures, vel pauciores diuersis temporibus, vel
ex gentibus, vel ex Iudæis intra hanc Ecclesiam per
fidem congregandi sint, de hoc nihil Christus affir-
mauit. Quanquam (si verba eius interpretemur nō
absolute de hominibus, sed de ouibus specialiter e-
lectis, ac prædestinatis (de illis verū est, omnes sem-
per adduci ad ouile Ecclesiæ, extra quam non est sa-
lus, quamuis non ex solis illis Christi ouile constitu-
tur. Neq; etiam ex illo testimonio Pauli, *Nisi veneris*

2. Thessal. 1.

discessio primum, colligi potest, ante aduentum Anti-
christi aliquando omnes homines futuros esse fide-
les. Primum quia (vt supra dixi) aliqui probabiliter
exponunt hanc discessionem non ab Ecclesia, sed ab
imperio Romano. Deinde quia multi per *discessionē*
intelligunt ipsum Antichristum, vel apostasiam tē-
pore persequutionis eius in Ecclesia futurā, vt patet
ex Theodor. & Oecum. ibi. Et Aug. 20. de Ciuit. c. 19.
ibi pro *discessione*, *transugam*, vertit. Deniq; quia licet
demus, *discessionem*, significare ibi magnam quādam
apostasiam futuram, antequam veniat Antichristus
non inde fit, ante illam vniuersum mundum, & om-
nes prorsus homines futuros fideles. Potest enim
talis discessio esse à pontifice Romano, & à Catho-
lica Ecclesia in quibuscunq; regionibus, vel homi-
nibus extiterit: sic autem quasi per antonomasiam
appellari potuit, quia fortasse maxima ex parte Ec-
clesia deficiet. De qua re iterum sectionibus sequen-
tibus redibit sermo.

Theodor.
Oecumen.
August.Vniuersalis
per orbis Eu-
angelij pro-
mulgatio
quādo, quo-
modo vesi-
tura.

Vltimo supererat explicandū, quod tertio loco
est propositum, scilicet, quo tempore, & ordine hæc
vniuersalis prædicatio futura sit, sed in hac re pauca
à nobis dici possunt. Nam quæ in futurum pendent,
& præsertim, quæ pertinent ad tempora iudicii, &
consummationis mundi, nobis sunt incognita, vt
diximus. Tria verò ex ijs, quæ hætenus dicta sunt,
colligi possunt. Vnum est, hanc prædicationem ab
initio Ecclesiæ esse inchoatam, & quotidie magis, ac
magis perfici, vt experientia docet. Alterū est, hanc
vniuersalem prædicationem extensivē (vt sic dicā)
consummandam esse in toto orbe ante persequu-
tionē Antichristi, eiusq; aduentum, vt recte docent
Aug. & alij Patres supra citati. Et facile conuinci po-
test, si, quæ supra dicta sunt de regno Antichristi, cō-
siderentur. Nam eo tempore, quo Antichristus re-
gnauerit, nō solum non poterit Ecclesia propagari,
aut Euangelij prædicatio ad nouas regiones deferri:

verum potius vbi Ecclesia fuerit, maxima ex parte
deficiet & fideles, qui perseuerauerint vix poterunt
religionis cultum publice profiteri, nedum ad cō-
uertēdas nouas prouincias mitti. Post mortem ve-
rō Antichristi tempus erit breuissimum (vt supra et-
iam dictum est) ergo post aduentum illius non po-
terit vniuersalis hæc prædicatio absolui: necesse est
ergo, vt ante eius aduentum perficiatur, Quin potius
hac ratione conuincimur, vt existimemus, hanc
prædicationem absolvendam esse, antequam in Ro-
mana Ecclesia, vel imperio fiat magna aliqua mu-
tatio temporalis, aut euersio, de qua Sect. sequenti
dicendum est. Quia vt Euangelium in toto orbe
tandem aliquando commode diuulgari possit, ne-
cesse est, vt dignitas Romanæ Ecclesiæ suum splen-
dorem, potestatemq; non solum spiritualem, & di-
uinam, sed etiam temporalem retineat, vel saltem
vt in eius obedientia Catholicæ Reges, ac potentes
Principes perseuerent, quorum auxilio, & ope ad fi-
dē propagandā vt possit. Quocirca inter signa pro-
pria futuri iudicii hoc, de quo hætenus diximus, vi-
detur esse primum, & ante omnia implendum, vt ex
sequentibus amplius cōstabit. Tertium est, post im-
pletam hanc vniuersalem prædicationem Euangelij,
non multo post futurum Antichristi aduentum, &
vltimam Ecclesiæ persequutionem, ac deniq; mundi
consummationem. Hoc colligitur ex illis Christi
verbis, *& tunc veniet consummatio*. Quando autem
post ventura sit, incertum nobis est, vt recte dixit
Augustin. dicta epist. 78. & 80.

Matth. 24.
August.

SECTIO II.

*Vtrum ante iudicium & proxime ante aduentum
Antichristi Romana ciuitas euertenda, Roma-
numque Imperium omnino extinguendum sit.*

Quæstionem hanc superius breuiter attigimus,
quoniam necessarium fuit ad ostendendū, An-
tichristum nondum venisse: nunc autem fufius, &
ex proprijs principijs estā nobis explicanda, quo-
niam & est huius loci maxime propria, & non parū
difficilis, & ad intelligenda nonnulla Scripturæ lo-
ca, aliasque theologicæ quæstiones valde vtilis esse
potest.

Quod igitur Romanum imperium extinguendū
sit in aduentu Antichristi, supra ex communi Pa-
trum traditione suppositum: nunc autem plura
circa hoc inquirenda, declarandaq; supersunt. Pri-
mum quo scripturæ fundamento hoc nitatur, nul-
lum enim firmum inuenitur. Duo etenim adduci
solent. Primum est illud 2. ad Thess. 2. *Nisi veneris di-
scessio primum*, quod de euersione Romani imperij
interpretatur Hieron. q. 11. ad Algaf. & Ambros. Hieron.
Primasius, ibi, & Terrul. lib. de resurrex. carn. c. 24. Ambros.
Hoc verò nullius momenti esse videtur, primo quia
(vt sæpe dictum est) hic locus melius intelligitur de
spirituali discessione, & apostasia à fide, & ab spiri-
tuali imperio Romani Pontificis, in quod tempora-
le imperium mutatum est, vt eleganter dixit Leo Papa
serm. 1. de Apostolis Petro, & Paulo, & ita exponunt
Chryl. & Græci, qui ipsum Antichristum per *disces-
sionem* significari intelligunt. Idem fere Aug. 20. de
Ciuit. c. 19. Secundo quia discessio non significat in-
tegram extinctionem, sed separationē, & diuisionē:
si ergo Paul. loquitur de discessione à temporali im-
perio Romano, hæc ante multa tēpora facta est. De-
ficere enim cepit hoc imperiū, & dissipari, vel quā-
do Orientale imperium ad Turcas translātū est: vel
quando imperiū in Occidente à Gothis, & Vandalis
vastari, & occupari cepit, & ipsa Romana ciuitas à
Gothis capta est. De qua re Blodus de cad. 1. & Sabel-
licus Aenead. 7. li. 9. & Aene. 8. li. 1. & seq. & Orosius li.
2. & 7. sup. historiæ, & alij, qui de rebus Romanis scri-
būt. Secundū est, quod de diuisione Romani imperij
in de-

2. Thessal. 2.

Hieron.

Ambros.

Primas.

Terullian.

Leo Papa.

Chryl.

Græci.

Aug.

Blodus.

Sabellicus.

Orosius.

in decem Regna à Daniel cap. 7. scribitur: sed ex hoc loco non colligitur, imperium Romanum esse omnino extinguendum prius, quam Antichristus veniat. Primo quia rectè intelligi potest imperium illud esse diuisum in decem regna, & tamen Romanum imperium non esse omnino extinctum. Sicut nunc diuisum illud cernimus in plura regna, quæ fortasse iam ad denarium numerum peruenerunt, & tamē adhuc imperium Romanum suam retinet dignitatem, propter quam omnes Christianos Reges antecellit. Adde, Aug. 20. de Ciuit. cap. 23. docere, nō esse certum, denarium illum numerum proprie, ac dehnire sumi, Quid enim (inquit) si numero isto denario vniuersitas Regum significata est? Ex illo ergo loco tantum colligitur diuisio, ac dissipatio Romani imperii in plura regna, non tamen extinctio nominis, ac dignitatis eius. Secundo auget difficultatem. Quia licet apud Daniele dicitur, hos decem Reges antecessuros Antichristum: tamen Apocal. 17. sic de illis scribitur, Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt. Sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient post bestiam: & de eisdem postea dicitur, quod habebunt odio, & persequentur Romanam urbem. Ergo illis regnantibus adhuc non erit destructum Romanum imperium.

Romani imperij destructio inter signa dei iudicij numo-
vanda.
Lactant.

In hac re dicendum est primo, solum posse certò affirmari Romanum imperium ferè vsque ad diem iudicij esse duraturum, & prope illius tempora esse profusurum extinguendum, & in aliud imperium commutandum, atque hoc modo destructionem Romanum imperij posse annumerari inter signa dei iudicij. Hoc probatur primò ex veteri traditione antiquorum Patrum. Lactan. lib. 7. c. 25. dixit ex veteri traditione, Romanum imperium simul cum ipso orbe esse interitum & c. 15. scribit, in fine mundi futura esse ingentia prælia, & tumultus, subditque cuius vastitatis & confusiois hæc erit causa, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, tollatur de terra, & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus Oriens dominabitur, & Occidens seruetur. Idem prosequitur optimè c. 16. Idem affirmat Tertullian. in Apolog. cap. 32. vbi ait, Fidelibus incumbere necessitatem orandi pro statu imperij rebusque Romanis, quod vim maximam vniuerso orbi imminentem, ipsamque clausulam seculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperij commeatu scimus retardari. Itaque nolimus experiri, & iura precamur differri romana diuturnitati fauemus. Similia repetit lib. ad Scapulam, cap. 2. dicens, Christianus nullus est hostis, nedum imperatorum, quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, ut & ipsum diligat, & reueretur, & honoret, & saluum velit cum toto Romano imperio, quousque scilicet stabit, tandiu enim stabit. Denique Hieron. fatetur, hanc esse sententiam omnium scriptorum Ecclesiasticorum. Constat igitur hanc esse antiquissimam traditionem, vnde verisimile est, ab Apostolis manasse. An vero habeat in sacris literis fundamentum, statim dicemus.

Hieron.

Secundo dicendum est, non satis constare, utrū Romanum imperium omnino extinguendum sit ante aduentum Antichristi per diuisionem in multa, seu decem regna: an verò eius destructio inchoanda sit per hanc diuisionem, per ipsum verò Antichristum, & eum perficienda. Sed vterque modus est probabilis. Differt autem multum inter vtrumque modum, quia iuxta priorem, constat certissime nondum esse satis destructum imperium Romanum, ut Antichristus veniat: iuxta posteriorem autem non oportet expectare maiorem inclinationem Romani imperij, qua Antichristo via pareatur: sed solum ipsam euerfionem integram, quæ per illum facienda est. Vnde iuxta priorem modum hoc signum iudicij diuersum erit à signo Antichristi, & præuiū illi, nondumque nunc impletum: iuxta posteriorem autem modum vel non est diuersum à signo dato de futuro regno Antichristi: sed per illum con-

Fr. Suarez, tom. 2.

plendum erit, quia vnius generatio erit alterius corruptio. Vell velimus hoc signum destructionis Romani imperii ab Antichristi imperio distinguere, necesse est, ut destructionem illius appellemus diuisionem in plura regna, quamuis nomen, & dignitas imperii Romani nondum sit omnino extincta. Vnde fiet, vel hoc signum iam esse impletum, vel certe constare satis non posse, an super sit maior regnorum diuisio & commutatio facienda, antequam Antichristus veniat. Nam, si quis rectè consideret, Romanum imperium in plura, quam decem regna iam est diuisum. Ostendamus igitur vtriusque modi probabilitatem. Quod enim omnino sit extinguendum Romanum imperium, priusquam Antichristus veniat, colligunt multi Patres ex illo 2. ad Thess. 2. Non

resisteris, quod, cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis, & nunc quid detineat, scitis, ut reuelatur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantum, ut qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus. In quibus verbis obscurum est, quid sit illud, quod Paulus Thessalonicenibus dixerat, & illi sciebant esse in causa, ut Antichristi aduentus detineretur. Vnde coniectant Patres, hoc nihil aliud esse, quam perfectam Romani imperii euerfionem, quam Paulus corā apertè docuerat: scripto autem non est ausus tam clarè exprimere, ne calumniam incurreret, quod Romano imperio malè optaret. Et ita interpretatur illud, Tantū, ut qui nunc tenet, teneat, id est, ut qui nunc imperat, imperet, donec tollatur de medio, non persona, sed imperiū, Et tunc reuelabitur ille iniquus: ergo antequam ille veniat, omnino extinguendum est Romanum imperiū.

Ita exponit Chrysostom. homilia. 4. in illam Epistolam, quæ sequuntur Oecumen. & Theophyl. idē Ambrosius & Anselmi & Hieronymus. q. 11. ad Algasiam. Idem videtur significasse Tertullian. locis citatis in prima concl. & Cyrill. ca. 15. dicens, Venit Antichristus, cum impleta fuerint tempora Romani imperii. Et confirmatur ex citatis locis Danielis, in quibus significatur, sicut primum imperiū destructum fuit per secundū & secundum per tertium, & tertium per quartum, ita quartum prorsus dissipandum à decē Regibus, qui Antichristum præcedent, à quo postea subijciuntur, & sub eius imperio rediguntur. Atque ita videntur ibi exponere Hieron. Theodor. & Irenæus lib. 5. cap. 25. & 26. His ergo testimoniis sit probabilis hæc sententia, Quod verò illa non sit certa, atque adeo alterum modum esse probabilem, constat primo ex Aug. 20. de Ciuitat. c. 19. vbi pertractans prædictum locum Pauli. 2. ad Thessal. 2. Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Ergo prorsus (inquit) quid dixeris, me fateor ignorare: suspensiones tamen hominum, quas audire vel legere de hac re potui, nō tacebo. Et statim subdit expositionem de Romani imperii euerfione. Est igitur hæc tantum suspicio, nō res certa. Theodor. retus verò eam expositionē apertè reiicit, dicens. Romanum imperium apud Daniele per quartam belluam esse significatum, In eo autem (inquit) paruum cornu productum est, quod gerebat bellum cum Sanctis, vbi apertè sentit, atque ex Daniele colligere conatur, Antichristum ex ipso Romano imperio, seu aliquo modo eo durante, esse nasciturū, & cōtra ipsummet imperium præualiturum. Daniel enim cap. 7. tā decem cornua, quam cornu parvū ex quarta bestia oriri se vidisse refert, & in c. 2. idē regnū in quarto loco computatur, etiam si in multa regna partitum sit. Signum ergo est per hanc diuisionem non fore omnino extinguendum, donec Antichristus veniat. Potest autem pro hac etiam sententia referri Hieron. Dan. 11. quatenus de Antichristo sic loquitur, Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur: & Lactan. dicto lib. 7. c. 15. tunc dicit, Romanū nomen tollendum de terra, Cum imperium in Asiam reuertetur, quod apertè dicit propter imperium Antichristi. Et cap. 25. Precandus (inquit) est Deus ne ci-

Chrysost.
Oecumen.
Theophyl.
Ambros.
Anselm.
Hieron.
Tertullian.
Cyrill.

Hieron.
Theodor.
Iren.

August.
2. Thessal. 2.

Theod.

Dan. 7.

Dan. 7.

Hieron.

Lactant.

Kkk 2 sim fa-

Chryso.

ius tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus molitur, ac lumen illud effodiat, cuius interitum illud ipse lapsurus est, id est, Romanum imperium. Preterea Chryso. dicta homilia quarta in 2. ad Thessalon sic scribit. Quomodo regna illa destructa sunt, quae ante Romanum imperium fuerunt, ut potest regnum Medorum à Babyloniis, Babyloniis à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita & regnum Romanorum ab Antichristo. Ex quibus verbis licet colligere, etiam si admittamus illam expositionem verborum Pauli inde non fieri, imperium Romanum esse tollendum de medio antequam Antichristus veniat, sed ipsum Antichristum id esse effecturum. Vtrumque enim dicit Chryso. qui non est sibi contrarius, & vtrumque potest facile verbis Pauli accommodari. Detinet enim Deus iuxta hanc expositionem aduentum Antichristi, donec adueniat definitum tempus, in quo mundus orbandus Romano imperio est. Tunc enim & Antichristus veniet, ac tollet illud de medio, & è contrario ipsum tolletur de medio, & tunc Antichristus veniet. Vt enim Philosophorum more loquamur, iuxta hanc sententiam se habebunt hæc duo imperia, sicut duæ formæ, quarum vna ingreditur, alia expellitur, de quibus vere dici potest, cum vna de medio tollitur, tunc alteram fieri. Et ad hunc modum exponi possunt omnes Patres in priori parte citati. Constat igitur, satis esse incertum, & dubium, quo ex prædictis modis res hæc euentura sit: consequenter vero constat, satis certum esse alterutro ex ijs modis euertendum esse Romanum imperium ante diem iudicii & ita simul probata est prima assertio posita.

Vrbis Romæ destructio signum est propinquæ iudicii. Lactant.

Tertio dicendum consequenter est, multo magis incertum esse, an eueritio Romanæ vrbis inter signa propinquantis iudicii numeranda sit. Nam, licet Lactant. dict. li. 7. c. 25. de ipsa vrbe loqui videatur, eum inquit. Res ipsa declarat lapsum, ruinamque rerum breui fore, nisi quod incolumi vrbe Roma nihil istius videtur esse metuendum. At vero, cum caput illud orbis ceciderit, & videretur esse cæperit (quod Sybilla esse aiunt) quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbis terrarum? Licet (inquit) hæc fuerit Lactantij sententia: non tamen defuit, qui eam inter deridendos errores, computandam existimauerit, ut Pammil. refert in scholijs lib. Tertull. ad Scapulam num. 10. qui tamen interpretatur, Lactantium non tam de Vrbe, quam de imperio esse loquutum, sentiens etiam ipse, solius Vrbis excidium, aut durationem, non esse signum sufficiens euerfionis, vel diuturnæ durationis mundi. Nam iu primis, cum ostensum sit, probabile esse Romanum imperium non esse omnino abolendum, donec Antichristus veniat, consequens est etiam esse probabile Romanam ciuitatem non esse euerendam vsque ad ipsum Antichristum, quia par est vtriusque ratio. Deinde siue ab ipso, siue ante ipsum extingatur dignitas, & nomen imperij Romani, non sequitur, Vrbem vel ab Antichristo, vel ante ipsum esse euerendam. Quia bene potest imperium occupari, nomēque ac dignitas prioris imperij omnino obrui, nulla ipsius ciuitate dissipata, vel destructa, ut tam superioribus quam nostris temporibus in omni regnorum mutatione conspicimus: vel sicut è contrario posset Vrbis destrui durate Romano imperio. Quia licet mutetur sedes imperij, non propterea totum mutari imperium necesse est. Ergo ex mutatione Romani imperij non potest colligi vrbis euerfio, nisi alicubi specialiter reuelata sit, quod non constare, statim ostendimus. Aliunde vero non est etiam reuelatum, ciuitatem illam permanfuram vsque ad finem mundi, vel vsque ad Antichristum, vel vsque ad tempus illi vicina: quia similiter nubi extat talis reuelatio, neque ex reuelatis colligi potest. Nisi quis fortasse existimet, quoniam Ecclesia Romana caput est vniuersalis Ecclesiæ, tam diu illam esse duraturam, quoadiu Ecclesia vniuersalis durabit. Quia non po-

Vrbis Romanæ euerfio propterea constans.

test Ecclesia esse sine capite, durabit autem vniuersalis Ecclesia vsque ad finem mundi: ergo & Romana Ecclesia: ergo & Romana ciuitas. Sed hæc collectio nullius mottiendi est, primum quia licet nunc caput Ecclesiæ sit in Ecclesia Romana, quia est eius Episcopus: tamen hoc, neque constat esse à Christo præceptum, neque per se est simpliciter necessarium, ut in proprio loco latius tractandum est. Deinde quia licet Romana ciuitas euerteretur, & Romanus Episcopus à sua sede, Ecclesia, vel prouincia pelleretur, ita ut oporteret illum vel in remotissimis regionibus habitare vel in speluncis, aut in locis abditissimis delitescere, semper esset & caput Ecclesiæ, & Romanus Episcopus. Nam semper retineret eandem potentiam, & iurisdictionem tam vniuersalem, quam propriam, & specialem illius Episcopatus. Itaque siue integra perseueret Vrbis, siue ab hostibus solo æquetur, nullum est signum aut appropinquantis iudicii, aut distans adhuc.

Obiectio, Apoc. 17.

Sed obijci potest locus Apoc. 17. vbi sub enigmate mulieris fornicariæ, & purpuratæ sedentis super bestiam coctineam exprimitur Roma, & de ea subiungitur, quod decem Reges per decem cornua significati, & d'ent fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igne concremabunt. Ex qua propheta duo videntur colligi. Primum illam ciuitatem permanfuram vsque ad aduentum Antichristi: alterum eam esse labefactandam, & concremandam ab Antichristo, seu ab ijs decem regibus, qui eius tempore regnabunt, eique subiciuntur, ut ibidem dicitur. Vnde, quod ibi sit sermo de Antichristo, omnes expostitores consentiunt, & Irenæus lib. 5. cap. 26. Hippol. orat. de conf. mundi: & alij statim citandi. Quod autem mulier illa fornicaria, & purpurata sit Roma, patet primo ex vltimis verbis capituli. Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terre. Nulla enim alia ciuitas habuit generale imperium, nisi Roma. Secundo, quia dicitur eam mulier habere capita septem, quæ sic explicatur. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet. Vrbis enim super septem colles, seu montes ædificata fuit. Tertio ita exponunt multi ex Patribus, Hier. Epif. 17. ad Marcellum nomine Paulæ, & Eustochij, & 15. q. 11. ad Algal. & 1. 2. cont. Iovinian. in fine vbi sic inquit. Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione deleti, vrbis potens, vrbis orbis domina, vrbis Apostoli vocelaudata, interpretare vocabulum tuum, Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos, serua quod diceris, virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem: maledictionem, quam tibi Sabator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per penitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Eandem expositionem habet Tertull. lib. contra Iudæos c. 9. & lib. 3. cont. Marc. cap. 13. Babylon (inquit) apud Ioannem nostrum Romana vrbis figura est, proinde magna, & regno superba, & Sanctorum Dei debellatrix. Atque hanc expositionem sequitur Paul. Oros. li. 7. c. 2. Et Aretas in comment. in Apoc. Aret.

Irenæus Hippolytus.

Hieronymus.

Tertullianus.

Orosius.

Aretius.

Responsio.

Gagneus.

Respondetur, hanc si expositionem admittamus, quam Gagneus in Apoc. dicit esse probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditissimis, qui contra hæreticos scribunt, illam amplectuntur, qui aduertunt, Ioannem non esse loquutum de Romana Ecclesia, sed de Vrbe, non Christiana, sed ethnica, Loquutus enim de illa est, considerando eum statum, quem habebat, quando ipse scripsit, & si fortasse in fine mundi similem habitura est, à fide & obedientia Pontificis Romani deficiens, ab ethnicis tyrannis subiugata: Hac, inquam, data expositione, solum ex eo loco concluditur, Romam in persecutione Antichristi, vel in prelijs, quæ geret ad vsurpandum totius orbis imperium, esse euerendam, & comburendam. Vnde ad summum potest concludi, Romanam euerfionem esse posse vni ex signis ad cognoscendum Antichristum venisse atque ita signum hoc non esse distinctum à persecutione Antichristi: sed veluti pars eius, Secundo dicitur, expositio.

expositionem illam non esse necessariam. Multi Patres non intelligunt per mulierem illam fornicatorem Urbem: sed orbem, quatenus in eo edificata est ciuitas impiorum, quæ in Scriptura Babylon dici solet, & fundata est super septem montes, id est, super multitudinem Regum superborum. Ita exponit Aug. Psalm. 29. enarrat. 3. vbi ciuitatem quident Babyloniam, ita interpretatur non tamen aperte accommodat ad locum Apocalyp. Idem habet in Enarrat. in Psalm. 61. & lib. 14. de Ciuitate, cap. ultimo, & lib. 18. cap. 18. & sæpe alijs in locis. Expressius Prosper in dimidio temporis, capite 7. Nec eam vno in loco existimes ciuitatem, quæ tota est sparsa in orbe, de qua dicit & Propheta David. Filia Babylonis misera. Ac deinde eodem modo interpretatur totum cap. 18. Apoc. Idem tenent Beda, Ambrosius, Ticonius, Primasius, D. Thom. Aymo, Rupert, & alij Apoca. 17. vbi Gagneius breuiter, & aptè totum illum contextum ad hanc interpretationem accommodat, quam hoc loco latius persequi institui nostri non est.

Ex quibus tandem ultimo constat, hoc signum euerisionis Romani imperij (qualecunque illud sit, & quomodo, quæ iuxta prædicta explicetur) simul cum præcedenti paulatim impleri: verisimile tamē esse (vt in sectione præcedenti diximus) prius esse vniuersalem Euangelij prædicationem consummandam, quam Romanum imperium ad summam inclinationem, extinctionemque perueniat. Quia hæc duratio imperij Romani in sua dignitate, & potestate valde necessaria est, vt illud signum Euangelicæ prædicationis per totum orbem commodè impleatur. Hoc vero impleto, credibile est Ecclesiam passuram maiores temporales afflictiones bellorum, ac seditionum, regnorumque mutationes, atque ita paulatim extinctum iri imperium Romanum, vel ab Antichristo, vel paulo ante eius aduentum. Ad rationes dubitandi in principio positas facilis est responsio ex dictis. Ad summum enim probant (quod nos concessimus) incertum esse, an sit extinguendum omnino Romanum imperium per Antichristum, vel antea. In loco autem illo Apoc. 17. cum dicuntur decem Reges accepturi potestatem post Antichristum, vel non est intelligendum de ordine temporis, sed dignitatis, (erunt enim sub Antichristo) vel intelligendum est, quod post Antichristi aduentum accipiant nouam potestatem ad persequendam Ecclesiam.

SECTIO III.

Quæ sint futura signa in cælis ante iudicii diem.

Hactenus explicauimus, quæ ante aduentum Domini vsque ad Antichristi necem euentura credimus, eritque facile lectori ex ijs, quæ duabus sectionibus præcedentibus, & supra de Antichristo dicta sunt, rerum ordinem seriemque colligere. Prædicabitur enim Euangelium in vniuerso orbe, & iterum non deerunt calamitates illæ, quæ Matt. 24. prædicuntur, pestes, fames, terremotus, prælia, regnorum diuisiones, ac mutationes, & similia ac fortasse postquam vniuersalis Euangelij prædicatione consummata sit, ingrauescent hæc quotidie magis, magisque quasi inclinante iam mundo, & proxime ad occiduum urgente, & tunc tandem vel omnino vel pene destructo Romano imperio, veniet Antichristus, qui vniuersale orbis imperium occupabit, & grauissime persequetur Ecclesiam. Quæ omnia eleganter describit Lactantius. li. 7. c. 17. Pro Ecclesia vero Elias, & Enoch dimicabunt, donec ab Antichristo trucidentur: qui tamen & ipse impetio Christi interficietur, neque de hoc tempore alia sunt nobis signa reuelata.

Sequitur ergo, vt dicamus de signis futuris post mortem Antichristi, in quibus primum locum tenere videntur ea, quæ in cælis futura sunt. Sic enim

Fr. Suarez. tom. 2.

A de illis loquitur Christus. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stelle cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur. In quibus verbis, nulla est inter expositores controuersia, quin sermo sit de signis iudicii, quauis de superiori parte illius capitis magna sit, atque ita exponunt ibi Chrysostomus, Theodorus, Euthymius, Hieronymus, Hilarius, can. 25. & 26. & Aug. Epi. 80. ad Hefychium, sub finem. Dantur autem à Christo Domino in eis verbis tria cælestia signa, quæ à nobis explicanda sunt. Primum, Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum. Secundum, Stelle cadent de cælo. Tertium, Virtutes cælorum commouebuntur.

Prius tamen, quam ad hæc explicanda veniamus, oportet inquirere, quo tempore intelligantur futura hæc signa, an scilicet ante vniuersalem mortem hominum, & generalem resurrectionem, an vero post illam. Hieronymus enim Chrysostomus, & Eusebius, Emilianus, statim citandi indicant futura post resurrectionem generalem in ipso aduentu Domini. Quæ sententia videtur textui Evangelico consentanea. Nam immediate post illa verba subdit Christus. Et tunc parebit signum filii hominis in cælo, sed hoc signum non apparebit nisi post resurrectionem ipso Domino iam veniente, vt infra videbimus: ergo neque alia: simul enim & in eodem contextu omnia prædicuntur, & immediate post illa subiungitur, Et tunc plangent omnes tribus terra, id est, reprobi omnes, qui in terra manebunt. Nam iusti tunc iam rapiuntur cum Christo in aera. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli: ergo rectè intelligitur, totum hoc futurum post resurrectionem in ipso aduentu Christi. At verò D. Augustinus in dicta Epistola. 80. ad Hefychium sentit, hæc signa futura esse in Ecclesia, durante ipsa Antichristi persecutione. Vnde consequenter interpretatur, verba illa Christi, post tribulationem dierum illorum, non intelligi post finitam persecutionem, sed post inchoatam, seu durante, & iam ex parte facta persecutione. Fuit autem hæc sententia Lactantius. lib. 7. cap. 16. vbi licet intelligat hæc omnia proprie, & de sensibilibus signis, ea sentit esse futura ante mortem Antichristi, quod tamen nullaratione confirmat. Augustus vero coactus est sic exponere, quia non intellexit illa signa ad literam, vt sonant, sed metaphoricè, vt postea videbimus. Cuius sententia, sicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte sustineri posse videtur. Nam Christus Dominus satis apertè loquutus est de tempore post finitam tribulationem Antichristi, vt reliqui omnes expositores, & Patres ea intellexerunt: & supponendo ea signa proprie, & ad literam esse intelligenda, nullum est fundamentum ad opinandum aliter. Quæ durante persecutione Antichristi, & vsque ad mortem, & resurrectionem Eliæ, & Henoch, nondum erunt inchoata signa iudicii, quæ peccatores vehementer terreat, vt ex. 11. cap. Apoca. colligitur: sed potius, Cum dixerint pax, & securitas, tunc eis repentinus veniet interitus. Ergo ante mortem Antichristi non incipient videri signa in Sole, Luna, & stellis, neque arefcent homines præ timore, vt dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiam colligitur, hæc signa futura esse, videntibus adhuc hominibus in carne mortali ante generalem resurrectionem. Nam ex ijs verbis Lucæ constat, hæc signa futura esse hominibus causam angustiarum & anxietatis præ timore & expectatione eorum, quæ superueniens vniuerso orbi: ergo oportet vt fiant videntibus adhuc hominibus ante generalem resurrectionem. Nam post resurrectionem nulla erunt necessaria signa ad terrendum, neque habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quod apud Matthæum hæc signa simul cum alijs coniungantur, quia non oportet, vt quæ simul narrantur simul etiam fiant. Præsertim cum prius Matthæus dicat, venturum Christum cum virtute, & maiestate, & postea subiungat, & mittet Angelos suos in tuba, &c.

Kkk 3

cum

cum tamen hoc non sit futurum post aduentum Christi, sed antea: ex ordine ergo narrationis non potest colligi ordo executionis, sed ex alijs locis, & ex coniectura sumpta ex ipsis rebus colligendus est. Vnde confirmari hæc sententia potest ex Ioele c. 2. Et dabo prodigia in celo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem sumi. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Vbi (iuxta communioem expositionem Theodor. & Rupert. ibi, Orig. & D. Thom. Matth. 34. Bedæ Marc. 13. & Luc. 21.) sermo est de die iudicii, & de eisdem celestibus signis, de quibus loquutus est Christus: & tamen illa dicuntur futura: antequam veniat dies ipse iudicii, qui dies Domini magnus & horribilis dicitur. Vnde ipsēmet Christus post prædicta verba subiunxit, Cum videritis hæc fieri scitote, quoniam prope est in tantum: ergo futura illa sunt ante aduentum Christi: eo tamen appropinquante. Neque enim verisimile est (quod Aug. ait) in verbis illis Christi, cum videritis hæc fieri, non tantum signa, sed ipsum etiam aduentum Christi in nubibus coeli comprehendendum esse. Quorsum enim Christus diceret: cum me videritis venientem, scitote, quoniam prope sum? Non ergo loquitur de aduentu: sed de signis, quæ aduentum antecessura sunt.

Ioele 2.

Theodor.
Ruper.
Origen.
D Thom.
Beda.

Augustin.

Obiectio.
August.
1. Thessal. 3.

Ambros.

Theophyl.

August.

Responsio.
Occumen.

Anselm.

Obiectio.

Responsio.

Ambros.

Sed obijcit August. quia dies iudicii (vt Paul. ait 1. ad Thess. 3.) sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus: si autem præcessura essent hæc signa, quæ homines redderēt certos, diem Domini iam esse in ianuam, non ingrueret vt fur, illis in pace, & tranquillitate existentibus. Atque ita Ambros. 1. ad Thess. 5. exponens prædicta verba, Subito (inquit) & ex insperato apparebit, & Theod. Matth. 25. ita exponit illud Media nocte clamor factus. Vt ostendat (inquit) quod inexpectatus veniat Dominus. Quod etiam notavit August. tractans eadem verba, dicens, Media nocte, id est, nullo scientie aut sperante, & infra exponens verba Pauli, inquit. Ex quo significatur, cum penitus latere, cum venerit. Ad hanc objectionem responderi potest ex Occumen. 1. ad Thessal. 2. ex signis iudicii posse colligi appropinquare finem mundi: non tamen fore certam diem, & horam aduentus Domini, & hac ratione verum esse diem illum veterum vt furem. Quod declarat exemplo mulieris pregnantis, quo Paulus vtitur. Nam licet hæc (inquit) signa partus habeat multa, ipse autem hora aut dies non tem. Quod sit obijcias, quia supra diximus quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi futurum aduentum Domini: Responderi potest vel cum Anselm. 2. ad Thess. 2. dicente, Vtrum completis illis quadraginta quinque diebus mox adveniat Dominus, an vero aliquantulum super sit temporis, omnino nescimus. Vel certe dici posset, hoc secretum scripturarum, & esse satis dubium, & si verum est, paucis fore notum, & ideo nihil ob stare, quo minus, vel omnibus, vel ferè omnibus incertus sit ille dies. Vel aliter, quod cum omnes homines sint morituri ante diē aduentus, quanvis omnibus constaret, esse morituros intra illos quadraginta quinque dies, tamen & singulis esset incertum, quo die morituri sint, & quanto etiam tempore post mortem vel singulorum, vel omnium sit futurus iudicii dies, & ita semper erit aliqua incertitudo illius diei, ac temporis certi, & definiti, licet constare eis possit nō longe abesse. Quod nullum est inconueniens, quia Christus hoc voluit, & in hunc finem signa præbuit.

Agna stupenda, quæ erunt veluti proximi nuntij aduentus iam Christi, & proprie incipient ab interitu Antichristi. Tunc etiam subito incipiet repentinus interitus peccatorum, de quo Paul. loquitur, & Apoc. 17. narratur à Iohanne Apocal. 11. Et ad hunc etiam interitum pertinet illa signa, de quibus nunc agimus. Atque ita etiam respondet D. Thom. in 4. d. 48. q. 1. D. Thom. art. 4. q. 1. ad 1. & 2. & idem notavit Iam. c. 128. Concord. Et potest etiam explicari. Quia (vt sæpe dixi) ante ipsum diem iudicii morientur omnes: ergo ille dies præcise sumptus non potest aliter venire inopinatus, quam expositum est.

His ergo politis, secundo explicandum est in genere, qualia sint hæc signa, quomodo vè futura. In qua re prima sententia est Aug. dicta Epist. 80. qui hæc metaphoricè interpretatur per Solem & Lunā Ecclesiam intelligens, de qua dicitur, quod obscurabitur, & non dabit lumen suum, quia non apparebit, impijs persequentibus ultra modum sœuentibus. Et stelle cadent, ac virtutes colorum commovebuntur. Quoniam multi, qui gratia fulgere videbantur, persequentibus cedent, & cadent quidam, fideles firmissimi turbabuntur. Et hanc expositionem elegit August. partim propter rationem paulo ante adductam de repentino aduentu Domini: partim, quia illa signa proprie, & sententibilibus intelligenda non essent tam horrenda, & terribilia, sicut in scriptura exaggerantur. Vnde concludit, Hæc in Ecclesia melius ex mystico intelligi, ne Dominus Iesus appropinquante secundo aduentu suo, ea pro magno prædixisse videatur, quæ huic mundo, & ante primum eius aduentum consueverant evenire, & irideamur ab eis, qui hæc quæ velut nonissima, & omnia maxima horrefcimus, plura in historia gentium, & multo maiora legerunt. Potest autem hæc Aug. opinio confirmari. Quia ille modus loquendi sæpe est metaphoricus in Scriptura ad significandam acerbitatē alicuius tribulationis, vt Iai. 13. stelle caeli, & splendor earum non expandent lumen suum, & tenebræ erunt in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo. Vbi ad litteram est sermo de vltione sumenda de Babylonijs, & similia leguntur. Ezech. 32. vbi ad litteram sermo est cōtra Pharaonem regem Aegypti, & inter alia dicitur, Operiā, cum extinctus fuero, calor, & nigrescere faciam stellas eius, solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum: omnia luminaria caeli marere faciam super te, & dabo tenebras super terram tuam: dixit Dominus Deus. In quibus locis, & similibus (qualia sunt Amos. 8. So. phon. 1. Ioele 2. & 3.) constat hæc non esse intelligenda proprie, sed metaphoricè ad exaggerandam acerbitatē tribulationis, præ cuius magnitudine ita perturbantur homines, vt videatur illis Sol obscurari, & omnia tam celestia, quam terrestria commoueri.

August.

Augustini
pinto de co-
lestibus si-
gnis secundu
aduentu
Domini.

Iai. 13.

Ezech. 32

Amos 8.
Sophon. 1.
Ioele 2. & 3.

Sed (quamvis hæc expositio Augusti, vt moralis: & spiritualis laudanda sit) nullo modo negandus est proprius, ac literalis sensus, quæ ceteri expositores præmittunt, vt adijciat mysticos sensus vt patet ex Hieron. Hilario, apertius ex Origen. tract. 30. in Matth. Beda, & Anselm. ibidem. Atque idem licet obscurissime significat Ambros. lib. 10. in Lucam, cap. 17. de signis aduentus Domini. Nam licet in toto capite iudicij sensus videatur fere eandem expositionem cum August. biliter sumit persequi: tamen literalem sensum, vt notum supponit. Idem significat illa verba, quæ in principio præmittit, & prophetia vera series, & integra causa mysticæ: & probatur, primo ex generali regula interpretandi scripturam. Nam cum potest proprie sine incommodo exponi, non est ad metaphoras confugiendum. Secundo quia Lucas capite 21. docet, hæc signa fore sensibilia, quibus visis homines arefcent præ timore, & expectatione finis: ergo non recte exponuntur de effectibus spiritualibus, qui ne videntur, nec magnum timorem incutere solent hominibus: præsertim vulgaribus, & qui spiritu non ducuntur. Vnde multo minus ex illis solis commove-

moue.

monerentur ad expectandum orbis interitum. Tercio quia ibi ponuntur signa futura in cælo, & in terra: & tamen de terra, & de signis in ea futuris sermo est proprius (vt sectio. sequenti dicemus) ergo antithesis ipsa docet, signa etiam cælestia proprie esse intelligenda.

Responsio ad argumenta Aug.
Ad primum autem motiū Augustini iam responsum est. Ad secundum dicitur, licet hæc signa sint sensibilia, futura tamē maiora, & horribilia quam ynquam fuerint. Ad alia verō testimonia respondemus, primo à multis Sanctis exponi proprie, & de die iudicij, vt de priori loco Isaiæ videri potest in Chryf. Paranesi priori ad Theodor. lapsū, & hom. 84. in Matth. Orig. tract. 30. in Matth. & tom. 2. in ad Roman. Cyprian. epist. ad Demetrianum sub finem. Greg. 20. Moral. cap. 23. Et in vniuersum de omnibus similibus locis Prophetarum id affirmat Tertul. lib. de resurrect. carnis ca. 22. Vbi tractans, & ad literam intelligens prædicta verba Christi, inquit, *Postquam eduxit, & tunc erit Ierusalem conculcataui nationibus, inde iam in orbem, & in seculum prædicat secundum Ioseph. & Daniele, & vniuersum concilium prophetarum, futura signa in Sole, Luna, & stellis.* Secundo dicitur, etiam si in illis locis sermo sit metaphoricus non inde inferri, etiam verba Christi esse metaphoricè exponenda. Quia circumstantia literæ neque id requirunt, neq; commode patiuntur. Quin potius addi potest, quia in die iudicij hæc horribilia signa vere ac proprie futura sunt, prophetas hoc prævidentes ad exaggerandas alias vindictas, & vltiones diuinæ iustitiæ, vfos esse allusione, & quasi comparatione quadam ad signa vici iudicij: vel è contrario, quia similes præcedentes vindictæ fuerunt quasi figuræ quædam, & vmbra generalis vindictæ de peccatoribus sumende in die iudicij, ideo prophetas vel facile ab vna ad aliam transiisse, vel acerbiter vnius per signa, quæ futura sunt in alia explanasse.

Constat igitur, hæc signa futura esse sensibilia in ipsis corporibus, seu astris cælestibus. Reliquum est, vt tertio loco explicemus, quomodo futura sint. Quod distinctius fiet si per singula paulatim discurremus. Primo igitur obscuritatem Solis, & Lunæ multi sic interpretantur, quod Christus adueniens tanto lumine fulgebit, ac totum orbem splendore faciet, vt nec Solem, nec Lunam apparere, aut lucere sinat. Ita Hilar. can. 29. Hieron. Chryf. & Beda in Matth. & Euseb. Emis. hom. in Dominicam 27. post Pentecosten & Aug. ser. 103. de temp. vbi hoc specialiter tribuit splendori crucis, qui tantus erit, vt Sol occulter: de quo postea dicemus. Tandē expositionē approbat D. Tho. opus. 10. ar. 35. Sed nobis non probatur, propter ea, quæ in priori puncto dicta sunt. Ostendimus enim hæc signa futura esse aliquibus diebus ante descensum Christi è cælo: ergo non potest fieri hæc obscuratio Solis, & Lunæ, propter nimiam claritatem corporis Christi. Deinde illa obscuratio Solis nullum terrorem incuteret, præter illam, quem ipsa Christi maiestas potest efficere. Aliter exponit Orig. dicto tract. 30. in Matth. Sicut in magnis ignibus succendi incipientibus tenebræ ex fumo plurimo solent extolli: sic in conflagratione mundi ab igne, qui accendendus est, obscuranda esse luminaria magna. Sed neq; ipse Orig. in hac expositione persistit: neq; probari potest. Tūquā conflagratio mundi futura est post diem iudicij: hæc vero signa antecessura sunt. Tum etiam, quia illa causa videtur insufficiens, vt hæc signa tali modo fiant, vt specialem terrorem incutiant.

Tertia explicatio est, quod Sol priuabitur sua luce intrinseca, & connaturali, & consequenter Luna, & omnia astra. Cui expositioni videtur fauere proprietas illorum verborum, *Sol obscurabitur: & Ios. 2. & 3. Sol, & Luna obtinebrati sunt: & cap. 2. Sol conuerteretur in tenebras: & Apocal. 6. Sol factus est niger, tanquam facies cilicinus.* Et hanc expositionem indicat etiam Origenes: non tamen recte declarat. Dicit enim quod

A paulatim minuetur lumē cælestium astrorum, quia deficiet eius nutrimentum, sentiens, Solem esse corruptibilem, & conseruari ad modum ignis continua actione, quod improbabile est, vt ex philosophia constat. Itaque hic modus naturaliter est possibilis. tamen diuina virtute fieri potest. Et ita futurum esse sentit Rabanus Matth. 24. & non displicet D. Tho. in 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 2. Satis tamen incertares est. Videtur enim verifimilius, non oportere ita fieri. Quia hæc signa tantum fient ad errorem hominum: ad hoc autem non est necessarium, vt in ipsis cælis fiat intrinseca immutatio, & naturalium proprietatum diminutio, vt videbimus. Quarto igitur dicunt alij, hanc obscuritatem Solis, & Lunæ futuram esse per propriam Eclipsim, id est, per interpositionem ipsorum astrorum inter se, ita tamen, vt non simul fiat.

B Hoc enim est impossibile, nisi simul constituantur in multis locis, quod nō oportet fingere. Dicunt igitur, non simul obscuranda esse Solem, & Lunam: sed nunc Solem, postea Lunam, & è conuerso. Quia non tantum semel hoc fiet, sæpius per varias apparitiones, & Eclipses, quæ proueniunt inuicem motibus cælorum, qui nunc tardius, nunc velocius solito mouebuntur. Hic modus colligi potest ex Lactian. lib. 7. c. 16. vbi inter alia inquit, de Sole, & Luna, *Motus extraordinarios peragent, vt non sit homini promptum, aut siderum cursus, aut rationem temporis agnoscere.* Fiet enim vel æstas in hyeme, vel hyems in æstate, tunc annus breuiabitur, & mensis minuetur, & dies in augustum coarctabitur. Quod si hæc vera sunt, facile intelligitur ex hac motuum varietate posse facile consequi varias, ac inuicem Eclipses. Et sunt hæc quidem verifimilia, & satis apta ad terrendos homines: non tamen videtur negandum obscuratum iri aliquando simul Solem, ac Lunam, ita vt densissimæ toti orbi terrarum offundantur tenebræ.

Hæc enim videtur esse intentio Christi in illis verbis, & maxime videtur pertinere ad augendum angustiam & terrorem hominum, qui est finis per hæc signa interitus. Vnde sine dubio videtur futura maior obscuritas Solis, quam per solam naturalem Eclipsim effici possit. Quod etiam suadet illa ratio supra adducta ex Aug. quod hæc signa non sunt existimanda vulgaria, & communia, qualia interdum facta leguntur: sed maiora, & horribilia. Addendum ergo est, Solem, & Lunam esse obscuranda, non quia omnino priuabuntur suo lumine, sed illuminatione. Quod fieri poterit, vel Deo suspendente concursum, qui modus erit facillimus, vel per interpositionem alicuius densissimæ nubis, quem modum vt faciliorem elegit Sop. 4. dist. 46. q. 2. art. 2. Sed (quod ad Solem attinet) prior modus videtur facilior. Tum vt tenebræ possint esse vniuersales, & densissimæ: tum vt possint fieri minori actione, & rerum immutatione. De Luna vero, quoniam de illa dicitur Ios. 2. quod conuerteretur in sanguinem: & Apoc. 6. explicatur quod, *Luna tota facta esset sicut sanguis*, verifimile est, hoc signum esse efficiendum per interpositionem nubis ita dispositæ, vt per impressionem Lunæ videatur tota sanguinea, ad significandam diuini iudicij seueritatem, & propter alias significationes, quas recte explicat Antoninus

4. p. tit. 14. c. 11. §. 2. Quarto loco explicandum est secundum signum, nimirum, quod stellæ cadent de cælo. Quæ verba ad literam, & vt sonant, intelligit Orig. dicto Tract. 30. Nam stellæ (inquit) priuata lumine non poterant sursum detineri, nam à lumine ipso extollebantur, vnde crassiores fiunt, ac tandem de cælo cadunt. Eandemq; sententiam quanuis non eodem modo explicatam, videtur docere Tertul. lib. conera Hermogenem cap. 43. quamquam ille videtur supponere, cælos esse in nihilum redigendos, de quo postea dicemus. Origenes vero supponit falsam de natura cælestium stellarum estimationem. Quocirca supposito, stellæ esse incorruptibiles, & aut esse continuas reliquis partibus cæli,

SECTIO IV.

Qua signa ante iudicii diem in ceteris rebus sensibilibus futura sint.

Diximus de celestibus signis, sequitur, ut dicamus, an in terra, & ceteris elementis, habitantibusque in eis aliqua quoque signa praecessura sint. Quae res brevissimè est à nobis expedienda, quoniam per pauca sunt circa hoc reuelata, & verbis admodum generalibus, & interdum adeo obscuris, ut vix possint humano ingenio comprehendi.

Primo ergo circa elementum ignis posset inter haec signa numerari ignis ille, qui (ut in Psalm. 96. significatur) *Ante ipsum* (id est, Christum iudicem) *praece-* *det, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Sed quia huiusmodi ignem, atque eius usum, & effectum, vel omnino, vel praecipue existimamus futurum post resurrectionem hominum, finitumque iudicium, ideo fusio-rem de illo translationem in sequentes duas disputationes referuamus. Quocirca nullum aliud speciale signum reperio ad hoc elementum pertinens praeter exhalationes ignitas, fulgura, & fulmina, quae (ut diximus praecedenti sect.) frequenter illis diebus coruscabunt, & in tanta multitudine, & magnitudine, ut homines vehementer terreant. Et de hoc signo intelligi possunt multa, quae scribit Ioan. Apocal. 16. praesertim cum scribit de septimo Angelo, qui effudit phialam suam, & accommodari etiam potest, quod ibidem scribit de quarto Angelo, qui effudit phialam suam in Solem, & datum est illi aestu affligere homines, & igne. Nam (si quis recte consideret) quae in illo, antecedentique cap. scribuntur, omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus post persecutionem Antichristi. Quae autem prius scribit c. 8. & 9. & 10. de septem tubis, & calamitatibus per eas significatis, videntur maiori ex parte pertinere ad tempora, quae praecedent Antichristi aduentum. Sed illa omnia explicatu difficillima sunt, alienumque esset à nostro instituto referre hoc loco, vel quae de ijs scripsere alij, vel quae excogitari à nobis possunt.

Secundo, inter signa ad elementum aeris pertinentia poni potest signum crucis, quod in aere tunc apparebit, ut ait Christus: *Et tunc parebit signum filii hominis in caelo*, scilicet aereo: sed de hoc signo dicemus disput. sequenti: existimamus enim antecessurum iudicem ad iudicandum descendentem. Pertinent vero ad hoc elementum reduci tonitrua, & aliae meteorologicae impressiones, inaequalitque motus, qui in ventis fiunt, & magna aeris inclementia, tenebrae, aliaeque similia, quae in aere efficiuntur, & legi in praedictis locis Apocalypseos possunt.

Tertio de aquis legimus Luc. 21. *Et in terris pressura gentium* praefusione sonitus maris, & fluctuum. Quibus verbis significantur futurae horribiles tempestates, & aquarum commotiones, quae strepitum ingentem & horrendum efficiant. Cumque hoc annumeretur cum signis futuris in caelo, & in stellis, non est dubium, quin ad haec vltima tempora, & proxima iudicii signa pertineat. Vnde huc etiam spectant, quae Ioannes dicto cap. 16. refert, de duob. Angelis, qui effuderunt phialas suas in mare, & in flumina, & fontes aquarum, & factus est sanguis, & omnis anima viuens mortua est in mari.

Quarto, de elemento terrae certum est, futuros esse magnos terrae motus, inter quos ille videtur mirabilis, quem his verbis refert Ioannes supra, *Et terrae motus factus est magnus, qualis nunquam fuit*, ex quo homines fuerunt super terram: talis terrae motus sit magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irae eius. Vbi per magnam Babylonem mundum intelligendum existimo, cum omnibus fere expositioribus, tam eo loco

A quam c. 14. & 18. Nam si haec loca inter se conferantur constabit non posse aliter commode exponi. Quae autem sit ciuitas illa magna, an sit eadem Babylon, vel aliqua particularis ciuitas, incertum est: & fortasse est Ierosolyma, cum à ciuitatibus gentium distinguatur. Illud vero obscurius, & admirabilius est, quod de eodem terrae motu statim subiungit, *Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.* Et idem fere scripserat c. 6. ubi referens similem terrae motum, ait, *Et omnis mons, & insula de locis suis mota sunt.* Quae verba varijs modis possent exponi: sed nullum est incommodum, quod ad literam (ut sonant) intelligantur. Nam cum elementum terrae post iudicium alio perfectiori modo, ac figura constituendum sit, nihil mirum est, quod antea incipiat commoueri inuitato illo, ac stupendo modo. Quo etiam fiet, ut magna pars hominum intereat, & qui superstites manserint ingenti concutiantur metu.

Quinto, de hominibus duo potissimum signa leguntur in scriptura. Primum, quod eo tempore erunt perditissimi mores hominum. Nam de eorum fide legimus Luc. 18. dixisse Christum, *Verum amen filius hominis veniens, putat ne inueniet fidem super terram?* de charitate vero, & moribus dicitur Matth. 24. *Quoniam abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum.* Dices, visis tot signis ac certis indicijs instantis iudicii, fieri non posse, quin multi homines ad fidem, & poenitentiam conuertantur. Item licet verum sit, in aduentu Antichristi fore mores hominum perditissimos, ut latè describit Hippolytus libr. de consum-

C matione mundi, & Lactant. lib. 7. cap. 15. & 16. & Cyrill. Cat. 15. tamen per Eliam, & Henoch multi conuertentur ad fidem: non igitur erunt tunc tam pauci credentes, nec tam perditii mores hominum. Respondetur, quamuis Elias, & Henoch multos homines sint in fide confirmaturi: tamen eos omnes fore paucissimos, si cum reliqua hominum vniuersitate conferantur. Cuius signum manifestum est, quia Apoc. 11. post necem Eliae, & Henoch, dicitur, *Inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iucundabuntur,* &c. Si ergo huiusmodi futuri sunt homines illius ciuitatis, in qua ipsi praedicabunt, quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter si per aduentum Domini intelligamus (sicut supra exposuimus) totum hoc tempus, in quo fiunt haec proxima signa iudicii, satis manifestum est quomodo vix inueniet fidem super terram.

In illis autem diebus aliqui conuertentur, ex metu fortasse magis, quam ex vero amore: imo ita erunt perturbati, & terrefacti, ut vix possint de sua salute cogitare. Vnde de illis dicitur. Apocalyp. 9. *In diebus illis quarent homines mortem, & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis: & capit. 6. de omnibus hominibus dicitur, Absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, & petris, Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: Et hoc ipsum est, quod Christus praedixit Luc. 21. *Erit in terris pressura gentium* (id est, angustia arescentibus hominibus praetimore, &c. Atque hoc est secundum signum futurum in hominibus, quod pertinet ad mala poenae, quae illis diebus homines patientur. Nam omnia signa, quae in caelis, & elementis fiunt, eo tendunt, ut de hominibus vindicta sumatur, & ut terrore concutiantur. Huc etiam spectant mortes assiduae illis diebus futurae, quae legi possunt in praedictis locis Apocalyp. & in superioribus aliqua tetigimus, cum de generali resurrectione ageremus.*

Vltimo, de signis futuris in alijs animalibus, plantis, & reliquis mixtis nihil fere est in speciali reuelatum praeter ea, quae diximus: tamen ex ijs facile est coniectare, qualia futura sint. Atque hic possunt accommodari, quae scribit eleganter Lactant. libr. 7. capit. 16.

Signa in hominibus futura quae.

Luc. 18.

Matth. 24.

Obiectio.

Hippolyt.

Lactant.

Cyrill.

Response.

Apoc. 11.

Luc. 21.

Apoc. 9.

Apoc. 6.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

Luc. 21.

die iudicii futuro, ex sententia omnium antiquorum Patrum, & Theologorum, quos infra referemus.

Ut vero rationem huius veritatis reddamus, simulque posteriorem conclusionis partem probemus, oportet accedamus ad secundum punctum in principio sectionis positum, scilicet, propter quem finem futurus sit hic ignis in die iudicii. De qua re variae sunt sententiae. Prima est, illum ignem futurum esse, partim, ut breui interficiat homines, qui viui reperientur in die iudicii, partim ut purget iustorum maculas, si aliqui in eis inueniantur. Ita docet Antonin. Bonauent. August. 4. p. tit. 14. §. 3. Bonauent. sup. q. vltima, & alij Scholastici infra citandi. Idemque videtur indicare Augustin. lib. 8. 50. homiliar. in 16. iuxta quam sententiam, ignis hic non tantum antecedit venientem iudicem: sed etiam mortem, & resurrectionem hominum. Sed licet demonstrare non possimus, hanc sententiam esse falsam, quia neque est impossibile, neque reuelatum est non ita esse futurum: offendere tamen possumus, eam nullo fundamento niti. Quia ad hominum necem non erit ignis necessarius: nam constat multis alijs modis posse Deum mortem eorum hominum disponere. Præterea aliqui iusti moriuntur, qui nulla indigent purgatione, quos non est credibile viuos esse igne comburendos, ut Richardus, & nuntuli ex Scolasticis distinctione 47. notant. Nam quod alij dixerunt diuinitus efficiendum esse ut viui conflagrantur sine sensu dolore, quia facilitate dicitur, reijci potest, quia est miraculum sine fundamento constitutum. Denique supra ostendimus ex sententia omnium Patrum iustos qui viui inueniuntur in die iudicii, non esse comburendos, neque in cineres resoluendos. Rursus neque ad purgationem iustorum erit ille ignis necessarius. Partim enim purgantur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt, partim post hanc vitam in ipso loco & igne purgatorij. Cum enim prius morituri sint, etiam si breuissima mora inter mortem & resurrectionem sit futura, non manebunt animæ separatae in hac vita, ut in illo igne purgentur, sicut animæ iustæ perfecte purgatæ, statim recipiuntur in cælum, etiam pro illo modico tempore: animæ vero damnatae descendunt in infernum: ita animæ purgandæ descendunt in locum purgatorij. Hæc est enim ordinaria lex, à qua non est faciendum exceptio sine fundamento. Propter hunc ergo finem non erit hic ignis necessarius, sed sufficiet ignis purgatorij, de quo loquitur Aug. citato loco, & clarius li. de vera & falsa penit. c. 8. Neque obstat quod Anthonius dicit post iudicium non esse futurum ignem purgatorij quoad finem purgandi: quia purgatio, de qua agimus, non subsequetur iudicium, sed præcedet.

Secunda sententia est hunc ignem requiri ut purgetur ac purificetur mundus. Quæ sententia duo subponit. Primum est mundum esse purgandum per ignis conflagrationem, quod est certissimum, sed non est à nobis tractandum vsque ad sequentem disputationem propter ea quæ dicemus. Alterum est hæc purgationem & conflagrationem mundi faciendam esse ante iudicis aduentum, vel etiam ante hominum resurrectionem: ex quo recte concluditur hunc ignem antecessurum aduentum iudicis, imò & sonitum tubæ excitantis homines ad iudicium. Hanc sententiam indicat Beda li. de rat. tempo. c. 69. clarius eam docet D. Th. in 4. d. 47. q. secunda, art. 3. vbi Mag. eandem sententiam tenet. Dur. q. 3. Pal. q. 1. Math. q. 2. Supplem. q. 2. ar. 3. Rich. ar. 2. quæst. 4. & 5. Scotus dist. 48. quæst. 4. art. 1. & 2. Fundamentum eorum est, quia mundi inuolutio, hominumque resurrectio simul futura est: sed mundi purgatio per ignem antecedit inuolutionem mundi, quia est quædam dispositio ad illam, ut infra dicemus: ergo antecedit etiam hominum resurrectionem, & à fortiori iudicium. Maior probatur, quia mundi inuolutio

A erit propter gloriosa corpora hominum, iuxta illud ad Ro. 8. Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: ergo inuolutio mundi, & glorificatio hominum simul fient: ergo & resurrectio, quia iusti simul ac resurgent, habebunt corpora gloriosa. i. ad Corinth. 15. Hæc sententia est probabilis præcipue propter autoritatem tantorum doctorum.

Nihilominus probabilius censeo hunc effectum purgationis mundi non esse antecessurum iudicium, sed subsequiturum potius, atque adeo ob hanc rationem non esse necessarium, ut ignis aliquis iudicis aduentum præcedat. Quam sententiam tenet Bonauent. in 4. d. 47. art. 2. quæst. 5. Sed (quod me maxime mouet) est expressa Augustini 20. de Ciuit. ca. 30. in fine, vnde cum numerasset omnia quæ futura sunt in die iudicii, & vltimo loco mundi conflagrationem, & renouationem posuisset, concludit his verbis. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est, sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet consequi ad perfectam hominum intelligentiam. Existimo tamen eo quo à me commemorata sunt ordine esse ventura. Respondet Scholastici Augustinum opinando fuisse loquentum. Sed nec nos asserimus hoc esse certum, sed tamen August. opinionem & probabiliorē illam eligimus. Neque Augustinus videtur in ea fuisse valde dubius, nam sæpius in eo libro ea vititur, ut cap. 16. Iudicium (inquit) hominibus, tunc figura huius mundi, vana danorum ignem conflagratione præterbit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuii. Et cap. 18. Querat, inquit, aliquis, Si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt sancti? Et respondet, vel futuros esse in superioribus locis ad quæ ignis non pertinet: vel etiam si illic perueniat, talia esse futura sanctorum corpora, ut ab eo lædi nequeant. Augustinum in omnibus secutus est Iulianus Pomerius lib. 3. Pronost. cap. 46. & sequentibus. Idem docet Anselm. in Elucidar. vbi sic ait, Peracto iudicio diabolus cum omnibus impijs in stagnum ignis ardentis precipitabitur: Christus vero cum sponsa sua, id est omnibus electis cum triumphali gloria in ciuitatem Patris sui celsam Ierusalem reuertetur. Et infra inquit, Quid postea de mundo erit? Et respondet conflagrabit. Eandem sententiam indicat Prosper in Dimid. temp. cap. 19. & 20. Nam prius iudicium, postea ponit ignem conflagrationis. Coniecturæ vero sunt prima, quia ignis conflagrationis, etiam iuxta autores primæ sententiæ, duraturus est, & habiturus aliquem effectum post iudicium: ergo non est credibile venturum totum illum ignem ante iudicem, & duraturum quamdiu iudicium durabit. Nam iuxta communem sententiam ille ignis replebit totum mundum & ascendet super omnes montes: ergo oportebit, vel omnes iudicandos esse intra illum ignem, vel explicari non potest sine multis miraculis vbi nam toto illo tempore futurus sit. Secunda quia omnes Theologi dicunt, mundum esse purgandum, quia est veluti foedatum peccatis hominum, sed, cum ante iudicium finitum damnati homines futuri sint in hoc mundo, sua præsentia, suisque blasphemijs illum iterum foedabunt: ergo donec protus sint ab hoc mundo pulsi, nondum est opportunum tempus purgandi illum. Neque etiam ex parte beatorum est necessitas vel opportunitas, quia non est necesse ut in ipso momento resurrectionis ante auditam sententiam consecuti sint gloriæ statim quoad omnia accidentalia intrinseca, & extrinseca. Quia nec Christus Dominus hoc est in sua resurrectione omni ex parte consequutus: neque enim statim est propter illum totus mundus renouatus, quamuis magis hoc ei sit debitum quam omnibus hominibus. Satis ergo est ut omnes iusti in sua resurrectione consequantur intrinsecam gloriam

riam corporis & animæ: & quod reliqua extrinsecâ paulò post debito ordine, opportunoque tempore eis conferantur. Et hoc amplius patebit ex disputatione sequente. Ex hoc ergo capite non est necessarium, ut ignis antecedit.

Tertia sententia est, finem huius ignis esse ad probandos, vel purgandos homines iam resuscitados, & bonos à malis discernendos. Hæc sententia fuit aliquorum antiquorum, Lactantij libro 7. cap. 21. ubi cum dixisset, omnes iniquos in resurrectione esse igni tradendos, subdit, Sed & iustos cum iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero, vel pondere prauauerint, perstringentur igni, atque comburentur: quos autem plena iustitia, & maturitas virtutum incoxit, ignem illum non sentient. Hærent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat, ac resistat. Tanta vis est innocentia, ut ab ea ignis ille recedat innoxius, qui accipiet à Deo hanc potestatem, ut impios urat, iustus obtemperet. Et Origen. homil. 14. in Lucam explicans illa verba, Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ, ita inquit, Ego puto, quod & post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos, atque purgante. Nemo enim absque sordibus resurgere poterit. Unde homil. 3. in Psalm. 36. Vt ego inquit, arbitror, omnes nos venire necesse est ad illum ignem; etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illum ignem: sed illi tales audiunt, etiamsi per ignem transierint, flamma non aduret te. Si vero aliquis, similis mei, peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus, & Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus, & Paulus. Eandem doctrinam habet libr. 8. in Epist. ad Rom. sub fin. Verum est in his duobus posterioribus locis non loqui aperte Origenem de igne conflagrationis, sed absolute de igne quo puniuntur, & purgantur peccata. Idem tamen Orig. homil. 13. in Ierem. Si quis, inquit, in secunda resurrectione seruetur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustionem purgatur, ut quicquid habuerit lignorum, feni, & stipule, ignis consumat. Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem suum, quod omnia peccata tandem per ignem purgantur. Cæsarius vero Arelat. homil. in id. 1. ad Corinth. 3. Saluus eris, sic quasi per ignem, dicit, si usque ad diem iudicii aliquorum iustorum peccata non fuerint plene purgata, post resurrectionem esse igne purganda. Ambrosius etiam enar. in Psalm. 36. circa id. Gladius eorum intret in corda ipsorum, dicit, omnes nos igne examinandos, & videtur loqui de die iudicii, nā adducit illud Malach. 3. Quis sustinebit diem aduentus eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & subdit, Igne purgantur filij Leui, igne Elzebiel, igne Daniel. Sed si, etsi per ignem examinantur: dicunt tamen, Transiunt per ignem, & aquam. Alij in igne remaneunt, &c. Similia repetit serm. 5. & 20. in Psalm. 118. Hilar. etiam Psalm. 118. o. tionario tertio in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem iudicii, quo Deus nos decoquet. Et inferus circa illa verba, Concupiscit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore, ait, An cum ex omni otioso verbo rationem sinis praestituri, diem iudicii concupiscimus, in quo subeunda sunt gravia illa expianda à peccatis animæ supplicia. Rursus Glossa interlinealis in id. Daniel. 7. Thronus eius flammæ igne (inquit) ut malos puniat, bonos purget: & Glossa ordinaria, Ut peccatores peccatorum magnitudinem pertimescant, & iusti saluentur, sic tamen quasi per ignem. Quæ verba sumpta sunt ex commentariis Hieronymi, qui etiam obscure loquitur libr. 3. in Amos circa illud cap. 7. Ecce vocabis ignem ad iudicium: & super Psalm. 96. & 103. si tamen eius sunt illi commentarii. Denique Ecclesia in officio defunctorum sæpe repetit, Iudicaturum seculum per ignem, quia nimirum omnes sunt per ignem examinandi, & purgandi. Atque ita iuxta hanc sententiam necesse est, ut ignis antecedit iudicium, tanquam instrumentum Diuina iustitiæ.

August.

Hilar.
Psalm. 118.Dan. 7.
Gloss. Ordin.Hieron.
Amos 7.

Verumtamen hæc sententia proprie intellecta manifestum errorem continet, nisi pie explicetur. Nam in primis asserere omnes iustos purgandos esse per ignem, prius quam ad Beatitudinem perueniant, est hæreticum contra aperta dogmata fidei. Primum, deijs, qui in hac vita nunquam peccauerunt venialiter, & gratiam sunt assequuti, ut sunt beata Virgo, & infantes, qui suscepto lauacro regenerationis moriuntur. Secundum, de Martyribus, quibus peccata remittuntur, quoad culpam, & penam, & idem est de omnibus baptizatis, si statim moriantur. Et de alijs etiam certo constat, posse in hac vita perfecte satisfacere: asserere autem neminem id facere temerarium est, & sine fundamento. Tertium, quia Paul. 1. ad Corinth. 13. aliquos dicit saluari per ignem, qui ædificant lignum, fœnum, & stipulas: non vero eos, qui ædificant aurum, argentum, & lapides preciosos, ut recte exponit Augustinus Psalm. 37. & tradit Hieronymus libr. 2. contra Iovinian. & definit Concil. Florentin. sess. vltima. Neque contra hoc inuenio aliquid fundamentum contrarij erroris. Quod si non sit sermo de omnibus Sanctis absolute: sed de omnibus illis, qui purgatione indigent, licet iam non potuit prædicta sententia, nisi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinantur, animas hominum non iudicari in morte, nec præmium, aut penam recipere, sed referuari in abditis receptaculis, usque ad iudicium vniuersale, consequenter dicunt, sicut non accipiunt homines vltimum præmium, vel penam: ita neque etiam purgari, donec sint facta generalis resurrectio, & iudicium: ex quo satis consequenter dicere poterunt, purgandos esse homines igne conflagrationis. Atque hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam aperte rem explicarunt. At verò supposita fidei sententia, animas singulorum hominum statim in morte iudicari, & condignam penam, aut præmium recipere (præmissa purgatione, si illa indigent) necessario sequitur, post resurrectionem, nullam esse futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquam purgantur, sed perpetuo puniuntur, ut contra Orig. late tractat Aug. 21. de Ciuit. c. 27. Iusti vero nihil iam purgandum habebunt. Tum quia iam penas debitas in purgatorio persoluerunt, & Deus non iudicat bis in idipsum. Tum etiam, quia cum iam sint beati, necesse est, ut sint omnino mundi, quia nihil coinquinatum introibit in celestem ciuitatem. Et iam non sunt capaces doloris, & tristitiæ. Et ita hæc veritas euidenter sequitur ex principijs fidei, loquendo generatim de Sanctis hominibus. Illud vero, quod specialiter indicabat Cæsarius, fieri posse, ut tempore generalis resurrectionis, aliqua inueniantur animæ iustæ, non plene purgatæ, quæ prius suis corporibus vniantur in resurrectione, quam beatæ hant, & ideo purgari possint corpore, & animo per hunc ignem: hoc (inquam) non videtur tam clare repugnans prædictis principijs fidei. Nihilominus omnino falsum, atque erroneum censendum est. Quia recte Paulo 1. ad Cor. 15. duo tantum sunt ordines resurgentium, vnus iniquorum, qui resurgent quidem, sed non immutabuntur: alius iustorum, de quibus Paul. ait, Primitia Christus, deinde ij qui sunt Christi, atque de eisdem postea subiungit, Seminatur corpus animale, surgat spirituale, & 1. ad Thess. 4. Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquamur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aerem, & sic semper cum Domino erimus. Ergo nulli erunt iusti post resurrectionem purgandi, sed omnes in corporibus gloriosis resurgent, Et hic est communis cōsensus Catholicorum omnium. Neque est quod timeamus, ne in puncto resurrectionis sint aliqua animæ iustæ nodum perfecte purgatæ. Diuina namque prouidentia facillimū erit, omnia ita disponere, & talem purgationis modū, aut pœnem mensuram singulis accommodare, ut omnium purgatio

August.

gatio conuenienti tempore, ad generalem resurrectionem definito, perfecta sit. Alioqui eodem modo dici posset, aliquos esse post generale iudicium purgandos, quod est omnino falsum, vt docet Aug. 21. de Ciuit. c. 16. Probatur sequela, nam fieri poterit, vt eo tempore non sit perfecta purgatio. Vel certe fingere quis poterit, inter generalem resurrectionem, & iudicium longum tempus esse futurum, vt prius hominum purgatio possit absolui. Quod si quis dicat, Deum esse prouisorium, vt breue tempus ad hoc sufficiat, multo melius dicet Deum prouisorium, vt nullum tempus sit ad hoc necessarium, sed vt omnis purgatio ante resurrectionem, perfecta sit.

August.

Obiectio.

Responsio.

Dices: Cum homo animo, & corpore constans peccata committat, cur non etiam in corpore, & animo purgandus erit? Aut saltem, quod est incommodum, vt hic purgationis modus in aliquibus locum habeat? Respondetur, totam rationem culpæ, & offensæ diuinæ in anima existere: corpus vero solum esse organum, quo anima vititur, & ideo perfectam purgationem in sola anima fieri, vel potius consummari. Semper enim necesse est, vt satisfactio pro culpa commissa in corpore incipiat, & ab ipso homine adhuc in carne uiuente fiat, saltem per contritionem, & dolorem, atque ita semper corpus aliqua pena afficitur: & ipsa etiam mors, imo & corruptio, quæ post illam sequitur, quædam est peccati poena. Igitur (si quid reliquum est) in anima ipsa expiari potest, quæ nobilissima est pars hominis, & præcipua causa peccati. Noluit autem Deus aliquid purgandum post resurrectionem reseruare. Quia, aut id futurum erat in omnibus iustis, & hoc non expediebat: tum quia non omnes indigent tanto tempore, vt purgentur: cum etiam, quia alias primandis essent beatitudine vsque ad resurrectionem, quia non essent antea plene purgati. Vel futurum tatum erat in aliquibus, & hoc etiam non expediebat: tum quia non erat maior ratio de quibusdam, quam de aliis: neque erat maior necessitas, vt explicatum iam est. Tum etiam, quia fuit expediens, vt generalis resurrectio in omnibus esset eiusdem rationis, & veluti terminus ultimus, & immutabilis viatorum hominum. Relinquitur ergo, vt neque propter hunc finem, vel effectum sit necessarius ignis, qui aduentum iudicis antecedit. Quomodo autem pie possint explicari sancti præsertim Ambrosii, Hieron. & Hilarii statim dicemus.

Ignis Christi iudicis præcessurus quem sit effectum habentis.

Psal. 49.

2. Thess. 1.

Quarta igitur sententia est, venturum esse ignem ante faciem iudicis venientis ad generale iudicium vt statim terreat damnatos, eosque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorum statim, ac resurgent, incipient frui dotibus gloriosis, at tollique ad celestia cum Christo: ita è contrario damnati statim incipient poenam sensus, etiam in corporibus experiri, & ab igne detineri, & cruciari: & ideo necesse est, vt ante iudicem ignis adueniat, qui saltem eum locum occupet, in quo erunt corpora damnatorum. Et hoc sensu existimo, hanc sententiam esse valde probabilem, & scripturæ consentaneam propter duo præsertim testimonia. Prius est illud Psalm. 49. Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Nam hic Psalmus iuxta communioem expositionem ad litteram de aduentu Christi ad iudicium intelligitur, & potest proprie de igne intelligi, imo nisi ita exponatur, non potest commode declarari quomodo ignis ille antecessurus sit. Præterea verbum illud, Exardescet, & quod postea sequitur, tempestas valida, satis indicant sermonem esse de vero igne sensibili. Alterum testimonium est Paul. 2. ad Thessal. 1. In reuelatione Domini Iesu de celo, cum angelis virtutis eius inflama ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt eum. Ex quo loco simul etiam videtur probari, & hunc ignem esse futurum, & ad quem finem: nimirum ad terrorem, & vindictam malorum: non

Fr. Suarez. tom. 2.

A verò ad iustos interficiendos, vel purgandos. Et videtur alluisse Paul. ad locum citatum ex Psalm. 99. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Quod etiam testimonium cõtemnendum non est. Nam licet alium possit fortasse habere sensum: tamen de secundo Christi aduentu videtur illud citasse Paul. ad Heb. 1. Præterea cum cætera scripturæ testimonia possint hoc modo facile intelligi, & in eo nullum sit inconueniens: sed per se potius sit valde credibilis, rationique consentaneus, nulla ratione negandus videtur. Adde, sic quoque optime intelligi illa verba Ecclesiæ. Qui venturus est iudicare saeculum per ignem: & omnes alia Sanctorum locutiones huic sententiæ fauent, & si in aliquibus est vlla difficultas, iuxta eandem conuenienter potest expediti, vt statim dicam. Signum ergo est, esse veram.

Heb. 1.

Psal. 161.

Hilar.

Basil.

Ista 4. & 9.

Hieron.

Sophon. 1.

Ex hac igitur resolutione intelligitur: Primo. Sancti quomodo explicari possint sancti Patres, præsertim Ambrosius, Hieronymus & Hilarius, cum interdum dicunt, & omnes iustos per ignem esse purgandos, aut probandos, vel examinandos. Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponatur, aliud est probari igne, aliud purgari. Nam Probari, solum significat per actionem, & quasi testimonium ignis ostendi alicuius innocentiam, & sanctitatem. Quomodo dici possunt probati per ignem tres pueri Babylone: quia in camino ignis eorum fides, & religio probata est, quamuis ipsi purgati non fuerint, iuxta illud Psalm. Ignem examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Purgari autem proprie significat purificari, & mundari, & ideo in rigore supponit maculam in eo, qui purgatur. Sancti ergo (quidquid sit de Lactan. & Origen.) non sentiunt omnes sanctos esse purgandos, sed interdum significant, esse probandos per ignem iudicij, quod potest intelligi, quasi negatiue, quia ignis ille crucians damnatos, & sanctos non attingens, eorum sanctitatem & iustitiam quasi probabit, & contestabitur. Quod si interdum de purgatione loquantur, neque absolute de omnibus Sanctis loquuntur, sed de iis, qui purgatione indigebunt, neque de igne conflagrationis: sed de igne, quo purgantur peccata: imo neque de iudicio vniuersali, sed absolute de iudicio diuino. Quomodo loquitur aperte Hilar. loco citato, & Basilii in 4. cap. Ista: circa illa verba, Expurgabit Ierusalem in die iudicij: & cap. Ista 4. & 9. circa illa verba, Indignatione Domini subuersa est terra: & Hieron. Sophon. 1. circa illa verba, Vox dei Domini amara, quæ dicit, posse referri & ad consummationem mundi, & ad vniuersi usque exitum vitæ, & subdit, eam diem dici, amaram, quia etiam sancti, quamuis saluentur, sed tamen, sic quasi per ignem, ubi nec generaliter de omnibus sanctis loquitur, nec de igne conflagrationis, sed angustia, & tribulationis, vt statim explicat. Atque eodem modo Augustinus lib. 9. contra Iulian. cap. 5. dicit, nulla peccata remitti in regno seu resurrectione (vt prius explicauerat:) aliqua vero remitti in iudicio nouissimo: quod necesse est, intelligi de iudicio particulari.

1. Cor. 3.

August.

Secundo in superiori sententia intelligitur, quo tempore, seu ordine antecessurus sit ignis vniuersale iudicium. Quatuor enim dicendi modi ex dictis colligi possunt. Primus, futurum illum ignem post peractum iudicium, & nullo modo præuenturum iudicem. Sed quamuis omnes auctores doceant, duraturum illum ignem vsque ad peractum iudicium: tamen nullus negat, quin aliquo modo sit etiam iudicium antecessurus. Et ideo contraria sententia nullo modo probanda est, præsertim cum non sit consentanea scripturis. Secundus modus est, venturum illum ignem ante generalem mortem hominum. Et hunc tenet aperte Lactan. lib. 7. ca. 19. vbi etiam ante mortem Antichristi dicit, venturum hunc ignem, quod singulare est, & sine fundamento

Lactan.

L II

confi-

confictum, sicut pleraque alia, quæ in eod. c. scribit. Aliiter verò sequuntur hunc modum multi ex Scholasticis, ut supra vidimus. Tertius modus est, venturum hunc ignem post mortem omnium hominum ante generalem resurrectionem: in tanta verò magnitudine, ut mundum vniuersum repleat, ut illum purgare possit. Sed hi duo modi nobis non sunt probati. Quartus est, ut statim post resurrectionem hominum mittatur hic ignis, non tamen in tanta quantitate, sed in ea, quæ sufficiat ad inuoluendos homines damnatos, & occupandum totum locum, in quo ipsi fuerint: & hic modus nobis probatur propter ea, quæ diximus. Vnde consequenter dicendum est, hunc ignem in ea quantitate, loco & actione permanfurum quamdiu durauerit iudicium: eo vero finito multiplicandum esse, & augendum, ut vniuersum mundum possit amburere. De quo infra dicturi sumus.

*Ignis Christi
sum indicem
precessurum,
cuius natura
sit, & origo*

Tertio colligitur ex dictis resolutio vltima dubitationis in principio huius sectionis posita, scilicet, cuius naturæ, & originis futurus sit huiusmodi ignis. Erit enim eiusdem naturæ cum igne inferni. Nam ad eundem effectum mittetur, & assumetur ut instrumentum diuinæ iustitiæ. Vnde sicut ignis inferni corporeus est, eiusdemque rationis cum elementari, iuxta receptam fidei sententiam, quæ alio loco demonstranda est: ita non est dubium, quin hic ignis elementaris futurus sit. Quin potius aliqui existimant, ignem illum ab ipso inferno esse diuinam virtute reuocandum. Sed multo verisimilius est (quod

Laſan.

Laſan. supra dicit) è superiori regione dimittendū. Id enim magis significant Scripturæ, & ad representandam diuinam iusticiam, & terrorem, ac iram aduenientis iudicis multo magis est consentaneum. Et quamuis verum sit (quod August. ait 20. de Ciuit. ca. 16.) neminem posse scire, vnde generandus sit hic ignis: facile tamen intelligi potest, esse diuinam virtute procreandū, vbi conuenientius fuerit, vel applicando actiua passiuis, vel solo Christi imperio, ut iterum larius dicemus dist. sequenti, agentes de igne conflagrationis.

August.

SECTIO II.

Utrum signum Crucis præcessurum sit iudicem tantquam proprium eius vexillum.

*Matth. 24.
Signum crucis
in die iudicii
appari-
turu.
Chrysoſt.
Hieron.
Hilar.
Beda.
Leo Papa.
August.*

Quæstio hæc orta est ex verbis illis Christi Domini Matthæ 24. Tunc parebit signum Filij hominis in celo, & tunc plangent omnes tribus terre, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus celi. Hoc enim signum nullum aliud esse futurum, quam crucem Christi, omnes Patres summa confessione docent exponentes hæc loca, Chrysostomus & Græci, Hieronymus, Hilarius, Beda, omnesque Latini. Idem Chrysost. optime homil. de cruce, & latrone, cuius sententiam refert, & probat Leo magnus epistola 97. ad Leonem Augustum. Idem Autor imperfecti in Matth. homilia 49. Hilarius etiam lib. 3. de Trinitat. & Augustinus late, atque eleganter serm. 103. de tempore. Ac denique Ecclesia canit. Hoc signum erit in celo cum Dominus ad iudicandum venerit, & ex verbis Christi id satis colligitur. Quia nullum aliud potest per antonomasiam dici signum Christi, ut enim ait Cyril. Ierosolym. cap. 15. Signum verum & proprium Christi est crux. Apparebit autem tunc hoc signum (ut August. ait) Vt agnoscant consilium iniquitatis suæ, qui Dominum maiestatis crucifixerunt. Quia verò (ut Paul. ait) omnes qui mortaliter peccant, terum, quod in se est) Christum crucifigunt, ideo apparebit etiam hoc signum ad arguendos, & confundendos omnes peccatores, & ideo post illud signum subiungit Christus, Tunc plangent omnes tribus terre, Videntes (ait August.) accusatores suum, id est, ipsam crucem, & in ipso arguente cognoscent peccatum suum. Sero, & frustra fatebuntur implam

Heb. 6.

*A*ccitatem. Apparebit denique hoc signum ad consolationem, & gaudium iustorum. Videntes enim signum, quo sunt redempti, summa consolatione, & gaudio aficientur. Quia (ut Cypranus dixit sermo. de natiuit.) Non timetur mortis periculum, vbi tanta reuerentia conspiciatur signum. Hac ergo veritate supposita, tria nobis explicanda sunt. Primum, quæ, & qualis futura sit illa crux. Secundum, quando sit apparitura. Tertium, quomodo deferenda sit ante iudicem, & an cum illa, alia etiam passionis insignia ferenda sint.

Circa primum aliqui existimant, crucem illam, quæ Christus pendit, fore in die iudicii reformandam (colleſtis, atque inter sese compactis particulis omnibus, quæ per vniuersum mundum dispersæ sunt) in cœlisque leuandam, & coram Christo ad iudicium veniente deferendam. Ita sentit VValdens. *VValdens. Chrysoſt.* tom. 3. de sacramentalib. tit. 2. c. 168. & existimat esse sententiam Chrysost. dist. hom. de cruce, & latrone, vbi sic ait, Crucem solam non reliquit in terra, sed secum eam leuabit ad cœlum, & ideo cum ipsa veniet, cum ipsa secandam gloriosam suam præsentiam faciet. Afferi etiam potest pro hac sententia S. Ephre. lib. de vera poenit. c. 4. vbi agens de iudicio sic inquit. Videbimus prætoriam, ac vinctam crucem in celo lucentem, omnesque fines orbis terræ ultra Solis claritatem illustrari. Vbi vero viderint omnes regum istud, ac tremendum scriptum in celo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continue ipsum quoque Regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est, iudicauit etiam hoc Sybilla lib. 6. in fine, his carminibus:

*O lignum felix, in quo Deus ipse pendit,
Nec te terra capis, sed celi recta videbis
Cum renouata Dei facies ignita micabit.*

Hæc sententia impugnatur à quibusdam Scholasticis hoc argumento: quoniam post diem iudicii omnia mixta, præter hominem resoluenda sunt in elementa. Sed hæc ratio parui momēti est, tum quia eo tempore quo crux apparebit, nondum erit facta omnium mistorum resolutio: tum etiam quia, etiam si alia mista essent resoluta, facile posset Deus illud pretiosum lignum conseruare. Imo non desunt qui existiment perpetuo esse in cœlis conseruandum, veluti immutatum ad statum incorruptibilitatis corporum glorioforum, eo quod speciali modo fuerit nostræ redemptionis instrumentum, & altare, in quo Christus seipsum in sacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci contineri potest falsitatis, sed solum incertitudinis. Quia nequit sufficienti autoritate fundari, nam Scriptura, & Ecclesia solum dicit, signum crucis futurum in celo: quamuis autem ipsa Crux, in qua Christus pendit, possit dici signum Crucis, quia habet Crucis figuram: tamen ex vi illorum verborum solum potest colligi figuram Crucis in aere apparituram, ex aere lucido, vel igne formatam. Præterea Sancti docent illam crucem futuram esse conspicuam vniuerso orbi: & Augustinus ait tantam futuram esse illius Crucis claritatem, ut in conspectu eius neque Luna neque Sol possit apparere. At vero sola Crux lignea Christi nimis est exigua, ut possit & ab omnibus videri, & tam ingentem splendorem emittere, omnesque fines terræ ultra Solis claritatem illustrare, ut S. Ephrem supra dixit, & ideo Hippolyt. Martyr. dicta orat. de consum. mundi, Orietur (inquit) ab Oriente ad Occidentem vsque signum Crucis superans splendorem Solis, denuntians aduentum & apparitionem iudicii. Quapropter alij existimant probabilius, non ipsum lignum Crucis, sed solum signum ex aere formatum esse apparituru: Quam sententiam tenet expressè Anselm. in Elucid. Antonin. 4. p. tit. 24. c. 11. §. 5. Eamque attribuit D. Thomæ, qui hoc insinuat in 4. dist. 42. q. artic. 2. ad 2. & opusc. 2. capit. 142. Et eandem amplectuntur Abulenſis, Iansenius, & alij expolitores,

VValdens. Chrysoſt.

Ephrem.

Sybilla.

*Quæ, qualis
in die iudicii
appari-
tura sit
crux.*

*Anselm.
Abulenſ.
Antonin.
D. Thom.*

fitores, Matthæi 24. Quocirca hæc sententia videtur antiquis Patribus conformior, & faciliior, ne sine sufficiente fundamento miracula multiplicemus.

Circa secundum quidam existimant crucem apparituram multis diebus ante aduentum iudicis, scilicet paulo post mortem Antichristi, quando Sol obscurabitur, & Lunation dabit lumen suum. Et probari potest, quia Matth. 24. hæc omnia simul, Scilicet post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stelle cadent de celo, & virtutes celorum commovebuntur, & tunc parebit signum filii hominis in celo. Et postea subiungitur, Et mittet Angelos cum tuba, & voce magna, &c. ergo illa omnia simul accident ante conuocationem ad iudicium. Vnde Clemens. Papa libro 7. constituit. capite 3. hunc ordinem ponit, Iesus interficiet impium spiritu oris sui, tunc apparebit signum filii hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui ad vitam redibunt, & tunc veniet Dominus. Et congruentia adhiberi potest, quia, ut ait Hippol. de consum. mundi. Antichristus prohibebit fideles ut signo crucis, & iubebit uti charactere suo: ideoque post mortem eius statim apparebit Crux: tum in signum victoriæ Christi aduersus Antichristum: tum etiam ut homines respiciant, & abiecto Antichristi charactere vexillum crucis sequantur. Nihilominus alij probabilius credunt crucem non apparituram vsque ad ipsum iudicii diem, quando index incipiet apparere. Ita Ansel. in Elucid. ubi Christi aduentum ad iudicium, sic describit. Sicut Imperator ingressurus ciuitatem, corona eius & alia insignia præferuntur, per quæ aduentus eius cognoscitur: ita Christus in ea forma qua ascendit, cum ordinibus omnibus Angelorum ad iudicium veniens, angeli crucem eius ferentes præbunt. Atque idem sentiunt omnes, qui hanc crucis apparitionem ita describunt, ut dicant esse deferendam ante conspectum Christi descendens. Sic autem de illa scribunt Ephrem, Cyril. Ierosolymitanus, Chrysostomus, & Augustinus locis citatis. Et Iulian. Pomier. libr. 3. Prognostic. ca. 5. ubi eodem fere exemplo vtitur quo Anselmus, dicens angelos præcessuros Christum, signum illud triumphale, crucis vexillum sublimibus humeris præferentes. Præterea quod crux permanens sit in aere visibilis, quamdiu iudicium durauerit, docent omnes supra dicti Patres, qui de hoc mysterio scribunt. Et est per se verisimile. Quia eo maxime tempore necessarius erit aspectus ipsius ad ostensionem diuinæ iustitiæ, & gratiæ, & ad confusionem hostium Christi, & omnium hominum peccatorum: ergo verisimilius est signum crucis appariturum in ipso die iudicii: Atque hæc posterior pars mihi magis probatur: & saltem existimo non esse negandum. Cum crucis signum in ipso Christi aduentu visibiliter appariturum sit, eius quoque visibilem præsentiam duraturam, donec iudicium finiatur: hoc enim aperte docent omnes sancti, & est magis consentaneum rationi, & fini huius apparitionis. An vero etiam sit appariturum signum crucis ante resurrectionem post Antichristi mortem incertum est, nam ex ordine enarrationis Euangelicæ, ut supra dixi, nihil certi haberi potest. Quod si ex illa aliquid colligi potest, solum est: statim post signum Crucis videndum esse Christum venientem in nubibus celi, & maiestate.

Exiis facile definiri potest, quod tertio loco est propositum, scilicet quo modo futura sit hæc apparitio crucis. Tribus enim modis intelligi potest, primo, ut appareat in aere, ibique immobilis perseveret in loco aliquo, ubi ab omnibus ad iudicium congregatis conspici possit. Secundo, ut feratur ab Angelo tanquam vexillum quod præcedit iudicem. Tertio, ut prius appareat in aere: postea vero ab Angelo aliquo assumatur: & deferatur ante iudicem: omnes enim hi modi possibiles sunt, & non est reuelatum quo re ipsa futurum sit: Secundus tamen

Fr. Suarez. Tom. 2.

videtur frequentius explicatus à S. Patribus, qui solum coniectura, & probabili consideratione ducuntur.

Inquiri ergo potest, an simul cum cruce ostendenda sint, & deferenda alia passionis insignia. Nam D. Thom. dicto opusc. cap. 244. dicit, Veniente Domino ad iudicium, signum crucis, & alia passionis insignia demonstrabuntur. Vnde refert Viguer. ca. 21. §. 2. vers. 6. quorundam sententiam asserentium omnia signa passionis esse deferenda ab angelis præeuntibus Christum. Sed hæc quæ neque in Scriptura, neque in Patribus fundata sunt, non sunt à nobis affirmanda: Si quis autem dicto modo considerare ea voluerit: sine errore vel temeritate id facere poterit: nam licet reuelatum non sit, non est tamen contrarium reuelatis, neque aliquid minus decens, aut rationi contrarium continet.

SECTIO III.

Qua gloria, & maiestate descensurus sit Christus ad iudicium.

Discimus in superioribus futurum esse secundum Christi aduentum in gloria, & maiestate: hoc ergo loco explicandum est, qualis futurus sit huius aduentus splendor, & ornatus, & in primis supponendum est non esse sermonem de gloria intrinseca ipsius Christi descendens: certum est enim hanc gloriam non futuram maiorem vel minorem eo die in animo, vel corpore Christi quam nunc sit. Qualis enim ascendit, & qualis ad dexteram Patris sedet, eo die descendet, iuxta illud Act. 1. Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in celum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum eire in celum. Et ratio est manifesta, quia sicut beatitudo animi essentialis immutabilis est, ita etiam claritas, & aliæ dotes gloriæ, quæ corpori comunicantur, immutabiles sunt. Veniet igitur Christus cum eadem gloria animi & corporis quam in celo habet: de qua nihil hoc loco addendum superest, sed solum de exteriori gloriæ apparatu, & externis signis maiestatis, quæ in aduentu suo exhibebit, quæ variis modis in scriptura sacra proponuntur, Matth. 24. Videbunt filium hominis venientem in nubibus celi cum virtute multa, & maiestate, & cap. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis sue, & cap. 26. Videbitis filium hominis sedentem à dextera virtutis Dei, & venientem in nubibus celi. Ex quibus plures circumstantiæ colligi possunt, quibus maiestas & gloria huius aduentus declaratur.

Prima est, quod veniet in nubibus celi cum virtute multa, quæ verba proprie intelligi possunt, nam ad ostendendam claritatem Christi diuina virtute congregabuntur ex aere crassiores, vel ex vaporibus: aut aliis exhalationibus terræ nubes ita dispositæ, ut ex fulgore & claritate corporis Christi, admirabilis quidam aspectus in eis fiat, qui sanctos mirum in modum delectabit: reprobos vero perterrebit. Quocirca non est quod immoremur in explicanda causa efficiendi, vel finali harum nubium. Quam rem late tractat Sorus distinctione 47. q. 2. art. 1. ubi probat has nubes non esse congregandas per causas naturales, cum iam tunc motus celorum non sit futurus. Sed hæc ratio rem incertam assumit, nam fortasse motus celorum non cessabunt, donec sit finitum iudicium. Nihilominus tamen verisimilimum est has nubes non esse per solas causas naturales formandas: quia nec finis earum pertinet ad ordinem naturæ, nec facile fingi poterunt naturales causæ, quæ illas possint efficere in tali quantitate, dispositione, & figura, qualis ad representandam Christi gloriam necessaria sit. Fient ergo imperio Christi, & fortasse angelorum ministerio: sicut in baptismo, transfiguratione, & ascensione nubes diuinitus formatae sunt. Ratio autem ob quam Christus veniet in nubibus, non est ut eis fulciatur, tanquam vehiculo aliquo (non enim illo indiget, ut supra diximus de ascensione

LII 2 agen-

Dubium.
D. Thom.
Viguer.

Responsio.

Hippol.

Ephrem.
Cyril.
Iulian.

Apparitio
Crucis quo-
modo futu-
ra.

Christus in
nubibus ca-
li cum vir-
tute multa
ad iudican-
dum ventu-
rus.

agentes) sed solum, ut in eis melius fulgeat & splendeat claritas eius, & in eis appareat veluti thronus quidam, in quo Christus tanquam triumphali curru inuestus descendat. Addit vero Sotus, quod per has interpositas nubes reperabitur claritas corporis Christi, ut eius humanitas à damnatis videri queat. Sed hoc etiam non est necessarium. Quia cum claritas corporis gloriosi non necessitate, sed pro mensura voluntatis imprimat speciem sui, nullo indiget temperamento. Tantum enim immutabit visum, quantum Christus voluerit videri. Solum ergo deservient hae nubes ad maiorem quendam externum splendorem, & maiestatis significationem. Habent enim illae quandam naturam, & aspectum ad hoc valde accommodatum. Propter quod apparitiones Dei illustiores in nubibus factae narrantur in scriptura, & specialiter de Christo dicitur Danielis septimo. *Ecce in nubibus caeli quasi filius hominis veniebat.* Quod aut dicitur venturus Christus in virtute multa, significare videtur, venturum ipsum exhibentem multa signa omnipotentis, supremique domini, qualia erunt angelicae tubae, & praesertim illa, qua excitabuntur, & conuocabuntur homines ad iudicium: rursus terramotus, tonitrua, & similia, quae Deus exhibere solet maiestatis, & virtutis signa, iuxta illud, *Dominum formidabunt aduersarii eius, & super ipsos in caelis tonabit. Dominus iudicabit fines terrae.* Lege Clem. lib. 7. constit. c. 33.

Dan. 7.

Clem. Pap.

Hippol.
Anselm.
Dan. 7.Dion.
Hieronym.
Zach. 14.
Iudas.Christus in
throno maiestatis
suae
sessorius ad
iudicandum.
Apoc. 20.
Dan. 7.

Secunda circumstantia est, quod venient omnes angeli cum eo. Quae etiam est in omni proprietate intelligenda. Nullus enim Angelorum deerit, qui non comitetur Christum, eique assit, vel ministret in iudicio. Quod notant Hippol. Ansel. & alij, locis citatis. Quia sermo scripturae vniuersalis est, & nulla est ratio excipiendi aliquem. Vnde Dan. 7. postquam throni positi sunt ad iudicium ferendum, subiungitur, *Millia millium ministrabant ei, & decies milles centena millia assidebant ei.* Quibus verbis significata est tota angelorum multitudo: quae innumerabilis est, ut Dion. exponit c. 14. Cael. Hierar. Et eodem modo exponit Hieron. illud Zachar. *Et veniet Dominus meus, omnesque sancti cum eo:* & de eadem re sic scribit Iudas in sua canonica, *Prophetauit autem de iis septimus ab Adam Henoch, ecce veniet Dominus cum sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios.* Hic vero inquiri posset, utrum angeli venturi sint cum Christo in assumptis corporibus, an vero solum in substantia sua spiritali. Sed (quia de hac re nihil scriptum reperimus) solum fieri potest coniectura, venturos tunc Angelos in assumptis corporibus lucidissimis, & pulcherrimis. Quia cum hic aduentus Christi sit sensibilis, & cum gloria, & apparatu externo, ac sensibili, congruum videtur, ut omnes Christi comites, & ministri assumant sensibilia corpora, ut splendor, & maiestas huius aduentus etiam sensibilibus oculis conspici possit. Praeterea diximus in superioribus, tubas, quibus angeli videntur in die iudicii, futuras sensibiles ex aere conflatas: retulimus etiam ex Sanctis Patribus, probabile esse sanctos angelos delaturos crucis vexillum ante Christum. Rursus in ascensione Christi angeli, qui apparuerunt Apostolis in vestibus albis, corpora assumpturum in figura humana: ergo etiam est credibile, multos ex angelis, praesertim illos, qui ministrabunt Christo, eo die corpora assumpturos. An vero omnes etiam supremi, qui Christo assistent, idem sint effecturi, incertum est: non est tamen improbabile propter priorem coniecturam adductam.

Tercia circumstantia est, sessurum Christum in throno maiestatis suae, de quo Ioann. Apocalyp. 20. sic inquit, *Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum:* & postea subdit, *mortuorum resurrectionem, & iudicium de eis factum.* De quo throno dicitur etiam Dan. 7. *Aspicebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet, vestimentum eius candidum quasi*

nix, & capilli capitis eius quasi luna munda, thronus eius flamma ignis, rota eius ignis accensus. Quamuis enim ibi sit sermo de Deo secundum naturam diuinam, & de throno diuinæ maiestatis: tamen bene etiam potest accommodari ad Christum iudicem, qui in eodem throno sedet, ut dicitur Apoc. 4. & 5. & ad antiquum dierum peruenit, ut in eodem cap. Dan. dicit. Hæc igitur, quæ de throno, & sede Christi iudicantis scripta sunt intelligi possunt, vel solum esse dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & maiestatem Christi: vel certe aliquo modo exponi etiam possunt secundum proprietatem, nimirum, quod Christus etiam in exteriori, & visibili forma, sicutque corporis re vera sessurus sit in throno sensibili, & corporeo ad modum solij efformato. Priorem sensum amplectitur Orig. tract. 34. in Matth. ubi sic inquit, *De sede gloriae eius quid est dicendum? Putas, quia corporale subiectum erit? An etiam hoc opus habet interpretatione subtiliorem? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere, multam sapientiam inueniet in istis: & infra, Sedes autem eius aut quidam perfectiores Sanctorum dicuntur, de quibus scriptum est. Quoniam illic sederunt sedes in iudicio: aut quidam virtutes Angelicae: de quibus dicitur, siue Sedes: siue Dominationes, &c.* Nihilominus tamen posterior sensus praefendus videtur. Orig. enim in eo loco omnia hæc, quæ de secundo aduentu suo Dominus dixit, metaphorice interpretatur de intelligibili, & spiritali aduentu. Nos autem supra ostendimus, proprie esse intelligenda de aduentu sensibili. Quare sicut cetera, quæ ad gloriam Christi spectant, intelliguntur signis sensibilibus representanda: ita verisimile est, etiam in figura externa, & sensibili sessurum ad iudicium, ad iudicandam iudicis auctoritatem, & maiestatem, iuxta illud Psal. 9. *Sedisti super thronum, qui iudicas equitatem.* Et ita Ansel. in elucidario, quantum Apocalyp. 20. per thronum, Ecclesiam intelligat. Vtrumque tamen est verum, & metaphoricus sensus proprium non excludit, cum sine inconuenienti admitti possit. Atque hoc sequuntur frequentius Scholastici. Quin potius non est improbabile, non solum in loco iudicii sessurum Christum hoc modo, verum etiam in eodem throno descensurum, atque in eo humeris Angelicis esse deuehendum, & fortasse à Thronis in assumptis corporibus, non quod ipse vehiculo indigeat (ut iam diximus) sed ad significationem supremi honoris, & maiestatis.

Apoc. 4. & 5.

Orig.

Thronus
Christi iudicis
corporeus
& sensibilis.Psalm 6.
Anselm.

SECTION IV.

Utrum aliqui sessuri cum Christo sint, ut una cum eo iudicent.

Quod aliqui Sanctorum sint Christo iudici assessori, & iudicaturi, frequens est in scripturis Mar. 19. ait Christus, *Amen dico vobis, quod vos, qui sequi estis me, in generatione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.* & Luc. 22. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel:* & 1 Cor. 5. *An nescitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt: & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis.* Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis secularia? Sap. 3. *Fulgere iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrunt: iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Itaque certum de fide est, Sanctos esse cum Christo sessuros, ac iudicatos, cum hoc expresse scriptura doceat. Quo modo autem id intelligendum sit, in praesenti est explicandum. In quo tria desiderari possunt. Primum quomodo sancti sint cum Christo iudicaturi. Secundo, an hoc conueniat omnibus sanctis, vel aliquibus tantum, & quinam illi sint. Tercio an aliqui sint specialiter sessuri cum Christo ad iudicium, & quomodo.

Circa

Circa primum supponendum est, munus iudicandi non attribui Sanctis cum ea proprietate, qua Christo attribuitur. Iudicare enim proprie dicitur actum iurisdictionis, & superioris potestatis. Hec autem iurisdictionis quoad ultimum iudicium animarum, soli Christo communicata est, ut patet ex supra dictis de iudiciaria potestate. Proprium ergo iudicium, ut actum iurisdictionis significat, soli Christo conuenit, neque ulli Sanctorum, etiam B. Virgini communicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc iudicium solum, secundum quandam participationem alicuius honoris, vel actionis ad iudicium pertinentis. Quod tribus modis explicari potest. Primo valde improprie, ac metaphorice, solum comparatione quadam, & hoc modo iusti dicuntur iudicare peccatores. Quia suis factis, & vita ostendunt, illos esse poena dignos, qui familia operari potuerunt, & neglexerunt. Et in hunc fere modum exponitur praedicta loca scripturae multi ex sanctis patribus. Hier. Matth. 19. Sedebitis (inquit) iudicantes duodecim tribus Israel, quia, & vobis credentibus, illi credere noluerunt. Vnde in hac sola comparatione videtur constituere illam iudicandi rationem. Clarius Chrysost. hom. 65. in Matth. Quid est (inquit) iudicantes duodecim Tribus Israel? nihil aliud, quam condemnantes. Non enim in folio iudicantis sedebunt, sed quemadmodum Reginam Austri, & Ninivitae condemnatos generationem illam asseruit: simili quodam modo discipuli non gentes, non vniuersum orbem, sed tribus Israel condemnabunt. Nam quoniam eisdem & legibus & institutis viuendi tam iudei, quam Apostoli educati fuerunt, cum Iudei dicturi sint, idcirco Christo credere non potuisse, quia mandata legis seruare iubebantur: discipuli in medium producti, a quibus, & lex suscipiebatur, & fides Christo adhibita est, omnes Iudeos condemnabunt. Propterea enim dicebat ideo ipsi iudices vestri erunt. Eandem expositionem late, atque eleganter persequitur Autor imperfecti h. 33. in Mat. & Theoph. Mat. 19. & latius Euthym. ca. 41. in Mat. & Theod. 1. ad Cor. 6. nec dissentit Aug. lib. 20. de Ciu. c. 5. Tamen quia hic modus, ut dixi, est valde improprie, & non solum sanctis, sed etiam iniquis conuenire aliquo modo potest respectu iniquorum: iuxta illud ideo ipsi iudices vestri erunt, ideo secundo modo minus improprie iudicare dicuntur, qui licet non habeant proprie potestatem, & auctoritatem iudicandi, tamen iudici assunt, eiusdemque sunt cum illo sententia, eiusque iudicio consentiunt, & illud publice approbant, ac laudant. Et non est dubium, quin hoc modo sumatur verbum iudicandi in aliquibus testimoniis scripturae paulo ante citatis praesertim ubi munus iudicandi omnibus sanctis tribuitur, ut Sap. 3. & 1. ad Cor. 6. Et hunc modum insinuat Ambros. lib. 10. in 22. cap. Luc. Ceterum, quia aliquid specialius videtur in quibusdam locis nonnullis Sanctorum attribui, idcirco additur certius modus, scilicet per quandam specialem participationem honoris, vel actionis iudiciariae. Quam participationem aliqui solum pontant in quadam honoraria confessione cum Christo in iudicio. Quia nimirum aliqui Sancti Christo iudicanti assidebunt in subsellis, & thronis, iuxta illud Dan. 7. Assidebunt, donec throni positi sunt. Illis enim verbis significatur, futuros esse in iudicio cum Christo alios quosdam veluti iudices assessores in suis thronis sedentes. Quo etiam videtur spectare, iuxta Basilij interpretationem, illud Isaie 3. Venit ad iudicium Dominus cum senibus populi sui. Quibus optime quadrat illud Apoc. 4. ubi Ioannes vidit, in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores sedentes.

Addit vero D. Th. in 4. d. 47. q. 1. art. 2. praeter hanc participationem honoris necessariam esse participationem aliquam actionis iudiciariae, quoniam Christus utrumque distincte promissit, dicens, Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus. Quae autem est illa participatio actionis iudiciariae? Richardus de sancto Fr. Suarez. tom. 2.

Victor. tractat. de potestate iudiciaria, in duobus ait consistere. Primo quod ijs sanctis, qui cum Christo iudicaturi sunt, specialiter conceditur, ut conscientiarum occulta, & iudicia diuina, & retributionum qualitates manifeste penetrant, & cognoscant. Secundo, ut hanc suam cognitionem possint aliis, qui iudicantur, intimare, ac pandere. Vnde concludit, hos Apostolicos viros iudicandorum quemlibet iudicare, erit danda sententia rationem oculis eorum ingerere. Quod magis explicans D. Thomas dicit, hos sanctos delaturos sententiam Christi in eorum noticiam, qui iudicantur. Christus enim solus propria auctoritate, & potestate profert sententiam: denuntiabit autem illam per suos iudices assessores. Possunt etiam aliter hoc explicare. Quia cum in iudicio duo sint actus, scilicet disceptatio, & sententiae prolatio: ij sancti forsasse participabunt priorem actum, qui est minus principalis. Quem sensum magis indicant illa verba Richardi, alios iudicare est, danda sententia rationem oculis eorum ingerere. Significat enim hunc actum antecedere prolationem sententiae, non ergo est, sententiam intimare, hoc enim potius sententiam subsequitur, sed est arguere, & conuincere reum, quod fit per disceptationem, quae sententiam antecedit. Quae omnia probabiliter quidem excogitata sunt. Certa enim ratione, vel auctoritate non constat, in quo hac participatio iudicij consistat.

Circa secundam partem, ex dictis constat, in aliquo sensu omnes sanctos iudicatuos esse cum Christo, primo scilicet, & secundo modo supra adductis. Omnes enim poterunt comparatione sui malos conuincere, & redarguere, quatenus in omnibus potestas, & libertas ad obediendum diuinae legi, qua sancti bene, iniqui vero male vsi sunt. Omnes etiam sancti obuiam operentur Christo in aera, atque ita illi iudicanti aliquo modo assistent, illiusque iudicium approbabit dicentes, Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Est autem inter hos duos modos differentia. Quia priori modo sancti solum iudicabunt malos, quia illud iudicium continet reprehensionem, & comminationem: at posteriori modo omnes etiam iustos iudicabunt, quia sententiam de omnibus laudabunt, & approbabit. Vnde fit, ut priori modo non possint iidem esse iudices, qui iudicabuntur: posteriori autem modo & iudicabunt, & iudicabuntur. Rursus circa priorem modum est considerandum, quod licet videatur aliqua ratione conuenire etiam iniquis respectu iniquorum, (ut supra dixi) tamen sub aliqua consideratione erit proprium iustorum, qui speciali quadam auctoritate, & maiestate poterunt comparatione sui reprobos condemnare, & arguere. At vero tertio modo supra posito non omnes sancti iudicabunt, sicut non omnes eandem praerogatiuas gloriae participabunt. Et ita etiam fateretur Chrysostom. dicta homil. 65. in Matth. dicens, Aliquid occultum in hoc significatur, maiora istos illi habebunt.

Dubium vero est, quinam sint consequuturi hanc specialem participationem iudiciariae potestatis. Quidam dicunt, solis duodecim Apostolis promissam esse hanc dignitatem. Ita sentit Richard. Victor. loco citato. Hanc vero sententiam rejicit Augustinus 26. de Ciu. c. 5. & latius enarrat. in Psal. 49. & 86. & Beda homil. in natali sancti Benedicti. Alias namque Paulus non esset iudex cum duodecim Apostolis, & eadem ratio fieri potest de Ioanne Baptista, & multo magis de B. Virgine. Vnde praedicti Patres docent, illo loco duodenarium numerum positum esse pro indefinito, vel (ut ait Abulen. Iquamuis ibi Christus specialiter loquutus sit cum duodecim Apostolis, & ideo duodecim tantum sedes expresserit: tamen virtute idem promissit omnibus qui Apostolicam vitam imitantur. Alij igitur dicunt hanc dignitatem specialiter communicandam esse omnibus sanctis in Ecclesia canonizatis. Quia cum illi iam sint pu-

Hieronym.
Gregor.
Anselm.
Matth. 25.

D. Thom.
Palud.
Sotus.
Antonin.
Abulen.
August.
Beda.

Iob 36.

August.
Hieronym.
Greg. Pap.

Abulen.

Antonin.

blico Ecclesiæ testimonio iudicati, æquum est, ut ipsi alios iudicent. Hanc opinionem tribuit Sotus Abulen. Matth. 25. qu. 32.4. Sed ibi hoc non dicitur, ut infra explicabimus. Neque hæc opinio auctoritate aliqua fulcitur, neque sufficienti ratione. Quia hæc prærogatiua danda est propter merita, & perfectionem iis, quibus conferetur. Quod autem aliquis fuerit ab Ecclesiâ canonizatus, vel non, supponit quidem veram sanctitatem, non tamen constituit hominem dignum potestate iudicaria. Vnde multi non sunt ab Ecclesiâ canonizati, qui tam in statu, quam in vita perfectiores fuerunt multis sanctis canonizatis: & e contrario multi sunt canonizati, qui in beatitudinis gradu, ac perfectione non admodum excellunt, ut innocentes, & alij qui per vnum solum actum martyrij beatitudinem adepti sunt. Alij dicunt, hoc privilegium promissum esse omnibus, qui voluntariam paupertatem proficiuntur. Ita sentit D. Thomas in 4. d. 47. loco supra citato, & opusc. 19. ca. 6. & 7. quem Paludan. Sotus, alijque sequuntur, & Antonin. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 6. & Abulen. c. 19. Matth. q. 205. quæ fuit sententia Aug. & Bedæ locis citatis, & eiusdem Aug. epist. 89. q. 4. Hier. epist. 28. Ansel. epist. 10. Gregor. lib. 10. Moral. c. 17. alias 30. & libr. 26. c. 20. alias 25. vbi hoc privilegium dicit concedi illis tantum, qui non solum præceptorum, sed etiam consiliorum observationem proficiuntur. Idem sentit Bernard. serm. 8. in Psalm. Qui habitat: & alio ser. in Euan. Ecce nos reliquimus omnia: Fundantur autem ij Patres in verbis Christi. Cum enim Petrus interrogasset, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo eris nobis? Christus respondit. Cum sederis Filius hominis in sedem maiestatis sue, sedebitis & vos, &c. Vt enim hæc responsio Petri interrogationi satisfaciat, videtur hæc promissio facta Apostolis propter voluntariam paupertatem, de qua Petrus interrogat. Vnde ad hanc etiam sententiam accommodatur illud Iob 36. Non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit: Quæ sententia valde probabilis est: sed non est ita intelligenda, ut sola professio voluntariæ paupertatis sufficiat ad hanc prærogatiuam obtinendam, ita ut omnes, qui paupertatem proficiuntur in hac vita, & in alia beatitudinem consequuntur, etiam si re vera imperfecti fuerint, & in beatitudine infimum gradum obtineant, cum Apostolis iudicaturi sint. Quanquam Sotus oppositum sentire videatur: tamen præter mentem Augustini, & aliorum Patrum, qui hanc sententiam docuerunt, qui non intelligunt hoc privilegium esse promissum soli statui, & professioni perfectionis, sed observationi, non cuiuscunque, sed exactæ, & singulari talis statui, & professionis, ut expressius significant August. Hiero. & Greg. Qui etiam non intelligunt, paupertatem esse propriam causam huius privilegij, sed quasi principium, & dispositionem ad perfectionem vitæ, seu perfectam Christi imitationem, quæ est propria causa privilegij, ut recte dixit Abulen. dict. q. 205. in Matth. 19. ca. Quod ex verbis etiam Christi confirmatur, qui illa duo coniunxit, Vos qui reliquistis omnia, & sequuti estis me, scilicet, perfecta imitatione, & ideo Anton. 3. par. titulo 16. c. 5. §. 8. non dicit, hanc promissionem factam esse religiosis, sed perfectis religiosis. Ratio etiam hoc suadet, quia voluntaria paupertas per se sumpta, licet laudabilis sit, tamen per se minimum gradum attingit in via perfectionis: est autem optima dispositio ad magnam perfectionem acquirendam: ergo non est quod ei soli talis prærogatiua promittatur, sed solum ut dispositioni ad perfectionem: imple vero perfectioni tamquam propriæ formæ, sine qua dispositio ipsa parui est valoris, & æstimationis. Et iuxta hunc sensum admittendæ sunt congruentiæ (quas Abulen. Sotus, & alij afferunt) cur decuit, privilegium hoc concedi paupertatis professoribus, scilicet, quia decet humiles exaltari, contemptus autem temporalium rerum, qui in paupertate

A ostenditur, insignis quoddam est humilitatis opus. Itæ quia, qui temporalia contemnunt, sunt recte dispositi ad iudicandum, & res diuinas contemplandas. Hæc. n. & similia locū habent, si cum professione paupertatis vitæ conformet. Vnde congruentia ad æquata est, quia decet viros perfectos, & professionem, & actu, esse iudices imperfectorum, iuxta illud, *Spiritualis omnia iudicat*. Aliqui etiam non existimant improbabile, omnes eos, qui in hac vita magnam virtutis perfectionem comparant, & in alia singularem beatitudinis excellentiam obtinent, præsertim si simul hanc gratiā assequuti sunt, ut vel nunquam, vel raro mortaliter peccauerint, confessuros cum Christo ad iudicium, isti statum perfectionis non fuerint professi. Quod sentit Hier. dicta epist. 28. & Aug. Psal. 49. vbi omnibus viris perfectis dicit hanc esse factā promissionem, & dicta epist. 89. etiam martyribus hoc promittit: quia vno (inquit) actu perfectionem sunt assequuti. Idem sentit Greg. 20. lib. Mor. c. 16. Vnde & Ansel. in Elucidar. inquit. *Vnus est ordo perfectorum cum Deo iudicantibus*, in quo ordine postea enumerat Apostolos, Confessores, Monachos, Virgines, sentiens ex omni statu posse esse iudices, si in eo perfectionem assequantur. Ad quod confirmandum possumus vti argumento simili illi, quod superius ex Aug. adduximus. Nam si incredibile est Paulū non iudicaturum cum reliquis Apostolis, cur non etiam erit incredibile non iudicatos Abraham, Isaac, & Iacob, & similes viros, qui singularem vitæ perfectionem tenuerunt, ut Paul. ait ad Heb. 11. Quod enim vixerint ante legē gratiæ, vel in illa, nihil refert ad præmia diuina obtinenda, si par sit meritum dignitas. Neque in hoc vlla fit iniuria ijs, qui statum paupertatis: & perfectionis proficiuntur, quia illis satis est, quod sicut ratione statui habent faciliorem quādam viam obtinendi perfectionem: ita etiam facilius poterunt hanc dignitatē comparare. Sed licet hoc probabile sit, non videtur tamen negandum, quin viris perfectis, & paupertatis professoribus, aliquid singulare in hoc genere promittatur, propter priora testimonia. Ita ut illud sit ad modum aureolæ & accidentalis præmij. Sed quæres, quanta & qualis esse debeat hæc vitæ perfectio, ut ei respondeat hoc accidentale præmium. Respondetur, hoc soli Deo esse cognitum, & à nobis in communi solum dici posse requiri in huiusmodi hominibus magnam, ac diuturnam vitæ puritatem, & perfectam sui abnegationem, & Christi imitationem: & ut habeant corda, inquit Richard. *in omnem veritatem edocta, ac diuina contemplatione singulariter illustrata*, & Abulen. addit ex multorum sententia, præter hæc omnia requiri, ut iustitiam alios docuerint, ita ut doctrina sit veluti complementum meriti huius dignitatis. Nam Christus dixit, *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno celorum*: illi autem videntur esse in illo regno magni, qui cum Christo sedent. Quæ quidem sunt probabiliora, sed incerta. Propter quod Magister in 4. d. 47. dixit, qualis futura sit hæc potestas, vel auctoritas Sanctorum in iudicando, non posse sciri nisi diuina reuelatione.

E Illud tandem hic inquiri solet, vtrum angeli iudicabunt. Cui interrogationi Diuus Thomas supra responderet, Angelos iudicatos secundo modo supra posito, scilicet consentiendo, & approbando sententiam iudicis: non tamen tertio modo scilicet confedendo, & participando aliquo modo iudiciariam actionem. Quia assessores iudicis, debent esse eiusdem naturæ cum iudice, & cum iis, qui iudicandi sunt. Et confirmatur, nam supra diximus, Deum statuisse, ut hoc iudicium fieret per humanam Christi naturam, ut homines sensibiles haberent iudicem visibilem, ac sensibilem. Et hanc sententiam communiter omnes amplectuntur. Quam Scot. confirmat, quia sancti, qui iudicaturi sunt cum Christo, sessuri sunt cum illo: Angeli vero erunt potius ministri in illo iudicio. Confirmat secundo, quia in iudicio Ange-

Hieronym.
August.

Greg.
Anselm.

Heb. 11.

Dubium.

Responsio.

Richard.

Matth. 5.

Magister.

Dubium.

D. Thom.

Angeli cum

Christo num

in iudicio

Ange-

Angeli sal
assessores su
iuri iudices.
Sot.

Angeli non sunt à terrenorum affectu liberi sua sponte, & per meritum, sed suapte natura, & ideo non est necesse, ut eis hoc accidentale primum respondeat. Hæc vero D. Thomæ sententia intelligenda videtur de generali iudicio, quatenus ad homines spectat. Nam hoc sensu procedit eius ratio, quæ satis probabilis est. Quamvis enim non repugnet Angelos Christo assidere, & cum eo aliquo modo iudicare homines, à quibus licet corporeis oculis non videantur, intellectu tamen clarè, & perspicuè cognosci poterunt etiam à damnatis: nihilominus magis congruum videtur magisque proportionatum, ut homines ab hominibus iudicentur. Quod si obijcias, quoniam homines iudicabunt Angelos, quamvis non sint eiusdem naturæ. Respondetur, si de Christo loquamur, in eo esse specialem rationem propter dignitatem personæ, ratione cuius Christus etiam, ut homo, est caput, & Dominus Angelorum. Si verò sit sermo de alijs hominibus, non est necesse, ut illi iudicent Angelos nisi primo, aut secundo modo, de quo iterum Sectio sequenti redibit sermo. At vero, si spectetur hoc iudicium, quatenus in eo Angeli iudicandi sunt, sic non videtur improbabile aliquos Principes Angelorum esse cum Christo iudicatos. Quia iam cessat ratio D. Thomæ ex proportionem sumpta, cum Angeli sint eiusdem ordinis, & naturæ cum Angelis iudicandis. Et quamvis non sint eiusdem omnino naturæ cum Christo, ut homine, sufficit, ut cum eo cōueniant in intellectuali gradu, sicut hoc etiam satis est, ut sint membra eius, & illi assistant, ac ministrēt. Vnde confirmatur nam Dani. 7. (ubi hoc iudicium describitur) non omnes Angeli visi sunt ministrantes: sed maiori ex parte assistentes Deo iudicanti: ergo & participant aliquo modo honoris consensum. & participare etiam possunt iudiciariam actionem maximè respectu aliorum Angelorum. Atque ita non procedit prima Soti confirmatio. Neq; etiam secunda vim habet, quia licet affectus rerum corporearum ab Angelis semoti sint: tamen affectus rerum creaturarum & honoris, & gloriæ spontaneus eis est, & liber. Vnde non est dubium, quin per honestatem, & rectitudinem huius affectus, & per actum perfectissimæ humilitatis plurimū apud Deū meruerint, & superiores Angelis malis effecti fuerint. Quid ergo obstat, quominus assequuti sint, ut in eorum iudicio supremo iudici assistant, & cum eo aliquo modo iudicent?

Ex ijs, quæ in hoc secundo puncto dicta sunt, colligi potest, quid in tercio supra proposito dicendum sit. Nam sicut de iudicio distinximus, eodem fere modo est de sessione distinguendum. Nam sedere cum Christo interdum idem est, quod secure, & pacifice cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui: & hoc modo omnibus sanctis commune est sedere cum Christo, seu illi in iudicio assidere. Et hoc fere modo videntur hanc sessionem interpretari Hier. & Chrys. in Mat. & Ambr. li. 10. in Lucam, & Paul. 1. ad Thes. 4. de omnibus iustis ait, Rapiendos esse cum Christo in nubibus. Quo significatur, omnes habituros in illo die non solum propriam, & internam beatitudinem: sed etiam externum splendorem, & quasi thronum honoris ex nubibus lucidissimis confectum. His ergo modis omnes Sancti dici possunt sessuri cum Christo. Nihilominus tamen sicut iudiciaria potestas speciali quodam modo communicanda est viris perfectis: ita etiam per sessionem illis promissam intelligenda est quædam propria eminentia, & dignitas inter alios. Que excogitari potest primum in loco propinquiori Christo, & honoriori: deinde in modo existendi Christo similiiori. Vnde est verisimile (quod aiunt Anselmus in Elucidario, Abulen. & alij) etiam in exteriori habitu corporis futuros per modum sedentium in sedilibus aereis splendidissimis, vnumquemq; iuxta suum

Hieron.
Chrysost.
Ambro.
1. Thessal. 4.

Anselm.
Abulen.

meritum, & dignitatem. Et hoc indicat Tertullian. libro de resurrex. carn. cap. 35. ubi inter signa corporalis dispositionis ponit sedere in thronis duodecim.

SECTIO V.

Utrum omnes homines iniqui sint in generali iudicio indicandi.

Aliud est inquirere, quinam sint ad iudicium vocandi: aliud vero, quinam sint iudicandi. Conuocatio enim supponitur iudicio: quia nemo iudicandus est, nisi præsens adsit, tamen è contrario conuocari ad iudicium de se latius patet, quam iudicari. Multi enim conuocari possunt, vel ut ministri, vel ut testes, vel ut assessores, vel propter alias causas, quamvis iudicandi non sint. Supponendum igitur est, ad iudicium generale omnes homines, qui ab initio mundi usque ad finem procreati fuerint, conuocandos esse, ut præsentes adsint. Hoc est certissimum, Matth. 25. Congregabuntur ante eum omnes gentes 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; propria corporis prout se, sit siue bonum, siue malum, & ad Rom. 14. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Quod confirmat ex illo Isa. 45. Mihi curuabitur omne genu, & Apo. 20. Vidi Ipsi 45. mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & Apo. 20. iudicati sunt mortui, &c. Et hoc etiam probari potest testimonijs, quibus supra ostendimus futurum esse vniuersale iudicium, & in sequentibus plura afferemus. Neque potest de aliquibus esse vlla ratio dubitandi, nisi fortasse de paruulis, qui in hac vita nec ratione vsi sunt, nec gratiam sunt assequuti, de quibus postea dicemus.

His positis superest explicandum aliud membrum, scilicet, qui ex ijs iudicandi sint. In quo multa sigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia varijs Sectionibus persequemur. In hac ergo solum inquirimus: an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur, iudicandi sint. Ratio dubitandi est, quia infideles iuxta multorum Patrum sententiam iudicandi non sunt, quia de eis dictum est Ioann. 3. Qui non credit, iam iudicatus est, & Psalm. 1. Non resurgunt impij in iudicio. Quem locum ita exponunt multi ex sanctis Patribus Basil. & Hilari. ibi Ambrosio in Psalm. 118. Lactan. lib. 7. ca. 20. ita scribit, Nec tamen tunc vniuersi à Deo iudicabuntur: sed tantum qui sunt in Dei religione versati. Hinc August. ser. 38. de sanctis, Ad iudicium, inquit, non veniunt, nec pagani, nec hæretici, nec Iudei, quia de illis scriptum est. Qui non credit iam iudicatus est. Hinc etiam Gregor. lib. 16. Moral. capi. 20. duos ordines distinguit reprobos: aliorum, qui iudicantur, & pereunt: aliorum, qui non iudicantur, & pereunt, & hos posteros ait esse illos de quibus Dominus dixit, Qui non credit iam iudicatus est, & de quibus scribit Pau. ad Rom. 2. Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, Quam distinctionem amplectuntur etiam Anselm. in Elucidario, & Iulianus lib. 3. Prognost. ca. 33. & Ilido lib. 1. de sum. bon. cap. 30.

Hanc vero sententiam exponunt, ac moderantur Scholastici in 4. di. 47. supposita distinctione supra tradita de iudicio discussionis, & condemnationis, vel remunerationis. Et in primis docent omnes homines reprobos, & iam infideles quo cunq; genere infidelitatis, & ignorantie diuini cultus, ac religionis, esse simpliciter iudicandos saltē iudicio condemnationis. Itaq; in omnes feretur illa sententia, Ite maledicti in ignem æternum, iuxta illud Mar. vl. Qui non crediderit, condemnabitur. Et hoc modo de infidelibus dicitur 1. ad Cor. 5. Eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Deniq; quia confitemur Christum iudicaturum vivos, & mortuos, ergo necesse est, ut saltem iudicio

Tertull.

libro de resurrex.

carn. cap. 35.

ubi inter signa corporalis dispositionis ponit sedere in thronis duodecim.

Matth. 25.

2. ad Corin. 5.

Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,

ut referat unusquisq; propria corporis prout se, sit siue bonum, siue malum,

& ad Rom. 14. Omnes stabimus ante tribunal Christi.

Quod confirmat ex illo Isa. 45. Mihi curuabitur omne genu,

& Apo. 20. Vidi Ipsi 45. mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni,

& Apo. 20. iudicati sunt mortui, &c.

Et hoc etiam probari potest testimonijs,

quibus supra ostendimus futurum esse vniuersale iudicium,

& in sequentibus plura afferemus.

Neque potest de aliquibus esse vlla ratio dubitandi,

nisi fortasse de paruulis, qui in hac vita nec ratione vsi sunt,

nec gratiam sunt assequuti, de quibus postea dicemus.

His positis superest explicandum aliud membrum,

scilicet, qui ex ijs iudicandi sint.

In quo multa sigillatim inquirere oportet,

quæ claritatis gratia varijs Sectionibus persequemur.

In hac ergo solum inquirimus:

an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur,

iudicandi sint.

Ratio dubitandi est,

quia infideles iuxta multorum Patrum sententiam iudicandi non sunt,

quia de eis dictum est Ioann. 3. Qui non credit, iam iudicatus est,

& Psalm. 1. Non resurgunt impij in iudicio.

Quem locum ita exponunt multi ex sanctis Patribus Basil. & Hilari. ibi Ambrosio in Psalm. 118. Lactan. lib. 7. ca. 20. ita scribit,

Nec tamen tunc vniuersi à Deo iudicabuntur: sed tantum qui sunt in Dei religione versati.

Hinc August. ser. 38. de sanctis, Ad iudicium, inquit, non veniunt, nec pagani, nec hæretici, nec Iudei,

quia de illis scriptum est. Qui non credit iam iudicatus est.

Hinc etiam Gregor. lib. 16. Moral. capi. 20. duos ordines distinguit reprobos:

aliorum, qui iudicantur, & pereunt:

aliorum, qui non iudicantur, & pereunt,

& hos posteros ait esse illos de quibus Dominus dixit,

Qui non credit iam iudicatus est,

& de quibus scribit Pau. ad Rom. 2. Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt,

Quam distinctionem amplectuntur etiam Anselm. in Elucidario,

& Iulianus lib. 3. Prognost. ca. 33. & Ilido lib. 1. de sum. bon. cap. 30.

Hanc vero sententiam exponunt, ac moderantur Scholastici in 4. di. 47. supposita distinctione supra tradita de iudicio discussionis, & condemnationis, vel remunerationis.

Et in primis docent omnes homines reprobos, & iam infideles quo cunq; genere infidelitatis, & ignorantie diuini cultus, ac religionis, esse simpliciter iudicandos saltē iudicio condemnationis.

Itaq; in omnes feretur illa sententia, Ite maledicti in ignem æternum, iuxta illud Mar. vl. Qui non crediderit, condemnabitur.

Et hoc modo de infidelibus dicitur 1. ad Cor. 5. Eos qui foris sunt, Deus iudicabit.

Deniq; quia confitemur Christum iudicaturum vivos, & mortuos, ergo necesse est, ut saltem iudicio

Matth. 25.

2. ad Cor. 5.

Eos qui foris sunt, Deus iudicabit.

1. Cor. 5.

Deniq; quia confitemur Christum iudicaturum vivos, & mortuos, ergo necesse est, ut saltem iudicio

Greg. Pap.

condemnationis, vel salutis omnes ab eo iudicantur, ergo & infideles altero ex ijs modis iudicabuntur. Deinde docent, infideles non esse iudicandos iudicio discussionis, & ita interpretantur praedictorum Patrum sententiam. Quae expositio ab ipsis satis indicatur. Et ratio eius ijs verbis traditur à Gregorio. Non enim eorum tunc causa discutitur, quia ad conspectum stricti iudicis iam cum damnatione sua infidelitas accedunt. Inreparationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia praedicti infidelitatis suae tenebris, eius, quem despexerant, inuentione redargui non merentur. Quibus verbis significat in ijs tam esse manifestam, & euidentem damnationis causam, ut non censcantur indigere iudicis discussione, etiam quoad nos, seu ex parte hominum, ut eis videlicet manifesta sit iusta illorum damnatio. Secus verò est de fidelibus, qui saltem fundamentum iustitiae, & aliqua bona opera habuerunt, quorum causam necessesse est discuti, quia eorum non est tam manifesta damnatio.

Haec vero sententia etiam hoc modo explicata nonnullas paritur difficultates. Primum quia haec omnia videntur magis spectare ad metaphoricum modum loquendi, quam ad rei veritatem, & proprietatem. Nam inquiri, quid sit haec disceptatio, quae cum fidelibus fiet, & non cum infidelibus? sicut enim manifestabuntur in iudicio omnia peccata fidelium reprobatorum, propter quae condemnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus, esse manifestandos ante tribunal Christi, ut referant, prout gesserunt, siue bonum, siue malum: ergo necesse est, ut omnium siue bona, siue mala, quaecumque illa sint, manifestentur, ut facta collatione inter illa, fiat iusta vindicta. Deinde sicut est diuina lex, ut sine fide impossibile sit placere Deo: ita etiam diuina lex est, fidem mortuam non sufficere ad salutem: ergo, sicut est per se euidentis iusta damnatio infidelium, si de eorum infidelitate constat: ita etiam est per se euidentis iusta fidelium condemnatio, si constat eos non habuisse fidem viuam, ergo nulla est inter eos differentia, quae ad rem pertineat, sed ad summum differunt, sicut magis, vel minus notum in eodem ordine, quoad modum etiam differre possunt duo fideles, quorum alter perditissimam vitam egit, alter rari peccauit. Et confirmatur, quia ad sententiam ferendam in hoc iudicio, non satis est confusio, & quasi in genere statum causae cognoscere, scilicet, quod ij homines in statu damnationis discesserint, sed etiam qualitatem causae, & quantitatem demeritorum: quia pro ratione illorum sententia & quantitas poenae ferenda est, haec autem demeritorum quantitas non est per se manifesta ex solo statu infidelitatis: necesse est ergo, saltem propter hanc rationem discutere singula demerita infidelium: ergo iudicabuntur etiam iudicio discussionis. Quae ratio sumpta est ex Hieronymi. exponente verba illa Ierem. 25. Iudicium Domini cum gentibus: Quia sunt (inquit) gentium merita diuersa, & ideo, qui non credit, iudicatus quidem est in eo, quod non credit, sed ipsi, qui non credunt, inter se diuersis afficiuntur suppliciis. Iudicantur ipsi cum omni carne, ut nullus iniudicatus abeat. Possimus autem nos simili modo dicere, qui non amat, iudicatum etiam esse in eo, quod non amat, iudicandus tamen est, quia diuersa sunt eorum, qui non amant, supplicia. Quod si in ijs, qui crediderunt, & non amarunt, charitatis laetio discutienda est, qualis fuerit, etiam in infidelibus, discutere oportebit, qualis fuerit eorum infidelitas. Imò ex hac parte maior quaedam erit ratio, & necessitas discussionis in fidelibus, quam in infidelibus. Tum quia culpa infidelitatis saepe est occulta, ubi non constat, an infidelitas ipsa voluntaria sit. Tum etiam, quia in ijs saepe est valde occultum, quomodo habuerint auxilia, & media ad salutem obtinendam necessaria. Ut ergo diuina iustitia ratio omnibus euidentis sit,

Hieronymus
Ierem. 25.

oportet, ut omnibus constet, hos potuisse saluari, vel peccata euitare: ergo ad haec omnia necessarium est, eos iudicari etiam iudicio discussionis. Quod tandem confirmatur, quia etiam quoad modum loquendi, hic posterior habet fundamentum in scriptura, non autem prior. Primum patet tum ex citato loco Ieremiae, adiuncta Hieron. expositione, & ponderando verbum illud, iudicium Domini cum gentibus. Non enim dicit, de gentibus: vel ad gentes, sed cum gentibus, quod aperte indicat iudicium redargutionis. Tum apertius ex Ioele capit. 3. Congregabo omnes gentes, & adducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Vbi simpliciter sermo est de omnibus reprobis, & maxime de infidelibus, ut patet ex verbis sequentibus, Disceptabo cum eis super populo meo, & hereditate mea Israel. Secundum autem patet, quia duo loca Scripturae, ex quibus prima sententia orta videtur, longe diuersum habent sensum, ut in superioribus tactum est. Vnus est ex Psalm. 1. Non surgent impij in iudicio, cuius sensus est, non erigent caput, non praeualebunt in iudicio. Ex quo non sequitur, illos non esse iudicandos iudicio etiam discussionis, sed potius sequitur esse iudicandos, & in iudicio ita superandos, & conuincendos, ut iusti damnentur. Alter locus est, ille Ioann. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. Quae verba iuxta expositionem Chrysostomi, & aliorum non solum de infidelibus, qui nullo modo credunt: sed etiam de fidelibus, qui non credunt fide viuam, intelliguntur, ut patet ex praecedentibus verbis, & ex antithesi. Qui credit in eum, non iudicatur, id est, non condemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide viuam, quia haec est ad salutem necessaria, & in rigore Scholastico hoc proprie significat credere in Christum, vel in Deum. Cum ergo subiungit, Qui autem non credit, intelligendum est eadem fide viuam, & de hoc dicitur, iam iudicatus est. Quia iam in se habet iustam damnationis causam, quamuis nondum in eum sit prolata sententia, ut exposuit Chrysostomus, homil. 27. in Ioan. & significat Cyrillus lib. 3. in Ioan. capit. 53. dicens, iudicatum a se esse incredulum, quod ipse in seipsum condemnationis intulit sententiam. Non ergo est sensus, hos non esse iudicandos in iudicio diuino: sed solum habere in se certam damnationis causam. Quam expositionem significauit etiam Aug. lib. de agone Christi c. 27. dicens etiam infideles iudicandos esse, tamen ad explicandam rei certitudinem, de praeterito dictum esse, iam esse iudicatos, seu damnatos.

Haec omnia videntur quidem conuincere, & distinctionem illam de iudicio discussionis, & condemnationis ad rem hanc non fuisse admodum necessariam, & in re ferè nullam esse differentiam inter modum iudicandi fideles, & infideles, neque etiam inter praedictas sententias posse esse diuersitatem, quae ad rem pertineat. Necesse est enim, ut omnes cum Hieronymo fateantur, omnium reprobatorum opera tam bona quam mala esse in iudicio manifestanda, & expendenda, & quoad hoc necessaria esse discussionem in causis omnium. Nihilominus etiam verum est, damnationem infidelium saltem quoad exclusionem à Regno euidentius habere causam damnationis. Quia non solum iustitia, & meritis, sed etiam fundamento iustitiae, & meritorum penitus caruerunt: & ad hoc explicandum videntur Patres illo modo loquendi, quod in ijs non est necessaria discussio, ut à Regno excludantur. Ita enim limitanda est eorum sententia:

Ierem. 25.

Ierem. 25.

Testimonijs
Ioan. 3.
Expositio.
Chrysostomi.Chrysostomus
Cyrillus.

Augustinus

SECTIO VI.

Verum paruuli, qui sine gratia discesserunt iudicandi sint.

Ratio dubitandi est. Quia in eis non habet locum iudicium disquisitionis, cum non habeant merita, nec demerita, quæ expendantur, neque eorum causa recipiat (ut sic dicam) magis vel minus, sed in inuisibili consistat. Neque etiam videntur iudicandi iudicio damnationis. Quia licet reuera damnentur, quoad exclusionem à Regno: non tamen propter personalem culpam, sed propter originalem, & quasi naturalem: ergo sicut non peccauerunt in se, sed in suo capite: ita non oportet, ut in se iudicentur, sed in suo capite. Dices, quamuis ipsi non peccauerint: tamen contraxerunt culpam, quam in se verè habent, & ideo necesse est, ut de illa iudicentur. Sed contra, quia non contrahit culpam actuale, sed quasi habituale, iudicium autem propriè est de actibus, non vero de habitibus: satis ergo est, ut sicut in se habent culpam, ita in se sustineant poenam: tamen sicut ipsi non audierunt legem, propter cuius transgressionem damnantur, ita non videtur necessarium, nec conueniens eorum statui, ut ipsi audiant sententiam damnationis suæ. Et confirmatur primo, quia ubique in scriptura describitur iudicium, significatur solù esse futurum de propriis actionibus, vel omissionibus eorum, qui iudicandi sunt. Sic Matth. 25. *Esuriui enim, & non dedistis manducare, &c.* Vbi licet, Christus veluti gratia exempli, solum numeret peccata contra misericordiam: non tamen intelligit de illis solis esse ferendum iudicium: sed ea posuit, vel ut mortales excitaret ad opera misericordiae, vel quia homines existimare solent, illa peccata esse leuiora, ut ex eis intelligant, multo magis esse iudicium ferendum de grauioribus. Paul. verò 2. ad Cor. 5. generalius dixit, *Ut referat unusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum, &c.* Congregabo omnes gentes, & discipulabo cum eis. Ergo qui non sunt capaces disquisitionis, non congregabuntur, ut iudicentur. Tandem omnes, qui iudicantur, vel admittuntur ad beatitudinem, vel mittuntur in ignem aeternum Matth. 25. Apoc. 20. ij autem paruuli neque ad beatitudinem admittendi sunt, neque in ignem mittendi, non ergo iudicabuntur. Vltimo confirmatur, quia non videtur expediens, ut ij paruuli intelligant causam suæ damnationis, quia non posset hæc cognitio non afferre eis magnam tristitiam, & dolorem, quæ pena non est proportionata eorum culpæ. Quia sicut non contraxerunt culpam propria voluntate, aut voluptate: ita suscepturi sunt poenam sine tristitia, & dolore. Propter quod grauiores Theologi sentiunt eos non esse damnandos poena sensus.

Propter has, similesque rationes quidam negant hos paruulos esse iudicandos. Durand. in 2. distinct. 33. q. 3. & Carthusia. in 4. dist. 47. quæst. 1. ubi in eandem sententiam refert Albertum, qui non solum negat hos pueros esse iudicandos: sed etiam in iudicio comparituros. D. Tho. autem in 4. distinct. 47. quæst. 1. artic. 3. q. 1. ad 3. dicit, quod pueri ante perfectam ætatem discedentes in iudicio comparebunt, non autem ut iudicentur, sed ut videant gloriam iudicis. Idem significat quæst. 5. de malo, artic. 3. ubi negat, paruulos habituros cognitionem gloriæ, quâ Sancti possident, & ipsi amiserunt, & causæ, propter quam visione Diuina carebunt. Quapropter hæc sententia probabilis est.

Nihilominus contraria sententia magis probanda videtur, quam tenet Bonauent. in 4. distinct. 47. artic. 1. q. 3. & ibi Sot. quæst. 2. artic. 3. ad 2. ubi dicit, hos paruulos non esse iudicandos iudicio disquisitionis, sed damnationis, vel approbationis si iustificati fue-

Arint. Quam tamen sententiam nec ratione, nec auctoritate probat, & distinct. 47. quæst. 1. artic. 3. sentit, hos paruulos iudicari in morte iudicio particulari, & à demonibus deferri in lymbum: hoc verò posterius non videtur admodum verisimile. Pro hac etiam sententia referri potest Caietanus, qui supra, quæstion. 52. artic. 2. docuit, Christum descendendo ad inferos habuisse effectum in animabus horum puerorum, eosque redarguisse de malitia originalis peccati, & carentia fidei, ergo multo maiori ratione diceret, esse iudicandos à Christo in die iudicii. Possunt pro hac sententia citari Gregor. Ariemi. Driedo, & alij, qui affirmant hos pueros esse puniendos poena sensus, & igne gehennæ. Nam hinc optimè consequitur fore iudicandos. Et ita procedit Somnius tractat. de extremo iudicio cap. 6. & 7. Potest præterea hæc opinio fieri verisimilis ex illis verbis Apocalyp. 20. *Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & postea dicitur, de omnibus esselatum iudicium.* Item ex illo 2. ad Corin. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit.* Nam his verbis, prout gessit, comprehenduntur non tantum opera, sed simpliciter omnia media, per quæ homines saluari possunt, vel damari, & ita comprehenduntur actiones, & receptiones sacramentorum, & omissiones, seu carentiæ, & ita comprehenduntur, tam paruuli quam adulti omnes. Præterea ex Augustin. libro 5. Hypognost. post medium, ubi docet hos paruulos esse ad sinistram constituendos. Item latè sermone 14. de verbis Apostoli, Verum est, Augustinum interdum videri excedere in assignanda poena, & damnatione horum puerorum: significat enim eos esse puniendos igne inferni. Sed illa sententia & ab Scholasticis merito reiecta est, & ad præsentem quæstionem non est necessaria etiam secundum Augustin. mentem. Nam libr. 3. de liber. arb. ca. 23. planè docet, hos paruulos esse iudicandos & sententiam iudicij respectu eorum futuram mediam inter præmium, atque supplicium, scilicet, ignis, & gehennæ quoad poenam sensus. Præterea ex Gregor. libr. 9. Moral. cap. 12. alias 16. ubi agens de Christo in generali iudicio stricte iudicante, Quosdam (inquit) tunc reatu culpæ originali astrictos etiam sine operibus damnat, quod latè prossequitur. Tercio, adiungi potest ratio, quia in primis ad gloriam Christi spectat, ut ab omnibus etiam ab ijs paruulis eo die adoretur, & ut princeps, a supremo iudice agnoscat, ergo apparebunt ij paruuli personaliter in iudicio. Rursus, agnoscent quid ibi agatur (non enim carituri sunt sensu, & cognitione) videbunt ergo (sicut cæteri homines) Christum in sua gloria, & maiestate, alias quomodo eum colerent? Videbunt etiam damnatorum ignem, abiectionem, & cruciatum: pariter ratione cernent alios ad altiore gloriam, ac felicitatē euehi: ergo intelligent, hæc omnia iusto Dei iudicio fieri. Quia hoc etiam spectat ad perfectionem iudicij, & adiustitiæ Diuinæ integram & absolutam manifestationem: ergo, cum videant se esse veluti in quodam statu medio constitutos, quia neque igne punientur, neque ad superiorem illum, & felicissimum statum assumuntur, intelligent hoc secum fieri seruata iustitiæ æquitate, ergo ad hoc saltem necesse est ut iudicentur.

Dices ad hoc satis esse, ut intelligant, se nihil boni egisse vel mali, & ideo nec poenam sensus, nec gloriam recipere: non tamen necesse esse, ut intelligant propter culpam priuari gloria, quod est propriè iudicari. Respondeo, hanc partem esse magis dubiam: nihilominus probabilius videri, etiam hoc esse cognituros, quia etiam pertinet ad Dei, Christi gloriam, ut hoc cognoscant. Primo, ut intelligant Dei beneficiū, quod prius in Adamo, & postea in Christo susceperunt, & eum ac ratione colant, ac venerent.

Obiectio.

Responsio.

August.

Matth. 25.

2. Cor. 5.

Ios. 3.

Apoc. 20.

Durand.
Carthus.
Albert.
D. Thom.Bonauent.
Sotus.
Infantes in
originali de-Greg. Ariem.
Driedo.

Somnius.

Apocal. 20.

2. Cor. 5.

August.

nerentur. Deinde ut iustitia, & misericordia Dei, & admirabilis ratio providentiæ eius omnibus manifesta sit. Item quia videbunt alios paruulos, qui nihil etiam proprijs actibus meruerunt, felicitatem consequi, ergo oportet, ut hoc iuste fieri intelligant. Denique, quia (ut postea dicemus) verisimilius est, cuncta hominum opera ibi esse omnibus manifestada: ergo etiam lapsus Adæ, & gravitas, ac circumstantiæ eius adducuntur in iudicium, & notitiam omnium, qui aderunt. Necesse est etiam, ut in eo iudicio sæpè fiat mentio redemptionis Christi, per quæ & iusti saluantur, & reprobi, qui eam contempserunt, gravius damnantur: ergo necesse est, ut ij paruuli qui præsentibus aderunt, hæc, & similia cognoscant. Nisi quis velit fingere aliquo inusitato modo fore à Deo impediendos, solum propter vitandum eorum moerorem, & tristitiam de beatitudine, propter culpam ex primo Parente contractam amissa. Quæ ratio non videtur esse tanti momenti, ut nos cogat ad confingendum aliquid inusitatum, ac singulare sine alio fundamento. Neque deerit commoda responsio, ut statim dicam.

Obiectio.

Sed obiectio. Nam originale peccatum, Christi redemptio, & alia huiusmodi non possunt cognosci nisi per fidem vel aliam cognitionem supernaturalem: sed ij paruuli nunquam habuerunt fidem vel aliam supernaturalem cognitionem: ergo non cognoscent hæc omnia. Respondetur idem argumentum fieri posse de alijs reprobis infidelibus. Dicendum est ergo, hæc posse cognosci per evidentiam signorum absque supernaturali fide, sicut *damones credunt, & contremiscunt*, & hi paruuli cognoscent, Christum esse verum D E V M non supernaturali cognitione: sed quadam evidentia signorum, & effectuum, quos partim audient, partim vident.

Responsio.

Iacob 2.

Responsio.
ad argum.
ta in opposi-
tum.Ioann 3.
Marc. 16.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, iam ostensum est, quæ ratione expediat, hos paruulos iudicari, & audire sententiam damnationis suæ. Neque refert, quod non commiserint actuale peccatum, sed solum contraxerint originale (quod est per modum habitus) ex Adamo. Quia sicut hoc sufficit ad damnationem paruulorum iuxta illud, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, & illud, *Qui non crediderit, condemnabitur*: ita etiam sufficit, ut iudicetur. Præsertim, quia habituale peccatum, seu status peccati, quatenus est vera culpa, & sufficiens ratio excludendi à regno, ad iudicium deferri debet, ut in eo constet, & talem culpam verè fuisse in homine, & durasse usque ad mortem: utrumque enim necessarium est ad iustam damnationem.

Ad primam confirmationem in primisiam declaratum est, quomodo loca Scripturæ ita possint intelligi, ut in cōuocatione hominum ad iudicium paruuli comprehendantur. Deinde dicitur, Scripturam sacram non narrasse ibi omnia, quæ in illo ultimo iudicio fient, sed ea, quæ futura sunt præcipua, quæque ad hominum terrorem, & correctionem maximè conferre possunt. Et ideo præcipuè commemoratur sententia & poena, prout ad adultos pertinet: non vero excluduntur reliqui. Sicut etiam dicitur Matthæ. 25. ferenda sententia propter peccata contra misericordiam, non tamen inde fit, non esse etiam ferendam propter alia peccata.

Ad secundam confirmationem variè respondent doctores. Quidam enim existimant non esse inconueniens, sentire eos aliquam tristitiam de iustitia, & beatitudine amissa, ut Abulens. Matth. 25. q. 662. & Sot. indicat. 1. de nat. & gratia cap. 14. Alij vero hoc negant, quamuis in modo liberandi eos ab huiusmodi poena sit magna varietas. Quia vero res hæc non est huius loci, breuiter dicendum existi-

Matth. 25.
Abul.
Sotus:

mo, partim ex diuina providentia, partim ex prudentia, & rectitudine voluntatis horum paruulorum fore, ut non sentiant tristitiam, nec dolorem de beatitudine amissa: sed omnino sint conformes diuinæ voluntati, & contenti ijs bonis naturalibus, quibus erunt præditi, ut latius in materia de peccato originali dicendum est.

SECTIO VII.

Utrum omnes sancti homines iudicandi sint.

Ratio dubitandi sumi potest, primo ex illo Ioan. *Qui credit in eum, non iudicatur*: omnes autem qui saluantur, crediderunt: ergo non iudicantur. Secundo potest specialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore, & animo cum Christo iam regnant. Nā in ijs, sicut est consummatum præmium: ita videtur consummatum iudicium: ergo non oportet, ut amplius iudicentur. Terrio esse potest speciale dubium de aliquibus insignioribus Sanctis, ut v.g. de B. Virgine, Ioanne Baptista, & similibus, præsertim de ijs, qui cum Christo futuri sunt iudices: quia non videtur expediens, ut qui iudicat, iudicetur. Hæc enim ratione Christus Dominus, qui alios iudicat, non iudicatur.

In hac quæstione conueniunt omnes Theologi cunctos homines iustos esse iudicandos, quoad prolationem sententiæ, seu iudicium approbationis, ut vocant. Hoc enim conuincunt omnia testimonia adducta præcedentibus Sectionibus, ut Matthæ. 25. 3. ad Corinth. 5. neue in hoc occurrit aliqua ratio dubitandi. De iudicio autem discusio fere omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos esse iudicandos huiusmodi iudicio: sed illos tantum, qui imperfectum sanctitatis gradum attigerunt, & grauia peccata habuerunt bonis operibus admixta: non vero alios insigniores Sanctos, qui viam perfectionis tenuerunt, & super fundamentum fidei aurum, argentum, & lapides pretiosos superædificauerunt. Et ratio discriminis est, quia discusio solum videtur habere locum, ubi est magna permixtio bonitatis, & malitiæ, ut facta collatione, & examinatione constet, quomodo malitia delata sit, & bona merita apud Deum præualuerint. Vbi autem nulla, aut ferè nulla est malitiæ admixtio, non est necessaria discusio, sed solum meritum approbatio. Hæc est communis, & recepta doctrina in 4. distin. 47. quæ sumpta est ex Gregor. locis citatis Sect. 5. præsertim 25. Moralium, cap. 20. ubi sicut distinguit duos ordines reprobos, eorum scilicet, qui iudicantur & pereunt: ita distinguit duos ordines electos, eorum, qui iudicantur & regnant, & eorum qui non iudicantur & regnant. Quam distinctionem Anselm. & Iulian. locis citatis sequuti sunt, eam etiam videtur indicasse Origen. homil. 21. in Numeros, ubi ait, quoddam Sanctos forte accipere hæreditatem: alios vero excellentiores, & digniores, non cum cæteris numerari: sed ante omnem sortem sublimari, & ad quandam singularem beatitudinis Christi participationem extolli. Sed (ut in superioribus dixi) difficile explicatu est, quid rei subfit huic distinctioni. Videtur enim esse tantum quidam metaphoricus loquendi modus ad explicandam maiorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipsorum operum, aut respectu nostri videtur esse maior in ferenda sententia approbationis, & salutis de quibusdam Sanctis, quam de alijs. Alioqui enim si consideremus hoc iudicium, ut subest scientiæ Dei, & quatenus fit iuxta leges ab eo latas, non videtur futura maior discusio in quibusdam, quam in alijs. Quia (si absolute loquimur de statu gloriæ) ex iustitia finali sumenda

Matth. 25.
2. Cor. 5.

Greg.

Anselm.
Iulian.
Orig.

menda est certa, & infallibilis regula salutis, & sententia approbationis ferenda: siue multa peccata præcellerint, siue nulla. Si autem loquamur de gradu gloriæ, omnia opera pensanda, & discutenda erunt, vt condigna retributio vnicuique reddatur. Eo vel maxime, quod disceptatio Iustorum, (quæ Matthæ. 25. insinuat) non est per modum excusationis, & contentionis, sicut reproborum, sed per modum humiliationis, & demissionis: at verò hæc humiliatio perfectior erit in insignioribus sanctis.

Vt ergo aliquid proferamus, in quo dereipsa, & non tantum de modo loquendi possit esse controuersia, suppono in primis omnium Iustorum merita, propter quæ gloriam consequentur, esse in generali iudicio promulganda, vt omnes docent sine controuersia, & colligitur ex Matthæ. 25. Apoc. 20. & Dan. 7. & ex ijs, quæ dicimus tam in hac, quam in Sectione 9. euidentius constabit. Sub eorum autem meritis comprehendo tam propria eorum merita, quam fructum meritorum Christi eis per sacramenta applicatum. Quia ratio sententiæ ferendæ, & æquitatis Diuinæ iustitiæ his omnibus nititur, & quia merita Christi, postquam sunt applicata, quoad effectum efficiuntur quasi propria. Secundo suppono, quosdam esse Iustos, qui nullum peccatum actuale in hac vita commiserunt, in quo ordine solum enumerare possumus beatam Virginem, & infantes iustificatos, & de his satis congruente ratione dici potest, nullam in illis futuram esse discussionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerunt opera: in Virgine autem, quia omnia, quæ habuit, fuerunt bona merita, quorum gloriosa, & copiosa, ac distinctissima publicatio facienda est in iudicio, sed illa non potest dici discussio, sed absoluta laudatio: nam discussio, vel disceptatio dicit quandā collationem bonarum, & prauarum actionum cum approbatione, excusatione, vel accusatione earum. Alii vero sunt sancti, qui cum bonis meritis habuerunt aliqua peccata cōiuncta, & in ijs tunc videbitur fieri propria discussio, vel disceptatio, si omnia eorum opera tam bona, quam mala deferenda sint in iudicium, vt mala vel excusentur, vel iam omnino deleta, ac purgata esse, bona autem præualisse, & præmio digna permanisse ostendantur. In hoc ergo sensu potest esse questio de re, an omnes Iusti, vel aliqui tantum, vel nulli iudicandi sint iudicio discussionis.

Prima sententia est, nullum Iustorum hominum esse iudicandum iudicio discussionis in prædicto sensu. Quia peccata Iustorum non reuelabuntur in iudicio, sed tantum merita. Ita sentit Magist. in 4. distinct. 43. Viguerius cap. 21. §. 3. versic. 8. & Somnium tractat. de extremo iudicio capit. 6. Fundamentum sumitur ex aliquibus locis Scripturæ, in quibus peccata semel remissa, regi, occultari, deleri, & obliuioni tradi dicuntur, cui promissioni repugnare videtur, quod postea in vniuerso hominum conspectu proferantur. Assumptum patet ex illo Psalm. 31. Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. 1. Petr. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Isai 43. Ego sum, qui operio iniquitates tuas: & capit. 53. Obluioni tradita sunt angustie prioris, & abscondita sunt ab oculis nostris. Ecce enim ego creo celos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora. Vbi Hieronymus ita dicit, exponi posse quod in calo nouo, & in terra noua, omnis conuersationis pristina memoria deleatur, ne hoc ipsum pars malorum sit, prioris angustiarum recordari. Et Psalm. 50. Dele iniquitatem meam. Vbi Chrysostomus homil. 2. Si tu memor sis, Deus non eris memor: si tu eius oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Facisti malum, memor esto, vt Dominus tuus illud obliuiscatur, iuxta id Ezech. 2. Si impius egerit penitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius. Similia

habet Bernard. serm. 55. in Cant. Et confirmatur, quia Sancti in iudicio honorandi sunt, & præmiandi: sed hæc peccatorum manifestatio non pertinet ad eorū honorem, imo nec videtur posse fieri sine aliquo rubore, & dedecore.

Nihilominus dicendum est, omnia iustorum peccata tam moralia, quam venialia esse in iudicio manifestanda. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 43. art. vlt. & Bonauent. art. 2. q. 2. & 3. & ibi communiter reliqui Theologi. Sor. d. 47. q. artic. 3. & est aperta sententia Anselmi in Elucidario, & libro de similitudinibus, & significatur ab Augustin. in libr. Meditationum, capit. 4. dicente, Ecce coram tot millibus populorum nublantur omnes iniquitates meos agminibus angelorum patebunt vniuersa scelera mea, non solum actuum, sed etiam cogitationū, simulq; locutionum. Similia multa habet Hugo Victorin. li. 3. de Anim. capit. 23. Et probatur primò ex Scriptura, quæ absolute, & sine exceptione affirmat omnium actiones esse in iudicium deferendas: non ergo potest fieri hæc exceptio sine maiori fundamento. Antecedens constat ex verbis Christi Mat. 12. Dico autem vobis: quoniā in omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Vbi omnes Patres intelligunt positum esse exemplum in peccato quodam, quod leuissimum apparet, ac frequentissimum, vt intelligamus multo magis esse reddendam rationem de omnibus alijs. Præterea id satis apertè docuit sapiens Eccl. vlt. Cuncta, quæ sunt adducet Deus in iudicium pro omni creato, siue bonum, siue malum sit. Et quamuis hoc explicari possit de iudicio particulari: tamen & Scriptura frequentius loquitur de vniuersali, & Sancti docent, quidquid indicatum fuerit in particulari iudicio, diiudicandum esse in vniuersali, & ita ibi exponit Hiero. conferendo inter se testimonia citata. Hier. Et idem confirmat Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens. Referet vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Et 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoad rēque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Secundo, quia hoc pertinet ad perfectionē & integritatem illius iudicii, & diuinæ iustitiæ manifestationem. Nam vt constet Christi iudicantis, & reddentis Sanctis præmium, iustam esse sententiam non sufficit, quod isti habuerint merita: sed oportet, vt constet illa permanisse viuā, & omnia impedimenta fuisse sublata, atque adeo omnia mala, etiam in iustis fuisse vel misericorditer propter Christum remissa, vel condigne vindicata, & purgata. Vnde ad ostensionem etiam diuinæ gratiæ, & ad gloriam Christi hic iudicandi modus spectat. Sicut etiam peccata reproborum, quæ in hac vita per penitentiam deleta fuerint, quamuis iterum puniendæ non sunt, in iudicium illud deferuntur, vt diuina iustitia, ac misericordia amplius manifestetur. Tertiò quia opposita sententia nullum habet verisimile fundamentum. Nam in primis, omnibus illis Scripturæ locis non promittitur vera, ac propria obliuio peccatorum. Alioqui oporteret, vt neque in diuina memoria manerent, quia promittit Deus, quod obliuiscetur eorum. Et similiter oporteret, vt neque ipsi Sancti, qui illa commiserunt, eorum recordarentur, quod est apertè fallum, vt constat ex Apoc. 20. quem locum Section. 9. exponemus. Et ad hoc propositum tractat illum Augustin. 20. de Ciuit. capit. 14. docens, in die iudicii omnia tam bona, quam mala esse in singulorum memoriam reuocanda. Et Gregor. in Psalm. 88. dicit quod recordabuntur miseriarum præteritarum, vt in æternum misericordias Domini canant. Idem docet Lactantius lib. 7. ca. 22. in illis ergo Scripturæ locis per omnes illos dicendi modos significatur perfecta remissio peccatorum, quæ deleri dicuntur, quia macula eo-

Bernard.

D. Thom.
Bonau.
Sor.
Anselmi
Aug.

Hug. Vict.

Matt. 12.

Eccl. vlt.

Hier.

1. Cor. 4.

Apoc. 20.
Aug.Greg. Papa.
Lactant.

la eo-

Isa. 25.
Dan. 7.
Apoc. 20.Magist.
Viguerius.Psalm. 31.
1. Petr. 4.
Isa. 43. & 63.

Hier.

Psalm. 50.
Chrys.

Ezech. 18.

la eorum in anima non manet: obliuioni autem traduntur à Deo, quia iam eorum nō recordatur, vt puniat. & eodem modo, regi, & occultari, quia iam non protuocant ad iram, neq; sunt rubori, aut dedecori.

Ex quo facile respondetur ad confirmationem supra factam. Quia sicut memoria peccatorum non efficit dolorem, aut tristitiam in Beatis: ita neq; eorum manifestatio pudorem, aut tristitiam infert. Non enim iam sunt capaces harum passionū. Quod apertis exemplis conuinci potest. Quis enim dubitet cognoscere Petrum, vel Magdalenā quotidie in Ecclesia sua peccata publice praedicari, de quo non solum pudore, & dolore non afficiuntur, sed etiam vehementer gaudent, quia in maiorem Dei gloriam cedit. Item nulla infamia, aut verum aliquod malum creatur Sanctis ex hac manifestatione, sed ipsi, cum rectissimi sint in omnibus, non possunt moueri, nisi ex apprehensione veri boni, aut mali: ergo hac de causa nullo ex praedictis affectibus mouebuntur, qui non sunt nisi fuga quaedam imminētis, & praesentis mali. Et confirmatur, quia tanta erit Sanctorum gloria, & laetitia de poenitentia pro peccatis acta, de remissione obtenta, deq; admirabili ratione diuinæ prouidentiae, qua factum est, vt mala illis co-operentur in bonum, vt propter has etiam causas gaudeant, quod eadem peccata omnibus manifestentur. Quomodo enim possent diuina in eos gratia, ac benignitas agnosci, nisi eorum lapsus cognoscerentur? Aut quomodo poterunt omnia eorum merita, quae per poenitentiam, & satisfactionem pro peccatis consecuti sunt, omnibus nota fieri, nisi peccata, quae fuerunt occasio, & materia illorum meritorum, cunctis quoq; innotescant? plura in fauorem huius sententiae sumi poterunt, ex his, quae in Sect. 9. diximus.

Ex ijs igitur constat, si discussio nihil aliud significet, quam examinationem, & collationem bonarum, & malarum actionum, omnes Sanctos, qui aliqua peccata commiserint, aliquo modo iudicandos iudicio discussionis, quamquam dici possit, hanc discussionem minorem esse futuram in ijs, qui tantum venialiter peccauerunt, quam in ijs, qui mortalia etiam crimina commiserunt, & similiter maiorem futuram in ijs, qui plura, & grauiora admiserunt peccata, quam in ijs qui pauciora. Et in hunc modum intelligi potest illud Soph. 1. *Et erit in die illa, scrutabor Ierusalem in lucernis.* Quae verba eleganter tractat Bernard. serm. 55. in Cant. Vbi Ierusalem nomine, dicit, Prophetam designasse illos, qui in hoc saeculo vitam ducunt religiosam, mores lupernae illius Ierusalem conuersatione honesta, & ordinata pro viribus imitantes. Quorum peccata occulta sunt nomine & habitu iustitiae adumbrata. Et idcirco (inquit) necesse erit, subtili ea inuestigare discussione, & quasi ad mortis lucernis de tenebris in lucem prodire. Possimus asserere aliquid & de Psalmo ad confirmandum id, quod dicitur de scrutanda Ierusalem. Ait namq; sub persona Domini, Cum accepto tempore, ego iustitias iudicabo, vias infortum [ni fallor] & actus eorum discussurum se, & examinaturum dicit. Cum ergo postea Bernardus dicit, si nos in hac vita diiudicauerimus, postea non fore iudicandos, de iudicio damnationis loquitur.

Responsio.
ad argumen-
tum opposi-
tum.
Basil.
Psal. 7.
Psal. 5.

Ioan. 5.

5. Iudica eos Deus. Et Ioann. 5. Qui vero mala, in resurre-

ctionem iudicij, id est, damnationis. Nam quia iudicium est actus iustitiae, & praecipue futurum est ad manifestandam diuinam iustitiam, quae in reprobis potissimum exercenda est: ideo iniqui quasi per antonomasiam iudicandi dicuntur. Cum ergo Ioan. 3. dicitur, *Qui credit in eum: non iudicatur*, sensus est, non condemnatur, scilicet, secundum praesentem iustitiam, aut, si in ea perseueret. Sicut inferius inquit, *Qui credit in filium, habet vitam aeternam: qui incredulus est filio, non videbit vitam*: & capit. 5. *Qui credit in eum, qui misit me: habet vitam aeternam, & in iudicium non venit*, id est, in damnationem. Vnde subiungit, *Sed transit a morte in vitam*. Sic Irenaeus libro 5. capit. 27. *Qui credit in me (inquit) non iudicatur, id est, non separatur à Deo: qui autem non credit, iam iudicatus est, id est, separauit semetipsum à Deo voluntaria sententia.*

Ad secundā respondetur, etiam illos Sanctos, qui corpore, & animo iā sunt Beati fore iudicandos, quia licet priuati iudicati sint, oportet eorum causam ad publicum tribunal deferri. Nam etiam tempore iudicij omnes Sancti erunt iam corpore, & animo gloriosi, & nihilominus iudicabuntur.

Ad tertiam, iam explicatum est, quomodo infignes Sancti iudicandi sint: nec est inconueniens, quod assessores Christi ab ipso iudicentur, & cum ipso inferiores diiudicent, quamuis à Gregorio 11. dicantur non iudicandi, quia eorum causa breuiter transigenda est, potius per modum approbationis, & laudis, quam discussionis, & examinationis. De Christo autem Domino non desunt, qui dicant etiam ipsum fore iudicandum. Anselmus enim in E-lucidario sentit vniuersas Christi actiones, & vitam esse in iudicio omnibus manifestandam: Et ita exponit illud Apocalyp. 20. *Et libri aperti sunt*, id est, conscientiae singulorum, & alius liber apertus est, qui est vitae, id est, vitae lesu, in quo omnes quasi in libro legent, quid de praecipis eius vel fecerunt, vel neglexerunt. Rursus per hanc vitae Christi manifestationem constabit euidentius infinita Dei misericordia, & iustitia erga humanum genus, ad ipsius gloriam, & bonorum consolationem, & confusionem malorum. Hac ergo ratione quodammodo dici potest Christus seipsum diiudicaturus. Quod tamen potius metaphoricè, quam propriè dictum est, eo modo, quo etiam ipse Deus in iudicium venire dicitur, iuxta illud Psal. 50. *Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris*. & Ioel. 3. vbi nos legimus, *Et disceptabo cum eis*, Hebraei habent, *Iudicabor cum eis*. Et Isai. 43. *Redus me in memoriam, & iudicemur simul, narra, si quid habes, vt iustificeris*. De quo tractat Ambr. Psal. 36. Graue [inquit] est hoc iudicium, cum Dominus de se posulat contra hominem iudicari. Quia reuera Deum, aut Christum hoc modo iudicari, potius est, iustus, atq; exactius homines iudicare, causam suam magis magisque aduersus prauos homines, & in fauorem bonorum iustificando.

SECTIO VIII.

Verum Angeli tam boni, quam mali, iudicandi sint.

Non est huius quaestionis sensus, an sint Angeli sancti iudicandi: quoad praemium essentiale ex operibus, & meritis, quae in beatitudine gesserunt, vt Origenes saepius indicat, homilia 13. in Lucam, homilia 20. & 24. in Numer. quem pie interpretatur Diuus Thopas 1. part. quaest. 113. articulo. 7. ad 4. ex eodem Origene homilia 11. in Numer. vbi ait futuros etiam Angelos custodes in iudicio, non tam vt de sua custodia iudicentur, quam vt sint testes ignauiae, ac negligentiae hominum. Est ergo quaestio de iudicio Angelorum ex operibus, & meritis, quae

Ioan. 5.

1. Ioan. 5.

Iren.

Christus
quomodo
iudicandus
dicatur.

Anselm.

Apoc. 20.

Psal. 50.

Ioel. 3.

Isai. 34.

Ambr.

Orig.

D. Thom.

que in statu suæ viæ habuerunt. In qua re est sententia satis vulgata, Angelos non esse iudicandos, saltem quoad præmium, & penam essentiali. Ita sentit D. Thomas hic quæst. 59. articulo 6. Negat enim iudiciariam potestatem Christi ut hominis se se extendere ad Angelos quoad præmium, & penam essentiali: sed solum quantum ad ministeria eorum, & accidentalia præmia, vel supplicia, quæ inde resultant. Et in 4. dist. 47. quæst. 1. articulo 3. quæst. iuncta 4. apertius dicit, hoc iudicium directe non pertinere ad Angelos: sed tantum indirecte, quatenus actibus hominum fuerunt commixti. Atque hanc sententiam amplectuntur discipuli D. Thomæ. Probari autem potest. Primo, quia generale iudicium de Angelis, initio mundi perfectum est, unde omnes integrum præmium, aut supplicium essentiali acceperunt. Secundo, quia Christus non est redemptor Angelorum: ergo nec futurus erit iudex. Tertio, quia in Symbolo tantum profitemur, Christum futurum iudicem vivorum, & mortuorum, & in Euangelio solum de hominibus profertur sententia: Venite benedicti, &c. Mat. 25.

Dicendum tamen est primo, omnes Angelos tantum bonos, quam malos compasturos in iudicio, & aliquo modo illud subituros. In hac assertionem omnes conveniunt, & de bonis quidem Angelis constat. Quia Christus dixit omnes Angelos sanctos venturos secum ad iudicium. De malis autem omnes Theologi idem docent. Quia est eadem ratio: & quia ad gloriam Christi spectat, ut eo die illi iuratur omne genus, sicut Paul. exposuit. Et quia tam boni, quam mali Angeli ad salutem, vel damnationem hominum aliquid cooperati sunt, & aliquod ministerium exhibent circa præmium vel penam eorum, idcirco oportet, ut huic generali iudicio omnes assistant, & Christo, ut vniuersorum Domino subiciantur. Et hinc fit, effectum huius iudicii saltem indirecte redundaturum ad Angelos. Gaudebunt enim boni de confortio Sactorum hominum, & de fructu sui ministerij, & similiter accrescet malis aliqua confusio, & accidentalitatis tristitia ex condemnatione pravorum hominum. Nam ipsi etiam detrudentur in infernum. Et de malis, quorum causa extiterunt, notio aliquo modo punientur, saltem per nouam quædam ignominiam, & publicam infamiam.

Secundo dicendum est, probabilius videri omnes etiam Angelos esse iudicandos quoad præmium, & supplicium essentiali, iudicio saltem approbationis, & condemnationis. Ita sentit Bonaventura in quarta distinct. 47. articulo 1. quæst. 4. & Richardus articulo 1. quæst. 6. & probatur primo ex illo 2. Petr. 2. Si Deus Angelis peccantibus non peperit, sed reprobis inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari. Quorum verborum sensus est, Deum non peperisse Angelis peccantibus, eosque carceribus additos in iudicij diem reservasse, utique iudicandos, & puniendos. Ita exponit Augustinus libr. 11. de Civitate. capit. 33. & libr. 21. capit. 23. & libr. de natura boni contra Manich. capit. 33. & finalem sententiam ex Andrea Apostolo refert Abdias Babylon. libr. 3. Ex quo loco sumptum aliqui veteres Patres occasionem, ut dicerent, demones nondum puniri igne inferni, donec in iudicio vniuersali iudicentur, & ad æternum ignem damnentur. Hoc enim sensu intelligunt dixisse Petrum omnes in iudicium reservari. Ita sentit Iustinus in dial. cū Triphone, quem refert, & sequitur Irenæus libro quinto contra hæreses, capit. 33. & vtriusque sententiam refert, & approbat Eusebius libro quarto Hist. capit. 17. alias 18. & Nicephorus libro quarto capit. 6. Qui etiam putant, ante aduentum Christi non certo cognovisse demonem suam damnationem: post Domini autem aduentum intellexisse, ignem æternum sibi esse paratum. Quod etiam refert, & probat Oecumenius 1. Petr. 5. Veruntamen hæc sen-

Fr. Suarez, tom. 2.

sentia quoad aliquid singularis est, & non est probanda. Nam tam certum est angelos malos à principio suæ damnationis esse igni traditos, & cognovisse suam damnationem æternam, quam idem est certum de hominibus, peccato mortali decedentibus, seu quam est certum, Angelos bonos esse Beatos. Potest autem illa sententia pie exponi, ut postea dicam. Ex illa ergo tantum sumimus id, quod ij Patres supponunt) Angelos, scilicet, fore à Christo iudicandos, & malos ipsius sententia esse in infernum detrudendos, ut inde nunquam amplius possint emergere, sicut hunc eis permittitur, ut ex Apocalyp. 12. & 20. colligitur, in illis verbis, Diabolus, qui seducebat eos missus est in stagnum ignis, & sulphuris, ubi & bestiarum, & Pseudo Prophetarum cruciabitur die, & nocte in sæcula sæculorum. Et quoad hoc dici possunt, fuisse prius demones in certi de sua poena, nimirum quantum ad hanc perpetuam incarnationem in loco inferni, & privationem illius potestatis, & libertatis, quam in hoc mundo possidebant. Et hoc sensu conquirebantur de Christo Marc. 1. Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene, venisti ante tempus pertere nos? Ex quo loco potest etiam conclusio posita confirmari. Nam (ut Glossa ibi exponit) suspicabantur demones, se fore statim à Christo iudicandos, & in infernum præcipitandos, & hanc vocabant perditionem suam. Præterea idem confirmari potest ex illo, 1. ad Corinth. 6. Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? Quod de iudicio vniuersali exponunt Chrysostom. Theodoretus, Ambrosius, Anselmus & alij Græci, Latini, que, quamvis aliqui eorum de malis angelis, alij absolute de omnibus intelligant. Sed nihil refert, nam idem redit sensus. Vnde Ambrosius ibi ait, eodem modo iudicandos esse Angelos, quo & mundus iudicabitur. Nec potest hic locus convenienter exponi de iudicio tantum indirecto, seu quoad præmium accidentale. Tum quia Paulus eodem modo dicit, à nobis iudicatum iri Angelos, sicut mundum, & ita de eodem iudicij genere ab omnibus exponitur. Tum etiam, quia per illud indirectum iudicium non proprie iudicantur Angeli, sed homines, & ex accidenti redundat in Angelos. Pauli autem verba possunt proprie, & in figure intelligi. Quapropter Clemens Roman. libro 7. Const. cap. 33. dicit venturum Christum in throno Regni sui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus suis. Similia habet Lactant. lib. 7. cap. 26. Certum est autem, si mali Angeli iudicandi sunt iudicio condemnationis, multo magis esse iudicandos Sanctos Angelos iudicio approbationis. Secundo possumus argumentari ratione. Quia ex Angelis, & hominibus sanctis constituitur vnum Christi corpus, vna Ecclesia, & vna Dei civitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmium eiusdem rationis, ergo conveniens est, ut publicum iudicium cum retributione fiat, non solum de hominibus, sed etiam de Angelis. Patet consequentia, primo, quia hic habent locum omnes rationes, & congruentia ad Divinam providentiam pertinentes, propter quas voluit Deus fieri generale hominum iudicium, ut supra vidimus. Quia hoc pertinet ad manifestationem Divinæ iustitiæ, & misericordiæ. Pertinet etiam ad honorem, & gloriam Christi, ut sicut est caput, & Rex Angelorum, sit etiam supremus iudex. Pertinet quoque ad honorem Sanctorum Angelorum, ut eorum merita, & coronæ in conspectu, tum hominum, tum Angelorum laudem, & honorem accipiant. Deinde, quia nihil est, quod impediatur, quo minus ita fiat. Quia, licet Angeli iam receperint præmium, vel penam, & consequenter iudicati fuerint: illud tamen iudicium fuit privatum respectu huius vniuersalis iudicii, sicut etiam de hominibus est necessario dicendum. Item licet Christus non sit redemptor Angelorum, & tamen Salvator, & Iustificator, ideoque debuit

M m m esse

esse iudex etiam quoad essentialia præmium. Quod autem in symbolo tantum profiteamur, esse iudicem viuentium, ac mortuorum, non propterea negatur, futurum etiam esse iudicem Angelorum: sed docetur id, quod certum est, nobisque necessarium: tacentur autem reliqua, nostræque inquisitioni relinquuntur: quanquam sub nomine viuentium Angeli possint comprehendere.

SECTIO IX.

Quomodo sint omnium causa, & opera in iudicium manifestanda.

In præcedentibus sectionibus multa attigimus, quæ sub hoc titulo comprehendere videntur, prætermissi tamen non potuerunt, quia res sunt adeo inter se connexæ, ut non possint disputatione seungi: hic ergo solum addemus ea, quæ ad complementum huius disputationis dicenda supersunt. Hactenus enim descripsimus aduentum iudicis, & omnium iudicandorum conuentum, unde fit reliquum, ut ipsum actum iudicandi describamus. Cum vero in hoc duo contineantur, seu requirantur, scilicet causa cognitio, ac manifestatio, & sententiæ prolatio ijs duobus explicatis, erit iudicium absolutum, & omni ex parte declaratum.

*Iudex & iudicandi offi-
buntur appa-
rebit.*

Matth. 24.

Matth. 25.

Matth. 26.

Mag. sen.

Obiectio:

Ut ergo, de priori dicamus, supponendum est, quod sæpe est in superioribus inculcatum, hoc iudicium futurum esse sensibile quoad mutua præsentiam iudicis, & hominum iudicandorum. Itaque non solum Christus conspiciet, & conspicietur à sanctis hominibus, sed etiam à malis, & iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth. 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & pariet vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Ex quo colligunt omnes Patres, Christum venturum manifeste, ut ab omnibus videatur. Unde inferius dicitur, Videbunt filium hominis venientem in nubibus celi, & c. 22. Congregabuntur ante eum omnes gentes, ubi significatur aperte mutua ac sensibilis præsentia. Quæ non obscure etiam colligitur ex colloquio, quod ibi describitur inter iudicem, & iudicandos. Et cap. 26. Videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus celi. Ex quibus locis non solum constat, visuros omnes homines Christi humanitatem, sed etiam eternam gloriam, & maiestatem, & claritatem corporis eius, ut cum Magistro docent Theologi omnes in 4. dist. 48. & est sententia August. Enarrat. in Psal. 85. circa illa verba, Respice in me, & miserere mei, & Enarrat. in Psal. 109. circa illud, Tecum principium in die virtutis tue. Et facile suaderi potest ex omnibus, quæ in superioribus dicta sunt de secundo Christi aduentu visibili, ac sensibili, & de differentiis inter primum, & secundum aduentum, & de gloria, & maiestate secundi. Illa enim omnia probant, illam gloriam, & maiestatem conspiciendam esse ab omnibus hominibus iudicandis. Loquor autem de claritate corporis, & maiestate externa ac sensibili: nam gloria diuinitatis non ostenditur reprobis, sed tantum Sanctis, ut recte docuit August. 1. de Trinit. cap. 13. Et Isidor. libr. 1. de sum. bon. cap. 30. Non enim docet, tantum bonum iniquissimis hominibus communicari: maxime cum ad iudicium illud transigendum necessarium non sit: ideo enim fiet iudicium per humanitatem, ut in ea conspiciere possint reprobi suum iudicem, quem in diuinitate propter eius eminentiam intuiui non decebat. Dices, Ergo nec necesse erat, ut viderent gloriam corporis Christi, satis enim esset, formam humanam conspiciere, quam suo arbitrio manifestare potest corpus gloriosum, non manifestata claritate sua. Adde, videntur esse Christum à damnatis in forma crucifixi: ergo non videbitur ab eis gloria corporis eius. Maxime, quia visio huius gloriæ, & claritatis posset re-

probis parere aliquod gaudium. Respon. negando consequentiã, quia ad terrorem damnatorum, eorumque confusionem, oportet ut videant saltem sensibilem gloriam Christi hominis, ex qua non solum voluptatem non capient, sed potius turbabuntur timore horribili, quia non conspicient illam claritatem, ut eius pulcritudine fruantur, sed ut in illa tantum in signo videant & Christi gloriam & maiestatem, & quid ipsi miserint. Quod autem dicitur Christus videndus in forma crucifixi, si intelligatur quoad corporis figuram, & situm, fictitium est, & sine fundamento: si autem intelligatur, quod videbunt in eo insignia crucifixionis, verissimum quidem est, iuxta illud Zach. 12. Aspicient ad me quem conspexerunt, quod de hoc mysterio exponit Ioan. c. 19. & significatur Apoc. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, ut notat Ignat. epist. 10. ad Smyrneses, & Cypri. fer. de ascen. & Chrys. hom. de cruce & latrone, & ho. 49. imperfecti in Matth. & Hier. epist. 1. ad Heliodor. & alij in superioribus allati. Non repugnat autem, videre, hoc modo Christum crucifixum, & videre illum in maiestate sua, quia illa insignia passionis in eius corpore glorioso manent cum summa gloria, & decore.

Secundo supponendum est, in illo iudicio manifestanda esse iudicandorum opera tam bona, quam mala, quod spectat ad cognitionem, & probationem causæ, de qua ferendum est iudicium. Quæ veritas sic absolute proposita, de fide est, ut constat ex locis supra tractatis, Matth. 25. 2. ad Corint. 5. & alij. Duo autem sunt potissima testimonia, in quibus hæc actus Diuini iudicii specialius describitur. Primum est Daniel. 7. Iudicium sedet, & libri aperti sunt. Secundum est Apocalyp. 20. Et vidi mortuos magnos, & pueros stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex iis, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. In quibus locis quamuis Sancti varijs modis explacent librorum metaphoram, tamen omnes intelligunt (quod Ioannes satis explicuit) ea librorum apertione significatam esse operum omnium manifestationem. Aug. ergo 20. de Ciuit. cap. 14. & 15. per libros, qui aperti sunt, intelligit Sanctos, in quorum mentibus, & cordibus Diuina voluntas, & lex veluti clara, & expressa cognosci potest: per librum autem vitæ intelligit vim Diuinam, qua vniciueque presens fiet, quidquid in vita male aut bene gessit. Cum enim ad iudicium operum necessaria sit cognitio legis seu iuris, facti seu operis, plures etiam libri videntur esse necessarii. Alij in quibus præcepta scripta sunt alij in quibus ipsorum operum historia sit conscripta: priores ergo libros intelligit August. esse corda Sanctorum, Diuinum ius ac Diuinam voluntatem exprimētia, alterum autem librum vitæ intelligit esse memoriam factorum omnium, quæ virtute Diuina in omnibus hominibus iudicandis fiet. Et eandem fere expositionem sequens Richard. Victorin. in dicto libr. de potestate iudiciaria, intelligit, priores libros non esse quoslibet Sanctos, sed solos insignes ac perfectos viros, in quibus Diuina lex, ac voluntas tanquam in speculo relucet. A qua interpretatione non abhorret Theodor. Daniel. 7. nec Anselmus in Elucidario. Quia addit, librum vitæ esse vitam lesu, quæ omnibus debet esse norma viuendi, & intelligi potest quasi lex, per quam omnes sunt iudicandi. Beda vero per libros apertos intelligit scripturas, in quibus præcepta Diuina continentur, quæ omnia probabiliter excogitata sunt. Vera tamen interpretatio, & maxime literalis esse videtur, plures libros, qui aperiendi sunt, esse omnium hominum & Angelorum conscientias, in quibus tam iura, quæ facta conscripta reperientur, iuxta illud Isai. quinquagesimo primo. Lex mea in corde eorum, & Psal. 36. Lex Dei eius in corde ipsius & illud Ierem. 17. Peccatum tuatum scriptum est filo ferreo in vugue adamantino exaratum.

Solutio.

Zach. 12.

Apoc. 1.

Ignat.

Cypri.

Chrys.

Hieron.

Operam.

niam iudi-

cio examina-

buntur.

Matth. 25.

2. ad Cor.

Dan. 7.

Apoc. 20.

Aug.

Quid sit ap-

erit librum in

dispositio.

Rich. Vict.

Theodor.

Anselm.

Bed.

Isai. 51.

Psal. 36.

Ierem. 17.

1444

tum super latitudinem cordis eorum. Igitur ex ijs, quæ in conscientijs scripta fuerint, singuli iudicandi sunt. Unde Paul. ad Rom. 2. *Theſaurus tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei*, & infra: *Oſtendunt opus legis scriptum in cordibus suis*, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium in die, cum indicabit Deus occulta hominum. Recte ergo per liberos, qui aperiendi sunt, ex quibus iudicandi sunt mortui, conscientias, seu memorias singulorum interpretamur cum Hieronymo & Theodoro. Dan. 7. Per librum autem vitæ, recte etiam intelligunt Hieronymus & Augustinus dicto lib. 20. c. 15. librum illum vitæ, seu diuinam mentem, in qua prædeterminati omnes conscripti sunt. Hic enim est frequentior usus huius vocis in scriptura, ut latius tradit D. Thomas. i. p. quæst. 24. & præsertim apud Ioannem in Apocalyp. c. 13. *Adorauerunt eam omnes, qui habitant terram, quorum nomina sunt scripta nomina in libro vitæ*: & eodem ca. 20. *Qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis*. Idem fere habetur cap. 21. & 22. Unde in alijs libris dicuntur esse conscripta omnia opera, in hoc vero libro vitæ præcipue dicuntur scripta nomina, seu personæ. Nam sicut in malitia, alius est liber, in quo scribuntur delecti milites, alij vero, in quibus describuntur vel leges, vel facta militum, ita in præfenti, præter eos libros, in quibus scribuntur facta hominum, est liber vitæ in Deo, in quo describuntur, qui ad vitam æternam sunt electi, qui in die iudicij aperiendus est: quoniam perfectis omnium conscientijs, & operibus statim constabit, qui sint de numero prædestinatorum, qui vero non, & omnibus notum fiet, quomodo Deus, & summa misericordia eos elegerit, & admirabili providentia per consentanea media ad fidem perduxerit, & non minori iustitia eis primum reddat. Dices, Cur non fit mentio alterius libri, in quo scripti sint reprobi, qui dici poterit liber mortis. Respondent Augustinus & D. Thomas. eos, qui repudiantur, & reiciuntur, non fore singularem in libro describi Hieronymus autem sentit dari librum mortis, non quidem in mente Dei, sed de demonis: quia licet Deus scientiam habeat omnium reproborum, tamen non per se, & quasi ex voluntate, & intentione sua illos descripsit in mente suas, sed solum quia ipsi futuri erant tales, ideo eos præscribit, quod Augustinus & Thomas intendunt. At vero demon suum librum habet, in quo reprobos, & eorum opera scribit, quem ipse quidem in die iudicij proferet, ut sui imitatores accuset. Tamen quia Deus per illum librum non iudicabit, sed per singulorum conscientias, & suam scientiam, ideo de illo libro non fit mentio in scriptura. Exijs ergo satis constat omnium opera manifestanda esse in die iudicij, sub quibus facta & dicta, & occultissima cogitationes comprehenduntur, omnia enim hæc in conscientijs scribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium, vel supplicium respondebit.

Duo autem circa hoc inquiri possunt. Primum, an omnia, & singula opera omnium hominum, & Angelorum sicut nota omnibus alijs, an vero tantum singulis manifestanda sint, quæ sunt unicuique propria. Nam de hoc secundo nullum est dubium inter Theologos. Tum propter adducta testimonia scripturæ: tum etiam, quia hoc spectat ad æquitatē diuini iudicij, ut unicuique sua causa legitimè testimonio comprobetur, quale erit in singulis testimonium propriæ conscientie, ut ex Paulo adductum est. De primo autem aliqui Theologi dubitant, quia non existimant, illud esse necessarium ad æquitatem diuinæ iustitiæ. In quam sententiam videntur inclinare Paludatus in 4. distinct. 47. quæst. 1. artic. 2. & Durandus quæst. 2. Multo autem verior est contraria sententia, quam tenet D. Thomas. distinct. 43. quæst. 1. artic. 5. quæst. 3. & Bonaventura ibidem artic. 3. & Richardus artic. 7. & distinct. 47. artic. 1. quæst. 1. Fr. Suarez. tom. 2.

3. & Soto quæst. 1. artic. 3. Atque ad id persuadendum afferri possunt, præterea, quæ hic diximus, permulta alia, quæ Sect. 5. & 7. adducta sunt. Ratio est, quia non haberet illud iudicium perfectam rationem generalis iudicij, ac fere superuacaneum esset, si omnium causæ non essent in publicum proferendæ, & sententia, ac ratio eius omnibus manifestanda.

Hinc oritur secundum dubium, quomodo hæc cognitio seu manifestatio facienda sit. In quo multa includuntur, scilicet an facienda sit per mentalem tantum manifestationem, an per vocalem. Item an sit in momento, vel in tempore facienda. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa scribunt, sed ut recte dixit Magister, cum de hac re nihil per scripturam, neque per Ecclesiam sit nobis reuelatum, nihil potest certo fundamento affirmari, cum Deus illis, & alijs modis, prout sibi placuerit, hoc facere possit. Tamen coniecturis vtendo verisimile est, quod omnes Theologi docent, huiusmodi causæ manifestationem non esse totam vocibus sensibilibus exprimendam, esset enim res valde morosa, & non necessaria, ut optime Augustinus. libro 20. de Ciuitate. capite 14. & clarius in 16. Secundo credibile est, non esse futuram in vnicuique instanti, quia non possent homines, præcipue reprobi tam multa simul distincte, & perfecte cognoscere, sine ingenti miraculo non necessario. Item non oportet, ut tam celebris actio vno temporis instanti transigatur: set ergo in mora aliqua, per successiuam loquutionem mentalem, omnibus proportionatam. Tercio non est improbabile, aliqua peccata hominum esse voce sensibili redarguenda, & similiter aliqua bona opera laudanda. Quia cum illud iudicium futurum sit sensibile, & inter homines, qui sese mutuo sensibiliter conspiciunt, ut supra diximus, videtur etiam conueniens, ut aliqua ratione fiat loquutione sensibili, qui modus est hominibus maxime accommodatus, & ad maiorem honorem bonorum, iniquorum vero confusionem pertinet. Hinc Richardus distinct. 47. artic. 1. quæstio. 3. credit, hanc vocalem manifestationem maxime esse futuram de operibus misericordie, & de peccatis ei oppositis, propterea, quæ de forma iudicij Matth. 25. narrantur. Quod est incertum, quia non constat, ea omnia, quæ Christus ibi dixit, sensibili voce esse transigenda, & quia supra cum Augustinus diximus, ea, quæ de operibus misericordie ibi dicuntur, tantum esse velut iudicium quoddam iudicij de omnibus operibus faciendi. Hinc etiam Soto distinct. 47. quæst. 1. artic. 3. putat hanc vocalem redargutionem, seu reprehensionem specialiter futuram respectu fidelium, & significat, hoc modo esse interpretandam sententiam Gregorii. quod in iudicio erit disceptatio sensibilis cum fidelibus peccatoribus, non vero cum infidelibus. Quod non solum est incertum, sed valde etiam voluntarium. Tum quia non habet fundamentum in scriptura: tum etiam quia maxime videntur reprehendendi infideles, præsertim Iudæi, quia, ut Beda significat Luc. 23. & colligitur ex Scriptura, illis maxime ostendet Christus sua vulnera, ut videant, quem pupuguerunt, & confundantur. Item, quia si disceptatio sensibilis tantum est futura cum fidelibus peccatoribus per modum accusationis, excusationis, & redargutionis, ergo pari ratione disceptatio sensibilis, quæ per modum laudis fiet cum iustis, non fiet cum insignioribus, sed tantum cum mediocribus Sanctis, quia illi tantum dicuntur iudicandi iudicio discussionis: hac autem videtur incredibile. Nam quo fuerint homines sanctiores, eo magis laudabuntur mentali, ac sensibili voce, & lingua. Igitur nihil cenſeo posse hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque verisimilius esse, si quid agendum est voce sensibili, id

Quomodo omnes conscientias cognoscant in iudicio qui aduocantur.

Aug.

Richardus. Operum vocalis manifestatio in die iudicij futura.

Matth. 25.

Soto.

Beda.

M m 2 non

non esse futurum respectu singularum personarum sed in communi, vel respectu omnium, qui futuri sunt ad dexteram, vel ad sinistram, vel secundum aliquos generales ordines, aut vitiatorum, vel virtutum genera, vt verbi gratia commendando prius misericordes, deinde Virgines, postea Martyres, & sic de vitijs contrarijs, simili proportionem. Vnde fit tandem incertum etiam esse, an illa excusatio iniquorum, & submissio bonorum, quae Matth. 25. insinuat, futura sit sensibilis, vel tantum mentalis: & sane probabilius est fore mentalem, vt Sotus supra sentit quaest. 2. artic. 4. & colligit ex testimonio Pauli ad Roman. 2. supra citato, & ex illo Sapient. 4. Dirumpet illos inflatos sine voce. Et videtur colligi ex dictis, nam si sensibilis reprehensio non est futura cum singulis personis, sed generatim, non videtur habere locum excusatio vocalis, nisi fingamus, vel maximam confusionem multorum simul vociferantium, ac se excusantium, vel aliquem loco omnium esse locutum: sed credibilis certe est, fore vt omnes iniqui tanto sint eo die stupore, ac terrore affecti, vt nec respondere, nec mutire audeant. De Sanctis vero manifestum esse videtur, non posse, vt sonant, intelligi ea verba, quae eis tribuuntur Mat. 25. *Quando te vidimus esurientes, &c.* quia neque ipsi hoc ignorabunt, neque interrogabunt aut interpellabunt Christum loquentem. Ergo illo dicendi modo solum voluit indicare Christus submisionem, & gratitudinem iustorum, qui omnem suam gloriam, & honorem, non tam suis operibus, quam Diuinae largitati, & gratiae attribuent.

SECTIO X.

Quomodo sit proferenda sententia, & iudicium ab-
solvendum.

Primum, examinata, comprobata, atque conclusa vniuscuiusque causa, sententiam esse proferendam, tam est certum, quam quod sit futurum singularum personarum iudicium. Quia iudicium per sententiam consummatur, & ita in citato loco Apoc. 20. postquam dictum est, *Aperti sunt libri*, subiungitur, *& iudicati*, iust mortui, ex his quae scripta sunt in libris secundum opera ipsorum. Post manifestationem ergo causae, adhuc superest iudicium, quod non nisi in sententia consistere potest.

Dubitari vero in primis potest, an omnes mali vni generalis sententia iudicandi sint, & similiter omnes boni, an vero de singulis propriae sententiae proferendae sint. Matth. enim 25. significatur priori modo proferendam esse sententiam. Nam generatim reprobis dicitur, *Ite maledicti, &c.* electis autem, *Venite benedicti Patri mei, &c.* In contrarium vero est, quia non omnes sunt eadem poena afficiendi, aut remunerandi eodem praemio, sed vnusquisque pro suorum meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de singulis esse propriam & particularem sententiam ferendam, vniuscuiusque meritis accommodatam, quod ijs verbis eleganter docuit Gregorius Nyssenus orat. in illud, *Quod vni ex vobis minimus fecistis, mihi fecistis*. Adhuc verior circa spectaculum terribilis aduersus Regem, quem describit nobis Euangelium, etiam nunc animus terrore eo-um, quae dicta sunt, defixus pa-uore, atque formidine torpet, veluti cernens quodammodo tum ipsum calorum Regem in solio glorioso terribiliter presidentem, tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem vndique circumstantes, atque ipsum magni ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturam despicientem, & omne genus hominum qui ex quo homines nati sunt vsque ad illam terribilem apparitionem inueniuntur, ac se se cogentem, & pro merito ac dignitate anteactae vitae, vni vni sententia accommodantem. Etenim cum sententia nihil aliud sit, quam practicum iudicium habens adiunctum imperium, seu voluntatem retribuendi vnicuique iuxta ope-

ra sua, necesse est, vt pro diuersitate meritorum & retributionis, sententia varietur. Verisimile autem est, postquam de singulis in specie iudicatum fuerit, ad consummandum, & absoluendum iudicium proferendas esse illas duas generales sententias, quarum vna reprobis, altera electis communis est. Nam quia omnes, qui in vno, vel altero ordine continentur in statu, & perpetua viuendi ratione continentur, inter se vero ipsi duo ordines nihil commune habent, quod ad retributionem pertineat, ideo Christus non proferet vnam sententiam vtrique ordini communem, sed singulis ordinibus singulas. Vnde quia omnes electi perpetua charitate illi coniunguntur, idcirco proferendam sententiam eos ad se vocat, dicens, *Venite benedicti Patri mei*, quos merito hoc nomine appellat, quia diuina benedictio, quae aeternam electionem, & omnem gratiam complectitur, potissima fons est, & origo, quae ad illum scelicem statum eos perducet. Dicit autem illis, *Postea de regnum*, quia re vera omnes cum ipso regnabunt in saecula saeculorum, vt dicitur Apocal. 22. Dicuntur autem tunc Sancti percipere regnum, quauis iam corpore, & animo beati sint, vel iuxta phrasim Scripturae, quia tunc manifestabitur eorum gloria & regnum, omnibus Angelis, & hominibus, iuxta illud Sap. 5. *Nos in sensu vitam illorum estimabamus in saniam, & finem illorum sine honore, ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos iors illorum est*. Vel, quia tunc nouo modo & nouo honore, corpore & animo accipient possessionem regni. At vero, quia reprobi omnes perpetuo erunt despecti, ac separati a Deo, ideo illis dicit, *Ite maledicti*, quo verbo poena damni, quae maxima est, significatur. Non vocat autem eos maledictos a Patre, quia perditio eorum non ex Deo, sed ex ipsis erit. Deinde subiungit poenam sensus. *In ignem aeternum*. Ex quo intelligimus, sub hac sententia non comprehendendi paruulos, qui cum solo originali ex hac vita discesserunt, ideo enim non ibunt in ignem aeternum. Quod etiam constare potest ex ratione, quam Christus reddidit proferens hanc sententiam, tota enim in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc etiam confirmat, quia cum ij paruuli habituri sint statum valde diuersum a ceteris reprobis, non oportuit eadem sententia damnationis cum eis inuolui, indicabuntur ergo propria sententia generali respectu omnium illorum, quia omnes in eo statu aequales sunt, ab alijs autem diuersa.

Secundo intelligitur ex dictis, eo die esse a Christo proferendam sententiam seruata in omnibus exacta iustitiae ratione, ita vt nullus sit futurus locus intercessionis, nullumque misericordiae perfugium, *Zelus enim, & furor viri* (id est Christi iudicis) non parces in die vindictae, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Tunc enim adimplebitur illud Ierem. Ego Dominus seruuans corda, & probos renes, qui do vnicuique iuxta fructum adinventionum suarum, tempus enim huius vitae concessum est ad veniam, & misericordiam obtinendam, postquam vero ad iudicium peruentum fuerit, solius iustitiae distributrix, & vindicatrix legibus agendum erit: de qua re legi potest Aug. ser. 67. de tempore, & lib. de decem chordis, c. 1. & 2. alijs locis supra citatis. Greg. hom. 1. & 12. in Euang. Prosper. 3. de vita contemplatiua, c. 12. Bern. ser. 55. in Cant.

Tertio intelligitur ex dictis, an sententia proferenda sit voce sensibilis, vel tantum mentali. Verisimile est enim priuatas, ac singulares sententias mentaliter esse ferendas, quia cum omnibus sigillarim loqui voce sensibili valde morosum esset, & diuturnum tempus requireret: ita tamen hoc est intelligendum, vt huiusmodi sententiae non tantum ab eis, ad quos pertinebunt, sed ab omnibus, qui iudicio aderunt, cognoscantur, sicut de operibus diximus vtrubi-

De singulis
est sententia
distincte pro-
ferenda.

De singulis
est sententia
distincte pro-
ferenda.

Apocal. 22.

Sap. 5.

In omni sa-
li iudicio in-
stituta seruati
sunt sine mi-
serordia.
Prou. 6.
Ierem. 7.

Aug. 8.
Greg. 1.
Bernard.

An sententia
proferenda
sit voce sensibi-
li.

utrobique enim eadem ratio est. Imo tota ratio ob quam opera omnibus manifestabuntur erit, ut sententia æquitas ac iustitia omnibus patere possit. Et ita sentiunt Patres supra citati. At vero sententia illa generales, ut credi potest, voce sensibili proferetur, quod sentit Anselm. in Elucid. Et Abulens. Matt. 25. q. 333. & frequentius Scholast. d. 47. propter rationes tractatas precedenti sect. quia cum iudicium sit sensibile, & à iudice humano, & visibili, decet, ut etiam sententia proferatur aliquo modo sensibili: ergo saltem proferetur hoc modo quoad generales sententias.

Vltimo colligi potest ex dictis, finita sententia absoluentium ac dissoluentium esse iudicium. Tū quia nihil iam ibi superest agendum, cum sententia sit vltima forma iudicii: tum etiam quia eū sententia Christi sit efficax statim sine mora executioni mandabitur, & ideo per modum efficacis imperij ab ipso proferetur. *Ita maledicti, & Venite benedicti.* Statim ergo aperietur terra, ut damnatos deuoret, & ipsi ire incipient in ignem æternum: Beati vero cum Christo recipiuntur in celum. Quanto autē tempore duraturum sit iudicium hoc incertum esse docet Aug. l. 20. de Ciuit. c. 1. Nā licet communiter appelletur dies iudicii: non tamen ibi dies sumitur proprie pro naturali die, sed pro toto tempore, quo fiet iudicium: est autem verisimile, nec duraturum tantum per instant, ut supra dictum est, nec magna temporis mora, quia non erit Christo necessaria ad conuincendas singulorum conscientias, & sententiam proferendam. Quod etiam insinuat verbis illis Christi, *Sicut exiit fulgor ab Oriente, & pariet vsque in Occidentem, sic erit aduentus filij hominis.* Hac enim similitudine declaratur, breue futurum tempus, quo durabit Christi præsentia in hoc inferiori mundo in secundo aduentu suo. Quod etiam significatur in illo Malach. 3. *Ero testis velox maledictis, adulteris, &c. ut perperdit Aug. 20. de Ciuit. cap. 26. & ita etiam sentiunt Scholastici frequentius dicta d. 47.*

DISPUTATIO LVIII.

In quatuor Sectiones distributa.

De statu Christi, & totius vniuersi post peractum iudicium.

Explicatis omnibus quæ de secundo Christi aduentu, ac generali iudicio necessaria indicauimus, ut huic tandem operi finem imponamus, reliquū est, ut de statu Christi Domini post iudicium disseramus: nihil enim aliud tam de mortali, quam de æterna ac Beata Christi Domini vita considerandum superest. Quia vero vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, & quia caput, ac totum corpus statum eiusdem rationis, atq; idem regnum possidebūt, ideo simul statum Beatorum omnium, qui cū Christo regnabunt, explicabimus. Ac deniq; quia totus hic mundus renouandus est, ut sit amplissimum, atq; ornatissimum Christi, Beatorumq; domicilium, & circo ab hac mundi renouatione disputationem exordiemur, ut tandem in æternæ felicitatis consideratione finiatur.

SECTIO I.

Virum post reditum Christi in celum, statim mundus renouandus sit.

P Rincipio statuendum est (quod in quæstionis titulo supponitur) finito iudicio, Christum cum omnibus electis eadem, vel si fieri potest, maiori gloria, & triumpho reditum in celum, vnde ad iu. Fr. Suarez. Tom. 2.

A dicandum descenderat. Hoc de fide certum esse videtur, quia secundum fidem propria sedes, & locus beatorum corporum est supremum celum, ut supra dixim⁹ de ascensione Christi agentes, & late disputat Aug. li. 13. & 22. de Ciuit. per plura capita: cum ergo Christus inde descenderit ad iudicium peragendum, illo finito illuc reditur⁹ est, ut ibi perpetuo cum suis electis regnet iuxta illud Paul. 1. ad Thessalon. 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus: & hoc significauit ipse Christus illis verbis. Venite benedicti patris mei, possidete regnum.* Nam in illo verbo, *Venite*, luum reditum in celum indicat, clarius vero in verbis illis Matth. 24. *Sicut fulgur exiit ab Oriente, & pariet vsque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis, vbi cumq; fuerit corpus illud congregabuntur & aquila.* Ex quo aliqui colligunt, Christum venturum ad iudicium ex Oriente, rediturum autem versus Occidentem. Ita significat Damascenus libr. 4. de fid. capit. 23. vbi hanc causam inter alias reddit illius antiquæ consuetudinis & traditionis, fundendi preces versus Orientem, cuius meminit etiam Aug. lib. 2. de sermon. Domini in monte. cap. 9. & Iustin. q. 118. ad Gentes. Basil. libr. de spiritu sancto. cap. 27. Epiphani. hæres. 19. *Quocirca, inquit Damascenus, eius aduentum operientes ad Orientem adoramus.* Sed siue rediturus sit versus Occidentem, siue eadem via, qua venerat, certum est tamen, non permanfurum in terra, sed ascensurum in ciuitatem sanctam Ierusalem, cuius felicitatem describit Ioannes Apoc. 21. & 22. concludens, *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera sua. Beati, qui lauant stolas suas, ut sit potestas eorum in ligno vite, & per portas intrent in ciuitatem.*

Secundo hinc fit, eadem certitudine sentiendum esse, finito iudicio, reprobos descensuros in infernum, iuxta illud. *Ite in ignem æternum, quod expresse traditur Apo. 20. Infernus, & mors misi sunt in stagnum ignis.* Vnde probabiliter colligitur, ad vocem, & imperium Christi aperiendum esse magnum terra hiatus, ut corpora damnatorum descendant. Cum enim illa corpora sub ilitatis dote nō sint affecta, nō possunt terræ corpus penetrare, neq; oportet hoc miraculum tunc fieri, facilius enim est, terram aperiri ad deuoranda illa, maxime cum hiatus ille terræ deseruire possit ad perfectam mundi purgationem, & renouationem, ut postea dicemus. Quin potius, ut hoc obiter dicamus, multi existimant illum hiatus terra perpetuo permanfurum oculis peruium, ut possint Beati oculis etiam corporeis penas damnatorum intueri, nam ut Lactantius ait libro septimo capit. 26. *Omnis turba impiorum pro suis facinoribus in conspectu Angelorum, atq; iustorum perpetuo igni cremabitur in æternum.* Atq; idem docet Greg. ho. 40. in Euang. & Anselm. in Elucidario, & Mag. cum Theologis in 4. dist. 50. Qui tamen non declarant, illam visionem futuram esse corporalem, neq; ad statum, & perfectionem Beatorum necessaria videtur. Multoque minus necessarium, ac decens videtur, ut hiatus ille perpetuo in terra duret, qui & præternaturalis est ipsi elemento, & ad vniuersi pulcritudinē, vel ad gloriam Beatorum nihil conferre potest: & alioqui ad damnatorum hominum penas spectat, ut lumen cæli videre non possint. Aduertendū autem est, hoc, quod dicimus, solum esse certum de demonibus, ac de hominibus qui propter peccata propria damnantur: nam de parulis incertum est, quem locum sint habituri, supposito, ut magis pie, ac probabiliter creditur, non esse igne inferni cruciandos, de qua reali-bi dicemus, quoniam ad præsentem disputationem non spectat.

Tertio dicendum est, post reditum Christi in celum, mundum esse renouandum. In qua assertionē duo continentur: primum est, in fine mundi, & tempore vltimi iudicii futuram esse singularem mund-

Isai. 65.

Apo. 21.

Petr. 2. c. 3.
Cum mundus
post iudicium
renouandus.

1 Cor. 3.

Rom. 8.

1 Cor. 15.
Probatio ex
scriptura.Psalm. 109.
Heb. 10.

ad Eph. 6.

Chrysostom.

direnouationem, & quasi alteram recreationem. Hoc sepe est in Scriptura promissum, Isai. 65. *Ecce ego creo celos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis, & exultabit in sempiternum in eis, quæ ego creo: & capit. 66. Sicut celi noui, & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum: & Apoc. 21. Vidi calum nouum, & terram nouam, primum enim calum, & prima terra abiit. Quæ loca intelligenda esse de corporibus celi, & terræ, & de sensibili, ac materiali eorum alteratione, & innouatione in fine mundi futura, docent Sancti omnes ea exponentes, & satis explicuit Petrus 2. epist. cap. 3. ubi cum dixisset, hæc omnia esse dissoluenda concludit, *Nouos vero celos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Ratio vero huius innouationis in promptu est. Quia mundus est propter homines, & præsertim propter electos, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 3. Omnia vestra sunt, vos autem Christi: cum ergo status electorum hominum adeo sit innouandus, ac perficiendus, decet, vt totus hic mundus innouetur, ac perficiatur modo consentaneo huiusmodi statui Sanctorum hominum. Item quia nunc mundus habet statum generationibus, & corruptionibus accommodatum: sed post iudicium cessabit generationum ac corruptionum perpetua successio: ergo oportet, vt status etiam mundi innouetur, & statum recipiat immortalis vitæ proportionatum. Et hoc est, quod Paulus aiebat ad Roman. 8. Expectatio creature reuelationem Filiorum Dei expectat: vanitati enim (id est perpetuæ mutationi, ac successioni) subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloria Filiorum Dei: & ideo subdit. Quod omnis creatura ingemiscit, & parturit. Per hanc metaphoram explicans imperfectionem præsentis status totius mundi, sub quo dicitur ingemiscere creatura, & parturire expectando, & quasi appetendo perfectionem, atq; innouationem suam.**

Posterior pars propositæ assertionis erat, hanc innouationem futuram peracto iudicio, & post reditum Christi in calum, quæ non est certa. Aliqui enim Theologi vel omnino, vel magna ex parte ponunt hanc renouationem futuram ante iudicium, vt constare potest ex ijs, quæ tradimus Disp. præcedenti, sect. 1. & amplius patebit ex ijs quæ sequentibus sectionibus dicemus, ubi & autores insinuauiamus, & varias sententias, ac rationes pertractauiamus, quod hic commode præstari non potest. Nunc breuiter probatur primo nostra sententia ex Paul. 1. ad Cor. 15. dicente, *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem: oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimici os eius sub pedibus eius. Ex quibus verbis, ac vero eorum sensu hæc rerum series, & ordo colligitur. Primum, Christum regnaturum esse, regendo, & gubernando Ecclesiam, electos, & amicos suos congregando, hostes autem debellando, donec illos sibi perfecte subiciat, iuxta illud Psalm. 109. *Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: & ad Hebr. 10. De cætero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Quod fit in toto Ecclesiæ militantis progressu, consummabitur autem in die iudicii, quâdo Christo seditur omne genu, & tunc adolebit omnem principatum potestatem, ac virtutem. Quæ verba de dæmonibus multi interpretantur, in quibus horum ordinum distinctio permanet. Vnde ad Eph. 6. dicit Paulus nobis esse colluctationem aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: qui nunc non sunt aboliti prorsus: permittitur autem eis nonnulla potestas vsque ad diem iudicii, & tunc cessabit, & potestati Christi omnino subicientur, vt recte exponit Chrysostom. hom. 39. in 1. ad Cor. quem**

*Oecumen. & Theoph. sequuntur, & in eadem sententia est Theodoretus. Postquam autem in die iudicii omnia Christo fuerint subiecta, tunc in calum cum suis rediens tradet regnum Deo, & Patri, non se regno spolians, sed totum illud offerens, ac representans Patri in illius honorem, & gloriam, ostendens, ipsum esse (vt ait Ambros.) ex quo omnis paternitas in calo, & in terra nominatur, & perducens totum suum regnum ad eum statum, in quo clara Patris visione fruatur, & summa rectitudine voluntatis & charitatis in illum tendat, eiq; deferuiat. Deinde autem finis, id est, consummatio, & omnimoda perfectio rerum omnium ad perfectionem mundi pertinentium, vt significauit Anselmus, seu cessatio temporis, & generationum omnium ac corruptionum, tunc enim dici simpliciter potest futurus vniuersi finis, seu consummatio sæculi, vt appellatur Matth. 24. & 28. Secundo probatur dicta sententia testimonio Aug. 20. de Ciuit. cap. 4. *Peracto, inquit, iudicio tunc esse desinet hoc calum, & hæc terra, quando incipiet esse calum nouum, & terra noua: & in hunc modum exponit illud Apo. 20. Vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit calum, & terra, & notat, non dixisse Ioannem, & ab eius facie fugit calum, & terra, quoniam nondum factum est, antequam esset de viuis, & mortuis iudicatum, sed dixit de cuius facie fugit, vt indicaret, quod postea futurum est. Quam Augustini sententiam sequitur Iulian. libr. 3. Prognost. c. 47. & 48. & Anselmus in Elucidario. Tertio tandem probari potest ratione supra tacta præcedenti disp. sect. 1. *Quia donec omnes reprobi de hoc mundo expellantur, non erit commodum tempus purgandi, ac renouandi illum, quoniam per eorum præsentiam quodammodo contaminatur, nec etiam expediebat, damnatos frui, vel ad modicum tempus luce, & pulcritudine huius mundi innouati, & ad quandam gloriæ statum reducti. Quæ rationes exijs, quæ dicemus in sequentibus sectionibus, amplius confirmabuntur, & expeditur difficultates, quæ hoc loco possunt occurrere.***

SECTIO II.

Qualis futura sit hæc mundi reuolutio.

*Non defuere auctores Catholicos, qui existimarēt hanc mundi innouationem futuram esse substantialem, vt ita dicam, ita vt omnia simplicia corpora tam cælestia, quam terrestria substantialiter sint annihilanda, vel saltem corrumpenda, & noua alia creanda, vel generanda alterius substantiæ, ac naturæ. Ita sentiunt ex recentioribus scriptoribus Ambros. Catharin. in commentarijs super ad Hebræos 1. & 2. Petr. 2. & Hieronymus Magius libro secundo de exustione undi, capite 6. & septimo, multa disputat in huius sententiæ confirmationem. Et Franciscus Vellefius lib. de Sacra Philosophia, capite 89. Ex antiquis vero Patribus fauere videtur huic sententiæ Hilarius in id Psalm. 118. *In æternum Domine Verbum tuum permanet in calo, vbi dicit, non esse legendum in æternum, sed in seculum, quia post hoc seculum calum, & terra transitura sunt, vt sit calum nouum, & terra noua. Præterea Chrysostomus homilia decima quarta in ad Roman. circa illa verba, Vanitati creatura subiecta est, per vanitatem, corruptionem explicat, dicens propter peccatum hominis, & vniuersum totum, & calum ipsum factum esse corruptibile, ac tandem esse corrumpendum: non ita vt in nihilum transeat, sed vt in aliud incorruptibile transmutetur. Eadem repetit homil. 10. ad Populum. Et cum imitantur Theodorus & Oecumen. ad Roman. 8. Vbi Theodor. ita explicat hanc sententiam, non quod calum prius fuerit creatum incorruptibile, sed quod Deus præuidendo futurum peccatum hominis, illud corruptibile creauit.**

creauerit, quia non decebat hominem vivere in statu corruptionis, & tamen cælum, quod propter hominem creabatur, esse incorruptibile, donec per resurrectionem homo in statum immortalitatis transferatur. Eandem sententiam constanter docet Iustinus Martyr quæst. 93. 94. & 95. & Ambros. lib. 1. Exameron. cap. 6. Idem sentiunt Basil. homil. 3. Exameron. & Gregor. Nissenus libr. de creatione hominis, cap. 24. denique legimus in libro secundo & tertio recognitionum Clementis, supremum cælum (quod Empyreum vocamus) immutatum permanens, inferiores vero cælos profusus esse abolendos, & in meliores commutandos. Quam sententiam referens Hieronym. Isa. 51. & 65. dicit hæc fuisse antiquorum Philosophorum opinionem, omnia, scilicet, quæ cernimus, igni aliquando esse peritura, Et hanc opinionem philosophorum attigit Euseb. lib. 15. de præparatione. Euangelica, cap. 17. ubi dicit, hoc fuisse dogma Stoicorum quod Zeno, Cleanthes, & Chrysippus astruxerunt. Fundamentum huius sententiæ sumitur ex varijs Scripturæ locis, Isa. 34. *Tabescent omnis militia calorum, & complicabitur sicut liber calis, & omnis militia eorum defluet, sicut defluit solum de vinca. Vbi per militiam cæli significantur stelle. Vnde Hier. & Cyrillus ibi tradunt, hæc verba Isaie eadem esse cum illis Christi Matth. 24. Stella cadent de celo, quæ proprie vt sonat esse intelligenda, videtur Prophetas declarasse, similitudine foliorum de arbore cadentium. Præterea cap. 51. Celi (inquit) sicut fumus liquecent, & terra sicut vestimentum atteretur. Vbi aquila, & Symmachus (vt notat Hieronym.) sic verterunt, Celi comminuetur in nihil, & in salis modum conterentur, & euanescent. Ad hæc cap. 65. Ego creo calos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & Apocal. 21. Vidi cælum nouum, & terram nouam, primum enim cælum & prima terra abiit, & mare iam non est. Præterea Iob. 14. Homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum. Ecclesiasti. 17. Quid lucidius sole, & hic deficiet. Denique Psalm. 101. Opera manuum tuarum sunt celi ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c. Et eadem verba habentur ad Hebr. 1. & Matth. 24. Cælum, & terram transibunt, verba autem mea non transibunt. Denique 2. Petr. 3. est celebris locus infra tractandus. Quæ omnia loca possunt proprie intelligi, & in eo nihil est incommodi, imo neq. aliquid cõtra Philosophiam, & rationem naturalem. Nā Plato in Timæo, & plerique alij Philosophi senserunt cælos esse corruptibiles, & aliquando esse corruptendos. De quo multa congerit Sixtus li. 3. Bibliot. c. de ethnicorum rapso dia. Item cum post diem iudicii cessatura sint omnia munera, propter quæ creatura sunt sydera, & cælestia corpora, vt dicitur Deuter. 4. quid mirum quod substantia etiam illorum mutetur? Præterea ex motu venamur naturam corporum, cum ergo post diem iudicii cessatura sit motus cælestium corporum, inde colligere possumus mutandam esse illorum naturam. Cur enim perpetuo manebit præter naturam, ac violente illa substantia. Simile argumentum est, quod post iudicium erunt celi lucidiores, Isa. 30. habebunt ergo alias proprietates à cælis, qui nunc sunt: ergo & aliam substantiam. Vltimo adicere hoc loco possumus carmina Sybillina, quæ Aug. refert lib. 8. de Ciuit. c. 23.*

*Tempora torpebunt videra omnia semina mundi,
Aer, terra, salum, lux, ignis feruida, celi
Cardo, dies, noctes, concident omnia in ignes,
Et fiet species quam de fœtissima rerum:
Omina namque cadent lucentia sydera calo.*

Secunda opinio referri potest quæ undam, qui dixerunt, hanc immutationem futuram quidē esse substantialem, non tamen in omnibus corporibus, sed tantum in elementis. Ita videtur sensisse ex parte Bedæ. 2. Petr. 3. ubi dicit, ignem conflagrationis duo elementa penitus esse consumpturum, scilicet

Fr. Suarez. tom. 2.

aquam, & ignem, alia vero duo purganda esse, & in meliorem statum restituenda, scilicet terram, & aerem, quæ intelligit significari per novos cælos & terram nouam. Item tenet Glossa ordinaria 2. Petr. 3. & le August. 20. de Ciuit. c. 16. & Ambros. si eius sunt commentarij in Apocal. cap. 21. quia ibi de mari dixit Ioann. non amplius futurum. De corporibus autem cælestibus sentit Beda non esse substantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug. quam statim asseremus, conuenit.

Dico primo, per hanc mundi inuocationem non esse aliquod ex elementis, vel ex corporibus cælestibus omnino annihilandum, ita vt neque ipsius substantia maneat, neque aliud simile, seu proportionale loco illius producat. Hæc conclusio solū videtur esse certa de fide quoad cælum, & terram, quidquid illud sit, quod ijs vocibus in scriptura significatur, quando dicuntur perpetuo permanens cælum nouum, & terra noua. Nam de alijs corporibus nihil huiusmodi aperte scriptum legimus. Est tamen communior, ac probabilior Theologorum sententia, permanens quatuor elementa siue eiusdem formæ, & substantiæ, cuius nunc sunt, siue alterius, & præterea cælum, quod sit corpus è quatuor elementis distinctum, & sublimius illis. Et probatur primo, quia nomine cæli, & terræ comprehenduntur in scriptura omnia simplicia corpora, vt patet statim in principio Genesis iuxta probabiliorē, magisque receptam sententiam. Quæ docet, in

verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram, nomine terre, comprehendit aquam, quia ex vtraque veluti corpus vnum conficitur, per cælum autem significari expansionem cæterorum corporum lucidorum, & transparentium, sic ergo intelligendum erit, cum dicuntur futura cælum nouum, & terra noua. Secundo probatur, quia in scriptura non legimus mundum annihilandum, sed innouandum, & è seruitute corruptionis liberandum, vt dicitur ad Rom. 8. propter quod 1. ad Cor. 7. ait idem Paulus, Præterit figura huius mundi, non substantia, vt notant Hieronym. & Augustinus infra citandi. Nominem autem mundi, vt dixit Tertul. de velâdis virgin. cap. 4. cælum, & freta, & omni census elementorum significantur. Vnde Paul. dicto loco ad Rom. 8. omnē creaturam dixit liberandā è seruitute corruptionis, ubi non de hominibus, sed de inanimatis corporibus quæ homini seruiunt, aperte loquitur. Ergo necesse est, vt per omnem creaturam intelligat saltem simplicia corpora, ex quibus hic mundus essentialiter constat, & in eis, quasi in semine, cætera continentur, de quibus etiam recte intelligi potest illud Eccl. 3.*

*Cognoui, quod omnia, quæ fecit Deus, ipsa erunt in æternum. Ergo iuxta modum loquendi Scripturæ mundus hic perpetuo duraturus est, vt constat ex omnibus simplicibus corporibus. Tertio de cælesti corpore, & de terra omnes consentiunt, quia de ijs satis aperte scriptura loquitur, vt dixi. De ære vero probatur necessarium esse, eum manere, quia non est futura inanis, & vacua tota hæc expansio, quæ in terram & cælum interiacer: nec est aliud corpus accommodatius quo repleti possit. Rursus de igne scriptura non dicit, ipsum esse corruptendum: neque facile fingi potest, cur igne conflagrationis corruptendus sit, præsertim cū non sint diuersæ naturæ, vt inferius dicemus. Et accedit Philosophica coniectura, quia ignis est perfectior reliquis elementis, & quodammodo magis incorruptibilis, quia est magis actiuus, & nobilior, ac perfectior locum occupat: ergo si cætera perseverantia sunt, cur non ignis? Atq. similia argumenta fieri possunt de aqua, tū quia licet scriptura de illa nihil in specie affirmat; tamen neq. etiam negat. Verba enim illa Apol. 21. *Et mare iam non est, vel exponi possunt cum Augustin. 20. de Ciuit. c. 16. de illo mari, de quo c. 20. dictum erat, Et dedit mare**

Glos.
August.

Roma. 8.
1. ad Cor. 7.
Hieron.
Augustini
Tertull.

Eccl. 3.

Expositio
vnde Apoc. 21.
mare iam
non est.
August.

M m m 4 mortuus

mortuos suos, id est hoc seculum turbulentum, & procellosum: vel intelligitur de mari, quoad proprias qualitates, & motum maris, vt Anf. D. Th. & alij exponunt, satis seruata verbi proprietate. Denique potest addi coniectura philosophica, quia si manet vnum contrarium, ergo & reliquum; nam hoc spectat ad Vniuersi perfectionem.

Secundo dicendum est, celum Empyreum idem omnino post diem iudicii permanens. Hoc a fortiori docent omnes Patres, & Doctores postea referendi. Neque est nobis modo probandum, hoc celum existere, sed supponendum ex ijs, quæ traduntur in 1. p. q. 66. art. 2. & ex communi consensu Theologorum, & aliquorum Patrum. Quo supposito probatur assertio, quia licet velimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de celo proprie dicto, vt ab elementis distinguitur, & de substantiali eius immutatione, nihil est, in omnibus illis testimonijs, quod vel probabiliter suadeat huius celi corruptionem, vel immutationem. Quia omnia illa satis intelliguntur de cæteris celis: præsertim cum scriptura loquatur de celo visibili, quod homini notius est, & de Sole, Luna, & stellis, quæ in his celis sunt. Præterea, quia licet de alijs celis vtunque probabile sit, esse corrumpendos propter aliqua scripturarum testimonia, tamen de hoc celo non est id verisimile, quia neque Scriptura de illo hoc vnquam significauit neque est consentaneum fini eius. Creatum est enim non propter vsum harum rerum inferiorum, neque propter earum generationes, & corruptiones conseruandas, seu vt sit perpetua Beatorum sedes, quam oportet esse ex se perpetuam, & æternam, sicut est ipsa beatitudo. Vnde hic locum non habet coniectura supra adducta ex Theodoro, scilicet, quod dum homo est in statu corruptionis, non expedit celum propter ipsum factum esse incorruptibile: tum quia hoc celum non solum factum est propter homines sed etiam propter Angelos, qui Deo ab initio fere mundi perfruuntur. Tum etiam, quia non est factum propter homines vt viatores, sed vt beatos, qui licet non essent futuri eius incolæ vsque ad Christi ascensionem: tamē ad liberalitatem, & munificentiam Dei spectabat, illud preparare, ac disponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio parauit carcerem, & ignem diabolo, & sectatoribus eius, quomodo non magis præparauit celestem domum Sanctis suis condignam? vnde merito hanc veritatem confirmare possumus illis verbis Christi. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* Nam licet intelligi possint de visione beata, vel æterna vita tamen optime etiam intelliguntur de ipso sensibili loco in quo Sancti regnant. De quo etiam recte intelligi potest illud 2. ad Cor. 5. *Scimus quoniam si terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod edificationem ex Deo habemus, domum non manebit factam, æternam in celo.*

Ex quibus non solum censeo probari, celum illud non esse substantialiter immutandum, sed neque omnino etiam accidentaliter, neque purgandum, neque innouandum. Hæc omnia probat ratio ex fine huius corporis deducta: sicut enim Beatorum corpora statim habent omnem perfectionem internam gloriæ, ita decet corpus illud, quod statui beatitudinis dicatum est, semper habere perfectionem illi statui debitam: non est ergo quod immutetur, vel innouetur, neque oportet scripturæ testimonia, quæ de celo nouo loquuntur, ad illud extendere. Rursus inductione quadā declarari potest, quia illud celum non relinquet, aut immutabit suum motum, nullum enim habet, sed quietum semper manet, & manebit neque indiget purgatione, cum ex sua creatione purissimum sit, & nihil inquinatum in illud intrauerit: denique cum sit lucidissimum, & pulcherrimum, nulla innouatione, vel alteratione eget: ergo

nulla mutatio in eo fiet. Dices, indigere purgatione, quia in eo angeli peccarunt. Respondetur incertum hoc esse, quia fortasse Angeli quamdiu fuerunt viatores, non fuerunt in celo empyreo, sed in aliquo inferiori corpore, de quo alias. Deinde dicitur, quoniam peccatum angeli fuit mere spirituale, & independentes a loco, & corpore externo, ideo non contaminauit illud, quare ea ratione non indiget purgatione.

Tertio dicendum est, reliqua celestia corpora innouanda quidem esse, atque immutanda, secundum aliqua accidentia, permansura vero esse eadem numero secundum substantiam. Hanc assertionem constituo solum vt probabiliorē, non vt certam. Prior enim sententia, licet ab scolis reiecta videatur, non tamen potest illi aliqua probabilitas denegari, cum & in sacra scriptura apparens habeat fundamentum, & propter illud a multis ex Sanctis Patribus approbata videatur. Et D. Aug. qui nostram sententiam maxime tuetur, exponens illa verba Psal. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*, hanc quæstionē attingens sic inquit, *Sunt autem, & celi celorum superiores in firmamento, sed vtum & ipsi perituri sint igne, an y soli celi, qui etiam diuinitus perierunt, disceptatio est aliquando scrupulosior inter doctos, nec facile, maxime in angustia temporis, ex plicari potest: non est itaque res certa.*

Conclusionem vero positam, vt probabiliorē tenent Scolastici cum magistro, & D. Thom. in 4. d. 47. & 48. qui in hac re potissimum secuti sunt Aug. 20. lib. de Ciuit. capit. 14. 16. 18. & 24. In eadem vero sententia fuit Hier. Isai. Vbi tractans prædicta scripturarum loca, sic concludit. *Ex quo ostenditur, perditionem celorum non interitum sonare, sed mutationem in melius: & iterum, Ex quo perspicuum est, celum & terram non perire, & in nihilum redigi, sed in melius commutari.* Atque id latius persequitur cap. 65. Isaiæ, vbi adducens illud Psal. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, & omnes sicut vestimentum veterascent, & quasi amictum mutabis eos, & mutabuntur concludit, *In quo perspicue demonstratur, perditionem, & interitum non abolitionem in nihil, sed commutationem sonare in melius, quod postea confirmat aliquibus scripturæ locis, quæ postea tractabimus.* Eiusdem sententiæ est D. Gregor. libr. 17. Moral. ca. 5. vbi exponens illa verba Iob. 24. *Humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, dicit, Celum, & terram auferri, seu transire per eam quam nunc habent imaginem: tamen per essentiam sine fine subsistere.* Idem sentit Beda loco superius citato, & libro de temporum ratione, cap. 66. vbi locum Petri de celo aereo explicat. Item Gennadius de Eccles. dogmat. capit. 70. & Primasius in capite primo Epistolæ ad Hebræos, vbi idem sentit Ambrosius exponens illa verba, *Ipsi peribunt, tu autem permanes.* Pereunt ab eo quod sunt, dum immutantur in melius creature. Idem significat in caput. 21. Apocalyp. Clarius Anselm. ad Hebr. 1. & 12. & Apocalyp. 20. 21. & Iulian. Pomerius lib. 3. Prognost. cap. 46. Ex Græcis idem aperte sentit Epiph. hæres. 64. citans Proclum, & Methodium, vbi distulse quæstionem tractat, & scripturæ testimonia explicat, dicens, *Hic mos est scripturis, vt hanc mundi transformationem in meliorem ac magis gloriosam resurrectionem interitum, ac perditionem dicant, tanquam videlicet prior figura pereat per vniuersorum ad illustriorem statum mutationem, nam nulla contrarietas, aut absurditas est in diuinis scripturis.* Præterit enim figura huius mundi, & non mundus: dictum est. Sic sane morem habent scripturæ, vt perditionem vocent mutationem in meliorem, aut pulchriorem prioris forma. Idem sentit Irenæus libro 4. contra Hæres. cap. 6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia testimonia, & Oecumenius in collectanis 2. Petri. 3. vbi licet dicat, celos esse igne purgandos, de quo statim dicemus, negat tamen secundum substantiam esse immutandos. Potest autem hæc sententia varijs modis ex scriptura confirmari. Primo ex illis locis in quibus celo-

D. Thom.

Hieron. Celestia corpora non immutabuntur secundum substantiam

Greg.

Beda.

Gennad. Primas. Ambros.

Anselm.

Epiph.

Iren.

Oecumen.

rum

Psalm 148. rum perpetuitas, & incorruptio significatur, *Psalm 148.* Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum, & in seculum seculi, praeceptum posuit, & non praeeribit. Quae verba adeo perspicua sunt, ut non videatur coelorum perpetuitas clarius posse describi, de qua dicitur *Iob. 37.* Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos, qui solidissimi quasi aere fusi sunt. Ac denique maxime in celis locum habet illa generalis sententia, Omnia opera, quae fecit Deus, perseverant in perpetuum. Secundo recte argumentatur Hieronymus loco supra citato ex illo *Isai. 30.* Erit Lux luna sicut lux solis, & lux solis erit septempler ceter sicut lux septem dierum in die, in quo alligauerit Dominus vulnus populi sui. Quae verba optime ibi exponit Hieronymus, de tempore post secundum Christi aduentum. Nam si sol, & luna eo tempore lucidiora futura sunt, supponitur illa, tunc esse duratura, & consequenter reliqua corpora coelestia, nam eadem est omnium ratio: neque commode hoc exponi potest de alio sole, vel alia luna, alioquin esset manifesta aequiuocatio: nam Propheta videtur his nominibus prout sunt in communi usu, communiter autem usurpantur haec tanquam nomina singularia significantia tantum hunc solem, & lunam, quae nunc sunt. Tercio videntur praedicti Patres praefertim Epiphanius & Hieronymus illo testimonio ad *Rom. 8.* Scimus, quod omnis creatura ingemiscit, & paratur vis, adhuc non solum creatura ingemiscit, sed & nos ipsi primicias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri. Quorum verborum sensus est, sicut non appetimus nostri corporis immutationem, & glorificationem: Ita reliquas creaturas potissime caelos expectare, & ingemiscere suam inuolutionem & instaurationem, ergo signum est, hanc inuolutionem non esse futuram per substantialem immutationem: quia si caeli non essent permansuri secundum suam substantiam post illam inuolutionem, non esset eorum perfectio, sed potius destructio, unde nec expectarent illam, sed timerent potius. Sicut nos, si non essemus in istis dem corporibus surrecturi, non appeteremus illam immutationem, neque illa posset dici redemptio corporis nostri.

2. Petr. 3. Quarto argumentari possumus ex loco 2. *Petr. 3.* quod est potissimum prioris sententiae fundamentum: hoc modo, nam si caeli essent corrumpendi substantialiter, maxime per ignem, conflagrationis, de quo *Petr. d. Epist.* loquitur: sed ignis ille non attinget corpora coelestia, neque illa potest corrumpere, quod primo Hieronymus & Augustinus supra colligere conantur ex verbis Petri, *Later enim eos, hoc volentes, quod caeli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei Verbo, per qua ille tunc mundus aqua inundatus perijt.* In quibus verbis iuxta communem expositionem, & planum contextum, necesse est, per celos aera significari iuxta frequentem usum Scripturae: sic enim dicuntur volucres caeli, cataraetae caeli, &c. Quod autem hic fit sensus patet primo, quia solum loquitur de hoc mundo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secundo, quia dicit caelos, & terram de aqua, & per aquam consistere, quod de superioribus caelis commode exponi non potest, quia illi caeli nullo modo facti sunt ex aqua, cum in principio simul fecerit Deus caelum, & terram. Hoc enim de solo caelo Empyreo exponere, & aethereos caelos, ac stellas ex aqua, tanquam ex materia putare procreata, nec philosophicis principiis consentaneum est, nec in Theologia habet aliquod fundamentum. Recte ergo haec Petri verba de aere exponuntur, vel per aerem, & terram explicando ea, quae in ijs habitant, ut volatilia, quae sunt veluti ornamentum caeli, & ex aquis facta sunt, & similiter plantae, & alia, quae ex terra nascuntur, vel in terra habitant, quae sine aquis consistere non possunt. Vel per aerem, & terram explicando ipsa elementa non secundum substantiam eorum, sed secundum dispositionem aptam ad confer-

uationem viuientium: sic enim quodammodo consistunt per aquam, quia & terra discooperata fuit aquis, ut inhabitari posset, & locus ille aere fuit repletus, ut in eo homines & animalia possent vivere. Loquitur ergo Petrus in praedictis verbis de caelo aereo: ergo de eodem intelligendum est, quod subdit, *Caeli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt igni reseruat in diem iudicii, & perditionis impiorum hominum:* ergo non caeli aetherei, sed aerei illo igne conflagrabit. Quin potius hinc colligunt Scholastici cum Augustinus, ignem diei iudicii ascensurum usque ad eum locum, quem aqua diluuii occupauerunt, non tamen ulterius progressurum. Quae consequutio quamuis non sit euident, quia ignis est magis actiuus quam aqua, & natura sua sursum ascendit, cum aqua potius descendat: tamen, cum utraque inundatio tam aquae, quam ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quam in diuina ordinatione, est valde verisimilis, quia utraque inundatio illum habebit terminum, quem iustitia diuina praefixit. Significat autem Petrus esse diuina voluntate statutum, ac definitum, ut idem mundus, qui aquis diluuii perierat, igne iudicii ardeat, vniuersum enim diluuii causa sunt peccata hominum, quibus totus hic mundus, quodammodo contaminatur: ergo totus sermo D. Petri est de inferiori mundo, quem homines incolunt, atque de caelo aereo, non aethereo. Sed difficultas est in sequentibus verbis, *Adueniet autem dies Domini in fur, in quo caeli magno impetu transierint, elementa vero calore soluentur, terra autem, & quae in ipsa sunt opera, exurentur:* ubi cum caeli ab elementis distinguantur, necesse est, superiores caelos significari. Sed in primis licet hoc gratis concederemus, nihil referret. Quia in his verbis non dicitur hos caelos esse exurendos, vel corrumpendos, sed solum magno impetu esse transieruros, quod non significat substantialem transitum, sed localem, ut satis indicat verbum illud, *magno impetu.* Itaque significat Petrus agitando esse caelos velocissimo quodam, & inusitato motu: quod ita ad litteram intelligi de superioribus caelis, nullum est inconueniens. Nec sequitur in prioribus verbis, coelorum nomine eadem corpora significari, ne videlicet, aequiuocatio admitti videatur. Quia caeli nomine significatur tota haec expansio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione superioris, absque aequiuocatione. Melius tamen dicitur, etiam in his verbis caelum significare inferiorem aeris regionem, quae velocissimo motu rapietur, & accedet, ut paulo inferius dicitur, quamquam fortasse ille motus futurus sit ex raptu, & motione superiorum coelorum. Neque obstant sequentia verba, *Elementa vero calore soluentur.* Primum, quia licet concedamus, sub elementis comprehendendi aerem, nihilominus potuit prius coelorum nomine significari, quia illi erit proprium velocissimo illo motu cieri: commune autem illi erit cum aliis elementis calore solui, & ideo vnum ei prius tribuitur sub proprio nomine, alterum vero postea sub nomine communi. Sicut paulo post dicitur terra exurenda: & tamen prius comprehensa erat terra sub elementis. Deinde, quia probabilis appareret, elementorum nomine ibi solum significari aquam, & terram. Tum quia vox elementum, & vox Graeca, *στοιχεῖον* quae illi respondet, proprie significat quasi primordiale fundamentum, huiusmodi autem sunt aqua & terra respectu totius vniuersi. Tum etiam quia paulo superius distinxerat Petrus caelos a terra, & aqua. Denique iuxta hanc expositionem facile intelliguntur alia verba, quae postea Petrus subiungit, *per quem caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent:* semper enim de eisdem caelis loquitur. Igitur ex loco Petri colligi non potest, superiores caelos igne esse corrumpendos, ergo cum in nullo alio loco scriptura id significet, qui non habeat

Mmm 5 eandem,

eandem vel faciliorem expositionem, ut infra dicemus, nulla ratione id asserendum est. Tum quia cum in alijs locis scriptura significet, celos esse perpetuos hoc modo melius omnia conciliantur: cum etiam quia cum ratione naturali magis consentaneum sit, celum esse incorruptibile, & inalterabile virtute ignis, si scriptura non cogit, non est aliquid miraculosum, & supra rationem asserendum. Vnde possumus ultimo ratione confirmare assertionem positam, quia vel celum est natura sua incorruptibile, ut est magis recepta Philosophorum, & Theologorum sententia, quam multo etiam ex sanctis Patribus approbatur, & ut alios omitam, est expressa D. Dionysij lib. de diu. nom. cap. 4. & ita non potest igni corrumpi: vel est corruptibile natura sua, ut alijs visum est, & sic licet posset ab igne corrumpi, non tamen in meliorem naturam transformari, sed ad summum posset in ignem conuertere: ostensum est autem celos non ita esse immutandos, ut in nihilum vel in deterius commutentur: ergo non corrumpentur actione ignis. Dicunt aliqui, ignem virtute naturale non posse hanc immutationem in celis facere, tamen assumendum esse à Deo ut instrumentum: quia tota hæc conflagratio est effectus diuinæ vindictæ aduersus hominum peccata, ignis autem est instrumentum, quo Deus decreuit peccata hominum vindicare. Sed, ut verum sit potuisse Deum id facere, cum nullam inuoluat contradictionem, tamen sine fundamento asseritur id facturum: nunc enim non agimus quid Deus possit efficere, neque enim dubitamus, quin ad nunc suum possit vniuersum mundum delere, sed agimus quid Deus facturum sit, non est autem cur asseramus facturum Deum maximum atque inusitatum miraculum sine scripturæ fundamento.

Obiectio.

Solutio.

Oecumen.

Hieronymus.
August.
Greg.
Beda.

Celi quomodo non sint mundi in conspectu Dei, nihil obstat. Quia vel celi ibi pro angelis sumuntur, vel quod probabilius est, solum significatur, (ut in eum locum D. Tho. non auit) corpora caelestia ad Deum comparata, non esse munda, quia materialia sunt, ab hac autem imperfectione purgari non possunt, cum hæc sit propria calorum natura. Quod vero multi ex supra citatis dixerunt, celos propter peccatum hominis fuisse corruptibiles factos, vel in deterius commutatos, aut contrarios, falsum est, & sine fundamento dictum, quia nec substantia calorum, nec qualitates immutatae propter peccatum hominis. Quinimo neque aliorum elementorum, aliarumque rerum, neque ipsius hominis natura, intrinsecas proprietates naturales per peccatum amisit, sed solum gratuitas, & naturæ superadditas, celum autem non habuit aliquas qualitates superantes eius naturam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinseca ei accedit propter peccatum hominis, ut statim iterum confirmabo. Denique, quod aiebat Theodoretus, celum quidem propter hominis peccatum non fuisse immutatum ab ea dispositione, in qua creatum fuit

Celi non sunt facti corruptibiles propter hominis peccatum.

Theodori.

tamen propter peccatum præuisum, fuisse creatum in natura, vel dispositione minus perfecta, quam si non fuisset futurum peccatum: hoc inquam, in primis gratis est confectum, neque habet vllum fundamentum in scriptura, & non est consentaneum rationi diuinæ prouidentiae. Tum quia si primam illius intentionem, seu definitionem consideremus, prius statuit, tales creare celos, & in tali dispositione, quæ hominis peccatum præuidisset. Tum quia si respiciamus modum operandi diuinæ prouidentiae, non solet propter hominum peccata, aliarum rerum naturas mutare, & præsertim in causis vniuersalibus, quæ ad vniuersi perfectionem spectant. Neque aliquid probabilitatis habet illa coniectura, scilicet, quod existente homine in statu corruptibili, non decebat, celos, qui propter homines facti sunt, esse corruptibiles. Quia celi non sunt dati homini pro hoc statu, in domiciliu, quod inhabitet, sed terra, quæ est locus corruptionis tali statui proportionatus, celi autem potius facti sunt, ut iuuent hominem ad naturam suam perpetuo conferuandam, saltem per generationum successionem, & ad hunc finem potius oportuit, celos esse incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis fordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

Sed quæres, an saltem ij celi innouandi sint. Videtur enim ex dictis sequi, non esse innouandos. Nam ubi scriptura promittit celum nouum, cum terra noua, exponi etiam potest de hoc celo aereo, quod immediate terram tegit. Petrus enim in dicta epistola, post verba superius tractata subiungit, *Novos vero celos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus.* Vbi de eisdem celis loquitur, de quibus antea mentionem fecerat, & de eisdem exponit loca Isaia, quæ sine dubio indicat, cum dicit, *secundum promissa eius* atque eadem ratione idem sensus accommodandus erit loco Apocalyp. 21. non est ergo cur in celis superioribus innouationem aliquam expectemus. Nam quod Isaia, 30. dicitur *Erit lux luna sicut lux solis*, &c. non est necesse ut ad statum rerum post iudicium referatur, multi enim partes illa verba exponunt de tempore legis gratiæ, ut Cyrillus, & alii ibi & Augustinus. (si ipse est autor questionum noui, & veteris testamenti) quæst. 105. qui per lunam Ecclesiam, per solem autem Christum intelligunt. Iudæi vero hoc referunt ad tempora, in quibus de Syrijs, & Babylonijs victoriam reportaturi erant, & explicat per hyperbolem, & metaphoram: nam sicut supra dicebamus, solere scripturam, cum vult exaggerare magnam aliquam calamitatem, seu tristitiam, dicere, solem, & lunam obscurari: ita ad significandam magnam aliquam læticiam dicit, solem, & lunam magis lucere, atque splendescere. Ergo ex scriptura non potest colligi aliqua celi innouatio. Et ita Rabbi Moyses, ut Scholastici referunt, negauit hanc cælornum innouationem: quam sententiam amplius est Phylo in libro de mundi incorruptibilitate, ubi non hanc solum, sed omnem mundi immutationem negare videtur, quamquam ille liber (ut viri docti notarunt) non videatur esse Phylonis, sed alius Ethnicus Philosophi. Quo circa licet argumentum factum probet non esse de fide, celum esse innouandum per intrinsecam aliquam dispositionem, nilominus certum est, esse immutandum aliquomodo ab ea dispositione in qua nunc est. Cessabit enim moueri, & perpetuo quiescet, quia tunc cessabit omnis necessitas illorum motuum, qui solum sunt in ministerium hominum, quamdiu generationibus, & corruptionibus subiecti sunt: & hoc saltem probat locus supra adductus ex Deut. 4. & hanc immutationem significarunt Isaia. & Ioann. per metaphoram libri copiatam, ut supra exposuimus, & eandem docuit Ioan. Apoc. 10. dicens, *quia tempus non erat amplius*, Apoc. 19. de qua re plura dicemus sectione sequenti.

Addo præterea celum esse innouandum per ma-

148

peccatis violatum, & ideo: vt transferatur in nobiliorem statum, gloria & beatitudini Beatorum accommodatum oportere, vt per ignem prius transeat, vt ab omni culpæ contagio mundari intelligatur. Ex qua ratione fit, solum illam mundi partem esse purgandam, quæ in vsum mortalium hominum cedit. Secundo hoc explicant Physicè, nam quia in ea renouatione liberanda est creatura à seruitute corruptionis, ideo necesse est, è medio tolli mixta omnia generabilia & corruptibilia: propter quorum conseruationem, generationum successio durat: hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem, & actionem. Deinde consequenter fiet, vt omnes substantiæ, vel affectiones extraneæ, quæ elementis, præsertim aquæ, & terre, admixta sunt, consummentur, & exhalentur. Vt. v.g. aquæ maris adeo feruescent, vt falsis affectionem, & nimiam densitatem amittant, & si quos fortasse habent admixtos vapores illos exhalent, fiet etiam tanta aquarum commotio, vt omnia piscium, vel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur, & igni tradantur. Atque hunc ad modum de terræ purgatione, & de aliis rebus iudicandum est. Omnia vero excrementa terræ, & quidquid materiæ superfluum fuerit, partim ignis actione consummentur: partim impetu motus in infernum detrudentur, vt iterum sequenti Sectione dicemus. Huiusmodi ergo erit prior pars quasi priuatiua innouationis mundi.

*Elementa
erunt luci-
da post iu-
diu.*

Chrysost.

D. Thom.

Quod attinet ad alteram partem innouationis mundi, quæ est positiua per additionem alicuius perfectionis, dicendum est, addendam esse elementis omnibus eximiam quandam claritatem, & lucem, non æqualem, sed proportionatam. Ita docent Sancti Patres supra citati, & optime Chrysost. epist. ad Theod. lapsum, parum ante medium, & Theologi. Nam terra (inquit Diuus Thomas distinctio. 48. q. 2. art. 4.) erit lucida, & perua sicut vitrum in superficie, aqua, sicut cristallus, aer, sicut nunc est cœlum, ignis, sicut nunc sunt luminaria cœli. Quæ quidem sententia fundari potest, tum in locis illis Scripturæ in quibus promittitur, *cœlum nouum, & terra noua*: nam sub his corporibus cætera comprehenduntur, tum in Paul. ad Roman. 8. dicente, omnem creaturam participaturam illam gloriæ pulchritudinem: tum in coniectura, quæ ex hoc loco sumitur. Quia sicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis constat, perficietur ex coniunctione ad spiritum beatum: ita decet vt totus hic sublunaris, seu elementaris mundus illustretur, & perficiatur ex coniunctione ad cœlestia corpora. Vnde facile reddi potest quædam causa huius claritatis elementorum, scilicet, cœlestia corpora, & luminaria in quibus tanta fiet lucis accessio, vt ab eis manere possit tota illa claritas vsque ad terram. Et quia cœli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa semper eadem erit. Et diuina prouidentia fiet, vt quando cœli quiescant, æstra omnia ita maneant disposita respectu totius vniuersi, vt vtrumque hemispherium, & omnes vniuersi partes perfectissime illustrentur. Ad quod accommodari possunt verba Isaïæ 60. *Non occidet vltra solis, & luna tua vltra non minuetur.* Eadem enim fere de illo statu gloriæ scribit Ioannes in Apoc. c. 21. & 22. Neque in hac sententia est vlla difficultas, quod attinet ad tria superiora elementa, quæ naturæ suæ diaphana sunt, de terra vero etiam est facile, esse illuminandam quoad vltimam superficiem, quæ aerem, vel aquam cōtingit. An vero illa lux sit amplius terram penetratura, quoad profundum eius, incertum est. Nam D. Tho. supra solum dicit, quod in superficie erit sicut vitrum, quod possit intelligi quantum ad puritatem, & claritatem ipsius superficiæ. Item quia si profunditas terræ futura est perspicua, & perua oculis, vel id est intelligendum de toto elemento terræ, & hoc non, alioqui damnati ea luce fruentur, vel assignandus erit terminus profunditatis, ad quem illa claritas perueniat, qui non poterit certa ratione assignari, cum non sit maior ratio vnius partis, quam alterius. Accedit, quod terra cum natura sua sit densa, non est capax luminis, & claritatis in profunditate sua: quamuis autem possit Deus illam illuminare, non videtur necessarium ponere hoc miraculum. Et hæc sententia est probabilis. Nilominus contraria sententia facile etiam defendi potest, quam D. Thom. significat, dicens futuram esse terram peruiam sicut vitrum, ad quod aliqui accommodant illud Apoc. 21. *Platea ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum.* Item quia fortasse claritas elementorum non proueniet ex sola virtute actiua astrorum, sed ex speciali virtute diuina, iuxta illud Isaïæ 60. *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Luna illuminabit te, sed erit tibi Dominus in luce sempiternam.* Rursum, quia excepto præciso illo loco, qui necessari⁹ est ad penas, & tenebras damnatorum, omnia alia decet esse perua oculis Beatorum, vt eorum claritate, & pulchritudine delectentur, & ad Dei laudem excitentur. Quin potius ait Paludanus distin. 48. quæstione 1. in fine, illumandam esse terram in profundo, vsque ad Limbum puerorum inclusiue: quia magna eorum pena si in tenebris versarentur, quia non habebunt tantum animas vt nunc, sed etiam corpora: quod quidem satis verisimile est, si post resurrectionem pueri habitaturi sunt in illo loco.

Opinio.

D. Thom.

Apoc. 21.

Isaia 60.

Sed adhuc supererant hic duæ dubitationes: altera de situ elementorum post diem iudicii, altera de mixtis, sed de ijs dicemus commodius in fine Sectionis sequentis. Fundamenta vero aliarum opinionum inter probandam nostram sententiam expedita sunt. Omnia enim scripturarum testimonia vno vel altero verbo sine vlla difficultate exponuntur. Primo enim multa ex illis intelliguntur de cœlo aëreo, vt ostensum est. Secundo, si aliqua intelliguntur de superioribus cœlis, exponi possunt non de vero interitu, qui est per corruptionem, sed de variatione status & ministerij. Mutabunt enim cœli statum, quia non exercebunt functiones, & ministeria, quæ nunc efficiunt, & secundum hanc rationem quodammodo petire dicuntur, vel immutari aut renouari, quatenus illustriores fient. Tertiò interdum sunt loquutiones hyperbolice, & comparatiue, vt est illud, *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*, id est, prius illa deficient, quam verba mea. Aliqui etiam ex Patribus in priori sententia citatis possunt exponi aliquo ex his modis, præsertim duobus prioribus: nonnulli vero contrariam sententiam senserunt, D. Thom. etiam in 4. dist. 47. conatur expone- re Bedam citatum in secunda sententia, sed ipse satis se exposuit in posteriori loco à nobis adducto ex lib. de ratione temporum.

SECTIO III.

Quo ordine, & à quibus causis mundi purgatio, & innouatio perficienda sit.

Primum omnium verisimile est, post reditum Christi cum Sanctis in cœlum, statim efficiendum esse, quod Petrus dixit, *Cœli magno impetu transient*, quia ille vehemens motus ad inchoandam mundi purgationem excitabitur: hæc autem purgatio incipiet finito iudicio, vt sæpe dictum est. Et quamuis neque ex loco Petri, neque alio sufficienti testimonio constet, an ille motus futurus sit in solo aere, vel etiam in corporibus cœlestibus: mihi tamen verisimile apparet, ipsos etiam cœlestes orbes, qui nunc mouentur, esse in illo temporis puncto velocius agitando, vt secum cœlos etiam aereos rapiant, & ad vniuersi conflagrationem tum motu, tum etiam influentia, & actione concurrant.

Secundo, hanc commotionem consequetur ignis conflagrationis, vt colligitur ex sequentibus verbis Petri

Apoc. 21.

*D. Thom.
Vtrum lux
sit terra in-
teriora po-
nerratiua
1. Opinio.*

Petri. Elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur. Est enim ignis aptissimum instrumentum ad mundi purgationem faciendam; tam propter suam puritatem, & nobilitatem inter omnia elementa, quam propter actiuitatem, vt latius D. Thom. in 4. d. 47. q. 2. vbi tam ipse, quam reliqui Theologi multa de hoc igni inquirunt. Primum cuius naturæ sit: deinde ex qua materia, & à quibus causis generandus sit: tertio quantæ magnitudinis futurus sit: quarto an ordine à nobisposito venturus sit: hæc enim omnia adeo sunt incerta, vt Augu. 20. de Ciuit. cap. 16. à nullo hominum in hac vita sciri existimet. Lactant. vero lib. 7. Institutionum, c. 21. censet, ignem inferni esse alterius naturæ ab elementari, & illi similem indicat futurum esse hunc ignem eonflagrationis. Probabilior tamen est communis sententia Theologorum, hunc ignem futurum esse eiusdem rationis cum elementari, qui eū scriptura de igne loquitur, de re nobis nota, quā solemus hac voce significare, sermonē habet, aliqui esset magna æquiuocatio, & vix posset à nobis intelligi, & exponi: quia paratione cum ait de calore, dicit aliquis, non esse futurum eiusdem rationis, & sic de alijs rebus. Deinde, quia nulla est necessitas confingendi alium ignem, cum natura, & proprietates huius ignis sint satis accommodatæ ad prædictum effectum. Et hæc de prima interrogatione.

Ad secundam quidam dicunt, ignem, qui est in sua sphaera, descensurum in terram ad eam purgandam. Sed hoc non placet, tum quia oporteret, illum ignem valde præter naturam moueri, & sic locus eius maneret vacuus, aut necesse esset aerem ascendere, & omnia permutari. Tum etiam quia ille ignis propter nimiam raritatem fortasse non est tam aptus ad agendum. Alij dicunt illum ignem inflammaturum aerem sibi propinquum, atque inflammationem illam seu combustionem per totum aerem esse vsque ad terram diffundendam. Sed hoc etiam est nimis violentum, & non necessarium, neq; ijs, quæ hæcenus diximus consentaneum. Alij autem, fore de nouo creandum. Sed non oportet nouæ materiæ creationem fingere. Generabitur ergo ex aliqua materia quæ facile exuri possit, vt ex terræ vaporibus, & exhalationibus, aut similibus. Quod vero attinet ad causam efficientem illius, D. Thom. censet, efficiendum esse à causis naturalibus, diuino tamē imperio supernaturaliter coniunctis ad illum ignem generandum in terra, vel in secunda aeris regione. Quod est probabile. Mihi tamen verisimile est, illum ignē, qui antecessit, eū iudicium, generandum esse in secunda aeris regione (vt supra dixi) diuino imperio ex vaporibus, & exhalationibus, quæ vel ibi erunt, vel ad hunc finem eo ascendente, vt coram iudice ille ignis tanquam à celo missus descendat vsque ad locum, in quo omnes reprobi iudicandi sunt, in quo loco quietus manebit, quamdiu iudicium durabit. Finito autē iudicio, & aperta terra, ac detruis in infernum damnatis, ille ignis magno impetu commouebitur: vnde fiet vt velocissime omnia inflammet, & vehementer exardescat. Ad quod etiam iuuabit vehemens motus cælorum, & Solis, ac aliorū astrorum influentia, & fortasse etiam concurrent angeli applicantes illi igni materiam ad combustionem facile dispositam. Hæc igitur videntur sufficientes causæ generationis huius ignis.

Tertiæ dubitationi quidam respondent, tantam futuram esse illius ignis quantitatem, vt vniuersum terræ, & aquæ corpus vndique simul circumdet, & ex omni parte ascendat super altissimos montes saltem quantum aquæ diluuii ascenderunt. Quod est probabile, propter ea, quæ supra diximus exponentes locum Petri, ex Augustin. & alijs. Iuxta hanc vero sententiam oportebit dicere, & magnam partem aeris in ignem esse conuertendam, & finita purgatione mundi illum ignem magna etiam ex parte esse cor-

rumpendum, & in aerem commutandum, quæ certe non sunt magna incommoda. Videretur tamen facilius dici posse, non oportere, vt simul eodemque tempore totus ille ignis mundum circumfret, atque inflammet, sed satis esse, vt magna ex parte occupet terram, & ascendat quantum necesse fuerit, vsque ad secundam aeris regionem, ac deinde veloci motu feratur, & succelsiue totam terram accendat, atque ita totum mundum circumeat, ac purificet, qui modus, & facilis est, & consentaneus loco Petri supra tractato. Et hoc fortasse sensu dixit Ephrem libr. de poenitentia, cap. 4. hunc ignem emanaturum ab ortu Solis, vsque ad occasum. Nam quia (vt supra diximus) Christus à parte Orientali descendet, ignis, qui ante illum veniet, merito dici potest ab Oriente manare, qui postea, vt totum mundum inflammet, vsque ad occidentem deferetur, non tamen ibi sistet, sed per aliud hæmispherium redibit vniuersam terram circumdans. Atque ex ijs satis patet, quid dicendum sit ad quartam interrogationem: nihil enim addendum superest ijs, quæ præcedenti Disput. Sect. 1. dicta sunt.

Tertio per hunc ignem fiet totius terræ exustio, & elementorum purgatio, de qua quomodo, & in quibus corporibus futura sit, satis est à nobis explicatum. Solum de mixtis occurrit hic difficultas supra omissa. Nam hinc sequitur omnia mixta esse comburenda, quod videtur inconueniens: quia vel illa futura sunt postea in mundo innouato, vel non: si primum, ergo frustra prius corrumpentur, vt postea iterum producantur: si secundum, hoc videtur contra perfectionem mundi, diximus enim supra cum Sanctis Patribus, totum hunc mundum esse commutandum in perfectiorem statum, sed mixta multum pertinent ad perfectionem vniuersi: sunt enim perfectiora corpora, quam elementa: erit ergo vniuersum valde imperfectum, si elementa sola manebant, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primo, quia Paulus ait omnem creaturam expectare participationem illius gloriæ, quæ erit in mundo innouato: ergo non solum elementa sed etiam mixta manebunt secundum aliqua indiuidua in singulis speciebus, vt illum statum participent: cum enim omnia electis ministrauerint, oportet vt suo modo remunerentur, sicut cælum, & elementa: Confirmatur secundo, quia multa ex mixtis pertinent ad ornatum elementorum, vt flores & arbores ad pulchritudinem terræ, pisces, & aues ad ornatum aquæ & aeris, & sic de alijs, vnde non est dubium, quin possint conferre ad oblectandum Beatorum aspectum. Adde. Anselmum in Elucidario post explicatam superiorum corporum innouationem, sic de terra scribere, Terra, quæ in gremio suo Domini corpus conseruit, tota erit vt paradysus, & quia Sanctorum sanguine est irrigata, odoriferis floribus, rosis, violis immarcescibiliter erit perpetuo decorata. Et Guillelmus Parisiensis, cuius verba refert Carthusian. in 4. d. 48. quamuis dicat animalia, & vegetabilia, ac metalla esse comburenda, & non amplius futura: subdit vero, De terra quidam ex sapientissimis Christianorum dixerunt, quod graminibus semper virentibus, & immarcescibilibus floribus, ac perpetua amantate, inflat Paradysum terrestrem, sit decoranda. Ad quam sententiam accommodari possunt illa verba Psalm. 103. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Quæ de renouatione in iudicio futura multi interpretantur. In hac re certū in primis est, omnia mixta esse igne comburenda. Nam Petrus satis diserte id affirmat, dicens, Terra, & omnia, quæ in ea sunt, opera exurentur: & ita simpliciter intelliguntur ab omnibus expositioribus, & Scholasticis doctoribus. quapropter temerarium esset id negare. An vero postea in terræ, vel aliorū elementorū innouatione aliqua mixta iterum sint producenda ad eorum ornatum, & mudi complementum: non est ita certum, neq; videtur omnino improbabilis sententia id afir-

Qualis sit futurus ignis eonflagrationis. August. Lactant.

D. Thom.

Quantum futurus est ignis eonflagrationis.

Ephe.

Omnia mixta igne pe-

Anselm.

Guil. Paris.

Psalm 103.

id affirmans præsertim propter Anselmi authoritatem: & quia sicut multi affirmant futuros in inferno vermes, sulphurem, & alia similia corpora mixta ad corpora damnata crucianda: sic etiam non est incredibile, futura esse aliqua mixta in hoc mundo, ad eius perfectionem, & ad gloriam accidentalem Beatorum augendam. Nihilominus tamē recedendum non est à communi Theologorum doctrina, in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. art. 5. Bonauen. Richard. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodl. 4. qu. 12. & Anton. 4. p. tit. 14. ca. 11. §. 3. negat futura animalia plantas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo post eius instaurationem, quia sunt omnino corruptibilia, in illo autē statu liberabitur creatura à servitute corruptionis, & ideo solum manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habent ad incorruptionem, ut sunt corpora cœlestia, & elementa, quæ licet nunc secundum partes corrumpantur: tamen secundum se tota sunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia esse perficienda dote incorruptionis modo aliquo supernaturali, voluntarium est, & sine fundamento. Vnde Greg. Nyss. lib. 1. Philosoph. cap. 3. proprium dicitur esse hominis, inter omnia animata immortalitate donari. Hoc autem, ait, propter immortalitatem animæ assequitur: Item quia fere omnia mixta referuntur ad vsum hominis ratione corporis corruptibilis, qui vsum tunc cessabit, propter solum autem aspectum, eiusque oblectationem non erunt necessaria, quia multo pulchrior, & delectabilior aspectus esse poterit in terra eximia claritate, & splendore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea varietate, & pulchritudine, quæ mirū in modum visum delectet. Alioqui etiam propter delectationem odoratus possent in eo statu flores, seu rosæ euelli, & diuidi, & contrectari, & alterari, ut melius odorem efflarent, aut multa alia miracula multiplicanda sunt, ut hæc res futuræ sint omnino incorruptibiles. Probabilius ergo videtur, eas non esse futuras, neque aliquid conferre ad perfectionem illius status. Ex quo facile solvuntur rationes dubitandi in contrarium adductæ, de quibus etiam legi potest D. Tho. citato loco.

Quarto, finita mundi exustione, omnia excrementa deferentur in infernum simul cum igne, si aliquid illius super vacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Th. d. 47. qu. 2. art. 3. q. 3. vbi dicit, quod in purgatione mundi, quicquid erit turpe, & fœdum in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Basilium in id Psal. 28. Vox Domini intercedentis flammam ignis, dicentis, crassiores partes illius ignis projiciendas esse in infernum, subtiliores vero, & lucidiores superius remansuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio est clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa reiici solent in infimum, & obiectiorem locum. Item, quia vniuersa hæc poena dānatis debetur. Quocirca verisimile est, illū hiatum terræ, qui ad deuorandos reprobos fiet, duraturum quousque mundi purgatio absoluitur, postea vero quam omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, occludendum esse, & terram in suam integritatem esse restituendam.

Quinto, finita mundi purgatione, quiescet cœlus, sole, & luna, & reliquis omnibus astris in eo situ ac dispositione manentibus, quæ ad maiorem pulchritudinem totius vniuersi conferre videbitur. Tota hæc conclusio colligitur ex dictis in superioribus. Nam quod cœli motus cessaturus sit, omnes Theologi docent in 4. d. 48. vbi D. Thom. quæst. 2. artic. 2. Sect. præced. à nobis fuit sufficienter probatum: & addi potest quod Hais ait capit. 60. Non occidit vltra sol tuus, & luna tua vltra non minuetur, quod de tempore beatitudinis exponit Cyrill. lib. 9. in Ioan. cap. 46. si autem sol, & luna mouerentur, esset in eis occasus, ita addi potest, quod Paul. ait ad Rom. 8. nunc

creaturam esse subiectam vanitati, id est, mutationi, ut supra explicuimus. hæc autem in corporibus, cœlestibus nulla alia potest nisi perpetua mutatio, & vicissitudo. Vnde Salomon cum Eccles. 1. dixisset, omnia esse vanitati subiecta, hoc ad cœlos applicans, inquit, Orius sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & fleuitur ad aquilonem, lustrans vniuersam circuitu, pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die iudicii. Per illam enim nihil aliud præstat, quam deferuire generationi rerum, & corruptioni. Quando ergo omnis creatura liberabitur à servitute corruptionis, etiam cœlum continuo suo motu illi deferuire cessabit. Neque contra hoc obstat obiectio superius indicata, quod illa quies futura sit violenta cœlo, cum motus sit illi naturalis. Nam iuxta veriorum Philosophiarum doctrinam, cœlum ex peculiari, ac propria natura non magis postulat motum, quam quietem, sed in ordine ad naturam vniuersalem, seu generalem mundi gubernationem, illud dicitur esse illi magis naturale, quod iuxta totius vniuersi statum, magis consentaneum, magisque accommodatum fuerit. Doctrina hæc expressa est S. Tho. q. 5. de poten. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Quod autem hæc cessatio futura sit ordine à nobis posito non est tam certum. Multi enim Theologi sæpe indicant, motum cœli cessaturum ante iudicium, statim ac omnes homines morientur, vel saltem in puncto resurrectionis, quod est probabile, quia tunc iam cessabit necessitas generationum, & corruptionum, ad quam cœli motus ordinatur. Nihilominus ordo positus in assertione magis nobis probatur. Primo, quia eadem est ratio de cessatione huius motus, & de reliqua purgatione, & innouatione mundi, nam hæc est quædam pars illius nouitatis, & instaurationis, quam omnes sancti dicunt futuram post iudicium. Secundo, quia vsque ad illud tempus fient nelementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorum corruptiones. Tercio, quia non expedit, ut ante mundi instaurationem cesset vicissitudo dierum, ac noctium, quæ tunc solum cessabit, quando Dominus fuerit nobis in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus, ut dicitur, Isai. 60.

Vltimo, finito motu cœli statim fiet innouatio, & illustratio totius mundi tam in cœlis, quam in elementis. Probatur, quia non est cur amplius illustratio hæc differatur, quia vsque ad illud instans differenda est solum, ut mundi purgatio absoluitur. Item illa actio, qua innouandus est mundus, non requirit successione ex parte agentis, quia erit infinita virtutis, neque ex parte actionis, & termini, cum sit quædam illuminatio, & perfectio sine resistentia contrarij: ergo tota illa illustratio in illo instanti perficietur.

Solum superest in hac quæstione explicandum, in quo situ tunc manebunt elementa. Et de igne quidem, & terra nulla est difficultas, quin futuri sint in suis locis supremo, & infimo, quia hoc est illis naturale, & nulla est ratio, ut immutetur. Solum esse potest difficultas, an tota superficies terræ aquis cooperienda sit, an vero pars aliqua futura sit discooperita, & immediate aeri contigua. Sed hæc dubitatio pendet ex alia quæ in materia de peccato originali proprium habet locum, an post resurrectionem infantes, qui in solo originali peccato decesserunt, habituri sint in loco aliquo subterraneo, vel in superficie terræ. Nam si primum dicatur, non est necesse, ut pars terræ maneat discooperita aquis, cum hoc neque ad vsum Beatorum, vel ad quempiam alium necessarium sit, & aliter ordo sit magis naturalis: si vero dicatur posterius ad vsum illorum hominum, videri potest hoc necessarium: huius ergo quæstionis decisio in illum locum differtur.

D. Thom.
Bonauent.
Richard.
Palud.
Soto.

Gregor. Nyss.

D. Thom.
Omnes mundi
di sordes in
infernum detrudentur.
Basil.

Cœlum post
iudicium
quiescet.

D. Thom.

Isai 60.

Cyrill.

Rom. 8.

Responsio ad
Obiectum

SECTIO IV.

Virum Christum post mundi instaurationem perpetuo sit in caelis regnaturus.

*Difficultas
in Psal. 109.*

Ratio dubitandi sumi potest ex verbis illis Psalm. 109. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, ubi per sessionem à dextris Dei significatur thronus, ac regia potestas Christi Domini, hæc autem solum dicitur duratura usque ad illud tempus, in quo ponentur inimici Christi sub pedibus eius, quod in die iudicii complendum est, ut Paulus declarat 1. ad Corinth. 15. Responderi potest, illa particula, Donec, asseruari Christum sessurum, eiusque imperium duraturum usque ad illud tempus, non tamen negari, post illud tempus per totam æternitatem regnaturum. Est enim hæc phrasid sæpe in sacris literis usitata, ut hæc particula, Donec, & similes, adiunctæ propositionibus affirmatiuis, asserunt aliquid de certo tempore, de quo maxime poterat dubitari, non tamen quicquam negent de reliquo tempore, sed respiciunt illius indefinitæ finem: vel è contrario adiunctæ propositionibus negatiuis aliquid negent de tempore, in quo poterat esse dubitatio, non vero asserunt quicquam de reliquo tempore, ut latius ex sanctis Patribus supra tradidimus disputat. 5. sect. 3. Quia ergo in presenti dubitari poterat, an Christus esset regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici eius ei subijciuntur, ideo de hoc potissimum tempore id asseritur à regio Propheta, non tamè negatur de posteriori tempore, seu æternitate, sed potius ut manifestum supponitur, tunc maxime regnaturum. Quam regulam huic loco accommodat Augustin. lib. 83. quæstionum, quæst. 69. Greg. Nazianzen. oratione 36. & alij, quos citato loco retuli. Verum tamen hanc responsionem videtur refellere Paulus 1. ad Corinth. 15. ubi post verba similia scilicet, *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius*, de reliquo tempore subdit, *Cum autem illi subiecta fuerint omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia*: ac si diceret, tunc desinet regnare, & omnino erit subiectus Deo: unde subiungit, *Ut sit Deus omnia in omnibus*, id est, ut Deus in omnibus immediate regnet, & omnes illi subijciantur.

August.

Quæstio hæc non tam propter difficultatem suam est hoc loco à nobis proposita, quam ut debitum finem huic operi imponamus, breuiter attingendo, ac delibado foelicem illum statum, quem caput nostrum cum omnibus suis membris in perpetuum possidebit, & ut simul explicemus prædicta verba Pauli, in quibus adeo subobscurè, illius status rationem describit, ut aliqui occasione sumptæ dicendi, Christi humanitatem post diem iudicii, in Diuinitatem esse conuertendam, & illam subiectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud esse quam commutationem substantiæ creatæ in substantiam creatoris, ut Augustin. refert 1. de Trinitat. cap. 8. Quæ sententia & naturali rationi manifeste contraria est, quia repugnat Diuine naturæ, ut aliquid in ipsam conuertatur, ut in priori tomo latius ostensum est. Et est aperte hæretica, quia Christus in æternum non solum erit Deus, sed etiam homo, resurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilem, & foelicitas humanitatis eius æterna futura est maiori ratione, quam beatitudo Angelorum, vel hominū beatorum. Tandem repugnat ipsemet verbis Pauli, nam si filius subijciendus est Patri, oportet ut naturam habeat, per quam illi subijci possit.

*Christi regnum
perpetuum.*

Dicendum est ergo, Christum post iudicium perpetuo in caelis regnaturum, non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem. Quæ veritas est de fide certa, nam & in variis Scripturæ locis expresse traditur, & ex fidei princi-

Apijs aperte colligitur. Primum patet Luc. 1. *Et regnabit in domo Iacob in æternum*, & regni eius non erit finis & est sermo de Christo homine, & Daniel. 7. *Aspiciebam in visione noctis, & ecce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit & in conspectu eius obtulerunt ei, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguae ipsi seruiunt, potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur. & regnum eius, quod non corrumpetur.* Quæ duo testimonia adeo perspicua sunt, ut necesse non sit, plura congerere, in re præsertim manifesta. Secundum patet, quia in Symbolo profitemur vitam æternam, atque beatam, in qua cum Christo regnaturi sumus, multo ergo magis regnabit ipse Christus in æternum. Quanta vero futura sit huius regni amplitudo, opulencia, maiestas, & gloria sæpe in Scripturis sanctis describitur, præsertim ab Isa. cap. 65. & 66. & à Ioanne Apocalyp. 21. & 22. ubi inter alia dicit, *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Vbi per tabernaculum Dei humanitatem Christi intelligo, de quo subditur, Et habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, & absterget omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit.* Et postea subditur, in illo regno perpetuo duraturam sedem Dei, & agni. *Et serui (inquit) eius seruiunt illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum, ac tandem, Et regnabunt in secula seculorum.* Sed de hac re plura in materia de beatitudine, ubi omnia, quæ ad spirituales foelicitatem huius regni spectant, explicantur: quæ vero pertinent ad foelicitatem corporum in superioribus disputationibus sunt à nobis tradita.

C Ad difficultatem ergo propositam responso, quam ibi tradidimus, optimè est, quamuis dici etiam possit, verba illa intelligi de ascensione Christi in cælum, per quam assequutus est, ut ad dexteram Patris sedeat, ut supra diximus: sessurus est autem donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius, quia usque ad illud tempus non iterum descendet è cælo. Et hoc sensu concedere possumus illam particulam, donec, includere negationem, non quidem durationis regni, sed quietis, ut ita dicam, seu permanentionis in cælo, absque reditu in hunc mundum. Iuxta quam expositionem sensus erit, Christum sedisse in cælo, non rediturum in hunc mundum, donec subijciat sibi inimicos, tunc autem iterum venturum, scilicet, in die iudicii: unde non fit, cum tunc amissurum regnum, & potestatem, sed potius vniuersalius atq; manifestius tunc dominaturum. Aliam expositionem statim trademus.

E Ad locum Pauli ex 1. Corinth. 15. *Tunc & ipse Filius subiectus erit.* Omissis errore Arianorum, qui ex hoc loco colligebant: Filium esse minorem Patre secundum propriam eius naturam: Duæ sunt expositiones Catholicorum extreme oppositæ. Prima est, illa verba intelligi de Filio secundum Diuinitatem, subiectionem autem non significare obedientiam, seu seruitutem, sed solum concordiam voluntatis cum origine à Patre. Ita Oecumen. & Theophyl. & Ambros. ibi, & indicat etiam Chrysost. homil. 39. Sed non videtur probanda hæc expositio: tum quia videtur valde impropria locutio, nimisque coacta, si ad Diuinitatem accommodetur. Tum etiam quia Paulus aperte loquitur de Filio ratione humanitatis, ut ex contextu patet, & ex ijs, quæ statim dicemus. Altera expositio est, ut intelligatur hic locus de Christo non in propria persona, sed in corpore suo mystico, quod est Ecclesia. Quia nunc nondum est tota Ecclesia Christi perfecte subiecta Patri: completo vero beatitudinis statu, perfecte subijcitur. Ita exponunt Origen. tract. 30. in Marth. Nazianzen. dicta orat. 36. Cyrill. lib. 10. Thesauri. cap. 8. Grego. Nyssen. orat. propria, in qua illa verba Apostoli exponit, & Chrysost. mus homil. circa eadem verba, quæ habetur in 3. Nyssen. tomo

*Responso ad
difficultatem
in principio
positam.*

*Exponitur
locus diffi-
cultatis
in Pauli 1.
ad Cor. 15.*

*Oecumen.
Theophyl.
Ambros.
Chrysost.*

*Origen.
Nazianzen.
Cyrill.
Chrysost.
Nyssen.*

Theodor.

tomo, & Theodor. in commentariis. Hæc vero expositio non videtur commode aptari cõtextui Pauli: nam distinctè loquitur de persona Filij, cui omnia subiecta sunt non ratione corporis mystici, sed ratione sui ipsius, cui corpus mysticum subiectum est: ergo eodem modo loquitur de Christo, cum ait, eam fore Patri subijciendum. Dicendum est ergo, Paulum quidem loqui de Christo secundum propriam personam, non tamè secundum diuinitatem, sed secundum humanam naturam: nam secundum humanam naturam Christus resurrexit, & mortem destruxit, & omnia habet sibi subiecta præter eum, qui omnia sibi subiecit. In hac expositionem magis inclinât Chysof. & eandem probat Anselm. D. Thom. Primasius, & Sedulius ibi, Ambros. libr. 5. de fide c. 6. Aug. 1. de Trinit. capit. 8 & lib. contra sermonem Arianorum cap. 37. & Epiph. hæres. 69. versus finem. Verum difficultas superest in hac expositione, quia hæc subiectio Christi hominis ad Deum non fiet de nouo post resurrectionem, nunc enim & semper ab initio incarnationis Christus est subiectus Patri, at vero Paulus aliquam nouam subiectionem significare videtur, quæ post iudicii diem in Christo Domino futura est respectu Patris. Ad hoc dupliciter respondere possumus, primo, negando Paulum sentire Christum tunc aliter subijciendum esse, quam nunc. Sicut enim supra dicebamus, cum dicitur, Christus regnaturus donec ad iudicandum veniat, non excludi, quin postea sit regnaturus, sed affirmari tantum quod magis dubium videbatur: ita è contrario, cum dicitur tunc futurus subiectus non negatur, quin antea fuerit subiectus, sed affirmatur, etiam tunc futurum, seu permansurum subiectum. Quod ideo fortasse fecit Paulus, ne infideles homines existimarent, ipsum docere, Christum ut hominem in eo statu non esse subijciendum Patri, eo quod de ipso docuerat aboliturum omnem principatum, & potestatem, & omnia illi esse subijcienda. Secundo dici potest, Paulum spiritualiter tribuere illi statui subiectionem Christi ad Patrem, quia nunc videtur habere Christus specialem modum regendi, & gubernandi homines, & Angelos, horum ministerio vtendo ad illorum salutem perficiendam, & in illis gratiam, & varia dona influendo: tunc vero ab hoc opere, & regimine cessabit, & in hoc solum incumbet, vt seipsum, totumque suum regnum in Patrem referat. Vt ergo Paulus iudicaret differentiam inter illum, & præsentem statum, dicit, tunc fore Christum subijciendum Patri, quia tunc huic subiectioni tantum vacabit: & cessabit, vt ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim cessabunt omnia ministeria, nouæ illuminationes in Beatis, accidentalia gaudia de conuersioib. peccatorum, & similia: sed erit quasi pura quædam contemplatio diuina, eodem modo stabilis, ac perpetua, qua totus Christus, id est, caput cum omnibus membris feretur in Deum, eique subijciatur. Et huic expositioni optime quadrat ratio subiuncta à Pau-

Chysof.
Anselm.
D. Thom.
Primas.
August.
Sedul.
Ambros.

1. Respons.

2. Respons.

lò, Et tunc filius erit subiectus Patri, vt sit Deus omnium omnibus, id est, vt vnus Deus in omnibus dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeant quidquid sanctè, & iuste amare possunt, ac desiderare. Sicut exposuit Gregor. Nyss. lib. de anima, & resur. dicens: *Cum vita, quam in præsen- transigimus variè à nobis exigatur, multæ res sunt, quarum participes sumus, vt aeris, loci, cibi, ac potus, & aliarum rerum ad vsum vite necessariarum, quarum nulla est Deus. Beatitudo vero quæ expectatur, nullius quidem harum rerum egena est, omnia autem nobis locoque omnium erit diuina natura, ad omnem vsum ac necessitatem illius vite, sese conuenienter, & apte partiens.* Hoc significare ergo vñus est Paulus per illam subiectionem ad Deum, scilicet perfectam quicquid in Deo, & cessationem ab omni externo ministerio non solum corporali, sed etiam spirituali, quia in eo statu non erit iam tempus (vt ita dicam) inquirendi Deum aut sibi, aut aliis, sed tantum fruendi, & amandi, & subijciendi se illi, qua tunc iam erit ipse omnia in omnibus. Quæ expositio potest hæc exemplo declarari. Dicere enim solemus, Deum antequam aliquid creasset, in seipso mansisse, seipso fruente, atq; se solo perfecte beatum, eodemque modo, si Deus omnia nunc in nihilum redigeret mundumque conseruare, ac gubernare desineret, diceretur in se mansurus, seipso contentus: quo loquendi genere non significamus, eum nunc non habere à se hæc perfectiones, sed significamus præter illas habere veluti externam actionem, & administrationem, qua ante mundi creationem caruit, & postea careret, si mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Christum post iudicium futurum subiectum Patri, non quia nunc non sit, sed quia nunc præter illam subiectionem, & coniunctionem cum Deo, & eiusque fruicionem, habet quandam externam administrationem, à qua in eo statu vacabit. Et hanc expositionem indicauit Epiphanius. citato loco, atque etiam Theodoretus, neque multum discrepat quoad Nazian. dixit prædicta oratione, nunc regnare Christum, nondum plene possidentem regnum, sed acquirentem, magisque, ac magis sub imperium suum homines quotidie redigentem, quomodo regnabit donec ponantur inimici eius sub pedibus eius, non vero deinde, quia iam tunc non regnabit acquirendo, sed pacifice possidendo totum regnum. Et regnare in illo, nihil aliud erit, quam seipsum, totumque suum regnum summa concordia, summo gaudio, summaque vite tranquillitate Patri subijcere. Atque hic erit perpetuus, ac felicissimus status, quem post huius sæculi cõsummationem Christus Dominus habiturus est. Ibi ergo nostræ disputationis cursus finem habeat, vbi totius vite ac mysteriorum Christi finis est. Cui nos quoque opus hoc nostrum quaecumq; est subijciamus: vt quod illius ope, & auxilio perfectum tandem est, in eiusdem, & Augustissimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

Greg. Nyss.

Epiphanius.
Theod.

Nazian.

F I N I S.

INDEX